

Van Hayatının En Yakın Şahidi

MOLLA HAMİD EKİNCİ

İHSAN ATASOY

 NESİL

Molla Hamid Ekinci

Van Hayatının En Yakın Şahidi

İhsan Atasoy

Jenerik

Yayın Yönetmeni: Ali Erdoğan

Yayın Danışmanı: Metin Karabaşoğlu

Editör: Ömer Faruk Paksu

İç Tasarım: Nurullah Bilekli

Kapak Tasarımı: Mesut Sarı

ISBN: 978-975-269-921-2

Sanayi Cad., Bilge Sk., No: 2 Yenibosna

34196 Bahçelievler / İstanbul

Tel: (0212) 551 32 25

Faks: (0212) 551 26 59

www.nesilyayinlari.com

nesil@nesilyayinlari.com

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak **Nesil Basım Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.**'ye aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Dijital Medya Direktörü: Mahmut Güleç

Dijital Edisyon Editörü: Uğur Turan

Dijital Yayın Tarihi: Aralık 2011

Bu eserin e-kitap çevrimi **Nesil Digital** tarafından yapılmıştır.

www.nesildigital.com

İhsan Atasoy

1949 yılında Trabzon/Of'ta doğdu. 1969-1970 döneminde İstanbul İmam Hatip Lisesinden, 1973-74 döneminde İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünden mezun oldu. 1978 yılından itibaren Yeni Asya gazetesinde çalışmaya başladı. Uzun süre köşe yazarlığı yaptı. Yeni Nesil gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğünden emekli oldu. Yazar Gülay Atasoy'la evli olup üç çocuk babasıdır.

YAYINLANAN KİTAPLARI

- Kur'an-ı Kerim Meali (Heyet)
- Peygamberler Tarihi
- İslam'a Bir Adım Daha
- Doğru İslamiyet
- Resulullah'ın Aile Hayatı
- Gençlik ve Arkadaşlık
- Kur'an'dan Esintiler
- Allah Resülü ile 24 saat
- Ben Susuyorum Tarih Konuşsun: Bekir Berk
- Hayatını Davasına Adayan Adam: Bekir Berk
- Nur'un Büyük Kumandanı: Zübeyir Gündüzalp
- Kulluğu İçinde Bir Sultan: Tahiri Mutlu
- İhlas ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel (ve Ali Uçar)
- Bediüzzaman'ın Dersinde Yetişen Bir Kahraman: Ceylan Çalışkan ve Çalışkanlar Hanedanı
- Üstadın Manevi Evladı, Fena Fi'n-Nur: Mustafa Sungur
- Bediüzzaman'ın Sır Kâtibi: Mehmed Feyzi Efendi
- Kızılmeydan'dan Kible'ye İki Ünlü Rus'un Dönüşü

MOLLA HAMİD EKİNCİ (1900-1984)

“Kapıcım!”

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSÎ’NİN Eski Said’den Yeni Said’e geçiş döneminde, Van ve Erek Dağı’nda geçirdiği iki yıl altı aylık (1923-1925) sürede en yakınında bulunan bahtiyarlardan biri Molla Hamid Ekinci’dir.

Molla Hamid, adsız, şansız, iddiasız, ümmi, içi-dışı bir ve berrak, tipik bir Anadolu insanıdır. Üstad’ın “Kapıcım” dediği bu mübarek insanın, bahsi geçen döneme damga vuran hatıraları büyük önem taşır. Bu hatıralar, onun dilinden bir süt berraklığında, bir bal tatlılığında dökülüp durur. Dinleyenlerin kulaklarından kalplerine bir feyiz pınarı halinde akar.

Yaşadığı müddetçe Türkiye’nin her yerini gezerek, son derece sade ve fitrî bir üslupla anlattığı bu hatıralar, Nur talebelerinin hafızalarında ve kayıt cihazlarında korunarak günümüze kadar gelmiştir.

Kendisinden sonra maddî-manevî varisi olan oğlu Hasan Ekinci, aynı tatlı üslupla, bu hizmeti, sözlü kültür geleneğimizin bir gereği olarak büyük bir şevk ve gayretle devam ettiriyor. Çağrıldığı her yere gidip babasından duyduklarını orijinal üslubuyla bıkmadan, usanmadan anlatmaya devam ediyor. Cenab-ı Hak, kendisine sağlıklı ve uzun ömürler versin.

Molla Hamid Ağabey’in hatıraları, başta mahdumu Hasan Ekinci olmak üzere, birkaç kanaldan elimize ulaştı. Çalışmada özellikle Üstad’ın Birinci Cihan Savaşı ve esaret yılları Ali Çavuş’un anlatımlarıyla yer alıyor.

“Koşan Adam”

Bediüzzaman’ın hayatı hep “koşan adam” esprisi içinde geçmiştir. Küçük yaştan itibaren kabına sığmayan bir cevvaliyetle medreseden medreseye, cepheden cepheye, sürgünden sürgüne, zindandan zindana koşup durmuş, ömrü, daimi bir sefer halinde geçmiştir.

Evet o, “Acele ettim, kışta geldim” demiş, üst üste yığılmış zulümat dalgalarına karşı elinde Nur meşalesiyle daima

koşmuş, ömrü, karanlık ordularına karşı sefer düzenlemekle geçmiştir. Evet o, Yasin Suresi'nde ifadesini bulan ve şarktan garba koşup duran bir “*raculün yes'a*”dır. Yani yüksek ideali ve büyük davası uğruna, durup dinlenmeden “koşan bir adam”dır. O, 23 Mart 1960'ta Urfa'da Rabb'ine kavuşmakla sükûn bulur ve bu dünya misafirhanesindeki mücadelesini tamamlar.

Eski Said, Üstad Bediüzzaman'ın özellikle siyasî ve sosyal çalkantılarla geçen ve bunlara çözüm aramakla meşgul olduğu hayat döneminin adıdır.

Biz bu çalışmada, Eski Said dönemine hatıralar eşliğinde bir seyahat yaptıktan sonra, Yeni Said'e intikal süreci olan Van'ın Erek Dağı'nda geçirdiği o muhteşem dönüşüm devresini ele alacağız. Bu intikal süreci, özellikle Erek Dağı'ndaki muazzam tefekkür, zikir ve inziva safhasıdır.

Bu dönemde yanında bulunan simalar arasında, Molla Hamid, Molla Resul, Molla Münevver, Molla Yasin, Ali Çavuş, Abdülmecid Ünlükul gibi talebeleri olduğu gibi, Şeyh Enver, Şeyh Hasan Efendi, Müftü Ömer Efendi, Şeyh Abdülbaki Efendi gibi tanınmış âlim ve meşayih de bulunmaktadır. Ancak bunlar arasında gerek Nurşin Camii ve gerek Erek Dağı'nda sürekli hizmetinde bulunan Molla Hamid Ekinci'nin hatıraları ayrı bir öneme sahiptir.

Van'da, 1907'ye kadar mahalli âmir ve âlimlerle ilmî ve fikrî temaslar kuran Bediüzzaman Molla Said-i Meşhur, idealini gerçekleştirmek için İstanbul'a gidip oradaki ulema ve devlet ricaliyle de görüşür. Ancak fikirlerini cesaretle ve pervasızca savunmanın bedeli olarak önce tımarhaneye, sonra da hapisaneyeye düşmekten kendisini kurtaramaz. Böylece dönemin çoğu hürriyetçilerinin uğradığı akıbetten nasibini alır.

Bediüzzaman, hürriyet ve meşrutiyeti, “meşru” kaydıyla kabul eder. Bu konularda, gazetelerde çıkan veciz makaleleri ve heyecanlı nutuklarıyla İslam'ın başkentinde kısa zamanda dikkatleri üzerine çeker. Fakat İstanbul'un karışık etkârından sıkılarak tekrar Van'a döner. Oradan, İslam âleminin sorunlarına çareler ihtiva eden meşhur hutbesini okumak üzere Şam'a gider. Şam'dan İstanbul'a geçip Şark vilayetleri adına Sultan Reşad'la Rumeli seyahatine katılır. Dönüşte Van'da en

büyük ideali olan Medresetü'z-Zehra'nın temelini atmaya muvaffak olur. Ancak Birinci Cihan Savaşı'nın patlak vermesi üzerine bu teşebbüs de geri kalır.

Bundan böyle kalem-kitap tutan elleri, silah ve kılıç tutmaya başlar. “Koşan adam”, bu defa cephelerden cephelere koşar. Çünkü düşman istilasına uğrayan vatan toprakları maddî cihat beklemektedir. Talebeleri ve sivil halktan oluşan milis kuvvetlerinin başında, at sırtında, ordulara taktik ve cesaret veren bir kumandandır o... Fakat ilmin gelecekteki hâkimiyetine olan inancı onu seferde de rahat bırakmaz. Daha önce yazmaya başladığı Kur'an tefsiri *İşârâtü'l-İ'câz*'ı at sırtında ve siperde de yazmaya devam eder. Fakat bu kıymetli eseri, vataniyle birlikte geri bırakıp düşmana esir düşer. İki buçuk yıl Rusya'da esarete kaldıktan sonra İstanbul'a döner.

İstanbul'da birkaç sene Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye'de ilmî faaliyetine devam ederken, çok sevdiği İstanbul'un düşman tarafından işgaline de şahit olur. Çanakkale'yi geçemeyen İngiliz gemilerinin Dolmabahçe Sarayı'na kadar dayandığını görür. Bu durum sürdükçe kendisine rahat yüzü yoktur. Mücahit bir âlim kimliği ve sorumluluğu onu rahat bırakmaz. Bu defa İngilizlere karşı kılıçtan keskin kalemiyle mücadeleye başlar. Kendilerine taraftar bulmak için sinsi propaganda yapan İngilizlere karşı *Hutuvat-ı Sitte*'yi yayınlar. Bu eserle, İngilizlerin Müslümanlar üzerinde kurmaya çalıştıkları hâkimiyetin tesirini kırarak halkın moralini artırmaya çalışır. Eseri okuyan İngiliz işgal komutanı, Bediüzzaman'ın vücudunu ortadan kaldırmaya karar verir. O, tehditlere aldırmayan ve tehlikelerden yılmayan cesur mücahit, bu defa, her gece ayrı bir yerde kalır. İzini kaybettirerek mücadelesini sürdürür.

Bu arada yeni kurulan hükümet, kendisini Ankara'ya davet eder. Önce, “Ben tehlikeli yerde mücadele etmesini severim!” diyerek bu davete icabet etmek istemez. Ancak çok samimi dostlarının araya girip ısrar etmesiyle Ankara'ya gitmeyi kabul eder. Fakat Ankara'da, ne yazık ki, uğrunda mücadele ettiği değerlere sırt çevirmiş bir zihniyetle karşılaşır. Bunun üzerine, kaleme aldığı on maddelik bir beyannameyle yeni Cumhuriyet'in, hangi temeller üzerine kurulması gerektiğine işaret eder.

Fakat iş başındaki kadronun sahip olduğu zihniyeti görünce, aldığı manevî bir işaretle Ankara'yı terk etmeye karar verir. Artık siyaseti tümüyle geride bırakıp yepyeni bir ufka kanat açmak üzere Ankara'dan ayrılır. Hasretini çektiği memleketinin huzur dolu dağlarındaki mağaralarda inzivaya çekilerek, Rabb'iyile baş başa kalma arzusuyla Van'a döner.

Erek Dağı

İşte Van'ın Erek Dağı, bu süreçte onu bağrına basan kutlu mekânlardan biridir.

Erek, onun için, gayesine giden yolda önemli bir kavşak noktasıdır.

Erek, ebedî kurtuluş reçetesi olan iman hakikatlerini meyve vermek üzere yattığı bir kuluçka dönemidir.

Erek, kozasını örmek için kabuğuna çekilen tırtıl misali, uhreviliğe kanat açtığı bir kapıdır.

Erek, zahiren bir geri çekilme, gerçekteyse yeni hamlesinin itici gücüdür.

Erek, manevî ve fikrî yolculuğunun nurlu ve feyizli bir durağıdır.

Erek, kendisini Eski Said'den Yeni Said'e taşıyan, iç dünyasında derinleştiği ve geliştiği bir seyr ü sülûk ve bir manevî miraç basamağıdır.

Bir Tespit, Bir Tavsiye ve Teşekkür

Bediüzzaman Said Nursî, Nurs köyü civarında bulunan medreselerde okuyarak, on beş yaşında icazet aldıktan sonra, beş sene Bitlis, Siirt ve Mardin dolaylarında seyahatlerde bulunur. Aşiretler arasında âlimlerle münazaralar yapar. Bu münazaralar neticesinde Molla Said-i Meşhur ismiyle tanınır. Daha sonra “zamanın benzersizi, eşsizi” anlamında Bediüzzaman lakabını da alır. Bu isim, yediden yetmiş herkesin dilinde dolaşmaya başlar.

Bediüzzaman, ilk defa 1897 yılında yirmi yaşında bir delikanlıyken Van'a gelir ve bundan sonraki yaklaşık yirmi

senelik hayatını aralıklarla bu şehirde geçirir. Zaman zaman yaptığı seyahatler dışında gençliğinin en önemli çağları Van'da geçer. Tahsil hayatından sonraki tedris (ders verme) dönemi de genellikle Van merkezlidir.

Bu çalışmada, çocukluk ve gençlik dönemini atlayarak, İstanbul'a ilk gidişi olan 1907 yılıyla başlayan "İslam'ın hayat-ı içtimaiyesiyle ve siyasetle daha alakalı" Eski Said dönemine göz attıktan sonra, onu Yeni Said'e taşıyan süreçteki hatıralarına, Erek Dağı'nda geçirdiği o müthiş manevî murakabe, tefekkür ve tezekkür dönemine yer vereceğiz.

Bu çalışma, Üstad'ın hayatının bir kesitine ağırlık vermekle, diğer biyografi çalışmalarımızdan biraz ayrılmaktadır. Aslında bu serinin her çalışması Üstad'ın hayat dönemlerinden birine ışık tutmaktadır. Bu yönüyle araştırmalarımız, Üstad'ın hayatının etrafında birer arkeolojik kazı çalışması niteliğindedir. Çünkü Üstad'ın baştan sona fazilet ve harikuladeliklerle dolu hayatının pek çok noktası hâlâ açıklık kazanmış değildir. Hatta *Tarihçe-i Hayat*, Üstad'ın kendi şahsıyla alakalı hatıralarına nazar edilmeyerek hazırlanmıştır. Üstad, o zaman dikkatlerin *Risale-i Nur*'a çevrilmesini istemiştir. *Tarihçe-i Hayat*'ın giriş bölümünde yer alan şu ifadeler bu gerçeğe ışık tutmaktadır:

"Hem Üstad'ın mesleğini, meşrebini ve hususî ahvalini, pek çok seciye ve hasletleri şahsında ve hizmetinde toplayan şahsiyetini tarif edemedik. Onun yaşadığı müteaddit hayat safhalarını yakından gören ve içinde bulunan talebe ve hizmetkârlarını birer birer dinlemek ve görüşmek lazımdır ki, tarihçe-i hayatı bir derece mufassal hazırlanabilsin."^[1]

Bu konuda muhterem Necmeddin Şahiner'in çalışmaları ve onu takip eden Abdülkadir Badıllı Ağabey'in gayretleri takdire şayandır. Bize düşen, bu gayretleri bir adım daha ileriye götürmektir. Bu yüzden Üstad'ın şahsiyetinin değişik yönlerini açığa çıkaracak hatıralar büyük önem taşır. Onun yakınında bulunup feyiz almış şahsiyetlerin hatıralarını kaydetmek, Üstad'ın hayatını anlamak ve anlatmak bakımından önemli bir gayrettir.

Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumlarına katılan yabancı bir sosyologun bu konudaki şu tespiti, çok dikkat çekici ve yol

gösterici olsa gerektir:

“Lütfen bu zatın (Bediüzzaman’ın) mümkünse en küçük ve detay hatıralarını ve hayat karelerini dahi tespit edip kaydetmeye çalışın!”

Hiç şüphesiz, baştan sona huzur-u ilahide, fenafillah, bekabillah makamında geçmiş bir ömrün en küçük kareleri de çok anlamlı olsa gerektir. Büyük hikmetlerin, çoğu zaman ayrıntılarda saklı olduğuyorsa ayrı bir gerçektir.

Bu çalışmadaki Molla Hamid Ekinci ve Ali Çavuş’un Üstad’ın sıcaklığını kalbimizde hissettirecek canlı hatıra ve tespitleri, büyük değer taşımaktadır. Allah kendilerinden razı olsun ve onlara rahmet eylesin. Bizleri de, ukbada, içinde buldukları kabile-i nuraniyeye refakat edenlerden kılsın. Âmin!

Başta her iki zatın hatıralarını ve o dönem Van’da yaşayan Üstad’ın dostu büyük simaların hayatlarıyla ilgili bilgi ve belgeleri bize ulaştırmada büyük payı olan Molla Hamid Ağabey’in mahdumu Hasan Ekinci Bey’e ve titiz bir Nur arşivcisi olup bilgi ve belgelerini bize açan Mustafa Birlik Ağabey’e teşekkürü bir borç bilirim.

İhsan ATASOY

Üsküdar, Şubat 2011

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI

Molla Hamid askerlik vazifesini yaparken

Soyu ve Çocukluğu

MOLLA HAMİD'İN ASLI Suriye taraflarından gelip Pervari'ye yerleşen bir hoca ailesine dayanır. Dedesi Mehmed Efendi, Osmanlı zamanında Pervari'de birkaç nesil müderrislik yapar. Soylarının Hz. Ömer'e (r.a.) dayandığı söylenir.

Babası Hüseyin Efendi de önceleri Pervari'de hocalık yapar. Daha sonra ihtiyaç üzerine Van'a davet edilir. Annesi Haliye Hanım ise çok mübarek ve çilekeş bir kadındır.

Hüseyin Efendi'nin dört çocuğu dünyaya gelir. Bunlar yaş sırasına göre, Abdullah, Ayşe, Hamid ve Behice'dir. Hamid'in dünyaya geliş tarihi 1900'dür.

Hüseyin Efendi, Pervari'de görev yaparken Van valiliği tarafından davet alır ve aile efradıyla birlikte 1906 yılında Van'a göçer. Bir yandan Kaledibi mevkiinde hocalık yaparken, diğer yandan, Farsça'yı iyi bildiğinden, İran'dan gelen yazışmalarda valiye yardımcı olur.

Molla Hamid, Van'a göçtüklerinde henüz beş-altı yaşlarında bir çocuktur. Pervari'den ayrılırken ağladıklarını hatırlar.

Van'da her sabah babasıyla birlikte evlerinin üç yüz metre ötesindeki camiye gittiklerini, hatta cami çıkışında âdet olduğu üzere cemaate kahve dağıttıkları zaman kendisinin de kahve istediğini, babasının, “Çocuklar kahve içmez. Sana başka bir şey alacağım” dediğini hatırlar.

Babasını Erken Yaşta Kaybeder

Molla Hamid, Van'a geldikten üç sene sonra babasını kaybeder. O zaman kendisi sekiz, ağabeyi Abdullah ise on dört yaşlarındadır.

Hatta babasının naaşı yıkanırken ekmek istediğini, annesinin, “Sus, baban ölmüş, sen hâlâ ekmek istiyorsun!” diye kendisini azarladığını da hatırlar.

Babalarını kaybedince ailenin bütün yükü annelerinin üzerine alır. Haliye Hanım, çocuklarının rızkını temin etmek

için büyük zorluklara katlanır. Onları yetiştirmek için adeta çırpırır. Van'da bulunan küçük bahçelerini ekip biçmekle kıt kanaat geçinirler.

Molla Hamid ve ailesi için asıl felaketli yıllar, Birinci Cihan Savaşı çıkıp da Ruslar ve Ermeniler Van'ı işgal edince başlar. Çünkü seferberlik ilan edilir ve halk Van'ı terk etmek zorunda kalır. Molla Hamid, ailesiyle birlikte, tekrar geldikleri yere dönmek üzere –geri kalan ahali gibi– yola düşer. Göçlerinin üzerinden on yıl geçmiştir.

Van'ın İşgali Üzerine

Ruslar'ın Van'ı işgal edeceği duyulunca, valilik olağanüstü hal ilan eder. Halkın Van'ı terk etmesi için bazılarına öküz, bazılarına eşek, bazılarına da at verilerek zaruri eşyalarını yükleyip gitmeleri istenir. Çünkü kaldıkları takdirde düşmanın ayağı altında can verme tehlikesi vardır.

Van'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki hali, kalenin dibi...

Molla Hamid o günleri anlatırken, kendilerine sadece bir öküz düştüğünü söyler. Bir gece yarısı, gölün kenarında, ölüm korkusu altında yalnız zaruri ihtiyaçlarını hayvana yükleyip yola koyulurlar. Baştan nereye gideceklerini bile bilmeden yola düşerler. Önce halkı takip ederek Edremit istikametine doğru yol alırlar. Daha sonra Pervari'ye gitmek için Gevaş dağlarını geçmek zorunda kalırlar.

Yollarda, Ermeniler'in yaptığı envai çeşit zulüm ve işkencelere şahit olurlar. Parçalanmış cesetler, kafaları bedenlerinden ayrılmış çocuk görüntüleri tüylerini diken diken eder, yüreklerini parçalar.

EşkİYalar Mallarına El Koyar

Gevaş dağlarında yol alırken kendilerini başka bir tehlikenin beklediğinden habersizdirler. Bu defa Mutki aşiretinin eşkıyaları yollarını keser. Yüklü hayvanlarına tümüyle el koyarlar. Anneleri, Kürtçe olarak ne kadar yalvarsa da, “Yapmayın, etmeyin, bu çocuklar yetimdir!” dese de yine dinlemezler. Üzerindeki tüm eşyalarla birlikte öküzü önlerine katıp götürürler.

Dört çocuk, anneleriyle birlikte dağlarda perişan halde kalırlar. Tam da şairin, “Göçtü kervan, kaldık dağlar başında!” dediği gibi... Çaresizlik içinde kıvranırlar, yanlarından geçmekte olan bir Rus süvari birliği, hallerine acıyarak kendilerine peksimet vesaire gibi yiyecekler atarlar. Birkaç gün bunlarla idare eden Molla Hamid ve ailesi, bin bir güçlkle üç haftalık bir yolculuktan sonra nihayet Pervari’ye varır.

Pervari’deki Günleri

Fakat elde hiçbir şey kalmamıştır. Neyle geçineceklerini dahi bilmezken Cenab-ı Hak imdatlarına yetişir. Baba dostları olan Pervari kaymakamı onlara sahip çıkar, Molla Hamid’i yanına kapıcı, Abdullah’ı da kâtip olarak alır. Böylece o savaşı ve kıtlık zamanında hayatlarını devam ettirebilecek kadar bir kazanç elde ederler. Çoğu bunu da bulamaz. Nitekim kaymakamlıkta çalışırken Molla Hamid’in şahit olduğu bir hadise, o mahrumiyet günlerini anlatması bakımından ibretlidir:

“Bir gün, kadının biri, kaymakamın kapısının önüne geldi. Çocuklarının aç olduğunu söyleyip Allah rızası için bir şeyler istedi. Ben de biraz kırık ekmeğin parçasını toplayıp verdim. Kadıncağız tam ayrılacağı zaman orada bulunan kediyi göstererek:

‘Bu kediyi de bana verir misin?’ dedi. Ben:

‘Be kadın, sen karnını doyuramıyorsun, bu kediyi nasıl doyuracaksın?’ dedim.

Verdiği cevap şuydu:

‘Torunlarım açlıktan ölüyorlar, onu kesip birkaç gün onlara yedireceğim!’

Bu cevap karşısında dondum kaldım. Halk böylesine fakirdi.”

İki sene sonra Ruslar geri çekilir. Molla Hamid ve ailesi de tekrar Van’a döner.

Kardeşleri

Van’da yine babadan kalma bahçelerini ekip biçerek, hayvanlarını sağarak geçimlerini temin etmeye çalışırlar. Molla Hamid bu dönemde, birkaç yıl dışında, okula gitme imkânı pek bulamaz. Daha sonra bir marangozun yanında çirak olarak çalışmaya başlar.

Ağabeyi Abdullah ise, liseden sonra polis okuluna kaydolur. On yedi yaşında polis olur. Ayrıca polislik askerlikten sayıldığından, askerlikten de muaf tutulur.

Abdullah daha sonra sivil polis olarak göreve devam eder. Molla Hamid, bir yandan marangozluk öğrenirken, diğer yandan rençperlik yaparak ailenin geçimine katkı sağlar.

Molla Hamid’in ablası Ayşe Hanım’ın başına gelenler ise çok daha elimdir. Ayşe Hanım’ın kocası da, her erkek gibi, silaha sarılıp cepheye gider. Ancak savaşırken kendisine isabet eden bir top mermisiyle vücudu paramparça olur. Her bir parçası başka tarafa savrulur. Azalarından sadece bir kolu bulunur. Onu da bir beze sarıp “cenazesi” diye eve gönderirler.

O sırada yeni doğum yapmış olan eşi Ayşe Hanım, bu acı haberi alınca fenalık geçirir ve yatağa düşer. Kırk gün yarı baygın halde yattıktan sonra, o da ruhunu Rahman’a teslim eder, ebedî yolculukta çok sevdiği eşine refakat eder.

Geriye kalan yavrusu Saniye, annesiz ve babasız büyütülür. Van’da eşine az rastlanır salih bir kadın olur. O kadar ki, hayâsından, damatlarının yanında bile yemek yemez.

Geriye, aileden kız olarak yalnızca Behice Hanım kalır. Üstad’ın çamaşırlarını yıkayıp, yemeğini pişirmekte annesine yardımcı olur. Üstad’ın duasına mazhar olur.

Behice Hanım hiç evlenmez ve yasaklı dönemde kendisini Kur'an okutmaya adar. Hayatının sonuna kadar, çevresinden gelen binlerce kız ve erkek çocuğuna karşılıksız Kur'an dersi verir ve dinini öğretir.

Molla Hamid Ağabey'in kardeşi Behice Hanım

Üstad'la Tanışması

Üstad esaret sonrası Van'a döndüğünde Molla Hamid bir delikanlıdır. Ağabey'i Abdullah sivil polis olarak vali tarafından Üstad'ı takiple görevlendirilir. Abdullah, Üstad'ın yanına gidip kendisini görünce şahsiyetinden o kadar etkilenir ki, ona yardım etmek ister. Kendisi görevli olduğundan bu işle kardeşini görevlendirir.

Mevsim, soğukların başladığı bir zamandır. Kardeşi Hamid'e:

“Buraya çok büyük bir âlim geldi, sen ona biraz odun götür, hizmet et!” der.

Bunun üzerine Molla Hamid, bir akşam vakti odunları alıp Nurşin Camii'ne gider, Üstad'la tanışır tanışmaz hizmetine girer. Altı ay Nurşin Camii'nde, iki yıl da Erek Dağı'nda, toplam iki buçuk yıl Üstad'ın daimi hizmetinde bulunur.

* * *

Eski Said Dönemi

BEDİÜZZAMAN'IN Van ve Erek Dağı'ndaki günlerine ve Molla Hamid'in bu günlerdeki hatıralarına geçmeden önce, Üstad'ın Eski Said döneminde geçirdiği hayat safhalarına bakacağız.

Bu dönemde özellikle İstanbul'a ve diğer yerlere yaptığı seyahatleri ve fikrî ve ilmî mücadelelerini ele alacağız. Bu yönüyle çalışma bir nebze Üstad'ın Eski Said hayatına ışık tutmuş olacak. Molla Hamid Ağabey'in hatıralarının önemini kavrayabilmek için buna ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz.

Üstad'ın hayatı, "Eski Said" ve "Yeni Said" gibi dönemlere ayrılrsa da, esasen birbirini tamamlayan bir bütünlük arz eder. Bediüzzaman, on dokuzuncu asrın sonu ile yirminci asrın başları arasında, Doğu'da, âlimler kadar ilme düşkün mülkî âmirlerin de ilgisini çeker. Zamanın Bitlis Valisi Ömer Paşa, kendisini konağına davet ederek bir oda tahsis eder, burada ilmî çalışmalar yapmasını sağlar. Burada bir süre ilim tahsiliyle meşgul olan Bediüzzaman, pek çok kitabı okuyarak hafızasına alır, yani ezberler.

Valinin Daveti Üzerine Van'a İlk Gidişi

Bediüzzaman'ın şöhretini duyan Van Valisi Hasan Paşa, "Bitlis'te büyük âlimler çoktur. Van bu konuda fakirdir" deyip kendisini Van'a davet eder. Bediüzzaman bunun üzerine 1897'de ilk defa Van'a gider ve uzun zaman orada kalır. Bu yüzden Van, onun için ikinci bir memleket hükmüne geçer. Bediüzzaman, Van'a geldiğinde yaşı henüz yirmidir ve cevval, idealist bir gençtir.

Hasan Paşa, ileri gelen hocaları vilayet merkezinde toplar, ilim meclisleri kurar. Talebelerin iâşe ve barınma ihtiyaçlarını mahalli vakıflardan karşılar. Bu arada dört talebenin masraflarını da bizzat kendi cebinden deruhte eder. Gelişen dünya şartlarını bildiğinden talebelerin sadece dinî ilimlerle eğitilmesini yeterli olmayacağını, müspet ilimlerin de öğretilmesi gerektiğini düşünür. Bu maksatla hendese, hesap,

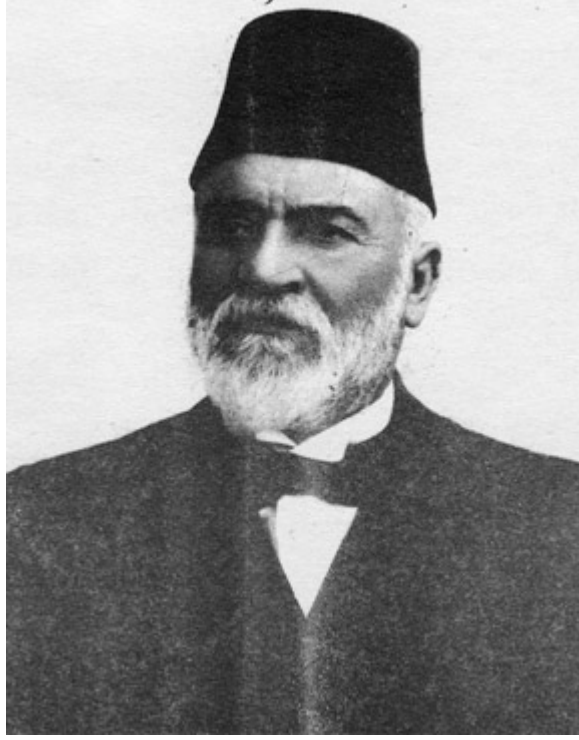
cebir, fizik, tarih, coğrafya gibi müspet ilimleri de öğrenmelerini sağlar.

Hasan Paşa'nın ardından yerine, yine ilme meraklı olan İşkodralı Tahir Paşa gelir. O da Bediüzzaman'ı uzun zaman vali konağında misafir eder, zengin kütüphanesini kendisine açar.^[2]

Bediüzzaman, o zamana kadar medrese ilimlerini tamamlayıp icazetini almış ve yaptığı ilmî münazaralar neticesinde büyük bir ün kazanmıştır.

Bediüzzaman, parlak zekâ ve ilmiyle kısa zamanda dikkatleri üzerine toplar ve sadece âlimlerin değil, o bölgedeki devlet adamlarının da ilgi odağı olur. Genç yaştan itibaren Osmanlı entelektüelleriyle bir arada bulunması, medresenin ötesinde geniş bir ufuk kazanmasına sebep olur. Kendi tabiriyle "hadisatı sadece kitap sayfalarında mütalaa" etmez, sosyal olayların akışı içinde bulunarak, teoriyle pratiğı birleştirir. Bu sayede son derece orijinal fikirler, İslam toplumunu imar ve inşa edecek mükemmel ve çarpıcı görüşler ortaya koyar.

Özellikle Van'da bulunduğı sırada, gerek Osmanlı payitahtında olup bitenler, gerekse dünyadaki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olur. Bununla beraber, valinin kütüphanesinde bulunan her tür ilme ait kitapları tetkik etme fırsatı bulur, bu konularda da bilgi sahibi olur.

Van Valisi Tahir Paşa

İlim ve İrfan Meclisleri

Vali Tahir Paşa hemen hemen her gece, din âlimleriyle birlikte muhtelif branşlardan eğitimcileri de konağında ağırlayarak, ilim ve irfan meclisleri kurar. İlmî ve içtimaî meseleler üzerinde fikir jimnastikleri yaptırır ve münazaralar tertip eder.

Bediüzzaman, konağın kütüphanesindeki fen ilimlerine ait kitaplardan elde ettiği bilgilerle o ilim dalındaki muallimlerle münazaralara katılır. Coğrafya, tarih, fizik, kimya, tıp, matematik ilimlerinin hocalarıyla tartışacak ve onları ilzam edecek seviyeye gelir. Yeğeni Abdurrahman'ın ifadesiyle, eline geçirdiği bir coğrafya kitabını yirmi dört saat zarfında ezberler. Yine bir münazara dolayısıyla inorganik kimyayı beş gün içerisinde yalnızca kitaplardan okuyarak öğrenir ve yaptığı münazarada galip gelmeyi başarır.

Tahir Paşa konağında yarışma konularından biri de zor matematik sorularının çözümüdür. Her defasında bu gibi problemleri, uzmanlar daha çözmeden Bediüzzaman'ın zihninden çözdüğü görülür. Sorulardan biri ihtimal hesapları üzerinedir:

“On beş Müslüman ile on beş gayr-i müslim birbiri ardı sıra dizilecek olsa ve on beş defa kura çekilse her defasında kuranın gayr-i müslime düşürülmesi için nasıl bir taksim yapılmalıdır?”

Bediüzzaman bunun yüz yirmi dört ihtimalli olduğunu ifade ederek problemi zihninden çözer. Ayrıca bundan daha zor olan iki bin beş yüz ihtimalli olanını çözeceğini söyleyerek, elli Müslüman ile elli gayr-i müslim arasındaki taksimi iki saat içinde yapıp Tahir Paşa'nın önüne koyar.

Diğer bir zaman, “Yeryüzünün tüm hacmi buğday taneleri olarak farz edilse kaç tane buğday tanesi olur?” şeklinde bir sorudur. Başka bir defasında, “Hz. Âdem'den bu ana kadar saniyenin onda biri olan aşireden ne kadar zaman geçtiği”dir.

Başka bir zaman da, “Yeryüzünün her noktasına yağmur yağması halinde düşen damlaların kaç tane olacağı?” şeklindedir.

Buna karşın Bediüzzaman, “Yeryüzüne bir saniyede yağın yağmurun her dört parmak yere dört damla düşmesi ve on sene durmadan yağması halinde kaç damla edeceğini hesap edeceğini” söyler. Ve bütün bunları zihninden çözünce bir müddet dimağında bir rahatsızlık ve yorgunluk arız olur. Ondandır bu gibi hesap işleriyle meşgul olmaz. [3]

Tahir Paşa, Bediüzzaman'ın felsefî konulara da dikkatini çeker. Kendisine Batı felsefesine ait kitaplardan sorular yöneltir. Her defasında tatmin edici cevaplar alan Tahir Paşa, Bediüzzaman'ın ilmine hayran kalır.

Tahir Paşa konağında geçen yıllar içinde Bediüzzaman, Doğu-Batı düşünce sistemleri ve dünya siyaseti hakkında yeterince bilgi sahibi olur. Hatta bu konularda yeni ve orijinal fikirler ortaya koyar. “İslam’ın hayat-ı içtimaiyesiyle münasebettar” olan Eski Said dönemi eserlerinde ağırlıklı olarak bu konulara yer verir. İslam devletinin yönetiminde dikkat edilmesi gereken kurallar, ölçüler, bu dönemin mahsulü olarak ortaya çıkar.

İlme Merakı

Bediüzzaman’ın fitratında ilme karşı doymak bilmez bir merak vardır. Tahir Paşa’nın konağında kaldığı sırada o güne kadar hafızasına aldığı İslamî temel kaynaklara ait doksan kitabı, her gece üç saat ezberden okumak suretiyle üç ayda bir devreder.

Tahir Paşa, önceleri Bediüzzaman’ın uyumayıp zikirle meşgul olduğunu sanır. Fakat daha sonra hafızasındaki kitapları ezberden tekrarladığını öğrenir. Kardeşi Abdülmecid’in bir tespiti şöyledir:

“Kur’an-ı Kerim’i on beş gün zarfında hıfzetti. *Kamusu’l-Muhit*’ten altmış satırlık bir sahifeyi bir defa okumakla ezberine aldı. Evet bu zat, gerek medrese, gerekse mektep ilim ve fenlerinde ezberine aldığı metinleri, kitapları unutmamak için daima ezberinden okuyup tekrarlamaya kendini mecbur hissedirdi. Ezberinde bulunan metinlerin tamamı otuz Kur’an kadardı.”^[4]

Yine Abdülmecid Nursî anlatıyor:

“Üstad’ımız, Van hayatında Tahir Paşa’nın konağında iki yıl kalır. Valinin hanımı, ne zaman temizlik için evi dolaşsa, Üstad’ın yatağının hiç bozulmadığını görür, dikkatini çeker. Bir gün bunu Tahir Paşa’ya da söyler. Paşa, Üstad’ın yerini veya yatağını beğenmediğinden endişe eder, üzülür. Bu durum bir süre daha böyle devam edince, merakını gidermek için bir gece anahtar deliğinden bakar. Görür ki, Üstad oturmuş, yorganı ayaklarına çekmiş, gaz lambasını da iyice kırmış, elini havaya kaldırarak devamlı hareket ettirmektedir. Paşa, böylece Bediüzzaman’ın geceleri vird okuduğunu anlayıp rahatlar.”

Üstad, Isparta’da talebelerine bu hususu anlatırken şöyle der:

“Ben bir zaman Tahir Paşa’nın konağında kalırken, uzun geceler bana yetmezdi. Her gece bir kitabı hafızamdan tekrarlayarak doksan günde doksan cilt kitabı okurdum. Onları tekrarlaya tekrarlaya Kur’an-ı Kerim’in manası bana açıldı. Kitapları devretmem, Kur’an’a çıkmaya bana basamak oldu!”

“Kur’an’ı Kâinata İlan Edeceğim!”

Van’a gelişinin üzerinden ancak iki yıl geçmiştir ki, vali konağına gelen gazetelerden birinde Bediüzzaman’ın gözüne bir haber ilişir. Yıl 1899’dur. Asırlardır dünyaya hâkim olan Osmanlı’yı cephelerde mağlup edemeyen ve topraklarında gözü olan Batılıların niyetini ortaya koyması bakımından bu haber çok manidardır.

İngiliz Müstemlekeler Bakanı Gladstone, Avam Kamarası’nda yaptığı konuşmada, Kur’an’ı eline alarak:

“Bu Kur’an, Müslümanların elinde buldukça biz onlara hakiki hâkim olamayız. Ya bu Kur’an’ı ellerinden almalıyız veyahut onları Kur’an’dan soğutmalıyız!” demiştir.

Bu haber, genç bir İslam fedaisi olan Bediüzzaman’ın ruhunda fırtınalar kopmasına sebep olur. Birden ayağa fırlayarak:

“Kur’an’ın sönmez ve söndürülmez bir güneş olduğunu kâinata ispat ve ilan edeceğim!” der.

O güne kadar merak saikasıyla çok çeşitli ilimleri hafızasına doldurmuşken, Avrupa’nın Kur’an’a karşı olan suikastlerinin farkına varır. Bu tarihten itibaren bütün himmetini Kur’an’a ve Kur’an’ı asrın idrakine sunmaya hasreder. Bundan böyle dünyasını yalnız Kur’an işgal eder ve ona Kur’an’ın manevî icazı yol gösterir. Gördüğü sadık bir rüya da bu idealini destekler. Rüyasında kıyamet kopmuş, haşir meydanı kurulmuştur. Efendimizi (a.s.m.) ziyaret ederek kendisinden Kur’an ilmi talebinde bulunur. Efendimiz (a.s.m.) “Ümmetinden sual sormamak şartıyla sana ilm-i Kur’an verilecektir” buyurur.

Medresetü’z-Zehra

Bediüzzaman, o güne kadar elde ettiği bilgi birikimini topluma mal etmek üzere dersler verir. Fakat onun asıl hedefi klasik medrese usulü değildir. Gelişen müspet ilimleri de içine alan yepyeni bir eğitim sistemi kurmaktır. Çünkü Bediüzzaman, sadece din ilimleriyle yetişen nesillerle veya sadece müspet ilimleri öğrenenlerle bir yere varılamayacağını bilir. Bunların karşı karşıya geleceğini ve millet bünyesinde derin yaralar açacağını idrak eder. Bu konudaki çarpıcı teşhisi şudur:

“Vicdanın ziyası ulûm-u diniyedir, aklın nuru fûnûn-u medeniyedir. Bu ikisinin imtizacıyla hakikat tecelli eder, talebenin himmeti pervaz eder. Ayrıldıkları vakit birincisinden taassup, ikincisinden hile ve şüphe tevellüt eder.”^[5]

İşte Medresetü’z-Zehra projesini bu temel üzerine bina eder.

O dönemde bir yandan Batı kaynaklı ırkçılık fikirleri, diğer yandan ilimleri materyalist bir gözle yorumlayan akımlar, içimize girmeye ve ifsat etmeye başlamıştır. Bediüzzaman, bu noktalardan gelecek tehlikenin savaşımlardan daha tehlikeli sonuçlar doğuracağını farkındadır. Batılılar, asırlardır cephelerde mağlup edemedikleri Osmanlı’yı içten çökertmek için Müslüman milletleri bir yandan ırkçılık belasıyla birbirine düşürmek, diğer yandan nesilleri materyalist ve pozitivist fikirlerle ifsat etmek istemektedirler. Bediüzzaman, onların bu niyetlerini anlar. Bu maksatla kurmayı tasarladığı, Merdesetü’z-Zehra’yı her zaman ve zeminde gündeme getirir, büyük bir himmet ve gayretle bir an önce kurulmasına çalışır.

Evet, Medresetü’z-Zehra, sadece dinle ilim, medreseyle mektep ihtilafını önlemekle kalmayacak, aynı zamanda İslam milletleri arasındaki fikir ve kültür birliğini de sağlayarak Müslümanları ırkçılık belasından kurtaracak, İttihad-ı İslam’a hizmet edecek bir projedir. Bu yüzden üniversite için en uygun yer olarak Şark milletlerinin merkezi olan Van vilayetini seçer.

Bediüzzaman, Van’da bulunduğu sıralarda bu projeyi gerçekleştirmek üzere bazı ön çalışmalar yapar. Bu maksatla bütün civar köy, kaza ve vilayetlerin coğrafi konumlarını, yol ve ulaşım durumlarını gösteren haritaları ele alarak üniversitenin yerini tespit eder.

O dönemde bir yandan Kur'an'ın i'cazını ortaya koymak, öte yandan hayal ettiği üniversiteyi kurmak, onun şaşmaz gayeleri arasındadır. Zira Avrupalıların ifsat edici fikirlerine karşı, kalıcı tedbirin ancak böyle bir eğitim sisteminden geçtiğine inanır.

Kaleden Düşerken!

Van, gerek kalesi ve tarihî mekânlarıyla, gerekse dağı, ovası ve gölü gibi coğrafi zenginlikleriyle eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Bediüzzaman, bulunduğu yerlerin geniş ufuklu yüksek yerlerine çıkıp tefekkür etmeyi âdet edinir. Bu maksatla Van'da bulunduğu yıllarda sık sık talebeleriyle birlikte Erek Dağı'na ve Van Kalesi'ne çıkıp ders ve tefekkürde bulunur.

Üstad'ın kaleden düştüğü yer... Yukarıda mağara görülmüyor.

Bir defasında kalenin üstünden kayıp yuvarlanır. Yüz metreden daha fazla bir yükseklikten düşüp paramparça olma ihtimali varken, “Ah davam! Yetiş, ya Gavs-ı Geylanî” diye bağırır. Birden, gaipten bir dayanak noktası önüne çıkmış ve ona basmış gibi, üç metrelik bir kavisle mağaranın içine doğru atılıp harikulade bir şekilde kurtulur.

Başit Başı

Bediüzzaman, yazları Van'ın çevresinde bulunan Başit, Feraşın ve Beytüşşebab gibi yüksek dağ ve yaylalara çıkıp bir-iki gün kalmayı âdet edinir. Yanına aldığı kırk kadar seçkin talebesiyle bu serin dağ ve yaylalarda bir yandan tedrise devam ederken, diğer yandan kâinatın geniş ve berrak ufuklarına bakıp tefekkür ve tenezzüh ederler.

Bu dağlar arasında, Üstad'ın çok değer verdiği ve başında esrarlı bir kabrin bulunduğu Başit'in ayrı bir yeri vardır. 3650 metre yüksekliğinde, bölgenin en yüksek noktası olan Başit başında, nasıl ve ne zaman defnedildiği ve kime ait olduğu bilinmeyen esrarlı bir kabir vardır. Halk arasında bu kabirle ilgili çeşitli rivayetler dolaşır. Önce Başit Dağı'nın eteklerindeki Bağrıyanık köyünden Halil Uslu Bey'in tespitlerine bakalım:

“1976 yılında arkadaşlarımla birlikte merhum Van Müftüsü M. Kasım Arvasî Efendi'yi ziyaretimizde kendisi bizlere şunları nakletti:

‘Ecdadımız Şeyh Abdülkadir-i Geylanî (k.s.), ‘Eğer ceddin Hazret-i Muhammed Efendimizden (a.s.m.) sonra peygamber gelseydi, bir tanesi Adıyy b. Musafir olurdu!’ demiş. Bu büyük şahsiyetin Başit zirvesinde medfun bulunduğunu öğrenince bir gün arkadaşlarla oraya çıktık. Haddimi aşarak kaya parçalarından müteşekkil kabir taşlarını kaldırdım. Mübarek cesetlerinin çürümediğini gördüm. Hayretler içerisinde kaldık!’”

Bediüzzaman'ın Van hayatıyla ilgili çalışma yapan Mahmud Aksu ise Başit Dağı'yla ilgili, “Bediüzzaman'ın buraya geldiğini ve ‘Küre Misafiri’ diye bilinen ziyaretgâhın yakınında kaldığını” kaydeder. Her iki nakilde de meçhul zat için misafir kelimesi kullanılmaktadır. Kanaatime göre misafir, bu zatın isminden ziyade, başka diyardan gelmiş olmasından dolayıyla kendisine verilen bir sıfat olsa gerektir.

“Başit, Baş Şehit Demektir”

Molla Hamid Ağabey'in hatıralarını tespit etmek üzere Van'a gittiğimde, 18 Eylül 2010'da bu esrarlı dağa çıkmak nasip oldu. Hoşap'tan (İyisu) kiraladığımız bir minibüsle sekiz kişi

dağın eteğine vardığımızda hafif kar atıyordu. Refakatçilerimizden Hasan Ekinci Bey’le İsmail Bey, daha önce çıkmış olduklarından bu çileli yolculuğa tekrar katlanmak istemeyip dağın eteğinde beklediler.

“Burada yapılıp da kabul olmayan dua yoktur!” deyip Hoşap’tan bize katılan üç kişiyle toplam altı kişi sarp yokuştan zirveye doğru tırmandık. Yükseklik giderek arttığı için oksijen azalması sebebiyle nefes alıp vermekte güçlük çekiyor, bu sebeple sık sık dinlenme ihtiyacı hissediyorduk. Nihayet bir buçuk saatlik zorlu bir tırmanıştan sonra Başit başına çıkmaya muvaffak olduk. Orada ikindi namazını kılıp tesbihatımızı yaptık. Okuduğumuz Yasin ve diğer surelerden sonra dualar da ettik.

Gerçekten her yanı uçurum olan bu dağın zirvesindeki kabrin buraya nasıl ve ne zaman geldiği merak konusudur. Orada kaldığım süre içinde kendimi Arafat veya Kâbe’de gibi yoğun bir feyiz dalgası içinde hissettim. Uhrevî âlemlere girdiğimi ve sabaha kadar orada kalıp ayrılmak istemediğimi itiraf etmeliyim.

Van’a döndükten sonra burasıyla ilgili bilgi toplama merakına düştüm. Eğitimci arkadaşımız İsmail Bey, seksen üç yaşındaki Molla Ahmed-i Hizanî Hazretleri’ni tavsiye etti. Kendisini evinden alıp Erek Dağı’na götürdük. Yol boyunca kendisine Başit’le ilgili sorular sordum. Ketum biri olan Molla Ahmed, sıkıştırmalarım sonunda şunu anlattı:

Başit Dağı’ndaki sırlı kabir

3650 metre yüksekliğindeki Başit Dağı'nın manzarası

“Ben onu bunu bilmem... Bu konuda Üstad'dan Molla Hamid Ağabey kanalıyla duyduğum rivayet şudur:

Üstad, Molla Hamid'e demiş ki, ‘Kardeşim, Başit baş şehit demektir!’”

Bu hatıra düğümü çözmese de sır perdesini aralar gibiydi. Kendisine “Peki, kimdir bu baş şehit?” diye sordum. Fakat cevap vermedi. Molla Ahmed'den başka bir bilgi de alamadım. “Benden bu kadar” deyip kestirip attı.

Düşündüm, seyyidü’ş-şüheda Hz. Hamza olduğuna göre, sahabeden baş şehit kim olabilir? “Bu zat, kabri meçhul ve çok meşhur biri olmalıdır” diye düşündüm. Düşüncemi Molla Ahmedî Hizanî'ye de açtım. “Buna ne diyorsun?” dedim. Bu defa tebessüm etti ve “Zaten bu havalideki bütün büyükler böyle derler!” dedi. Daha da bir şey demedi. Plaka şeklinde üst üste konulmuş taşlardan örülen bu kabrin, bizzat Üstad tarafından yapıldığını öğrenmek ise bana ayrı bir heyecan verdi.

Vanlı İzzettin Bey dostumuzun verdiği bilgilere göre, köylü ihtiyarların şehadetiyle, Üstad, talebeleriyle birlikte yazın bu tepede uzun süre kalırmış. Kürtçe “holık” denilen, bir veya iki metre uzunluğunda, etrafı taş ve benzeri şeylerle kapatılan çukurlarda barınmış. Ayrıca bazı zamanlar çadır kurdukları da söyleniyor. Erzak vesaire ihtiyaçları için de tepenin belirli bir yerine çıkan Üstad, köylülerle işaret diliyle anlaşmış. Üç buçuk saatlik mesafedeki köylüler, Üstad'ın ne istediğini anlar,

at ve eþeklere yükleyip götürürlermiş. Bazen cuma namazının Şafîlerce farziyet şartı olan kırk kişi bulunmazsa, kırkı tamamlamak için yine bu yolla köyden adam çağrılmış.

Sırlı Kabrin Komşusu

Bu tepedeki sırlı kabrin birkaç metre ötesinde mütevazı bir kabir daha gözüme çarptı. Bu defa “O kimin kabridir acaba?” diye merak ettim. Onunla ilgili elde ettiğim bilgiler de bir önceki kadar ilginçti. Şöyle ki:

Mukuri aşireti reislerinden Teymur oğlu İbrahim Efendi, Hamidiye Alaylarında görev almak üzere İstanbul’a çağrılır. İbrahim Efendi, binbaşılık rütbesini almak üzere yola çıkar. Fakat Tatvan civarında gördüğü bir rüya üzerine geri döner. Rüyasında Başet başındaki mübarek zatın kendisini ahiret kardeşliğine kabul ettiğini, kalmasını istediğini görür. İbrahim Efendi bu rüyanın o kadar etkisinde kalır ki, kendisine verilecek rütbeyi küçük kardeşine devrederek sonraki hayatını hayır yapmaya ve ibadete sarf eder. Bütün imkânlarını medrese talebelerinin bakım ve iaşesine ayırır, onlarla meşgul olur.

Her yıl Başet’teki bu türbeyi ziyaret etmeyi âdet edinen İbrahim Efendi, son ziyaretinde yakınlarına:

“Ben burada öleceğim, beni buraya defnedin!” der. Orada su bulunmadığını ileri süren yakınları bu konuda ayak sürüyünce, şimdiki Feqi Çeşmesi’nin yerini işaret eder.

“Burayı kazın, oradan çıkan suyla da beni yıkarsınız!” diye vasiyet eder.

Sırlı kabrin komşusu İbrahim Efendi'nin mezarı

Gerçekten orada vefat eder ve kazdıkları yerden çıkan suyla cenazesini yıkayıp meçhul kabrin yanına defnedirler. Vefat tarihi 1914'tür.

Başit Başı seyahatinde bize refakat eden Eğitimci Ahmed Bey kardeşim, hemşerisi Ağrılı Nusret (Kocabay) Hoca'yı Başit Başı'ndan arayarak dua talep eder. Nusret Hoca bunun üzerine, "Üstad'ın kırk kadar seçkin talebesiyle oraya çıkması boş değil. Allah sizi de bizi de Başit Başı'ndaki zatın sırrına mazhar eylesin" der.

Başit'teki kabrin esrarı hakkında şimdilik bu kadarla yetiniyor, gerisini ferasetli zihinlere havale ediyorum. Yalnız şu kadar derim ki: "Başit başı boş değil!"

"Başit Başı Buz Tuttu"

Bir gün sohbet esnasında Üstad, Tahir Paşa'ya, temmuz ayında bile Başit başında buz olacağından söz eder. Paşa, buna inanmaz:

"Olmaz öyle şey, temmuz ayında Başit buz tutmaz!" diye itiraz eder.

Bediüzzaman, ne kadar iddia etse de o an bir delil gösteremediğinden kabul ettiremez. Fakat yaz ayı gelip de tekrar Başit başına çıktığında, Başit'in buz tuttuğunu görür. Prensibi olan tahkik mesleği gereğince, Tahir Paşa'ya ilginç bir mektup yazar. Aynı zamanda ilk Türkçe mektubu da olan bu mektupta şunları söyler:

“Ey paşa! Başit başında buz tuttu. Görmediğin şeyi inkâr etme! Her şey senin malumatına münhasır değildir. Senin safsatıyatın her yerde işlemez, vesselam...”

Aşiretleri Barıştırma

Van’ın civarında bulunan aşiretler arasında kavgalar, küskünlükler eksik olmaz. Meşrebini “muhabbete muhabbet, husumete husumet” üzerine bina eden Bediüzzaman, aşiretler arasındaki düşmanlıkları gidermek için büyük gayret sarf eder ve bunda da Allah’ın izniyle muvaffak olur. Özellikle, uzun zamandan beri devam eden ve valilerin dahi barıştırmaya muvaffak olamadıkları Ertoşi Aşireti Reisi Şeker Ağa ile Miran Aşireti Reisi Mustafa Paşa arasındaki mücadeleye son verir. Tarafları barıştıırır. Yayla ihtilafını halleder.

Tedristen Telif

Bediüzzaman, fikir ve düşüncelerini ifade etmekle yetinmez, yazıyla da tespite çalışır. Nitekim bir eserinde 1901 tarihini böyle bir kararın ve “tedristen telif vazifesine”^[6] geçişin tarihi olarak kaydeder.

Bediüzzaman, bu maksatla 1901-1907 arasında ikisi mantığa, ikisi başka konulara dair dört eser telif eder. Bunlardan birisi *Kızıl İcaz*, diğeri *Burhan-ı Gelenbevî* isimli kitaba şerh olarak hazırladığı *Talikat* isimli mantık kitabıdır. Her iki kitabın aslı Arapça olup basılmış nüshaları elimizde mevcuttur. Bediüzzaman bu kitapların yazılış tarihini “mukaddemat-ı Nuriye”nin telif tarihi (1906) olarak zikreder. Gerçekten *Risale-i Nur* gibi bir eserin dayandığı ana temeller ve direkler mesabesindeki bu telifler, paha biçilmez kıymete haizdir. Fakat bu eserleri Türkçe’ye kazandıracak kimseler henüz çıkmış değildir.

Bu dönemde telif edilen diğeri iki kitaptan biri matematiğe, diğeri insanın el, avuç ve yüzündeki çizgilerden ruhundaki kabiliyetleri okumaya dair bir çalışmadır. Fakat her iki eser Tahir Paşa’nın konağında çıkan bir yangın esnasında kaybolmuşlardır.^[7]

Valiyle Araları Açılır

Bediüzzaman ile Tahir Paşa samimi iki dost iken, bir ara araları açılır. 1903 yılında ilmî bir münakaşa sırasında mesele büyür, neredeyse kavgaya dönüşür. Paşa, makamının otoritesini kullanmayı deneyince, Bediüzzaman sert bir cevap verir. Havanın iyice gerginleşmesi üzerine, Bediüzzaman'ın rovelverine el attığı görülür. Derken orada hazır bulunan ilim adamları araya girerek ortamı yatıştırırlar.

Vali bu durumu gururuna yediremeyip Bediüzzaman'ı Van'dan sürmeye karar verir. Bunun üzerine Bediüzzaman, vali konağını terk edip medresesine çekilir. Yaz tatili dolayısıyla medresede sadece birkaç talebe bulunmaktadır. Bediüzzaman, talebelere kimseye kapıları açmamalarını tembih edip istirahatata çekilir. Bir müddet sonra valinin adamları kapıya dayanır. Kapıları açtırıp içeri girmeye muvaffak olurlar.

Bediüzzaman gelenlerin kendisini tutuklamadan önce iki şart ileri sürer. Birisi, ilmin izzetini korumak için kendisini medresede değil dışarıda yürürken tutuklamalarıdır. Diğerisi ise, kendisini sürgüne göndereceklerse silahını elinden almamalarıdır. Sonuçta istekleri kabul edilir ve kendisini Bitlis'e sürgün ederler. Fakat Bitlis valisi durumdan haberdar olunca telaşlanır. O da Bediüzzaman'ın Bitlis'e girmesine izin vermez.

Bunun üzerine Bediüzzaman, Bitlis'ten Hizan'a yönelir, oradan da Bulanık tarafına geçer. Burada toplanan otuz köyün âlimleriyle ilmî münazaralarda bulunur. Sorulan sorulara tam ve doğru cevaplar verir.

Daha sonra Erciş'e geçer. Bir süre sonra vali küskünlüğü daha fazla sürdürmek istemez. Bediüzzaman'ın gönlünü almak üzere kendisini Van'a davet eder. Daveti kabul eden Bediüzzaman, birkaç ay sonra tekrar Van'a döner. Paşayla eski dostluklarına devam ederler.

Horhor'da Tedris

Bediüzzaman'ın ders verdiği medrese, Van'ın Kaledibi mevkiinde yer alır. O bölgede kale dibinden “horrr horrr” diye kaynayan bir su vardır. Medrese adını buradan alır: Horhor Medresesi.

Birinci Cihan Savaşı'nda beraber esir düştüğü Ali Çavuş'un beyanına göre bu medrese, uzunca bir salondan ibaret olup içinde boydan boya uzanan bir masa vardır. Talebeler masa etrafında oturur. Bediüzzaman ayakta dolaşarak ders verir. Âlet ilimlerini ezberden söyler, talebelerine not ettirir. Talebelerine âmirane bir hoca sıfatıyla değil, bir arkadaş gibi davranır, yeri geldiğinde onlarla latife yapar, şakalaşır. Ayrıca talebelerle birlikte sık sık kırlara, özellikle Erek Dağı'na çıkıp tenezzüh ve tefekkür eder.

Horhor Medresesi'nde okuyan talebelerin sayısının iki yüzden fazla olduğu yine Ali Çavuş'un hatıralarında yer alır. Talebeler, Bediüzzaman'a öylesine bağlıdırlar ki, onun bir emriyle hayatlarını feda etmeye hazırdırlar. Bediüzzaman talebelerinin ilmine önem verdiği kadar, onları teçhiz ve tahkim etmeye de çalışır. Onların fazilet ve takva sahibi olmalarına gayret eder. Ayrıca intizamı, muvaffakiyetin esası bildiğinden, eğitimde laubalilik ve intizamsızlığa asla müsamaha etmez.

Bediüzzaman, medreselerde olan bazı uygulamalarda da yenilikler yapar. O güne kadar mahalli âdete göre talebeler geçimlerini, halktan yardım ve zekât toplayarak temin ederlerdi.

Horhor Medresesi

Bediüzzaman bu âdeti kaldırır ve Van evkafından temin ettiği gelire talebenin geçimini karşılar. Ayrıca öğrettiği ilim karşılığında kendisi maaş almadığı gibi hediye de kabul etmez. Böylece ilmin izzetini muhafaza hususunda azamî bir hassasiyet gösterir.

Cuma günleri talebeleriyle Van'ın sayfiye yeri olan Erek Dağı'ndaki Zernebat suyu başına çıkmayı âdet edinir. Yolda giderken talebelerin önlerine bakmalarını tembih eder. Kardeşi Abdülmecid'in ifadesine göre, bir gün yolları Ermeni mahallesinden geçer. O sırada Abdülhakim isminde bir talebe, başını kaldırıp bir evin penceresine bakar. Bunu fark eden Bediüzzaman, onu şiddetle azarlar. Fakat talebe, "İradî olmadı, boynumu kaşımak için başımı kaldırmak zorunda kaldım!" deyince hiddeti geçer.

Bediüzzaman, bir yandan talebelerine karşı gayet ciddi olduğu halde, diğer yandan samimi ve arkadaşane bir ilişki içindedir. Ali Çavuş'un ifadesine göre Bediüzzaman, havanın açık olduğu günlerde medresenin bahçesinde talebelerine koşu, at yarışı, atlama gibi sportif faaliyetler de yaptırır. Özellikle "üç adım atlama yarışı" meşhurdur. Talebelerin üç adımda atladıkları mesafeyi Bediüzzaman bir adımda atlayarak geçmektedir.

Bediüzzaman'ın çevredeki aşiret ağaları ve beyleriyle de münasebetleri vardır. Ağalar, şeyhler daima kendisine saygı duyar, hatta biraz da çekinirler.

Kabirde Keşif

O günlere ait bir hatırasını Molla Resul, Molla Hamid'e şöyle anlatır:

"Van valisi âlim bir zattı. Ara sıra Üstad'ı çağırır ona sorular sorardı. Bir gün bize, 'Siz de gelin!' dedi. Çarşı kalabalıktı, mezarlıktan geçecektik. Üstad, baktım bir mezarın başına gelince dikildi kaldı. Bize:

'Siz gidin!' dedi. Diğerleri gittiler. Ben yaşlı olduğum için geride kaldım, durdum. Baktım ki, Üstad orada bir keşifte bulunuyor. Belki yarım saat mezarın başında ayakta durduktan sonra gülümseyerek yürümeye başladı. Ben kendisine:

‘Allah’a kesem ederim ki, bana ne gördüğünü söyleyeceksin. Söylemezsen arkadaşlarıma, ‘Seyda ölümlerle konuşuyor!’ derim. Allah rızası için söyle, orada ne keşifte bulundun?’ dedim. Üstad kızdı:

‘Ahmak, benden ne istiyorsun?’ dedi. Tekrar iki-üç defa yalvardım.

‘Mademki benden vazgeçmiyorsun, söyleyeyim. Fakat bundan kimseye bahsetme. Saliha bir kadının mezarının yanından geçiyordum. Çok saliha bir kadın. Yalnız biraz ziynete ve boncuğa meyyalmış. Dünyadayken boncuğunun ipi kopmuş, onu dizerken vefat etmiş. Hâlâ o boncuğu dizmekle meşgul. İhtimal ki, kıyamete kadar onunla meşgul olacak. Kıyamet kopup da kendisine ‘Kum biiznillah!’ (Kalk Allah’ın izniyle) denildiğinde, ‘Kıyamet ne kadar da çabuk kopmuş, daha boncuğumu dizip bitiremedim!’ diyecek. Ben de durdum, Cenab-ı Hakk’ın azametini seyrettim. Bu kadın ölümün acılığını hissetmemiş!’ dedi.”

“Ahmak Bir Daha Başını Kaldırma!”

Molla Resul anlatmaya devam eder:

“Caddeye çıktık, gidiyorduk. Van’da şimdi oturduğumuz yerde o zaman Ermeniler kalıyordu. Biz aşağı Van’da kalırdık. Sabah olunca Ermeniler’in çocukları mekteplere, büyükleri dükkânlarına, işlerine giderlerdi. Kadınları bizimkiler gibi çarşaf giyerdi, ama dışarıda kapı önlerinde bulunurlardı.

Üstad Hazretleri, Horhor’dan dışarı çıktığımızda bize tembih ederdi:

‘Yürürken ayağınızın ucuna bakın, sakın sağa sola bakmayın! Sağa sola bakarsanız haddinizi bildiririm!’ derdi.

Yan yana yola devam ederken daima bizi kontrol ederdi. Bir defasında baktım karşıdan Ermeni kadınlar geliyor, birden farkında olmadan başımı kaldırmış olup onları gördüm. Üstad başıma bir tokat vurdu:

‘Ahmak, bir daha başını kaldırma!’ dedi. Başımı aşağıya indirdim. Böylece Tahir Paşa’nın evine geldik.”

“Hayalime Dahi Girmedi”

Molla Resul’ün başka bir hatırası da şöyle:

“Tahir Paşa’nın üç tane kızı vardı. Birini Üstad’a vermek istiyordu. Paşanın tayini çıktı gitti. Neyse bir gün mevzu açıldı, Üstad’a:

‘Paşanın üç kızı vardı, birini sana verecekti, gelip gidiyorlardı, siz hiç görmediniz mi?’ dediğimde:

‘Kasem ederim ki, o evdeki kızlar hiçbir zaman hayalime dahi girmedi!’ dedi.”

Bediüzzaman İstanbul’da

Bediüzzaman o güne kadar, uzaktan işittiği hilafet merkezinin ahvaline dair bilgileri yerinde incelemek ve Doğu’nun eğitim sistemindeki aksaklıklarını gidermek için İstanbul’a gitmeye karar verir.

O sıralar, Osmanlı payitahtı oldukça yoğun tartışmalara sahne olur. 1876 yılındaki “Birinci Meşrutiyet ve Anayasa” teşebbüsünden sonra istibdat sona ermemiş, hatta zaman zaman dozunu arttırarak devam etmiştir. Bu yüzden hürriyet arayışları dinmemiş, daha da ivme kazanmıştır. Hürriyetçiler basında ve kamuoyunda her geçen gün etkilerini arttırmışlardır.

Bediüzzaman Bitlis valiliğine tayin edilmiş olan Tahir Paşa’yı ziyaret edip İstanbul’a gitme konusunda görüşlerine başvurur. Tahir Paşa, takdir ettiği Bediüzzaman’ın fikirlerinin Osmanlı payitahtında da kabul görmesini arzular. Padişaha bir de mektup yazar. Mektubunda Bediüzzaman’ı fevkalade öven bir üslup kullanır. Mektup, Bediüzzaman’ın genç yaşta, Doğu’da bütün âlimler arasındaki şöhretinden, harikulade ahlak ve zekâsından bahisle, zihin hastalığının tedavisi için Sultan Abdülhamid’den yardım ve kolaylık görmesini rica eder. Böylece Bediüzzaman’ı padişahla görüşürme zeminini hazırlanmış olur.

Bediüzzaman, Tahir Paşa’nın mektubunu yanına alarak İstanbul’un yolunu tutar. Bu, onun öteden beri duyduğu ve

merak ettiği İstanbul'a ilk gelişi. Tahir Paşa, kendisini yolcu ederken, unutamacağı şu sözleri söyler:

“Buradaki âlimleri mağlup ettin, bakalım o büyük denizdeki balıklara da galip gelebilecek misin?”

Bediüzzaman'ın İstanbul'a gidişi, İkinci Meşrutiyet'in ilanından altı ay öncesine rastlar. O sırada payitaht, fevkalade hareketli günler yaşamaktadır. Bediüzzaman'ın İstanbul'a varışı 1908 yılının başıdır.

مردم جاہلند - خدایا ای شہد منہ سبب افسانہ محتاج تباری اولیہ یسعت
گردست علیہا من بندہ خاصہ تو ادا ابو شہد منہ سبب افسانہ محتاج تباری اولیہ یسعت
و دولت جنت خلد شہد منہ ابی ایبرات بزرگ اولیہ علیہا عربت ایلمند - مولی ادا
بر حوالہ علیہا خدمت بر حوالہ منہ سفون اولیہ حالہ بیکند منہ در حوالہ - وہ قیاضی
دستبرد بیکند منہ - موقوف اتمامند - سبب منہ اعلیہ افسانہ جنت خلد خلد
صادقہ و خالص بر حوالہ اولیہ بزرگ طرہ ارب و قضا علیا - وقد جاہل ابوسید
در سعادت کتب خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد
خد شہد منہ صدقہ و عودت بزرگ - بادہ شایا علیہا طیف بر ذلہ دیانت شہا - اولیہ نظرا
مولی ایبرت امرت اولیہ منہ جندہ نظیر شہد منہ و نامی انصاف - خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد
صدقہ الام - اولیہ بر رعایت حال العمال جہت باد شہد منہ خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد خلد
بر بادہ - و حوالہ اولیہ جندہ - وقد خلد

Tahir Paşa'nın padişaha yazdığı mektup

Mabeyne Dilekçe

Bediüzzaman'ın İstanbul'a geldiği dönem, en yoğun fikrî tartışmaların yaşandığı dönemdir. İkinci Meşrutiyet'in ilanı öncesi, Osmanlı başkenti adeta doğum sancıları çekmektedir. Bediüzzaman, kendisini bu tartışmaların içinde bulur.

İstanbul'a gelince, ilk olarak padişahın damadı İsmail Paşazade Müşir Ahmed Paşa'nın evinde kalır. Bediüzzaman kendisi ve niyeti hakkında ona bilgi verir ve sultanla görüşme imkânlarını araştırır. Tavsiye üzerine, mabeyne vermek için bir dilekçe hazırlar. Mabeyn, o gün için padişahın özel kalem müdürlüğü gibi çalışan etkili bir kurumdur. Padişahın seçkin

ve güvenilir yakınlarından oluşan, devlet işlerinin ve yazışmaların görüldüğü, ama aynı zamanda katı bir bürokrasiye sahip “sorunlu” bir kurumdur. Mabeyne verdiği dilekçede Doğu’nun eğitim sisteminde yenilik yapılmasını, dinî ilimler yanında müspet ilimleri de okutan okulların açılmasını teklif eder.

Katı bir bürokrasinin hâkim olduğu mabeyn, Bediüzzaman’ın dilekçesindeki muhtevadan çok, şekil ve üslubuna takılır. Dilekçenin, o güne kadar padişaha sunulan kul-köle ifadelerden, riyakâr ve dalkavukça sözlerden uzak olması, mabeynin dikkatini çeker. Bediüzzaman’ın fitratında var olan tabiiyet, o günkü İstanbul’un sunî ve gösterişli ahvaliyle bağdaşmaz. Hatta bu yüzden mabeynin bürokratlarıyla Bediüzzaman arasında tartışma bile çıkar. Bediüzzaman Zaptiye Nazırı Şefik Paşa’ya sert cevaplar verir. O zamana kadar böyle bir cesaret sergileyen görülmediğinden, Bediüzzaman’ın anormal olduğuna hükmederler. O günkü idareciler, maksadını açıkça ifade etmesine rağmen, “Acaba Bediüzzaman, Kürdistan’ı Osmanlı’dan ayırmak mı istiyor?” diye komik endişelere kapılırlar.

Bediüzzaman Akıl Hastanesinde

Bediüzzaman, Şark’ın hür dağlarında büyüdüğü için, İstanbul’un düzenine ayak uyduramadığını, bu yüzden istibdat perdesini birkaç kez yırttığını ifade eder. Şekerci Hanı’ndaki odasına astığı, “Burada her suale cevap verilir, fakat sorulmaz!” levhasını bile normal olmadığına delil gösterirler. Zira o zamana kadar böyle bir iddia sahibi görülmemiştir. Nihayetinde, “Bu adam olsa olsa delidir” denilerek Toptaşı Akıl Hastanesi’ne sevk edilir. Bediüzzaman bu hadiseyi yıllar sonra Denizli Mahkemesi’nde şöyle anlatır:

“Kırk sene evvel, ehl-i siyaset bana bir cinnet-i muvakkata isnat ile tımarhaneye sevk ettiler. Ben onlara dedim: ‘Akıllılık dediğinizin çoğunu ben akılsızlık biliyorum. O çeşit akıldan da istifa ediyorum!’”

Tımarhanede kendisini muayeneye gelen doktorla konuşması, hem Bediüzzaman’ın akıl ve zekâsına, hem de o

günkü yönetimin düşünen beyinlerden nasıl korktuğuna bakma anlamında çok manidardır.

Bu uzun, fakat son derece ibretli konuşma sonunda doktor onun zekâ ve irfanına, celadet ve şehametine hayran kalır, tımarhaneye niçin gönderildiğini anlar ve Bediüzzaman'a nazikâne bir şekilde itidal tavsiye ederek, “Eğer Bediüzzaman'da zerre kadar delilik emaresi varsa, dünyada akıllı adam yoktur!” diye raporunu imzalar.

Bunun üzerine Bediüzzaman tımarhaneden çıkartılıp nezarethaneye alınır. Burada Zaptiye Nazırı Şefik Paşa gönlünü almak için padişah adına getirdiği selam ve parayı takdim eder. Bediüzzaman parayı da selamı da almaz. Bunun üzerine paşa ile aralarında tartışmalar olur.

Meşrutiyet'in İlanı

Bediüzzaman'ın ismi, 24 Temmuz 1908'de Meşrutiyetin İlanı'nda birden bire öne çıkar. Çünkü o, hürriyet taraftarı ateşli bir hatiptir. İslamiyet'in ve insanlığın hürriyet içinde terakki edeceğine inanır. Kamuoyunu aydınlatmak üzere basında çıkan veciz ve etkili yazıları yanında, çeşitli zamanlarda yaptığı konuşma ve hitabelerle de fikirlerini açıklamaktan geri durmaz.

Meşrutiyet'in ilanından sonra, gerek İstanbul'da, gerekse üç gün sonra Selanik Hürriyet Meydanı'nda binlerce insana hitap ederek, hürriyet, Meşrutiyet ve memleketin ilerlemesiyle ilgili çarpıcı görüşler serd eder.

Meşrutiyet Sonrası

Meşrutiyet'in ilanından birkaç ay sonra Osmanlı payitahtında mantar biter gibi bir sürü parti, cemiyet ve fikir kulüpleri ortaya çıkar. İttihat ve Terakki, İttihad-ı Muhammedî, Ahrar gibi çeşitli adlar altında örgütlenen gruplar, ne yazık ki, müspet hareket yerine, birbirinin aleyhinde en ağır suçlamalarla kendilerine itibar kazandırmaya çalışırlar.

Bediüzzaman, bu durumun millî bünyede açtığı yaraları düşünerek, cemiyetleri ortak bir gaye etrafında tutmak için gayret sarf eder ve her birisiyle ayrı ayrı temaslarda bulunur.

Böylece Bediüzzaman, kamuoyunda aktif bir rol üstlenir, heyecanlı toplantılara katılır, kitleleri yatıştırmaya çalışır. Hatta kendisine neden bu kadar farklı cemiyetlerle temas kurduğu sorulduğunda, “Maksatlarını bir gördüm” der.

Bu arada çeşitli gazetelerde yazdığı makalelerle ve farklı grupların heyecanlı toplantılarına katılarak fikirlerini açıklar ve kamuoyunu yatıştırıcı faaliyetlerde bulunur.

Van’a Dönüş

Bediüzzaman İstanbul’daki bu yoğun siyasî ve sosyal olayların içindeki mücadelesinden sonra, iki yıl üç ay kaldığı İstanbul’dan 1910’da ayrılır, tekrar Van’a döner.

Bediüzzaman Van’a dönünce ilk işi, iki yıldan fazla uzak kaldığı medresesini bakımdan geçirmek olur. Bundan sonra Van civarındaki aşiretlerden başlayarak, Hakkari, Bitlis, Muş, Ağrı, Diyarbakır ve Urfa’yı da içine alan geniş daireli bir seyahat yapar. Bu seyahatte aşiretlere Osmanlı idaresindeki gelişmeleri anlatır, sorulan sorulara cevaplar verir. Yaklaşık elli günü içine alan bu seyahat sırasında aşiretlerin sorduğu yüz elli beş suale verdiği cevaplar, *Münazarat* başlığı altında bir kitapta toplanır. Bu sorular ve cevaplar, genelde Meşrutiyet ve hürriyet gibi konularda zihinlerde meydana gelen soruları gidermeye yöneliktir. Dolayısıyla *Münazarat*, Bediüzzaman’ın o günkü sosyal ve siyasî fikirlerinden oluşan bir kitaptır. Eser, halkın sağlıklı düşünebilmesini sağlayacak bir rehber ve sosyal hastalıklara bir reçete mahiyetindedir.

Münazarat’ın önemli bir bölümünü, Bediüzzaman’ın hayali olan Medresetü’z-Zehra teşkil eder. Bu konuda sorulara verdiği cevaplar eserde yer tutar.

Ulema ile olan münasebetlerinin sonucu olarak da *Muhakemat*’ı kaleme alır. Müdakkik âlimlerin bile zor anlayacağı eserin aslı Arapça’dır. *Muhakemat*, yazmayı tasarladığı altmış ciltlik tefsirin mukaddemesi ve usulü mahiyetindedir.

Şam’da Meşhur Hutbe

1910 yılında aşiretler arasında geçen bu seyahatler sonrasında Bediüzzaman Şam'a gitmek üzere yola çıkar. Diyarbakır, Urfa ve Kilis'e uğrayıp Halep'e geçer. Sonra Şam'a gider. Burada çok büyük bir alakayla karşılanır. Kısa zamanda Molla Said-i Meşhur diye halk ve ulema arasında şöhret bulur ve kendisinden Emeviye Camii'nde hutbe irad etmesi istenir. Bir cuma günü, yüz kadar seçkin âlimin içinde bulunduğu on bin kişilik cemaate hitap ederek İslam âleminin içinde bulunduğu altı hastalığa karşı altı çözüm öneren meşhur hutbesini okur.

Tekrar İstanbul'da

Bediüzzaman hürriyetçilerin hükümette mühim mevkilere geldiğini haber alınca, Şam'da daha fazla durmaz, takip ettiği gayelerini gerçekleştirmek üzere İstanbul'a hareket eder. 1911 baharında tekrar dersaadete vasıl olur.

Bu defaki gelişinde İttihat ve Terakki içindeki dostları, Enver Paşa gibi hürriyetperverler etkili makamlara gelmişlerdir. Ayrıca geçen yıllarda İstanbul'daki ilmî ve siyasî mahfillerde verdiği mücadelelerinden Sultan Mehmed Reşad ve mebuslar kendisini daha iyi tanımaktadırlar. Bu geliş, Sultan Reşad'ın tahta çıkışının ikinci yıldönümüne rastlar.

Padişahla Rumeli Seyahati

Bediüzzaman'ın adı paşaların yanında anılır. Osmanlı payitahtında bir âlim, bir mütefekkir ve ülkeye yön verecek fikirlerin sahibi olarak itibar görür. O yıl Sultan Reşad'ın Rumeli'ye yaptığı seyahate Şark vilayetlerini temsilen iştirak eder. Bu konuda bizzat kendi ifadesi şöyledir:

“Hürriyetin başında Sultan Reşad'ın Rumeli'ye seyahati münasebetiyle, vilâyat-ı Şarkiye namına ben de refakat ettim.”^[8]

Bediüzzaman'ın ikinci İstanbul seyahati de çok yoğun ve bereketli faaliyetlerle geçer. Edirne'nin geri alınmasındaki yardımları, o güne kadar kaleme aldığı küçük çaplı dokuz adet eserinin basılması ve Kosova'nın istilasına üzerine İslam Üniversitesi'nden arta kalan yirmi bin altın liranın Medresetü'z-Zehra'ya tahsisi, hatta bin lirasının temel atılması

için hemen Bediüzzaman'a teslim edilmek üzere Van valiliğine tevdi edilmesi gibi önemli gelişmeler hep bu zaman zarfında olur.

Tekrar Van'a Dönüş

1912'nin sonbahar aylarında Bediüzzaman, İstanbul'dan tekrar Van'a döner. 1913 yılı başlarında Van'da bir yandan medresesi olan Horhor'da yeniden eğitime başlarken, diğer yandan Medresetü'z-Zehra projesinin büyük bir sevinç ve heyecan duyar. O sırada Van valisi olan Tahsin (Uzer) Bey de Medresetü'z-Zehra için tahsis edilen on dokuz bin altının gelmesini İstanbul'a yazdığı telgraf ve mektuplarla takip eder.

Medresetü'z-Zehra'nın Temeli Atılır

Bediüzzaman, nihayet hayal ettiği üniversitenin temelini 1913 yılının yaz aylarında atmaya muvaffak olur. Sultan Reşad tarafından temel için tahsis edilen bin altın lira Van valiliğinin emrine gönderilir. Vali Tahsin Paşa, temel yeri için teklif edilen Erek Dağı eteğindeki Çoravanis köyünü uygun bulmaz. Bunun üzerine temelin Van'ın Edremit sahillerinde atılması kararlaştırılır. Ardından sonbahar gelince inşaat durur. Daha sonra Birinci Cihan Savaşı'yla teşebbüs tamamen akim kalır. Bediüzzaman'ın yeğeni Abdurrahman'ın bu konuda kaydettikleri şöyledir:

“İstanbul'dan Van'a avdet edip geldiği zaman milli bir medrese küşad ve tedrisine devamla, eski fikrini, yani Medresetü'z-Zehra meselesini takipten geri durmuyordu. Bu defa talih ruy-i muvafakat göstererek Van'da Medresetü'z-Zehra namında bir medresenin küşadına irade-i seniye şerefsûdur buyuruldu ise de seferberlik dolayısıyla medresenin temelinden başka bir şey yapılamayarak, Harb-i Umumî zuhur etti. Zaten o kış Bediüzzaman Molla Said, talebelerine hitaben, ‘Hazır olunuz, büyük bir musibet ve felaket bize kavuşuyor!’ buyuruyorlardı.”^[9]

Molla Hamid, Medresetü'z-Zehra'nın temelini atılmasını Emin ve Hacı Mahmud Dikici'nin babalarından duyduğu şekilde ve onların dilinden şöyle anlatır:

Medresetü'z-Zehra'nın temelini atıldığı yer

“Birkaç gün öncesinden Bediüzzaman’ın Edremit’e gelip burada üniversitesinin temelini atacağını duyduk. Hakikaten üç gün sonra bandolar çalmaya başladı. Şimdiki vali konağı civarına çok sayıda devlet erkânı, vali ve yabancılar geldiğini gördük. Ben de oraya gittim. Biraz sonra kalabalık dalgalanmaya başladı. Birden halkın arasında parlak simalı, ayağında çizme, üstünde şal şepik, başında kalpak, silah ve kamalı bir genç gözüktü. Herkes o zata yol açtı. Temele kendileri harç koyup biraz konuşma yaptıktan sonra, devlet ricaliyle gittiler. Bediüzzaman’ı işte orada görmek nasip oldu.”

Temel atma şahitlerinden biri de Bediüzzaman’la Eskişehir Hapsi’nde yatan Nuh Polatoğlu’dur. Merasim esnasında yirmi yaşlarında olan Polatoğlu gördüklerini şöyle anlatır:

“Edremit sahillerinde Van üniversitesinin temeli büyük merasimlerle atılmıştı. Bu merasimlerde gerek vali, gerek Üstad Bediüzzaman konuşmalar yaptılar. Üstad’ın elinde gümüş saplı, çift uçlu bir kamçı vardı. Elindeki çift uçlu kamçıyla iki hayatını, yani dünya ve ahiret hayatını ortaya koyarak mücadele meydanına atıldığını ifade etmek istiyordu.”

Hakkı Edremit’in anlattıkları ise şöyledir:

“Büyük ziyafetler verildi. Çeşitli yemekler yapıldı. Uzun tulumba tatlıları yenildi. Temel atılmadan önce, ‘Şarkın ve garbın âli şahsiyeti, hâzâ Bediüzzaman Molla Said Hazretleri!’ diye kendisini takdim ettiler. Daha sonra da temele ilk harcı kendisi koydu.

Vali Bediüzzaman’a:

‘Nasıl Seyda, bu ziyafeti beğendin mi?’ diye sorunca, Bediüzzaman gülerek şu cevabı verdi:

‘Cömertlikte İbrahim Halilullah’a ulaşamazsın. Onun köpekleri dahi gümüş kaplarda yemek yerlerdi!’”

Bitlis Hadisesi

Meşrutiyet’in ilanından sonra meydana gelen bazı laubali ve taşkın davranışlar, dinde hassas zatları rahatsız eder. Bu arada bazı subayların gayr-i ahlakî tavırları hoşnutsuzluğu arttırır. İşte bunları bahane eden Hizanlı Şeyh Selim önderliğinde, Bitlisli Şeyh Şehabeddin ve Seyyid Ali Efendilerle birlikte 1913’ün yaz aylarında Bitlis Hadisesi meydana gelir. Bu hareket orduya karşı bir isyan niteliğindedir. Van Valisi Tahsin Bey’le Bitlis Valisi Abdülhalik Renda, hadisenin çevreye yayılmaması için büyük bir gayret sarf ederler. Bediüzzaman da yayılmaması istikametinde çalışır.

Üstad, yıllar sonra bu hadiseye temas ederken bazı kişilerin hataları yüzünden bütün bir kurumu hedef almanın yanlışlığını ortaya koyar:

“Eski Harb-i Umumi’den biraz evvel, ben Van’dayken, bazı dindar ve müttaki zatlar yanıma geldiler. Dediler ki:

‘Bazı kumandanlarda dinsizlik oluyor. Gel, bize iştirak et. Biz bu reislere isyan edeceğiz.’

Ben de dedim:

‘O fenalıklar ve o dinsizlikler, o gibi kumandanlara mahsustur. Ordu onunla mesul olmaz. Bu Osmanlı ordusunda belki yüz bin evliya var. Ben bu orduya karşı kılıç çekmem ve size iştirak etmem.’

O zatlar benden ayrıldılar, kılıç çektiler, neticesiz Bitlis Hadisesi vücuda geldi. Az zaman sonra, Harb-i Umumi patladı. O ordu, din namına iştirak etti, cihada girdi, o ordudan yüz bin şehitler evliya mertebesine çıkıp beni o davamda tasdik edip kanlarıyla velayet fermanlarını imzaladılar.”^[10]

Ermeni Çeteleri

Bitlis Hadisesi'nin meydana geldiği 1913 yılında Ermeni hadiseleri de patlak verir. O güne kadar Osmanlı devletinin çatısı altında tebaa-i sadıka, yani devlete bağlı vatandaşlar olarak yaşayan Ermeniler, maalesef iç ve dış düşmanların tahrikleriyle bir Ermeni devleti kurma hayaline kapılırlar. Bu maksatla çeşitli adlar altında cemiyetler ve gizli komiteler kurarak silahlanmaya başlarlar. O güne kadar birlikte barış ve huzur içinde yaşadıkları topraklarda bundan sonra hem kendilerinin, hem de yerli halkın huzurunun kaçmasına sebep olurlar.

Bilindiği gibi Osmanlı devleti, birçok farklı din ve dillere mensup milletlerin yüzyıllar boyu huzur içinde yaşadığı bir toplumdur. Osmanlı, gayr-i müslimlere dinlerini istedikleri gibi yaşama hakkı tanır. İslamiyet'ten aldığı dersin gereği olarak azınlık haklarına riayet eder. Zira Peygamberimiz (a.s.m.), “Zimnilere zulmeden bizden değildir” buyurmuştur. Ermeniler, dil ve dinleri farklı olmasına rağmen, uzun zaman İslam toplumu içinde bu hoşgörü altında yaşamışlardır. O kadar ki, dilimize, âdet ve geleneklerimize uyum sağlamışlardır. Ancak bu uyum, 17. yüzyıldan sonra bozulmaya başlamıştır. Zira Osmanlı, o tarihten itibaren zayıflamaya yüz tutunca, Avrupalılar din bağları olan Ermeniler'i kışkırtmaya başlamışlardır. Hatta birçok Ermeni yazar, geçmişte Osmanlı topraklarında, başka ülkedeki Ermeniler'den daha rahat ve huzur içinde yaşadıklarını itiraf ederler.

17. yüzyıl ve özellikle 93 Harbi'nden sonra kurdukları Ermeni cemiyetleri, Ermeniler arasında müstakil bir devlet fikrini içten içe işlerler. Zaman zaman çıkardıkları isyanlarla Osmanlı'yı rahatsız ederler. Birinci Cihan Savaşı öncesi Osmanlı'nın zayıfladığı dönemde pek çok ilde taşkınlıklar çıkararak, bombalama ve adam öldürme hareketlerine girişirler. Tabii bu ihanetin bedeli olarak da tehcir ile cezalandırılırlar. Tehcir, yani Ermeniler'in sürgüne gönderilmesi, elbette durup dururken çıkmış bir olay değildir.

Birinci Cihan Savaşı başlayınca bunu fırsat bilen Ermeniler, hemen Ruslar safında yerlerini alırlar. Van vilayeti, Osmanlı devletinde Ermeni nüfusunun Bitlis'ten sonra en yoğun olduğu ildir. O zaman Van merkezinde Ermeni nüfusun Müslümanlara

oranı üçte birdir. Ruslar Doğu cephemizi bozguna uğratıp ilerlemeye başlayınca Van'ın Rus ordusu tarafından işgal edileceğini haber alan Vali Cevdet Bey, daha büyük zayıat verilmesini önlemek için sivil halkın Van'ı terk etmesini ister.

Van'da bulunan Taşnak, Hınçak, Turuşak gibi Ermeni komiteleri, fırsattan istifade saldırılarını ve cinayetlerini arttıırırlar.

Van ve çevresinde savaş nedeniyle askerlerin cepheye sevk edilmesi ve o güne kadar talebelerinin varlığıyla Ermeniler'i tecavüzden durdurmaya çalışan Bediüzzaman'ın milis kuvvetleri başında Pasinler Cephesi'ne gitmesi üzerine, Ermeni çeteleri meydanı boş bulur, Müslüman halka saldırıp vahşice katliamlar yaparlar.

Bu katliamların en dehşetlisi, hiç şüphesiz ki Zeve köyündeki toplu katliamdır. Zeve'de çeşitli köylerden toplanan iki bin kişiyi, önce evlere tıkayıp üzerlerini kilitledikten sonra gaz dökerek ateşe verirler. Yangından kaçıp kurtulmak isteyenleri de kurşunlayarak şehit ederler. Hatta yanan insanların kanlarının evlerden dışarı taşarak aktığını ve etrafa dehşetli bir koku yaydığını görgü şahitleri ifade ederler.^[11]

Zeve Şehitliği

Ermeni Çetelere Karşı

Molla Resul, o günleri Molla Hamid'e şöyle anlatır:

“Üstad, Van'da Horhor Medresesi'nde okurken bize silahlı eğitim de yaptırırdı. O zaman Van iki kısımdı. Kale mevkii

Müslümanların hâkimiyetindeydi. Şimdiki şehrin bulunduğu yer ise Ermeniler'in hâkimiyetindeydi. Bazen gençler, ya iş icabı veya gezmek için Ermeni mevkiine giderlerdi. Gençleri tek yakaladıkları zaman döve döve öldürürlerdi. Tabii bu olaylar Ermeni komitelerin ortaya çıkmasından, özellikle Taşnak komitesinin faaliyete geçmesinden sonra oluyordu.

Ermeni gençler silahlı gezer, bazen Müslüman mahallesine de gelerek halkı taciz ederlerdi. Bu durum Üstad'a haber verildiğinde hemen bizlere emir verir, birlikte çıkar, Ermeni komitecilerini Erek Dağı'nın eteklerine kadar kovalardık. Bizlere 'Siyah keçeliler!' derlerdi. Üstad'dan Azrail'den (a.s.) korkar gibi korkup kaçarlardı. Üstad'ımız çok disiplinli, çevik ve cesurdu."

Kumandan Gibi Bir Hoca

Bediüzzaman, gelecek felaketin hem maddî bir infilak, hem de manevî bir helaketi beraberinde getireceğini hisseder. Bu yüzden bir yandan kitapla-kalemle hazırlık yaparken, öte yandan silah ve kılıçla da hazırlanır. Medresesinin, silahlarla donatılmış bir kışlayı andırması bundandır. Bu konuda Nureddin Burak'ın babası Zeyneddin'den naklettiği hatıra ilginçtir:

"Birkaç arkadaş birleşip, Van'da Horhor Medresesi müderrisi Molla Said-i Meşhur'u ziyarete gitmiştik. Horhor Medresesi'ne vardığımızda Hoca Efendi yoktu. Bizi Molla Habib diye birisi karşıladı, içeri aldı. Biraz sonra Hoca Efendi'nin geleceğini söyledi.

Bu arada sağımıza solumuza baktık. Duvarlarda asılı bir sürü mavzer tüfekleri, kamalar, fişekler gördük. Bu durum hayretimizi celp etti. Masaların üzerinde de kitaplar yayılmıştı.

Biraz bekledikten sonra, 'Hoca Efendi geliyor!' dediler. Kendimize çeki düzen verdik. Bir baktık başında külâh, ayağında çizmeler, belinde kama, sert adımlarla yürüyen bir adam. Bildiğimiz, tanıdığımız bir hoca tipi beklerken, karşımıza bir kumandan, erkân-ı harp reisi bir bey çıktı.

Genç olmasından dolayı da, 'Acaba duyduğumuz gibi derin bir ilmi var mı?' diye düşündük. Bize:

‘Hoş geldiniz’ dedikten sonra ne için geldiğimizi sordu. Kendisinden ders almak istediğimizi söyledik. Bunun üzerine:

‘Peki ama, benim bazı şartlarım var. O şartları kabul ederseniz tamam!’ dedi ve ilave etti:

‘Benim ile başlayan bir daha geri dönmeyecek. Hayatının sonuna kadar benimle beraber olacaktır!’ Ayrıca, ‘Bugün söz verip de yarın herhangi bir sebepten dolayı bırakıp gitmeye kalkarsınız, Van valisi ahabımdır, sizi yakalattırır, getirtirim. İşte şartlarım bunlar. Bu gece misafirimsiniz, sabaha kadar düşünün, kararınızı verin!’ dedi. Biz düşündük taşındık, doğrusu bu ağır şartları yerine getiremeyeceğimize karar verdik. Özür dileyerek ayrıldık.”^[12]

“Bize Yemin Ettirdi”

Ali Çavuş’un hatıralarında buna benzer ifadelere rastlıyoruz:

“Kale dibinde Horhor Medresesi’ndeydik. Talebeler üç gruba ayrılıyordu: Yeniler, orta seviyedekiler ve yüksek seviyede olanlar. Yüksek seviyedekilere kendisi ders veriyordu. Orta seviyedekilere bir hoca, bir müderris tayin etmişti. Benim de içinde bulunduğum aşağı gruptaki talebelere de yüksek seviyede okuyan talebeler ders veriyordu.

O yıl, bir-iki ay tahsile devam ettikten sonra, bir gün yeni talebeleri birer birer odasına çağırıp yemin ettirdi. Yemini, abdestli olarak ve Kur’an’a el bastırarak yaptırıyordu:

‘Benimle başlayan iznim olmadan evlenmeyecek, ayrılıp başka bir yere gitmeyecek, sonuna kadar benimle devam edecek. Hatta bu konularda ebeveyninden gelecek sözlere de itibar etmeyecek!’

On beş kişi kadar yeni talebe bu şartları kabullenerek Kur’an üzerine yemin ettik. Medresenin yeminli talebeleri arasına girdik. Benim esas hocam, Seyyid Molla Şefik Efendi’ydi. Daha sonra o bazı talebeleriyle birlikte İstanbul’a gitti.

Bu arada Vali Tahsin ile müfettiş Abdülkadir Beyler bizi konağa çağırıp İstanbul’a gitmemiz için teşvikte bulunup bizi ikna etmeye çalıştılar. Fakat biz, ‘Bediüzzaman’a söz verdik. Onun izni olmadan bir yere gitmeyiz!’ dedik. Bunun üzerine

Üstad'dan izin talep ettiler. Fakat Üstad, İstanbul'a gitmemize izin vermedi.

Yaklaşan Felaket

İlkbahar gelmişti. Çiçekler açmaya başlamıştı. Elli kadar talebeyle birlikte kaleye çıktık. Bir karınca yuvasına rastladık. Üstad, karıncalara dikkatle bakmaya başladı. Sonra bize dönüp:

‘Önümüzde büyük bir felaket var!’ dedi. Biz:

‘Nasıl bir felaket?’ dedik. Durdu, düşündü.

‘Çok insanlar kırılacak, belki bir harp olacak!’ dedi.

Aradan üç ay geçmeden Birinci Cihan Harbi patlak verdi. Talebeler dağıldı. Yanına iki talebe alarak orduya katılmak üzere Erzurum'a hareket etti. O kış devamlı Erzurum'da kaldı.

Erzurum'dan döndüğünde tekrar Horhor'da kalmaya devam etti. Kendisiyle görüşmek üzere ziyaretine gittik. Bu arada Van'daki Ermeniler Ruslar'dan cesaret alarak ayaklanmıştı.

Bir ay kadar çatışmalar devam etti. Vali Cevdet Bey'le, halkı Gevaş kazasına nakletmeye karar verdiler. Gevaş'ta Ruslar'la savaşırken bir-iki talebesiyle beraber Molla Habib'i şehit verdi.”

Van Valisi Cevdet Bey

Manevî İşaret

Bediüzzaman, asırlardır İslam'ın kalesi olan Osmanlı'nın dağılmasından sonra meydana gelecek bir inkılapla İslam'ın etrafındaki surların yıkılacağını, yani İslamî ve imanî ders veren medrese ve tekkelerin kapatılacağını, doğrudan doğruya Kur'an'ın kendisini müdafaa etmek zorunda kalacağını, bu müdafaada Kur'an'ın i'cazının çelik bir zırh olacağını ve onu beyan etmekle vazifeli olduğunu anlar ve bu icazı beyan etmek üzere 1914 yılında savaş başlamadan önce *İşârâtü'l-İ'câz*'ı yazmaya koyulur.

Önde gelen talebelerinden Müküslü Hamza'nın tespiti de bu gerçeği doğrular:

“Hazret-i Üstad *İşârâtü'l-İ'câz* tefsirini yazmadan önce, halka-i tedrisinde bulunuyordum. Kelam-ı Kadim'i eline alıp Kürtçe ders verirdi. Hiçbir kitaba ve tefsire de bakmazdı. Arkadaşlarımızdan Molla Habib namında bir efendi de, Kürtçe not alırdı. Çok devam etmeden Harb-ı Umumi başladı.”^[13]

Bediüzzaman Cihan Savaşı'nda

Birinci Dünya Savaşı başlar başlamaz Ruslar kuzeyden topraklarımıza girerken, İngiliz ve Fransız donanmaları da batıdan Çanakkale'ye dayanırlar. Ruslar hızla topraklarımızı işgal eder ve Erzurum'a kadar gelirler. Bediüzzaman, savaşın başında talebeleriyle birlikte orduya katılır. Önce vaiz ve imam olarak görev olsa da, sonra kurulan milis birliklerinin başına getirilir.

Abdülmecid Ünlükul anlatıyor:

“Van'dan Erzurum cephesine giden yirmi beş bin mevcutlu fırkaya (kolordu) vaiz tayin edilerek Kafkas Cephesi'ne gitmiştir. Ve fevkalade başarılı hizmetlerde bulunduğu Van Valisi Tahsin Bey'in kendisine verdiği vesikada bilhassa şu cümle kayıtlıdır: ‘Van fırkasının görmüş olduğu hizmet, tamamıyla Said-i Kürdî'nin maddî ve manevî himmetiyle olmuştur.’”^[14]

Abdülmecid Efendi'nin *Talikat* isimli mantık kitabının arka sayfasına düştüğü şu not da önemlidir:

“Birinci Harb-i Umumi koptu. Bediüzzaman ile Habib (Molla Habib) vaiz sıfatıyla Van fırkasıyla (kolordu) beraber Erzurum cephesine gittiler. Döndüklerinde Ermeniler tarafından Van alındı. Bizler de Gevaş kazasına çekildik. Habib orada şehit oldu.”^[15]

Bediüzzaman talebeleriyle teşkil ettiği gönüllü alayının başında savaşa katılır. İki sene boyunca cepheden cepheye koşar.

İbrahim Kazazoğlu anlatıyor:

“Birinci Cihan Harbi'nde, Şark'ta savaşların hızlandığı zamanda, yüzbaşılar Bediüzzaman'a müracaat ederek, ‘Filan yerdeki düşmanı ancak senin gönüllülerin geri püskürtür, mümkünse o bölgeleri siz kontrolünüzde bulundurun’ diye ricada bulunurlardı. Bediüzzaman harp taktiği olarak muhtelif tepelerden teneke çaldırıp düşman tarafından ses kesilince bu sefer de silah kullandırıp, onları geri püskürttü. Onun kahramanlarının vaziyeti bize de çok şevk ve gayret verirdi. Komutan, cephede Bediüzzaman'ın fedailerinin kahramanlığını bize şevk vermek için anlatırdı.”

Yeğeni Abdurrahman'ı dinliyoruz:

“Harb-i Umumi’de mecburiyetle bütün talebeleriyle harbe iştirak etti. Pasinler Cephesi’nde büyük musibet ve felaketlere uğradıysa da, gerek muharebede ve gerek esarete çektikleri mezahimi (zahmetleri) yazmama, harbin aleyhimize neticelenmesinden dolayı müsaade buyurmadılar.”

“Keçe Külahlılar Geliyor!”

Gazeteci Sinan Omur, hatıralarında, Bediüzzaman’ın Pasinler Cephesi’ndeki mücadelesinin şahitlerinden biri olduğunu ifade ederek şöyle der:

“Üstad’ı ilk olarak 1332’de Sübhan Dağı’nda görmüştüm. O zaman ben muallim mektebi talebesiydim. 24 Temmuz 1332 idi. Ben on sekiz yaşındaydım, beni askere almışlardı. O zaman Şark’ta Üstad’ı görmüştüm, milis teşkilatı başkumandanıydı. Başında yeşil bir sarık, omuzunda apoletleri vardı. Devamlı at üzerinde dolaşır, orduya cesaret verirdi.

Sinan Omur

Milis teşkilatının kurulmasını Enver Paşa, Vehip Paşa’ya söylemişti. Vehip Paşa da bunu Bediüzzaman’a (O zaman ismi Bediüzzaman Said Kürdî idi) teklif etmişti. Böylece

Bediüzzaman milis teşkilatını kurmuştu. Enver Paşa milis kuvvetlerinin hazırlanmasını söylediği zaman, Bediüzzaman da:

‘Milis kuvveti bizden, erzak da sizden!’ diye cevap vermişti.

Milis teşkilatı dört-beş bin kişi idi. Said Nursî miralaydı. Yani rütbesi albaylıktan bir derece daha yüksek kaymakamlığa tekabül ediyordu. Kuvvetlerinin kumandanlığını yapıyordu. Bediüzzaman’ın milis kuvvetlerine ‘keçe külahlılar’ derlerdi. Ruslar, ‘Keçe külahlılar geliyor!’ diye duyduklarında nereye kaçacaklarını bilemezlerdi. Düşmanlar, keçe külahlılarla karşılaştıklarında neye uğradıklarını şaşırırlardı.

Efendim, o zaman bizim elimizdeki kılıçlar adeta dürtmek içindi. Halbuki onlar at üzerinde silah kullanırlardı. Attıklarını mutlaka vururlardı. Üzerlerinde beyaz bir pelerin bulunurdu. Fedailer bununla araziye uyarlar, hele karda hiç fark edilmezlerdi. Keçe külahlı bir fedai, atının dizginlerini bir koluna bağlar veya kolunu atar, ayaklarını atın karnına sıkı sıkı sarar, tamamen serbest ve rahat bir şekilde süratle yol alırken, seri olarak ateş ederdi. Çok keskin nişancıydılar, boş ateş etmezlerdi. Aslında bu anlattıklarım devletin arşivlerinde de vardır.”^[16]

“Gâvurun Top Göllesi Bizi Öldüremez!”

Üstad, 1958’de yazdığı bir mektupta şöyle der:

“Eski Harb-i Umumi’de Pasinler Cephesi’nde şehit merhum Molla Habib’le beraber Rusya’ya hücum niyetiyle gidiyorduk. Onların topçuları bir-iki dakika fasılayla bize üç top güllesi atıyordu. Üç gülle tam başımızın iki metre üstünden geçip arkada dere içine saklanan askerimiz görünmedikleri halde geri kaçtılar. Tecrübe için dedim:

‘Molla Habib, ne dersin, ben bu gâvurun güllesine gizlenmeyeceğim.’ O da dedi:

‘Ben de senin arkandan çekilmeyeceğim.’

İkinci top güllesi pek yakınımızda düştü. Hıfz-ı ilahî bizi muhafaza ettiğine kanaatle Molla Habib’e dedim:

‘Haydi ileri! Gâvurun top güllesi bizi öldüremez. Geri çekilmeye tenezzül etmeyeceğiz’ dedim.

Hem Bitlis muhasarasında ve avcı hattında Rus’un üç güllesi öldürecek yerime isabet etti. Biri de şalvarımı delip iki ayağımın arasından geçip o tehlikeli vaziyette sipere oturmaya tenezzül etmemek bir hâlet-i ruhiye taşıdığımdan, arkadan kumandan Kel Ali, Vali Memduh Bey işittiler:

‘Aman çekilsin veya sipere otursun’ dedikleri halde:

‘Bu gâvurun gülleleri bizi öldürmeyecek’ dediğim ve hiçbir ihtiyat ve tedbire ehemmiyet vermeyerek o gençlik zamanında, o zevkli hayatımın muhafazasına çalışmadığım halde, şimdi seksen yaşına girdiğim halde gayet derecede bir ihtiyat ve hayatımı muhafaza, hatta vesvese derecesinde tehlikelerden çekinmek hâleti acip bir tezat görüldüğünden, elbette o gençlik hayatını pervasızca feda etmek, bir-iki sene ihtiyarlık ve zevksiz hayatını bu derece muhafaza etmek büyük bir hikmet içindir.”^[17]

İşârâtü'l-İ'câz

Öteden beri Bediüzzaman’ın idealinde Kur’an’ın sönmez ve söndürülmez bir güneş olduğunu kâinata ispat etmek vardır. Bunun için her ilim dalının mütehasıslarından oluşan bir heyetle bir Kur’an tefsiri yazılmasını öngörür. Böyle bir heyetin çıkmasını beklerken memleketi yakıp yıkacak bir zelzelenin gelmekte olduğunu hisseder ve şöyle der:

“‘Bir şey tamamıyla elde edilemediği takdirde o şeyi tamamıyla terk etmek caiz değildir’ kaidesine binaen, acz ve kusurumla beraber, Kur’an’ın bazı hakikatleriyle, nazmındaki i’câzına dair bazı işaretleri tek başıma kaydetmeye başladım. Fakat, Birinci Harb-i Umumi’nin patlamasıyla Erzurum’un, Pasinler’in dağ ve derelerine düştük. O kıyametlerde, o dağ ve tepelerde fırsat buldukça, kalbime gelenleri, birbirine uymayan ibarelerle, o dehşetli ve muhtelif hallerde yazıyordum. O zamanlarda, o gibi yerlerde müracaat edilecek tefsirlerin, kitapların bulunması mümkün olmadığından, yazdıklarım, yalnız sünihat-ı kalbiyemden ibaret kaldı. Şu sünihatım eğer

tefsirlere muvafık ise, nurun alâ nur, şayet muhalif cihetleri varsa, benim kusurlarıma atfedilebilir

Evet, tashihe muhtaç yerleri vardır, fakat hatt-ı harpte, büyük bir ihlasla, şehitler arasında yazılıp giydirilen o yırtık ibarelerin tebdiline (şehitlerin kan ve elbiselerinin tebdiline cevaz verilmediği gibi) cevaz veremedim ve kalbim razı olmadı. Şimdi de razı değildir, çünkü o zamandaki ihlas ve hulusu şimdi bulamıyorum.”^[18]

Van’da yazılmaya başlanan ve savaşın çıkmasıyla harp cephesinde telifine devam edilen *İşârâtü’l-İ’câz*, Birinci Cihan Savaşı zamanlarının bir ürünüdür. Bu tefsirin müsveddelerini kardeşi Abdülmecid hicret esnasında Diyarbakır’a götürür ve Vali Cevdet Bey’in evinde Müküslü Hamza ile temize çekerler. Tefsirin müsveddelerini yazarken dökülen mürekkebin aldığı garip şekil, müellifin esir edildiği zamana rastlar ve Ruslar tarafından çembere alınıp esir edildiği şekle işaret eder.

Yeğeni Abdurrahman’ın Dilinden

Abdurrahman Nursî, Pasinler’den Van’a gelen Bediüzzaman’ın, medresesine kapanıp talebeleriyle birlikte yeniden Ruslar’a karşı savaşa karar verdiklerini yazar:

“Pasinler Cephesi’nden Van’a avdet ettiği zaman Van’da ihtilal zuhur etti.^[19] Kendisi bu ihtilale karışmadı. Medresesinde ikamet etmeye başladı. Fakat daima masumların vikayesine çalışıyor, çoluk çocuklara dokunulmaması için herkesi ikaz ediyordu.

Müküslü Hamza ve Abdülmecid Ünlükul

Bu sırada Van şehri de sukut etti (düştü). Bediüzzaman gönüllü talebeleriyle birlikte medresesinde tahassun ederek, Ruslar'la harbe karar verdiler. Lakin valinin fazla ilhahı (ısrarı) üzerine Van'dan çekildi. Fakat kaçamamış biçare muhacirleri selamet içinde muhafaza etmek ve hicretlerini temin etmek için Vastan'a (Gevaş'a) giderek Ruslar'a karşı müthiş harpler yaptı. Bediüzzaman'ın *İşârâtü'l-İ'câz* eserinin kâtibi Molla Habib Efendi burada şehit düştü. Allah rahmet eylesin. Buradan kaçmakta olan muhacirlerin selamet içinde gitmelerini temin etti. Sonra İsparit nahiyesinin Ermeni çetelerinin taarruzuna uğradığını duydu.

Bunun üzerine kendi nahiyesi ve doğduğu yer olan Nurs köyüne giderek gönüllüleriyle Ermeni fedailerini oralardan kovdu. Fakat Ermeniler'in kaçamayan masum kadın ve çocuklarını bir yerde toplayarak 'Şer'an bunlara dokunmak caiz değildir' deyip halkı onlara dokunmaktan menetti. Ve mezkûr kadın ve çocukları bir yerde toplayarak Ermeni fedailerine teslim etmek üzere onları gönderdi. Ermeni fedailerini Bediüzzaman'ın bu hareketinden memnun kalarak, 'Mademki, Molla Said bizim çocuklarımıza dokunmadı, biz de bundan sonra çoluk çocuğa dokunmayacağız' diye haber gönderdiler."^[20]

Tekrar Van'a Gelir

Bediüzzaman Hazretleri İspartit nahiyesinde saldırıya geçen Ermeniler'i püskürtüp orayı selamete kavuşturduktan sonra, Rus askerleriyle savaşarak tekrar Van'a girmeye muvaffak olur. Kendi gönüllü fedailerıyla Van Kalesi'ne sığınıp ölünceye kadar Ruslar'la savaşmak niyetindedir. Fakat Gevaş'ta bulunan Van Valisi Cevdet Bey, ordunun sevk işlemlerinin bozuk olmasından bahsederek Van'dan ayrılması için haber gönderir. Bediüzzaman bu durum karşısında Gevaş'a gelir. Buradan Vali Cevdet Bey'le birlikte Bitlis'e giderler. Bitlis'te kaçamamış beş yüzden fazla aç, perişan çoluk çocuğun bakım ve iaşelerini üzerlerine alarak bir müddet onlarla uğraşırlar.

Bitlis Müdafaası

Bu arada Erzurum'un sükûtuyla Muş tarafına geçen Ruslar'ın Muş'a girmesinden önce vali ve kumandan, o civarda bulunan on iki tane topumuzun Muş istilaya uğramadan kurtarılıp Bitlis'e ulaştırılması halinde Bitlis'in bir müddet daha müdafa edilebileceğini, aksi halde hemen Bitlis'i tahliye etme mecburiyetinde kalacaklarını kendisine bildirirler.

Bunun üzerine Bediüzzaman, gönüllülerini yanına alarak geceleyin karların üstünde topların bulunduğu tarafa gider. Mezkûr topları tek tek bulup Bitlis'e doğru yollamaya başlar. Hepsini kurtarıp Bitlis'e getirilmesine muvaffak olur. Kurtarılan toplar Bitlis'in etrafına yerleştirilerek düşmana karşı bir müddet onlarla müdafa yapılır.

Bu esnada yanında bulunan talebesi Molla Yasin ise aynı dönem hakkında şunları anlatır:

“Bitlis'te beraber harbe gittik. Kendisi milis kumandanıydı. Silahlı beş askeriyle beraber Muş'ta Ruslar'a karşı hücumla gidiyorduk. Nurşin'e vardık. Nurşin'de Seyda'nın evinde biraz kaldık. Aşağıdan on tabur asker geldi. Dediler ki:

‘Toplarımız geri kaldı, alamadık.’ Beni aldı kumandanın yanına gitti.

‘Bu benim yerime askerlerimin başında kalsın, ben talebelerimle topları kurtarmaya gideceğim!’ dedi.

Kendisi talebeleriyle gitti, dönüp gelene kadar üç gün üç gece harp ettik. Akşam dönüp yerimize geldiğimizde Seyda şalvarını, elbisesini açıyor, şakır şakır kurşunlar yere dökülüyordu. Atılan kurşunların hiçbiri tenine işlemiyordu.

Sonra Bitlis’e geldik. Ben oradan ayrıldım. Ama o ayrılmadı. Rus, Bitlis’e gelip orayı da işgal edince Ali Çavuş’la beraber esir oldu. Esareten sonra da geldi. Ama o zamanki hali daha başka idi. Artık evvelki Said değildi.”

Esir Düşmesi

Nihayet savaşa savaşa her cephede pek çok talebesini şehit veren Bediüzzaman, Bitlis’te Ruslar’a esir düşer. Esarete düştüğü anda yanında bulunan birkaç talebesinden biri Molla Münevver, biri de Ali Çavuş’tur.

Önce Molla Münevver’in müşahedelerine yer verelim:

“On beş yaşındayken eski medrese usulüyle tahsile başladım. Beş sene kadar okuduktan sonra Birinci Cihan Harbi’nden önce Van’a gelerek Horhor’da talebe okutan Bediüzzaman’ın medresesine dâhil oldum. Savaş başlayınca, Bediüzzaman hocalığı bırakarak gönüllü alay kumandanı oldu. Bizlerden isteyenler de onunla birlikte harbe iştirak ettik. Ben kendileriyle Gevaş ve Bitlis harplerinde bulundum.

Kış bastırmıştı. Her taraf kardı. Bitlis’te Üstad’la birlikte birkaç talebe kalmıştık. Bütün arkadaşlarımız şehit olmuşlardı. Geceleyin yüksek bir duvardan atlarken Üstad’ın ayağı kırıldı. O ıstırap anında katiyen şikâyet etmiyor, ‘of’ bile demiyordu. Otuz altı saat, soğuk, kar, çamur içinde bir dehlizde kaldık.

İleride Rus nöbetçiler gözükiyordu. Bir ara nöbetçileri tek tek dehlize çekip hançerle gebertmek istedik. Fakat Üstad, bize bir zarar gelmemesi için izin vermedi. Dehlizin üzerinden Ruslar’ın seslerini işitiyorduk. Üstad sonra Abdulvahab isimli arkadaşımıza:

‘Sen çeviksin, git ve teslim ol. Ermeniler’in eline geçme, biz de sonra teslim oluruz’ dedi.

Az sonra Ruslar gelerek bizi alıp kumandanlarının bulunduğu yere götürdüler. Kumandan Türkçe bilmediğinden Ermeniler'den bir tercüman getirdiler. Abdulvahab biraz Rusça biliyordu. Ermeni tercümanın Üstad'ın sözlerini yanlış aktardığını bildirince Üstad hiddetlendi. Müslüman bir tercüman getirtilmesini istedi. Az sonra Tatarlar'dan bir tercüman getirdiler. Rus kumandan:

‘Siz tanınmış ve nüfuzlu bir kumandansınız, aşiretlere birer mektup yazarak gelip silahlarını teslim etmelerini bildirin. Anlaşma yapalım. Yine buraları onlara bırakıp gideriz!’ deyince. Üstad:

‘Siz önce Ermeniler'in silahlarını toplayın, onlar bizim himayemize girsinler, o zaman sizinle anlaşırız’ dedi. Rus kumandan:

‘Bitlis civarında otuz beş bin silahlı Ermeni var. Bunların hepsinin silahlarını toplamak imkânsızdır’ dedi. Bunun üzerine Üstad hiddetlenerek:

‘Biz bunlara bu kadar hürriyet verdiğimiz halde başımıza bu felaketi getirdiler. Çoluk çocuk dinlemeden katliam yaptılar. Geri kalan insanları da çeşitli desiselerle onlara kırdırmak mı istiyorsunuz? Bütün dağ, taş senin askerlerinle dolsa, bundan sonra Deliklitaş'ı geçemeyeceksiniz!’ dedi.

Daha sonra Said isminde bir talebesini yanına almasına müsaade ederek bizden ayırıp Rusya'ya sevk ettiler.”

“Sen Gidemeyeceksin” Dedi

Ali Çavuş^[21] esir düştükleri anı detaylarıyla anlatır:

Ali Çavuş (Aras)

“1331 (1915) senesi Cihan Harbi’nde Van’dan Siirt’e hicret ettik. Sekiz ay sonra Bitlis’e geldim. Bitlis’te bulunduğumuz sırada Ruslar’ın Muş’a yaklaştığını haber aldık. Bu arada Muş’un da tahliye edildiğini öğrenince Muş’a hareket ettik. Yollarda silah, cephane malzemeleri topladık.

Üstad bizi bazı milislerle beraber onların başına bırakıp Molla Yasin’le gitti. Nereye gittiğinden haberimiz yoktu. Biz bir müddet sonra tekrar Bitlis’e döndük. O esnada Üstad’ın civar köylerdeki aşiret ağalarıyla görüşmeye gittiğini öğrendik. Ertesi gün, Rus askeri tamamen Bitlis boğazını tuttu.

Nihayet Ruslar, 3 Mart 1916’da şehri işgal ettiler. Üstad’dan ayrılalı altı gün olmuştu. Arkadaşlar Bitlis’i terk edip Siirt’e gitmeye karar verdiler. Ben de, ‘Kendisini görüp izin alayım’ dedim. Vali konağının ikinci katında merdivende karşılaştık. Hemen elini öptüm:

‘Sen gel!’ dedi.

‘Gökte ararken yerde elime geçtin. Ben hükümete gidiyorum, gelinceye kadar bekle!’ diye ekledi. Ben:

‘Efendim, arkadaşlarım hep terk edip gittiler. Ben de gidip onlara kavuşacağım, sizden izin almaya geldim’ dedim. Bana:

‘Sen gidemeyeceksin!’ dedi. Artık mecburen kendisini beklemeye başladım. Akşama doğru geldi. Bize:

‘Haydi hazırlıkta bulunun, gideceğiz!’ dedi. Ben yine:

‘Benim hiçbir şeyim yok. Ben Siirt’e gideceğim!’ dedim. Israr ettimse de:

‘Sen gidemeyeceksin!’ dedi ve başka şey söylemedi. Çok ısrar ettim, rica ettim, kabul etmedi. Bana bir silahla kendi üzerindeki elbiseyi verdi. Hiçbir itiraz yolunu bırakmadı.

“Sana Kurşun Bile Tesir Etmiyor”

O gece hemen yola çıktık. İkinci gün kavuşmadan Muş sükût etti. Asker ve muhacirler bizleri karşıladı. Yollarda kalan top ve harp malzemelerini milislerle beraber kurtarıp Bitlis’e geldik. Bizlerle beraber askerler de vardı. Kış ve fırtına içerisinde Bitlis’e girdik. Bitlis’in müdafaasına başladık.

Üstad, bir ara Bitlis kışlalarının batı tarafındaki tepeye çıkıp Ruslar’ı gözetlemeye başlamıştı. O sırada kendisine üç mermi isabet etmiş. Biri hançerine, biri sol göğsü üzerindeki sigara tabakasına, diğeri de sağ omuz başına.

Bunu duyan o zamanki kumandan Kel Ali, Vali Memduh Bey, ‘Geri çekilsin!’ diye haber göndermişler. Kel Ali, kendisi ile karşılaşınca Üstad’ın kahramanlığını takdir ederek:

‘Ya Üstad! Sana kurşun bile tesir etmiyor!’ demiş. O böyle deyince Üstad:

‘Allah insanla beraber olursa top bile tesir etmez’ diye cevap vermiş.

Ubeyd’in Esir Düşüşü

Bir iki gün çatıştıktan sonra artık düşman şehri iyice muhasara altına aldı ve nihayet şehir sükût etti. Biz de başıbozuk bir halde şehrin sokaklarına daldık. Gece vakti, Üstad önde biz yeğeni Ubeyd’le birlikte arkada giderken Ermeni ve Ruslar’dan oluşan bir düşman koluna rast geldik. Onlar bize ateş açınca biz aralarına daldık. Üstad önde bir şeyler okuyor

ve elindeki kılıcı sağı sola sallayarak gidiyordu. Yol açılıyor, o önde, ben peşinde gidiyorduk. O sırada Ubeyd:

Bediüzzaman, milis albayı olarak Birinci Dünya Savaşı'na katıldığı günlerde

‘Ali beni tut, ben vuruldum!’ dedi. Döndüm baktım arkada Ubeyd sendeliyor. Ben:

‘Seyda, Ubeyd vuruldu!’ dedim.

Üstad ne bana cevap verdi, ne de durdu, ilerlemeye devam etti. Ubeyd, sendeleye sendeleye geldi, ondan sonra düştü. Dedi:

‘Ali ben düştüm, benim kemerimde biraz para var, onu al!’ Tabi öyle bir an ki, o parayı almanın zamanı değildi. Ben yine, ‘Ubeyd vuruldu’ dedimse de Üstad yine cevap vermedi. Bir ara Üstad’la aramızdaki mesafe açıldı. Kendisini kaybettim. Süratle çarşı tarafına doğru koşmaya başladım.

Çemberin dışına çıkmıştık. Çarşı başında kendisini o kar ve fırtınalar arasında görüp tanıdım.

‘Ubeyd şehid oldu!’ dedim. Bana:

‘Senin için geldim, Ermeniler köprüyü tutmuşlar!’ dedi. Ben de peşinden gittim. Bir duvarın önüne geldik. Biraz nefes

aldık. Ama Ubeyd'in yanı başımızda şehit düşmesi ve ona yardım edemeyişimiz beni çok etkiledi.

Üstad biraz beni teselli ettikten sonra kılıcını yere sapladı. Çenesini kılıcına dayayıp bir ara öyle durdu, düşündü. Sonra başını ve ellerini kaldırıp:

'Oh, maşaallah, barekallah, elhamdülillah, Ubeyd yerini buldu!' dedi.

O sırada Molla Said ve diğer arkadaşlar harbin şiddetinden bizden koptular. Dedim:

'Üstad'ım onlar ne olacak?' Dedi:

'Ali, onlar gelirler.'

Etrafa bakındık. Daha güvenli bir yer aradık. 'En iyisi duvarın üstünden arka tarafa geçerse kurtuluruz' diye düşündük.

Bir yandan kar, fırtına, rüzgâr yüzümüzü yalıyor. Üç metre önümüzü göremiyoruz. İkimiz birden duvarın üstüne tırmanıp atladık. O bir taşın üzerine düşerken, ben bir su birikintisine yan üzeri düşmüştüm. Hemen kalkıp üstümü başımı silkeledim. Baktım Üstad yana yatmış bir şekilde duruyor. İstiraplı bir sesle:

'Aliii!' diye bağırdı.

'Ne oldu?' dedim.

'Gel beni kaldır, benim ayağım ya çıktı ya da kırıldı' dedi. Öyle deyince soğuk sular üzerimden aktı sanki. O anın verdiği sıkıntı içinde boş bulunup küstahlık ettim:

'Ben ne yapayım, bir fırka Rus'a karşı beş talebeyi burada eğlettin. Tabii bacağı kırılır!' dedim.

Bana hiç cevap vermedi. Ben, o sözü dediğime de diyeceğime de pişman oldum. Hemen yanına gidip koluna girdim.

'Üstad'ım özür dilerim. Bende hal kalmadı, yarı belime kadar buzlu sulara gömülmüşüm. Birden ağızımdan çıktı, affet!' dedim.

Bana yine cevap vermedi. Biraz ayakta durduktan sonra karşıda bir kanal içinde siper gibi sığınılacak bir yer vardı. Tüfeğini bir eline verdim, diğer kolunu omzuma attım. Adeta sürünerek yarım saatte oraya varabildik.

“Sen Git, Kurtul!”

Daha fecr-i kazıp olmamıştı. Bana:

‘Sana izin veriyorum, git!’ dedi. Ben mahcubiyetimden cevap bile veremedim. Birkaç saniye sonra bir daha, ‘Git!’ diye emretti. ‘

Ben gitmem!’ dedim.

‘Neden gitmiyorsun? Git, kurtul!’ dedi. Dedim:

‘Düşman her tarafı sarmış, kurtulamam. Hem kurtulsam bile seni bu vaziyette bırakıp gidemem. Gitsem, bana ne derler, beni nefret ve lanetle yâd ederler. Seninle beraber ölmeyi, böyle kurtuluşa tercih ederim’ dedim.

Sağ elini başımın üzerinde şefkatle gezdirerek:

‘Dayı hayran, kader bizi esir etti’ dedi. Sonra, ‘Geldiğinde sana gidemeyeceksin demiştim. Sen bana içerlemiştin. Ben başımızda bir musibet olduğunu biliyordum’ dedi. Ben:

‘Ya Üstad, musibetin olduğunu biliyordun da, neden bizleri göndermedin?’ dedim. Bunun üzerine:

‘*Et-takdir, la yuğayyer*, kader olacaktır!’ dedi ve ‘Sen şimdi, çık da etrafa bir bak, belki bizim talebelerden gelen olur, yerimizi bildir!’ dedi. Ben de arktan çıktım sağ ve sola baktım.

‘Kimse yoktur’ deyip tekrar içeriye girdim. Üç beş dakika sonra:

‘Çık, bir daha bak, gelecekler’ dedi.

Çıktım baktım, üstü başı karla kaplı üç adam derenin kıyısında yürüyorlar. Dikkatle baktım, elbiselerinden tanıdım, Biri Molla Said’di.

‘Molla Said!’ diye seslendim. Hemen durdu, döndü yüzüme baktı. O da beni tanıdı.

‘Seyda buradadır!’ dedim. ‘Kendimizi Şu duvardan attık. Seyda’nın ayağı çok ağrıyor, kırıldı mı, çıktı mı bilmiyorum. Şurada bir siperde duruyor’ dedim.

Hemen Üstad’ın yanına geldiler. O gün akşama kadar orada bekledik. Otuz beş saat o halde kaldık.

Aramızda bir kaçma planı yaptık. Buna göre akşam olunca, içimizde en güçlü olan arkadaşımız Molla Said, Üstad’ı sırtına alacak, birimiz solundan, birimiz sağından, birimiz de arkasından yürüyerek oradan uzaklaŐacaktık.

Teslim Olduk

Fakat Ruslar bizim orada olduğumuzu fark etmişler. Hatta biz kamayalım diye gözetlemek üzere etrafımıza nöbetçi dikmiŐlerdi. Üstad’a:

‘Önümüzde bir nöbetçi bekliyor’ dedik. Nöbetiyi yakalayıp hançer ve silahla öldürmeyi düşün­ük. Üstad razı olmadı.

‘Nöbetçi bağırır, sonra Ruslar üzerimize saldırıp hepimizi imha ederler’ dedi. Çünkü hemen yakınımızdaki handa bir tabur Rus askeri yerleşmişti.

Nöbetiyi imha etmekten vazgeçtik. Sabaha yakın Rus nöbetçi değişti. Gün boyu Üstad bize:

‘Kalkın, teslim olalım’ demişti. Biz:

‘Ermeniler ve Ruslar bizi vururlar’ diye buna razı olmuyorduk.

O gün ikindiye yakındı, soğuk ve korkudan açlık hatırımıza bile gelmiyordu. Artık ölümü kabullenerek, ‘Ne olursa olsun, teslim olalım’ dedik. Üstad:

‘Ben size baştan söyledim, bu ıstırabı çekmektense, teslim olalım. Siz dinlemediniz. Korkmayın, kaderimizde esirlik var. Kader bizi esir etti!’ dedi. Biz:

‘Artık ne olursa olsun, öyle de öleceğiz, böyle de öleceğiz’ diyerek teslim olmaya karar verdik. İçimizde biraz Rusça bilen Abdulvahab isimli bir arkadaş vardı, onu gönderdik. Ne olacak, nasıl karŐılayacaklar diye merakla bekliyorduk.

Fakat Abdulvahab gidince ardından bir silah sesi duyduk,
'Eyvah' dedik, 'onu vurdular.' Moralimiz iyice bozuldu.

'Gördün mü, Abdulvahab'ı vurdular. Sen bizi böyle eli kolu bağlı öldürmeye gönderiyorsun' diye Üstad'a sitem ettik.

O sırada bir sessizlik oldu, bize bir ümitsizlik çöktü. Bir müddet böyle kaldıktan sonra üzerime bir baygınlık geldi. Korku, soğuk ve açlığın etkisiyle yanımdaki Molla Said'in kucağına düşmüşüm. Ne kadar öyle kaldığımı bilmiyorum. Gözlerimi açtığımda Üstad'ın bir şeyler okuduğunu gördüm. Dedim:

'Seyda hakkımızda ne var, ne görüyorsun?'

'Korkma!' dedi.

'Seni helal etmem!'

'Neden?' dedi.

'Çünkü sen beş kişiyi Rus fırkasına karşı çıkardın, artık öleceğiz. Biliyorum, sen Bediüzzaman'sın, çok büyük hasenatın, tedrisatın var. Sen mahşer yerinde beni o hasenatına hissedar etmezsen seni helal etmem!' dedim. O yine:

'Dayı hayran, korkma, kader bizi esir etti!' dedi. Dedim:

'Vallahi ben korkmuyorum, ne olacaksa olsun, iş korkmaktan çıkmış!''

Tahta Çıkan Hakan Gibi

Ali Çavuş'u burada bırakıp Üstad'la Bitlis'te esir düşen diğer bir talebesi Abdulvahab'ın^[22] anlattıklarına bakalım. Abdulvahab'ın oğlu Abdülkadir'in, Çaycı Emin'in torunu Ahmed Çayırılı'ya anlattıkları şöyle:

"Babam, çevresindekilere şunu anlatarak iftihar ederdi: 'Ben öyle bir zatın talebesiyim ki... Bakın, Bitlis'te esir düştüğümüz anı size anlatayım da görün. Üstad bize:

'Teslim olalım' diyor. Biz:

'Yok Üstad'ım, biz teslim olmayacağız!' diyorduk.

Üç dört defa tekrardan sonra bizim razı olmadığımızı görünce, eliyle bizi reddedercesine:

‘Dayı hayran, kader bizi esir etti!’ dedi. Yani, ‘Esir olduğumuzu kabul edin, yapacak başka bir şeyimiz yok!’ demişti.

Bunun üzerine arkadaşlar bana:

‘Abdolvahab sen gençsin, hem de Rusça biliyorsun, hemen çık!’ dediler. Ben de çıktım, başımdaki külahı silahımın ucuna takıp Ruslar’a doğru yöneldim. Bu, teslim olma işaretiydi. Ruslar hemen etrafımı sardılar. Onlara:

‘Bizim kumandanımız da buradadır, teslim oluyoruz!’ dedim. Bir manga Rus askeri gelip etrafımızı sardılar, kendilerini emniyete aldıktan sonra:

‘Birer birer çıkın!’ dediler.

‘Kumandanımız yaralıdır’ dedik. Bunun üzerine bir sedye getirdiler. İşte, en çok üzüldüğüm an, o andı. Çünkü dünyaya meydan okuyan koca Üstad’ı yaralı ve aciz bir şekilde Ruslar’ın ve Ermeniler’in eline teslim ediyorduk!

İçim içime sığmıyordu. Bir türlü bunu kabullenemiyordum. Üstad gibi birisinin böyle aciz bir şekilde teslim olmaması lazımdı. Bunu hazmedemiyordum. Neyse, sedye geldi. Üstad acıdan kıvranıyordu. Biz sedyenin üzerine uzanacak zannettik. Fakat Üstad öyle yapmadı, sedyenin üzerine oturdu, kırık dizini uzattı. Öbür dizini de kendine doğru çekti, ellerini beline koydu. Dört tane çok iri yarı Rus askeri onu oradan çıkarırken Üstad herkesten yüksekte, adeta taht üzerinde bir sultan gibi etrafa bakıyordu.

Bir ara dönüp, ‘Nasıl, oldu mu?’ der gibi gözümün içine baktı. Böylece Rus komutanın önüne kadar geldik. Rus komutan Üstad’ı görünce esas duruşa geçip sert bir selam verdi. Bunu da gördükten sonra beni paramparça etseler artık gam yemezdim. İşte ben böyle bir Üstad’ın talebesiyim.

Bir ara Ermeniler Üstad’ı görünce saldırmak istediler. Rus kumandan tek bir hareketle onları yerlerine çaktı, ancak uzaktan seyrediyorlardı. Bir Kazak hekim getirdiler. Üstad ona:

‘Bak evladım, öyle değil böyle tut, şuradan tut şurayı sar!’ diye tarif ederek ayağını sardırdı.”

Esaretteki İlk Gün

Ali Çavuş devam ediyor:

“Bir ara kendimi kaybetmişim. Neden sonra Said göğsüme dirseğiyle dokundu.

‘Ali kalk, Ruslar bizi tuttu!’ dedi. Gözümü açar açmaz karşımda Ruslar’ı gördüm. Arkadaşım hemen silahını doğrulttu. Ruslar sağa sola dağıldı, etrafımızı sardılar. Baktım Abdulvahab da yanlarında, meğer o da ölmemiş. Teslim olacağımızı haber verince onlarla birlikte gelmiş. Abdulvahab:

‘Silaha davranmayın, bize bir şey yapmayacaklar! Ali, sen tüfeklerinizi al çık’ dedi. Bizi almaya gelen elli kadar asker vardı. Elimde tüfekleri görüce, her biri bana dipçikle vurmaya başladı. Biri de kafama vurunca yine bayılıp karlar üstüne düşmüşüm. Yarım saat sonra da Üstad’ı getirdiler. Üstad beni o vaziyette görünce onlara çok kızdı. Bağırdı, çağırdı, hiddet etti. Ama onlar ne anlayacaklar?

O sırada Ermeniler de etrafımızı sardı. Taşla, tüfekte bize saldırmaya başladılar. Ruslar bizi aralarına aldılar. Aradan yarım saat geçti. Ruslar, Üstad’ın bacağının kırık olduğunu anladılar. Bir sedye getirdiler. Üstad’ı sedyeye koydular. Beni de arkadaşlarım kollarımdan tuttular. Yakında bir Rus taburunun barındığı hana götürdüler. Binbaşı ile yüzbaşının bulunduğu bir odaya koydular.

Soba yanıyordu, sobanın tarafında oturduk. Biraz sonra tercüman getirdiler. Üstad’ı sorguya çekmeye başladılar. Bize sormaya bile ihtiyaç duymadılar. O arada Üstad’a yaralı olup olmadığını sordular. Üstad yaralı olduğunu söyledi. Çizmenin içinde Üstad’ın bacağı iyice şişmişti. Çizme sıkığından daha fazla ıstırap veriyordu. Açık yara olmadığından kırık olduğunu anladılar. Baktık bir sıhhiye geldi. Hemen sardılar, alçıya koydular.

Aradan bir saat geçmişti. Vücudumuz ısınmış, üzerimizden korku da kalkmıştı. İşte o zaman açlığımızı en şiddetli bir şekilde hissettik. Çünkü korku ve soğuk açlığımızı

bastırıyordu. Artık açlıktan üzerimize baygınlık geliyordu. Oturmaya bile mecalimiz yoktu.

Acıktığımızı anladılar. Hemen boş kalan evlerden ekmek toplayıp getirmek üzere asker gönderdiler. Bir müddet sonra bir asker içeri girip subaylara selam verdi. Kendi dilleriyle ekmek getirdiğini söyledi. O da:

‘Al getir!’ dedi.

Getirdi bir çuval ekmeği önümüze döktü. Tercüman:

‘Ekmeği yiyin!’ dedi. Yemeye başladık. O iki subayın önündeki masada büyük bir tabakta bal vardı, subayın biri o tabağı aldı önümüze koydu, diğeri de beş tane kızarmış tavuk getirdi verdi.

Bunları bize yedirdikten sonra akşam ezanı okundu. Bu defa bizi eski hükümet binasında bulunan karargâhlarına götürdüler. Bizi karargâh kumandanına teslim ettiler. Odalarda ne kadar halı, kilim varsa toplayıp bize getirdiler. Bizi, bir adaya yerleştirdiler. Sobalar yakıldı. Bir sürahi içinde kumandan bize çay gönderdi. O geceyi orada geçirdik.”

Üstad da bir eserinde bu sahneyi şöyle ifade eder:

“Bitlis’in sukutunda, bir miktar talebelerimle Rus askerlerinin bir taburu içine düştük. Bizi sardılar, her tarafta el ele ateş edildi. Dört tanesi müstesna, bütün arkadaşlarım şehit olduktan sonra, taburun dört sıralarını yarıdık, yine onların içinde bir yere girdik. Onlar, üstümüzde, etrafımızda sesimizi, öksürüğümüzü işittikleri halde bizi görmüyordular. Otuz saat, o halde çamur içinde, ben yaralı iken hıfz-ı ilahî ile istirahat-i kalp içinde muhafaza edildim.”^[23]

Rusya’ya Sevk

Ali Çavuş anlatmaya devam ediyor:

“Ertesi gün de iaşelerimizi gönderdiler. İki gün orada kaldıktan sonra bir manga asker bir sedyeye gelip Üstad’ı ‘Ordu komutanı seni istiyor’ deyip generalin huzuruna çıkardılar. Bizi de mahalle başındaki Vali Memduh Bey’in kaldığı büyük binaya götürdüler. Fırka kumandanları oraya

gelip yerleşmişti. Bizi üst salona çıkardılar. Orada epey sorgu sualden sonra tekrar yerimize getirdiler.

Üstad sual edilirken biz öteki odadan sesini duyuyorduk. Rus subayına hiddet edip yüksek sesle konuşuyor, elini şiddetle masaya vuruyordu. Çıkan ses sanki bir tabanca patlamış gibiydi. Ruslar bizi imha edecek diye korkuyorduk. Dışarı çıktığında Üstad'dan istirham ediyorduk.

‘Seyda! Böyle yapma, bunlar Türk subayı değil, bunlara hiddet etme! Karşıdakiler Talat ve Enver Paşalar mı ki, sana hürmet etsinler? Elimiz kolumuz bağlı, hepimizi kurşuna dizdireceksin!’ diyorduk.

Üstad bize hiç cevap vermiyordu. Sorgu bitince yine onu sedyeyle götürüyorlardı.

Yirmi yedi gün bu minval üzere sorgu sual devam etti. Bizim memur ve âmirlerden yakalanan yirmi-otuz kişi daha orada esir düşmüştü. Onları da bizim yanımıza verdiler.

Bir gün fırka kumandanının yaveri geldi, bizi Üstad'a göstererek:

‘Bunlardan birini seç, yanına hizmetçi olarak al. Diğerlerini ayrı göndereceğiz’ dedi. Üstad, bizi ayırmalarına hiddetlendi. Bunun üzerine biz:

‘Üstad’ım bu arkadaşlarımız yabancı değil, memurdurlar, Vanlı ve tanıdıklırlar. Madem Rus elindeyiz, izin ver de bunlarla gidelim, bizim için belki daha hayırlı olur’ dedik.

‘Öyle mi?’ dedi.

‘Evet’ dedik.

‘Peki benimle hanginiz kalacaksınız?’ dedi.

‘Molla Said’ dedik. ‘Çünkü o hepimizden daha güçlüdür, sizi kaldırır, kondurur, seninle kalıp hizmetini yapar’ dedik.

‘Pekala’ deyip muvafakat etti. Böylece ayrıldık.

Biz çok yerlerde kalıp, yollarda hasta, perişan olarak Rusya'ya gittik. Üç sene esarete kaldıktan sonra dönüp Van'a geldik. Esaret sırasında Üstad'dan hiç haber alamadık. Sonra duyduk ki, o da İstanbul'a çıkıp gelmiş.”

Feyyaz Efendi'nin Hatıraları

Birinci Cihan Savaşı'nda yedek subay olarak Ruslar'a esir düşenlerden biri de İbrahim Hakkı Hazretleri'nin torunu Muhammed Feyyaz Efendi'dir. Feyyaz Efendi'nin esaret günlüklerinde sık sık Bediüzzaman Said Nursî'den bahisler vardır. Özellikle Rusya'ya götürülürken şahit olduğu bazı ilginç olaylara yer verir.

18 Mart 1916'da develere bindirilerek Bitlis'ten yola çıktıklarını yazan Muhammed Feyyaz Efendi, akşam vakti Başhan'a vardıklarını, hanın önünde kırk kadar şehidin birbiri üzerine istif edilmiş olduğunu gördüklerini kaydeder.

Ayrıca orada bir takım Rus askerinin bir araya gelerek bir şeyler konuştuklarını görür. Yaklaştığında Kazakların, Said Nursî'yi yok etmek niyetiyle kendilerine teslim edilmesini istediklerine şahit olur. Bediüzzaman'ın muhafızlarıyla Ruslar arasında bir müddet mücadele devam eder. O, bütün bu olup bitenleri büyük bir temkin ve sükûnetle izler.

Mevsimin kış olmasından dolayı çamurlu, bataklık yollardan kafilenin bin bir güçlüklerle ilerlediğini belirten Feyyaz Bey, 25 Mart'ta Van'a vardıklarında kendisiyle birlikte Molla Said ve bir hizmetçisine ayrı bir oda tahsis ettiklerini ve burada dört gün kaldıklarını kaydeder. Her gün Rus kumandanın kendilerini ziyaret ettiğini ifade eder.

Van'dan nakliye arabalarıyla Erçek'e vardıklarında ise orada bulunan Ermeniler'in Molla Said'i tanıdıklarını, bu yüzden başlarına yığılıp küfür ve hakaretler ettiklerini görür. O gece kendilerine suikast edecekleri endişesiyle korku ve telaş içinde kalırlar. Orada Rusya Müslümanlarından birinin kendilerine büyük yardımı olur.

30 Mart 1916'da Molla Hesen'e ulaşırlar. 31 Mart'ta Saray'a, Kazımpaşa'ya; 1 Nisan'da Kotur'a varırlar. 2 Nisan'da ise Kervansaray'a ulaştıklarını kaydeden Feyyaz Efendi, 4 Nisan'da İran'ın Hoy şehrine vardıklarını kaydeder. Hoy'da hemşirelerin kendisiyle Molla Said'e büyük alaka gösterdiklerini, her gün üçer yumurta ile ikişer bisküvi verdiklerini kaydeder.

Yirmi bir gün sonra Hoy'dan yük arabalarıyla hareket edip 26 Nisan'da Rusya hududundan girip Culfa'ya vardıklarını belirtir. Kırk sekiz saat sonra da trenle Dağıstan ve Kostroma'ya (Kosturma) doğru yol aldıklarını ifade eder.

Muhammed Feyyaz'ın Bediüzzaman'dan bahsettiği günlük notları böyledir. Bundan sonraki notlarında Bediüzzaman'la ilgili bir bilgiye rastlanmaz. Buradan itibaren yollarının ayrıldığı anlaşılıyor. Nitekim Bediüzzaman'ın Gürcistan'ın başşehri Tiflis'te bir müddet kalıp tedavi gördüğü bilinmektedir. İstanbul Başbakanlık Arşivi'ndeki belgeler de Bediüzzaman'ın 1916'nın Eylül ayında Tiflis'te olduğunu gösterir.

Tiflis'teyken Bitlis Vali Vekili Memduh Bey tarafından Dahiliye Nazırı Talat Paşa'ya gönderilen bir yazıda bazı esir subaylarla birlikte Bediüzzaman'ın da paraya ihtiyacı olduğu belirtilir. Bunun üzerine Talat Paşa Hilal-ı Ahmer Reisi Besim Ömer Paşa'ya bir yazı göndererek, Tiflis'te Bediüzzaman'a özel bir ulakla 60 lira gönderilmesini emir verir. Bu paranın karşılığı 1254 Mark olarak kendisine teslim edildiğini Besim Ömer Paşa, Talat Paşa'ya bildirir.

Bediüzzaman Kostroma'da

Bediüzzaman Said Nursî, önce Rusya'nın kuzeyinde ıssız bir bölge olan Kologriv kasabasına götürülür. Burada Dr. M. Asaf Dişçi, kendisiyle altı ay kadar beraber kalır. Üstad'ı ilk defa orada gördüğünü söyler. Daha sonra Üstad'ın iç kesimlerde büyük bir kampa gönderildiğini ifade eder. Kologriv'deyken bir sinema salonunda tutulduklarını anlatan Asaf Bey, Said Nursî'nin teşebbüsüyle buldukları yerin bir bölümünü mescit yaptıklarını anlatır:

“Esirler, kendisine alay komutanı olarak çok hürmet ediyorlardı. Kendisi ‘Ben hocayım’ diyordu. Günlük yaşayışı çok sadeydi. İki yumurta ve bir dilim ekmekle günlerini geçiriyordu. Vakitleri hiç boş değildi. Tefsir okur, esirlere dersler verirdi. Esir subay ve askerler kendisine çok hürmet ederlerdi. Kimse yanında rastgele konuşmaz, ayağını bile uzatmazdı. Çok şayan-ı hürmet bir insandı.”

Burada altı ay kaldıktan sonra Bediüzzaman, Rusya'nın kuzey batısında Volga nehri kenarındaki Kostroma (Kosturma) esir kampına sevk edilir.

Bu kampta Bediüzzaman'la birlikte doksan esir Türk subayı da bulunur. Bediüzzaman alay kumandanı olması sebebiyle baştan beri Ruslar tarafından itibarlı bir konumda tutulur. Bu itibarını daha çok esirlerin rahatça dinlerini yaşayabilmeleri hususunda kullanır.

Bediüzzaman, kampta bir odanın mescit olarak tahsis edilmesini sağlar. Komutan olduğu için kendisine bağlanan maaşı, kamptaki esirlerin ihtiyaçlarına sarf eder. Subaylara dinî dersler verir. Kamptaki şartlar pek ağır olduğundan nasihatleriyle esirlerin moralini yüksek tutmaya çalışır.

“Rus Nöbetçilere Bile Dinden Bahsediyordu”

Bediüzzaman'ın Pasinler Cephesi'nde yanında bulunan ve esarete de kendisiyle buluşan Mustafa Yalçın, Bediüzzaman'ın kampa getiriliş anını şöyle anlatır:

“Biz oraya varınca, ‘Doğu Cephesi’nden esirler gelmiş’ dediler. Biz de gelenlerin kim olduğunu merak ederek dışarıda toplanmıştık. Çok esir gelmişti. Ama karşıdan getirdikleri iki kişiye çok dikkat ediyorlardı. Bir de baktım Molla Said ve yanındaki İznikli Osman diye bir talebesi. Osman'dan başkasını yanına sokmuyorlardı.

Havalar çok soğuktu. Gece gündüz belli olmuyordu. Güneş batmazdı. Molla Said Efendi orada da boş durmuyor, yasak olmasına rağmen gece başka kamplara gidip esirlere kitap okuyordu. Gündüzleri namazları bize kendisi kıldırıyordu. Önce müdahale edip kıldırmadılar. Sonra Üstad onlara bir şeyler söyleyince serbest bıraktılar.

Kalabalıkları bir araya getirmemeye çalışıyorlardı. Kampta kendisine diyanet reisi diyorduk. Rus nöbetçilerine bile dinden bahsediyordu. Onu dinleyen nöbetçilere başlarındaki subaylar baskı yapıyordu. Fakat kendisi bize bu şartlar altında bile hep moral veriyordu:

‘Üzülmeysin, bir gün gelip kurtulacağız!’ diyordu.

Ben kendisinin geceleri uyuduğunu bilmiyorum. Hep okuyor, bir şeyler not ediyordu.

‘Gelecekte buralar da Müslüman olacak, ama şimdi anlamıyorlar’ diyordu.

Biz, kendisi başımızda olduğu müddetçe ne korkuyor, ne de üzülyorduk. Üstad korkusuz bir adamdı. Gecesi gündüzü İslamî meselelerle uğraşmaktı. Hep ‘İman lazım... İman her şeye bedel’ diyordu.”

“Mehmed Sen misin?”

İlhan Oral anlatıyor:

“Sankiyedim Camii cemaatinden Mehmed Efendi, Rufaî tarikatı şeyhiydi. Kafkasya’da esir düşen subaylardandı. Kendisinden esaret hatıralarını dinlemiştim.

Esir düştüklerinde Rus askerlerinin kendilerine çok kötü muamele ettiğini, hatta tükürerek tekmelerle trene bindirdiklerini anlatmıştı. Kendisi subay olduğundan biraz dik duruyormuş. Bakmış ki, birisi kaşlarını çatmış dik dik kendisine bakıyor.

‘Mehmed, seni ben sevk edeceğim, hakaret görürsen aldırma!’ demiş bu adam. Mehmed Efendi, adama dikkatle baktığında kendisini ancak gözlerinden tanıyabilmiş. Çünkü sakallarını tıraş etmiş, kıyafetini tamamen değiştirmiş bu adam. Eski haline hiç benzemiyormuş.

Fatih’te Çırçır Mescidi’nde yıllarca ağlayarak halka vaaz eden sakallı, şalvarlı hoca olduğunu ancak gözlerinden fark etmiş. Meğer adam Rus subayı ve casusu imiş! Çok özel yetiştirilmiş, kendisini hiç fark ettirmeden yıllarca Müslümanlara hocalık yapmış, ağlamış, ağlatmış, coşmuş, coşturmuş!

Neyse kendilerini trene doldurup Sibiryaya’ya sürmüşler. Günlerden bir gün:

‘Bir Türk subay esir geliyor!’ demişler.

Sonrasını Mehmed Efendi şöyle anlatmıştı:

Bir sabah güneşin araziyi yaladığı bir anda, baktım ki, biraz meyilli bir tepede üç baş gözükyor. Onu görünce yüreğimde bir heyecan başladı, irade dışı koşmaya başladım. Koştuğum, onlar da yaklaştı, karşılaştığımızda, aman efendim bir de ne göreyim? Üstad Bediüzzaman!

Hemen eline sarıldım. ‘Dur’ dedi ve bana dikkatle baktı, henüz kendimi tanıtmama fırsat vermeden:

‘Sen Mehmed değil misin?’ dedi. Oysa yıllar önce, daha ben on yaşlarındayken görmüştüm. Hem de Sultanahmed’de, kalabalık içinde... O zaman bana, ‘Adın ne?’ demişti. Ben de ‘Mehmed’ demiştim. O kadar candan konuşuyordu ki...

Elini öpmüştüm. Ben paşa çocuğu olduğumdan, babam o zaman çatalsız yememe müsaade etmiyordu. Kendisine:

‘Hocam, çatalla yemek yiyebilir miyim?’ demiştim. O da:

‘Mehmed getir, beraber yiyelim’ demişti. Görüşmemizin hepsi bu kadardı.

Yıllar sonra, hem de Rusya’da beni görür görmez:

‘Mehmed sen misin?’ demesi, onun ne güçlü bir hafızaya sahip olduğunu gösteriyordu. Bana:

‘Ben burada bir araştırma yaptım, yakında bir Tatar köyü tespit ettim. Oradan bana sabah bir parça ekmekle bir bardak süt getirtebilirseniz, ben onu yiyeceğim. Bu gavurların yemeğini yemeyeceğim’ dedi.

Bir sabah duyduk ki, Üstad firar edip Almanya’ya gitmiş. Yüreğimiz buruk, boynumuz eğri, meyus kalktık.”

Nikola Nikolaviç’in Önünde...

Bir gün Kafkas Cephesi Başkomutanı Nikola Nikolaviç kampı teftişe gelir. Bütün esirler ayağa kalktığı halde Bediüzzaman yerinden kalkmaz.

Bunun üzerine, “Belki görmemiştir” diyerek kumandan tekrar yanından geçer. Ancak bağdaş kurmuş şekilde oturan Bediüzzaman yine hiç istifini bozmadı. General, bir bahaneyle üçüncü kez yanından geçer. Yine kalkmadığını görünce bir tercüman vasıtasıyla sorar:

“Beni tanımadılar mı?”

“Tanıdım, Nikola Nikolaviç’tir. Çarın dayısı ve Kafkas Cephesi Başkumandanı’dır!”

“O halde ne için hakaret ettiler?”

“Hayır, affetsinler. Ben kendilerine hakaret etmiş değilim. Ben mukaddesatımın emrettiğini yaptım.”

“Mukaddesatın ne emrediyormuş?”

“Ben bir Müslüman âlimiyim. Kalbimde iman vardır. Kendisinde iman olan bir şahıs, imanı olmayandan efdaldir. Ben ona kıyam etseydim, mukaddesatıma hürmetsizlik etmiş olurum. Onun için kıyam etmedim.”

“Şu halde bana imansız demekle benim şahsımda hem ordumu, hem milletimi, hem de çarı tahkir etmiş oluyor. Derhal divan-ı harp kurulup hesaba çekilsin!”

Generalin emri üzerine askerî mahkeme kurulur. Türk, Alman ve Avusturyalı subaylar karargâha gelerek özür dilemesi için Bediüzzaman’ı ikna etmeye çalışırlar. Fakat ne kadar ricalar etseler de, o şu cevabı verir:

“Ben ahiret diyarına göçmek ve huzur-u Resulullah’a varmak istiyorum. Bana bir pasaport lazımdır. Ben imanıma muhalif hareket edemem!”

Mahkeme, Rus ordusuna ve çara hakaret ettiği gerekçesiyle Said Nursî’nin idam edilmesine karar verir. İdam hükmünü infaz etmek üzere bir manga asker getirilir. Bediüzzaman, son vazifesi olan iki rekât namazını kılmak için izin ister.

General, Said Nursî’yi namaz kılarken takip eder. Gördüğü tablo karşısında hatasını anlar, namazını bitirdikten sonra:

“Sizin beni tahkir için bu hareketi yaptığınızı sanıyordum. Bunun için hakkınızda kanunî muamele yaptım. Fakat şimdi anlıyorum ki, siz bu hareketinizi imanınızın bir gereği olarak yaptınız ve mukaddesatınızın emrini yerine getirdiniz. Hükmünüz iptal edilmiştir. Dinî salahatinizden dolayı şayan-ı takdirsiniz, sizi rahatsız ettim, rica ediyorum, beni affediniz!”

Rus arşivlerinden temin edilen, Bediüzzaman'ın idam öncesi namaz kıldığı sahne...

Esaretteki Psikolojisi

Bediüzzaman gibi yakın dostlarıyla bile görüşmekten sıkılan yüksek ruhlu bir âlimi kalabalıklar arasında, dar yerlerde kalmaya mahkûm etmek, ona yapılacak en büyük işkence olsa gerektir. Çünkü o, her an tefekkürde ve huzur-u Rabbü'l-Âlemin'dedir. Onun için, Kostroma'da esirler arasında ve kalabalıkta bulunmak, bazen ona esaretten daha ağır gelir. Bazı zamanlar o yabancı yerlerde ölüp gitmek gelir aklına, büsbütün kurtulma ümidi kesilir. Bütün mevcudiyetiyle yalnızlık ister.

Nihayet Tatarların kefaletiyle Volga Nehri kenarındaki küçük bir camiye alınır. Rabb'iyile baş başa kalır. Gece boyu içten gelen bir niyazla Rabb'ine iltica eder, dualar eder. O gecelerde yaşadığı ruh halini daha sonra kaleme aldığı bir eserde şöyle dile getirir:

“Dokuzuncu Rica: Harb-i Umumi'de esaretle, Rusya'nın şark-ı şimalisinden çok uzak olan Kostroma vilayetinde bulunuyordum. Orada, Tatarların küçük bir camisi, meşhur Volga Nehri'nin kenarında bulunuyordu. Oradaki arkadaşlarım olan esir zabıtlar içinde sıkılıyordum. Yalnızlık istedim.

Dışarıda izinsiz gezemiyordum. Tatar mahallesi kefaletle beni o Volga Nehri'nin kenarındaki küçük camiye aldılar.

Ben yalnız olarak camide yatıyordum. Bahar da yakın. O şimal kıtasının pek çok uzun gecelerinde çok uyanık kalıyordum. O karanlık gecelerde ve karanlıklı gurbette, Volga Nehri'nin hazin şırıltıları ve yağmurun rikkatli şıpıltıları ve rüzgarın fırfırlı esmesi, beni derin gaflet uykusundan muvakkaten uyandırdı. Gerçi daha kendimi ihtiyar bilmiyordum. Fakat Harb-i Umumi'yi gören ihtiyardır. Güya *'Yevmen yec'alü'l-vildâne şeybâ'* sırrına mazhar olarak öyle günlerdir ki, çocukları ihtiyarlandığı cihetle, kırk yaşındayken kendimi seksen yaşında bir vaziyette buldum.

O karanlıklı uzun gece ve hazin gurbet ve hazin vaziyet içinde hayattan ve vatandan bir meyusiyet geldi. Aczime, yalnızlığımı baktım, ümidim kesildi. O halette iken Kur'an-ı Kerim'den imdat geldi. Dilim:

'Hasbünallâhu ve ni'me'l-vekîl' dedi.

Kalbim de ağlayarak dedi:

'Garîbem, bîkesem, zaîfem, nâtuvanem, el-aman gûyem, afv cûyem, medet hâhem, zidergahet ilahi!'

Ruhum dahi vatanımdaki eski dostları düşünüp o gurbette vefatımı tahayyül ederek Niyazi-i Mısırî gibi dedim:

'Dünya gamından geçip, yokluğa kanat açıp,

Şevk ile her dem uçup, çağırırım, dost dost!' diye dostları arıyordu. Her ne ise...

O hüznü, rikkatli, fırfırlı uzun gurbet gecesinde, dergah-ı ilahide zaaf ve aczim o kadar büyük bir şefaathçi ve vesile oldu ki, şimdi de hayretteyim. Çünkü birkaç gün sonra gayet hilaf-ı memul bir surette, yayan gidilse bir senelik mesafede, tek başımla Rusça bilmediğim halde, firar ettim. Zaaf ve aczime binaen gelen inayet-i ilahiyeye harika bir surette kurtuldum. Ta Varşova ve Avusturya'ya uğrayarak İstanbul'a kadar geldim ki, bu surette kolaylıkla kurtulmak pek harika olmuştu. Rusça bilen en cesur ve en kurnaz adamların muvaffak olamadıkları çok teshilat ve çok kolaylıkla o uzun firarî seyahati bitirdim.”

Esaret Günleri

Üstad şahsıyla alakalı harikulade hallerden bahsedilmesini istemez. Özellikle esaretle ilgili olayları anlatırken tafsilat yapmaz, kısa ve özet bilgilerle geçiştirir. Mesela, “Zaaf ve aczime binaen gelen inayet-i ilahiyeyle harika bir surette kurtuldum” veya “Rusça bilen en cesur ve en kurnaz adamların muvaffak olamadıkları çok teshilat ve çok kolaylıkla o uzun firarî seyahati bitirdim” gibi genel ifadeler kullanır.

Üstad, esaret hayatı ve oradan kurtuluşuna dair en uzun tafsilatı yalnız eski Van Müftüsü Ömer Efendi’ye anlatır. Ömer Efendi ise, Üstad’ın kendisine anlattığı bu bilgileri Molla Hamid’e onun dilinden şöyle aktarır:

“Ruslar, esir kampında domuzları vura vura bayıltıyor, kesmeden öyle yarı canlı fırınlara sürüp pişiriyor, esirlere öyle veriyorlardı. Ekmeği de aynı fırınlarda yapıyorlardı. Domuz yağı ekmeklere karışıp necis oluyordu. Ben onun için verdikleri ekmekleri ve yemekleri yemiyordum. Ya un alıp sacda kendim ekmeği pişiriyordum veya buğdayı el değirmeninde öğütüp Tatar köylülerine ekmeği yaptırıyordum. Bazen de dışarıdan gelen ev ekmekleriyle idare ediyordum. Bu arada yumurta veya patates de pişirirdim. Benim bu halimi gören Ruslar, ‘Bu delidir!’ derlerdi.

Kamptaki görevliler başımdaki kalpağa çok kızıyorlardı. Defalarca onu başımdan çıkartmamı istediler. Fakat ben razı olmadım. En sonunda kampa bakan rütbeli bir subay beni odasına çağırды.

‘Biliyorum, domuzdan dolayı bizim yemekleri yemiyorsun. Eğer başındaki bu kalpağı çıkartırsan, sana üç öğün özel yemek pişirir, ayrıca her ay da maaş bağlarız’ demişti. Ben onun teklifine de hayır cevabı verdim. Onun maaşını da, yemeğini de kabul etmedim!”

Yine Molla Hamid kendisi Üstad’dan duyduğu bir hatırayı şöyle anlatır:

“Bir gün teyzemlerin dükkânında oturmuş sohbet ediyorduk. Külâhını masanın üzerine koymuştu. Birden elini üstüne

vurarak:

‘Sen bana kaç bin liraya mal oldun?’ dedi. Ben de:

‘Senin her şeyin böyle pahalı mı olur? Bu külah olsa olsa on beş kuruşluk bir şeydir’ dedim. Bunun üzerine:

‘Ruslar benim kıyafetimi sevmezlerdi. ‘Sen bunları çıkar at, sana elbise verelim, onları giy! Sana maaş bağlayalım’ derlerdi. Ben de, ‘Sizin maaşınızla kıyafetimi değiştirmem’ derdim. Üç sene kadar esarete kaldım. Bağlayacakları banknot üzerinden hesap et, kaç lira tutar? Ona göre bu külahın değerini anla’ demişti.

Esaretten Kurtuluşundaki İnat

Rusya’da iken bazı kimsesiz yerlerde dolaşırdım. ‘Ben Ruslar’ın arasında ölsüm, beni bir Müslüman bulur mu? Nasıl kaldırır bu gavurlar? Ya Rabbi! Sen bilirsin, bana bir kapı aç!’ diye düşünme düşünme kaldığım yere geliyordum. Arap kıyafetli, üç-dört tane merkep önünde birisi yanımdan geçerken bana ‘Esselamü aleyküm’ dedi. Ben de selamımı aldım.

‘Seni buradan çıkarsam, Türkiye’ye gider misin?’ diye sordu. Dedim:

‘Giderim, fakat nasıl buradan çıkacağız?’

Dört kapısı bulunan, etrafı kapalı, Diyarbakır Kalesi gibi bir yerde bulunurduk.

‘Kapılarda bizim resimlerimiz var. Nöbetçiler bizi tanırlar. Kapıdan nasıl geçerim?’ dedim. O şahıs bana:

‘Sen benim elbisemi giy, merkepleri sür. Sen ileriden git, ben sana yetişirim’ dedi.

Kendi kendime, ‘Bu adam boş adama benzemiyor’ dedim. Onun elbiselerini giydim, merkeplerini sürüp gittim. Kapıdan geçtim ve nöbetçi bir şey demedi. Kapıdan çıkınca ekmeğin hatırıma geldi. ‘Ben ne yapacağım?’ diye düşündüm. Baktım torbada aynı benim ekmeğim gibi dört-beş ekmeğin var. O şahısla yirmi dört saat beraber gittik. Benim ayaklarım şişmişti. O da:

‘Hududa yaklaştık, ben daha seninle gelemem!’ dedi.

‘İleride Çerkezler, Kafkaslar vardır. Onlar Türkçe bilirler. Seni huduttan geçirirler.’

Ben düşündüm, doğru yoldan gidersem Ermeniler, Ruslar, onların dillerini bilmediğimden beni geri çevirirler. Aynı ince bir yol daha vardı. ‘Onu takip edeyim’ dedim. O ince yoldan gittim, gittim... Akşam oldu. Yol bir dağa çıktı. Orada yol falan yoktu, şaşırdım.

Baktım, orada dağda bir inek var. Onu sürsem bir şenliğe rast gelir dedim. İneği sürdüm, sürdüm, bir mağaranın önünde durdu. ‘Bre hayvan burada sen niye durursun?’ diye düşünürken baktım, mağaradan bir pir-i fani çıktı. Beni ismen, cismen biliyordu. Bana:

‘Ehlen ve sehlen’ dedi. ‘Sen yorulmuşsun’ deyip beni içeriye aldı.

‘Benim ekmeğim filan yok. Bu ineği yaz-kış sağıp ve sütünü içerim!’ dedi. Bana süt sağıp getirdi. Böyle lezzetli bir süt içmemiştim. O gece orada kaldım. Bana dedi ki:

‘Sen Türkiye’ye gidesin, Türk kardaşlarıma çok selam edesin. Başlarında çok felaketler, musibetler var. Üç şeye riayet etsinler: Biri, Kur’an dersine devam etsinler. Biri, ezan-ı Muhammedi’yi daima yüksek sesle okusunlar. Biri de, cemaatten ayrılmasınlar!’ (Onun için olsa gerek, Üstad’ımız, yanına gelen köylülere, ziyaretçilere daima diyordu, ‘Köyünüzde hoca var mı, cami var mı?’ ‘Yok’ derlerse onlara kızardı.)

Türk hududuna geldim, Türk askerleri parolayı sordu. Ben ‘Parolayı bilmiyorum!’ dedim. İsmimi söyledim, bir subay beni tanıyormuş. Böylece huduttan geçtim.”

Molla Yasin’in Dilinden...

Molla Yasin’in esaretten kurtuluşla ilgili anlattıkları da buna yakındır:

“Bir gün bana esaretten kurtuluşunu anlattı. Dedi ki:

‘Çoğu esirler kaçırıldı, kimi bilmem ne oldu. Ben yalnız kaldım. Param da yok, perişanım. Kazan’da geziyorum.

Baktım ihtiyar bir adam, üç tane merkebiyle karşımda duruyor. Geldi bana selam verdi. Dedi:

‘Sen Molla Said değil misin?’

‘Evet benim, sen beni nereden tanıydın?’

‘Sen memlekete gitmek istiyor musun?’

‘Evet istiyorum, ama param yok, açlıktan da takatim yok!’

Düştü önüme beni götürdü, mağara gibi bir evin önüne vardık. Kapıyı vurdu. Bir adam çıktı. Kendi elbiselerini bana verdi.

‘Hayvanımı da al!’ deyip bana gideceğim tarafı gösterdi. Bir de ekmek verdi. Ben kalkıp hayvana bindim, ekmeği yiyerek vurdum yola, şehirden uzaklaştım. Akşama bir köye vardım. Baktım melek gibi insanlar. Beni üç-dört gün misafir ettiler. Sonra bana:

‘Gitmek ister misin?’ dediler.

‘Evet, isterim’ dedim.

‘Öyleyse kalk gidelim!’ dediler.

Yola düştük, ama bir dağ yoluna, dağın başına çıktık. İkinci namazına yakın, bana refakat eden adam:

‘Ben daha gelemem. Buradan geriye dönmem lazım. Sen bu yolu tut, git! Fakat sol taraftaki geniş yoldan git. O yolu takip edip gidersen aşağıda önüne güzel bir çimenlik çıkar. Orada bir çadır göreceksin!’ dedi, kendisi geri döndü, gitti.

Ben, tarif ettiği gibi geniş bir yoldan gittim. Neden sonra hakikaten dediği gibi düzlükte güzel bir çadır, yanında da bir inek otluyor, öyle bir yere vardım. Baktım, çadırın önünde bir ihtiyar adam postunun üzerine oturmuş, namaz kılıyor. Selam verdim:

‘Aleyküm selam Molla Said, hoş geldin!’ dedi.

‘Allah Allah, bu da benim Molla Said olduğumu biliyor’ dedim. O da beni on-on beş gün orada sakladı. On beş gün sonra o da:

‘Memleketine gitmek ister misin?’ dedi.

‘Evet, isterim’ dedim.

Bana bir mektup yazıp verdi. Kendi adını ve verilecek kişinin adını da zarfın üzerine yazdı.

‘Bu yoldan git, yolun üzerinde büyük bir köye rastlayacaksın, bu adamı orada sor, mektubu kendisine ver, senin işini görsün!’ dedi.

Hakikaten tarif ettiği gibi büyük bir köye vardım. Köy çok kalabalıktı. Adamı sordum, mektubu götürüp verdim. Mektubu okur okumaz beni alıp götürdü. İzzet ü ikramda bulundular. Beş-on gün de onlar misafir ettiler. Sonra o da bir mektup yazdı. Bana bir at vererek birkaç da silahlı adam yanıma kattı. Beni götürdüler. Böylece kurtulup Türkiye’ye geldim!”

Volga Nehri’nden Esrarengiz Geçiş

Son Şahitler’de yer alan bir hatıradaki aslen Çorumlu olup Selanik Askerlik Şubesi’nde görev yapan Binbaşı Ali Haydar Bey’e ait şu ifadeler de manidardır:

“Bediüzzaman’la beraber Volga Nehri’ni çok harika bir tarzda geçtik. Nehri geçerken ayağımız kara gömülür gibi, bazen topuğumuza, bazen dizimize kadar suya batıp çıkıyorduk. Ben çok heyecanlanıyordum. Nehri geçtikten sonra Bediüzzaman bana dönüp dedi ki:

‘Kardeşim Ali Haydar, Cenab-ı Hak, Hz. Musa’ya (a.s.) denizi musahhar ettiği gibi, bize de senin yüzün hürmetine Volga Nehri’ni musahhar etti.’

Böylece üzerimdeki hayret ve şaşkınlığı gidermek istiyordu. Ben:

‘Nasıl geçip kurtulduğumuzu ben biliyorum Üstad’ım, ama sizin dediğiniz olsun’ diye cevap verdim.”

“Neden Hacca Gitmedin?”

Rusya’da, Üstad’ımızın ahvaline dair olan kısmı eski Van Müftüsü Ömer Efendi anlatmıştı. Yine ona dönelim.

Van Müftüsü Ömer Efendi

Ömer Efendi anlatıyor:

“Bir gün Üstad’a şöyle bir soru sordum:

‘Böyle çok yerleri görerek, dolaşarak ta Şam’a kadar gittin. Neden Hicaz’a gidip üzerindeki farzı kaldırmadın?’

İlk seferde cevap vermedi. Mevzuu değiştirdi. Tekrar tekrar sorunca:

‘İnsan günde beş defa huzur-u beytte durmazsa, senede bir defa veya ömründe birkaç defa gitse ne feyiz alabilecek?’ diyerek cevap verdi.”

Bu hatıra Molla Hamid’in de şöyle bir ilave notu vardır: “Ben buna şahidim. Bize Üstad’ımızın tavsiye ettiği şuydu: ‘*Teveccehtü ila beytike*’ş-şerif deyince niyet getirmeyin.””

Esaret Dönüşü İstanbul’da

Üstad’ın Volga Nehri kenarındaki camide yaşadığı o gecede ruhî intibah, kendisine bundan sonraki hayatını mağaralarda geçirme kararı verir.

“Bu insanların hayat-ı içtimaiyesine karışmak artık yeter. Madem sonunda yalnız kabre gideceğim, yalnızlığa alışmak

için şimdiden yalnızlığı ihtiyar edeceğim” der.

Esaretin maddî ve manevî yorgunlukları sebebiyle dinlenme ihtiyacı hisseder. Ancak İstanbul’da bulunan çok ciddi dost ve ahbab çevresi, İstanbul’un şaşaalı dünya hayatı, özellikle kendisine teveccüh eden şan ve şeref gibi hususlar, o kararını bir süreliğine unutturur. Bir yandan medrese talebeleri ve âlimler, öte yandan Başkumandan Enver Paşa’nın yakın alaka ve iltifatları kendisini her seviyede cemiyet hayatının içinde bulundurur. Bu konuyu dile getirirken şöyle der:

“Güya o gurbet gecesi, hayatımın gözünde nurlu siyahlıktı. Ve İstanbul’un beyaz şaşaalı gündüzü, o hayat gözümün nursuz beyazı idi ki, ileriye göremedi, yine yattı.”

Evet, Bediüzzaman, iki buçuk yıl esarete kaldıktan sonra gaybî bir işaretle Polonya dağlarından geçerek İstanbul’a döner. Meşihat’ta aza ve reisü’l-ulema vazifesiyle vazifelendirilir. Ancak bir müddet sonra bütün vazifelerini terk ederek, İstanbul’un camilerinin zaviyelerinde, telifle iştigal etmeye başlar.

Enver Paşa ile Münasebet

Yıllarca esarete kalmanın yorgunluğu ve hayat-ı içtimaiyeye karışmama kararıyla bir kenara çekilmesine en başta Harbiye Nazırı Enver Paşa razı olmaz. Kendisinin ilmîni, irfanını ve vatana hizmetlerini takdir eden Enver Paşa, mutlaka devletin önemli bir mevkiinde vazife almasını ister.

Üstad, Enver Paşa’nın ısrarları sonunda ilmî bir vazife olursa kabul edebileceğini belirtir. Bunun üzerine seçkin âlimlerden oluşan bir İslam akademisi mahiyetinde kurgulanmış Darü’l-Hikmeti’l-İslamiye’ye aza olarak tayin edilir. İkameti için de kendisine Büyük Çamlıca’daki Yusuf İzzettin Paşa Köşkü tahsis edilir.

Bununla beraber Bediüzzaman’ın *İşârâtü’l-İ’câz* eserini çok takdir eden Enver Paşa, bu değerli tefsirin basımı için gerekli kâğıdı temin edip basılmasına ve bütün müftülöklere dağıtılmasını vesile olur.

Bediüzzaman bir yandan Darü’l-Hikmet’te vazife görürken, diğer yandan o güne kadar telif etmiş olduğu on iki adet küçük

eserinin de basılıp dağıtılmasını sağlar.

İstanbul İşgal Edilir

Birinci Cihan Savaşı mağlubiyeti üzerine 1918 yılının Kasım ayından itibaren Osmanlı payitahtı sarsıntı geçirmeye başlar. 1920'nin Mart ayından itibaren ise İngilizler tarafından İstanbul fiilen işgal edilir. İngiliz gemileri, toplarını Dolmabahçe Sarayı'na çevirirler. Meclis basılır, padişah yurdu terk etmek zorunda bırakılır. Aydınlar tutuklanır.

Bediüzzaman, İngiliz işgaline karşı İstanbul'u terk etmeyip yayın yoluyla mücadelesine devam eder. İngilizlere çok ağır eleştirilerde bulunarak halkın moralini üstün tutmaya çalışır. Hatta İngiliz Anglikan Kilisesi'nin baş papazı tarafından Meşihat'tan sorulan altı soruya verdiği cevapta da bir meydan okuma vardır.

Hutuvat-ı Sitte, İngiliz gizli emellerini halka deşifre ederek planlarını altüst eder. Eseri okuyan İngiliz komutan, Bediüzzaman'ın imhasına karar verir. Bediüzzaman, her gece İstanbul'un başka bir yerinde kalarak izini kaybettirir.

Bu arada İttihat ve Terakki liderlerinden bazıları tutuklanır, bazıları yurt dışına sürgün edilir. Enver ve Talat Paşalar yurdu terk ederek Berlin'e giderler. Talat Paşa Berlin'de bir Ermeni tarafından öldürülür. Enver Paşa ise Berlin'den, Rusya yoluyla Türkistan'a geçer. Orada Ruslar'a karşı mücadelesini sürdürürken şehit olur.

Rüyada Bir Hitabe

Osmanlı Devleti'ne ait topraklar, galip gelen İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan orduları tarafından işgal edilince, artık ne Asya ne de Afrika'da bağımsız bir İslam varlığı kalmaz. Bediüzzaman, bu karanlık günlerin ıstırabını yüreğinin derinliklerinde hisseder. Bu hissiyatını “Âlem-i İslam'a indirilen darbelerin en evvel kalbime indiğini hissediyorum” diyerek dile getirir. Sebepler noktasında kurtuluş ümidinin kalmadığı o karanlık günlerde rüya-yı sadıka ile manevî bir âleme girer. Yakazada (uyanık âlemde) göremediği ışığı, sadık rüyada görür.

“Rüyada Bir Hitabe” dediği ve esasen mücedditliğinin icazet merasimi sayılan bu sahneye ve ondaki muhteşem hakikatler manzumesine şu ifadelerle başlar:

“1335 senesi Eylül’ünde, dehrin hadisatının verdiği yeisle, şiddetle mustarip idim. Şu kesif zulmet içinde bir nur arıyordum. Manen rüya olan yakazada bulamadım. Hakikaten yakaza olan rüya-yı sadıkada bir ziya gördüm. Tafsilatı terk ile, yalnız bana söylettirilmiş noktaları kaydedeceğim. Şöyle ki:

Bir cuma gecesinde nevm ile âlem-i misale girdim. Biri geldi, dedi:

‘Mukadderat-ı İslam için teşekkül eden bir meclis-i muhteşem seni istiyor.’

Gittim, gördüm ki, münevver, emsalini dünyada görmediğim, selef-i salihinden ve âsârın mebuslarından her asrın mebusları içinde bulunur bir meclis gördüm. Hicap edip kapıda durdum. Onlardan bir zat dedi ki:

‘Ey felaket, helaket asrının adamı, senin de reyin var. Fikrini beyan et!’”^[24]

Sual ve cevaplarla devam eden meclis, Bediüzzaman’ın cevaplarını takdir edip güzel bulur. Sonunda müşterek bir kararla şunu dile getirirler:

“Dediler: ‘Evet, ümitvar olunuz. Şu istikbal inkılâbı içinde, en yüksek gür sada İslam’ın sadası olacaktır!’”^[25]

Bediüzzaman, bu âlemden, asrın tecdit vazifesini ve yükünü üzerine almış yepyeni bir şahsiyet olarak döner. Bunu şu ifadelerde görmek mümkündür:

“Ben de birden uyandım, belki yakaza ile yeni yattım. Bence yakaza rüyadır. Rüya bir nevi yakazadır. Orada asrın vekili, burada Said Nursî.”^[26]

Bediüzzaman bu meclisten, “felaket ve helaket asrının adamı” ve o ağır yükü üzerine almış birisi olarak çıkar. İstikbale ait ümit ışığı onun gayretlerinin ucuna bağlanmıştır. Artık büyük vazife onun omuzlarındadır. Büyük davanın

uğrunda gelecek her türlü çileye, cefaya göğüs germeye hazır haldedir.

Bediüzzaman Ankara'da

Bediüzzaman'ın İstanbul'daki mücadelesini haber alan Ankara hükümeti, kendisini Ankara'ya davet eder. Birinci Cihan Savaşı sıralarında Van valiliği yapmış olan Tahsin Uzer, ilk mecliste yer alan milletvekillerinden ve Bediüzzaman'ın da eski dostlarından. O ve onun gibi samimi dostlarının davetine önceleri Bediüzzaman, "Ben tehlikeli yerde mücadele etmek isterim" diyerek red cevabı verir. Ancak ısrarlar artınca yeğeni Abdurrahman'la birlikte Ankara'ya gider. Hacı Bayram-1 Veli Camii'nin meşrutasında kalarak Meclis'e gidip gelmeye başlar.

Fakat Ankara'da umduğunu bulamaz. Millet temsilcilerinde düşmana galip gelmenin gururuyla, dinî emirlere bir lakaytlık, namaza karşı bir gevşeklik görür. Oysa bu zaferin bir nimet olduğunu, nimetin şükürle devam edeceğini, bunun da İslam'ın farz emri namazı yerine getirmekle olacağını beyan eder.

Cumhuriyet'in, geçmişle bağları kopuk bir temel üzerine kurulmak istendiğini, bu durumun milletle devlet arasını açacağını, kısır çekişmelerle vakit kaybına sebep olacağını düşünerek, Cumhuriyet'in sağlam temellere oturtulmasını ister.

Bu konudaki düşüncelerini on maddelik bir beyannameyle neşreder. Beyanname, mebuslar üzerinde etkisini gösterir, namaz kılanların sayısı artar ve Meclis'te ayrılan yer artık dar gelmeye başlar. Bunun üzerine reis-i cumhurla aralarında bir tartışma geçer. Mustafa Kemal:

"Hoca, biz seni çağırdık ki, yüksek fikirlerinden istifade edelim. Sen gelip ilk önce namaza dair şeylerden bahsederek aramıza ihtilaf verdin!" deyince Bediüzzaman:

"Paşa paşa, kâinatta en yüksek hakikat imandır, imandan sonra namazdır. Namazı kılmayan haindir, hainin hükmü merduttur!" diye sert karşılık verir.

Daha sonra, meydana gelen gerginliği gidermek için Mustafa Kemal kendisinden özür dileyip milletvekilliği, Şark umumi vaizliği ve bir de köşk teklifinde bulunur. Ancak Bediüzzaman bu tekliflerin birer sus payı niteliğinde olduğunu anlayıp, aldığı mane vî bir işaretle, Ankara'da siyasî yolla yapacağı bir Şeyin kalmadığını görerek yeni başkenti terk etmeye karar verir.^[27]

Ankara'dan Van'a Dönüş

Üstad'ın, Van'a geldiğinde ilk yaptığı iş, hatıralarıyla bağlı bulunduğu Van Kalesi'nin başına çıkmak olur. Fakat gördüğu feci manzara karşısında ŐaŐkına döner. Zira Van, savaş sırasında Ermeniler tarafından baştan aşağıya yakılıp yıkılmıŐtır. Öylesine hüzenlenir ki, adeta yüz gözle ağlamak istediğini söyler. Güya gurbetten kurtulup vatanına dönmüŐtür, fakat gurbetin en dehşetlisini de yine vatanında görmüştür.

Sözü kendisine bırakalım:

“Harb-i Umumi'de Rus'un esaretinden kurtulduktan sonra, İstanbul'da, iki-üç sene Dârü'l-Hikmet'te, hizmet-i diniye beni orada durdurdu. Sonra, Kur'an-ı Hakîm'in irŐadıyla ve Gavs-ı Âzam'ın himmetiyle ve ihtiyarlığın intibahıyla, İstanbul'daki hayat-ı medeniyeden usanç ve Şaşaalı hayat-ı içtimaiyeden bir nefret geldi. Daüssıla tabir edilen iŐtiyak-ı vatan hissi beni vatanıma sevk etti. Madem öleceğim, vatanımda öleyim diye Van'a gittim.

Her Şeyden evvel, Van'da Horhor denilen medresemin ziyaretine gittim. Baktım ki, sair Van haneleri gibi onu da Rus istilasında Ermeniler yakmıŐlardı. Van'ın meşhur kalesi ki, dağ gibi yekpare taŐtan ibarettir, benim medresem onun tam altında ve ona tam bitiŐiktir. Benim terk ettiğim yedi-sekiz sene evvel, o medresemdeki hakikaten dost, kardeş, enis talebelerimin hayalleri gözümün önüne geldi. O fedakâr arkadaşlarımdan bir kısmı hakikî Şehit, diğer bir kısmı da o musibet yüzünden mane vî Şehit olarak vefat etmişlerdi.

Ben ağlamaktan kendimi tutamadım. Ve kalenin, ta medresenin üstündeki, iki minare yüksekliğinde, medreseye nazır tepesine çıktım, oturdum. Yedi-sekiz sene evvelki

zamana hayalen gittim. Benim hayalim kuvvetli olduğu için, beni o zamanda hayli gezdirdi. Etrafta kimse yoktu ki, beni o hayalden çevirsin ve o zamandan çeksin. Çünkü yalnızdım. Yedi-sekiz sene zarfında, gözümü açtıkça, bir asır zaman geçmiş kadar bir tahavvülat görüyordum.

Baktım ki, benim medresemin etrafındaki şehir içi, kale dibi mevki, bütün baştan aşağıya kadar yandırılmış, tahrip edilmiş. Evvelki gördüğümünden şimdiki gördüğüme, güya iki yüz sene sonra dünyaya gelip öyle hazin nazarla baktım. O hanelerdeki adamların çoğuyla dost ve ahbap idim. Kısm-ı azamı, Allah rahmet etsin, muhaceretle vefat etmişler, gurbette perişan olmuşlardı.

Van'ın savaştan önceki hali

Savaşta harap edilen Van'ın bugünkü hali

Hem Ermeni mahallesinden başka, Van'ın bütün Müslümanlarının haneleri tahrip edilmiş gördüm. Benim kalbim en derinden sızladı. O kadar rikkatime dokundu ki, binler gözüm olsaydı beraber ağlayacaktı. Ben gurbetten vatanıma döndüm, gurbetten kurtuldum zannediyordum.

Vâ esefâ, gurbetin en dehşetlisini vatanımda gördüm. On İkinci Rica'da bahsi geçen Abdurrahman gibi ruhumla pek alakadar yüzer talebelerimi, dostlarımı kabirde ve o ahbapların yerlerini harabezar gördüm.”[28]

Bediüzzaman hüzünlü tefekkürünü daha da derinleştirir:

“Evet, o vaziyetim o vakit beni nasıl ağlattırmış, on senedir hayalim o vaziyete uğradıkça yine ağlıyor. Evet, binler sene yaşamış o ihtiyar kalenin başındaki menzillerin harap olması ve onun altındaki şehrin sekiz sene zarfında sekiz yüz sene kadar ihtiyarlanması ve kale altındaki gayet hayattar ve mecma-i ahbap olan medresemin vefatı, umum Osmanlı Devleti'nde bütün medreselerin vefatını gösteren cenazesinin manevî azametine işareten, koca Van Kalesi'nin yekpare taşı ona bir mezar taşı olmuş Adeta o medresedeki, sekiz sene evvel benimle beraber bulunan merhum talebelerim, kabirlerinde benimle beraber ağlıyorlar. Belki o kasabanın harabe duvarları, dağılmış taşları benimle beraber ağlıyorlar. Ve onları ağlıyor gibi gördüm.”[29]

Kardeşine Misafir Olur

Bediüzzaman yaşadığı bu yoğun hüzünlü tefekkürden sonra Van'da öğretmenlik yapan kardeşi Abdülmecid'in evine misafir olur. Toprakkale Mahallesi'ndeki evde kardeşinin tahsis ettiği bir odada, bir rivayete göre, on beş gün kadar kalır. Döndüğünü haber alan dostları, eski talebeleri, âlim ve şeyhler akın akın ziyaretine gelirler.

Bu ziyaretler artınca ev halinin müsaadesizliği ve kardeşinin hanımı Rabia'ya daha fazla yük olmama düşüncesiyle Üstad, Nurşin Camii'ne geçmeye karar verir. Israrlarına rağmen kardeşinin evinde kalmaz. Abdülmecid, yatak yorgan gibi ihtiyaçlarını camiye götürüp, kendisini yerleştirir. Nurşin Camii o zaman bakımsız ve harap bir haldedir. Onun gelişiyle ve kurulan ilim meclisleriyle cami kısa zamanda şenlenir.

Kardeşinin hanımı Rabia o günleri şöyle anlatır:

“Birinci Cihan Savaşı'ndan sonra Van'a geldiği zaman, bizim Toprakkale semtindeki evimizde kalırlardı. Buraya hemen her gün birçok ziyaretçi gelip gitmeye başladı. Biz de

yeni evlenmiştik. Oğlum Fuad altı aylıktı. Onu ilk defa Seyda yürüttü. Onu çok sever, sevgi ve şefkatle kucaklardı. Ben misafirlerin çokluğundan, fazla kalabalıktan sıkılıyordum. Ama kimseye bir şey söylemiyordum. Seyda bizim beye demiş ki:

‘Günden güne ziyaretçiler çoğalıyor. Rabia da zayıf olduğundan yoruluyor, sıkılıyor. Onun için ben Nurşin Camii’ne gideceğim. Benim kahvaltılarımı oraya gönderirsiniz!’

Seyda’nın kahvaltı dediği de bir çay tabağı bal ve üzerine koyduğum cevizden ibaretti. Hatta bu kadarlık kahvaltıdan bile gelenlere ikram ettiğini işitiyordum. Nurşin’e gittikten sonra her sabah bu kahvaltıyı hazırlardım, talebesi gelip alırdı. Akşamları da boş tabağı getirirlerdi. Evimizde kaldığı sürece geceleri hiç uyumazdı. Odasından hep dua sesleri gelirdi. Van valisi haftada bir ziyaretine gelirdi.

Bir gün Fuad sürünerek odasına girmiş, tesbihiyle oynarken tesbihin ipini koparıp bir tanesini de yutmuştu. Bunu bana Seyda haber verdi. ‘Rabia korkma, Fuad tesbihin bir tanesini yuttu, bir şey olmaz, geri çıkarır’ dedi. Gariptir, Fuad tesbihi yuttuğu gün yürümeye başladı.

Evde bir de kedisi vardı. Kendisi Nurşin Camii’ne gidince, o kedi benim namaz seccademi kirletti. Ben de kendisine elimle iki kez vurdum. Bu dayaktan sonra kayboldu, akşam da gelmedi. Ertesi gün kahvaltıyı almaya gelen talebesi, nedense gelmedi. Ben, bizim beye:

‘Talebe gelmedi, Seyda’nın kahvaltısı gecikiyor, istersen bugün sen götür’ dedim. Öğretmenlik yapıyordu.

‘Kahvaltıyı verir, oradan okula gidersin’ dedim. Kahvaltıyı alıp götürdü. Nurşin Camii’ne gittiğinde bizim kediyi orada görmüş. Seyda gülerek:

‘Rabia bu kediye ne yaptı, dövdü mü yoksa? Bana şikâyete geldi. Kedinin de, Rabia’nın da suçları vardır. Fakat ben her ikisini de affettim!’ demiş. Kedi bir daha bize gelmedi, hep Seyda’nın yanında kaldı.

Bizim bey çok duygulu ve hassas bir kimseydi. Seyda kendisine:

‘Merak etme, sen benden yedi sene sonra vefat edeceksin’ demişti. Bu haberi de aynen dediği gibi çıktı. Tam Üstad’dan yedi sene sonra 1967’de vefat etti. Vefat ettiği senenin başında bana, ‘Rabia, bu benim son senemdir’ demişti.”

Endişe

Bediüzzaman gibi kahraman ve şöhretli bir şahsiyetin Ankara’dan Van’a gelmesi ve Nurşin Camii’ne yerleşip bütün eşrafın kendisini ziyaret etmeye başlaması, korku üzerine kurulan yeni idareyi endişeye sevk eder. “Karşı bir hareket başlatır” düşüncesiyle sıkı takip altına alınır.

O zaman henüz göreve başlayan Molla Hamid’in ağabeyi, genç emniyet mensubu Abdullah Ekinci, Bediüzzaman’ı takiple görevlendirilir. Abdullah Bey, sivil olarak Bediüzzaman’ın yanına gelip gitmeye başlar. Vatanperver, dürüst bir devlet memuru olan Abdullah Ekinci^[30], Bediüzzaman’ın şahsiyetinden oldukça etkilenir. Eve döndüğünde kardeşi Hamid’e, Nurşin Camii’ne büyük bir hocanın geldiğinden bahseder ve ona hizmet etmesini söyler.

Abdullah Ekinci emniyet müfettişi olduğu günlerde... İkinci sırada, soldan ikinci, beyaz fötr şapkalı

* * *

Nurlu Hatıralar

ÜSTAD'IN ESKİ SAİD'DEN Yeni Said'e intikal süreci olan Van ve Erek Dağı hayatına dair en kapsamlı bilgiler, Molla Hamid Ekinci'nin hatıralarında yer alır. Çünkü Nurşin Camii'nden başlayıp Van'dan sürgün edilene kadar, Üstad'ın devamlı hizmetinde bulunan zat, Molla Hamid'dir. Bu dönemi ikinci derecede aydınlatan bilgiler ise Ali Çavuş'un hatıralarında yer alır. Bu dönemde yaşanan hatıralar, dünyadan sıyrılmaya çalışan Yeni Said özelliklerini taşır.

Molla Hamid Ağabey'in bu döneme ait hatıraları, en başta oğlu Hasan Ekinci tarafından bize ulaştı. Bunun yanında farklı zamanlarda Molla Hamid Ağabey'in seyahatleri sırasında Nur talebeleri tarafından yapılan kayıtlar da elimize geçti. Böylece hatıraların farklılıklarına ve detaylarına ulaşma imkânımız oldu. Çünkü dinleyenlerin durumuna göre, anlatan, bazen icmal ve tafsil yapabilmektedir. Bu yüzden bazı önemli ayrıntılara, farklı zamandaki başka bir anlatımda rastlamak mümkün olabilmektedir. Çoğu zaman güzelliklerin detaylarda saklı olduğu ise inkâr edilmez bir gerçektir.

Merhum Molla Hamid Ağabey'in çok tatlı bir şivesi ve üslubu vardır. Vaktiyle Van mevlidi esnasında göl kenarındaki meyve bahçelerinden birinde hatıralarını ben de dinlemiştim. Bu bilgileri naklederken mümkün merteye onun üslubunu muhafaza etmeye çalıştık. Bu hatıraların, okuyanları, hayalen o günlere götürüp, o dağ ve derelerde Üstad'la beraber gezdireceğine, nice ibret ve hikmet dersleri aldıracağına inanıyorum.

Nurşin Camii'ne Yerleşir

Molla Hamid anlatıyor:

“Birinci Cihan Savaşı'ndan sonra, Ruslar Van'dan çekilince biz tekrar Van'a gelip yerleştik. Evlerimiz yakılıp yıkılmıştı. Devlet bize ev verdi. Cenab-ı Hakk'ın lütfu ve inayetiyle evimiz, Van'a teşrif edecek asrın müceddidinin kalacağı camiye yakındı. Ağabeyim Abdullah, o sıra polisliğe

seçilmişti. Ben de bir marangoz ustasının yanında çalışmaya başlamıştım.

Bediüzzaman Hazretleri Ankara'dan Van'a teşriflerinde ilk günler, küçük kardeşi Abdülmecid Efendi'nin Toprakkale'deki evine misafir olmuştu. Abdülmecid kendisine ayrı bir oda tahsis etmişti; karyolası, sobası her şeyi muntazamdı. Fakat kendisi öğretmen olduğundan, sabah çıkıp akşam eve gelmek zorundaydı.

Bu arada, Üstad'ı duyup da ziyaretine gelip gidenlerin haddi hesabı yoktu. Ayrıca gelenlere hizmet edecek ayrı bir kişi de yoktu. Hassas bir ruha sahip olan Üstad, kardeşinin hanımı Rabia'nın zayıf bünyesinin buna tahammül edemeyeceğinden dolayı Van'ın Nurşin Mahallesi'ndeki camiye yerleşmeye karar verdi. O zaman bu cami harabe halindeydi. Kış da yeni başlıyordu.

Tanışma

Bir sonbahar günüydü. Nurşin Camii'nde namazını kılıp gelen ağabeyim:

'Hamid! Nurşin Camii'ne büyük bir hoca gelmiş, oraya biraz odun götür, hava soğuktur, ona hizmet et!' dedi.

Ben bir miktar odun kırıp hizmetçinin arkasına vererek camiye gittim. Baktım ki, mihrapta birisi oturuyor. O zaman sarık, cübbe, dinî kisveler henüz yasaklanmamıştı.

İçeri girdim. Bir köylü elbisesi içinde, üzerinde ceket ve şalvar, başında yazma gibi bir şeyler sarmış birisi oturuyordu. Kendisini hocaya benzetemedim.

'Herhalde cemaatten biridir, namaz kılıp orada oturmuştur' dedim. 'Hoca gelsin de odunu teslim edeyim' diye beklemeye başladım. O da dikkatle bana bakıyordu.

'Kardeşim kimi arıyorsun, ne bekliyorsun?' dedi.

'Efendim, buraya bir hoca gelmiş, kendisine odun getirdim, ona teslim edeyim diye bekliyorum.'

'Kim gönderdi?'

'Ağabeyim.'

‘Bir gecelik odunum kâfi gelirdi, niye zahmet etmiş?’ deyince, beklediğim hocanın kendisi olduğunu anladım. Dalgın bir hali vardı.

‘Ben şimdi desem ki, götür, hem getirdin, hem de götüreceksin, iki kere yorulacaksın. Ağabey’in bana beddua eder. Kabul etsem, benim âdetim değil. Kardeşim, bu gecelik benim odunum kâfi gelirdi, niçin zahmet ettin?’ dedi.

‘Ehemmiyeti yok, odunumuz çoktur!’ dedim

‘Neyse zahmet etmişsin, bırak oraya!’ dedi.

‘Peki’ deyip bıraktım.

Nurşin Camii'nin eski hali ve inşa edilen yeni hali

Arkasında İlk Namaz

Tam dönüyordum ki...

‘Kardeşim akşam namazının vakti girdi. Bir ezan oku da kılalım’ dedi.

O zaman henüz ezan okumasını bilmiyordum, utandım, ezan okuyamadım. Durumu anladı, sağ elini göğsünün üzerine koyup hafif sesle çok tatlı bir ezan okudu. Sonra beraber namaz kıldık.

Arkasında kıldığım bu ilk namaz, akşam namazıydı. ‘Allahu ekber’ diye bir tekbir alışı vardı ki, kendimi kaybetmişim.

Tekbir alır almaz kafası sanki kesilmiş tavuk başı gibi öne düştü. İçimden, ‘Bu nasıl bir tekbir, bu nasıl bir hoca?’ dedim.

Neyse, namazımızı kıldık, ondan sonra tesbihata başladı, yavaş yavaş. O da bitti. Ondan sonra, ‘la ilahe illallah’ demeye sıra geldi. Derken dua ettik. Dedi:

‘Evin buraya yakın mı?’

‘Evet efendim.’

‘İşin olmadığı zaman gel, beraber namaz kılalım!’

Bu namazdan öyle etkilenmiştim ki, yolda giderken hep düşünüyordum. Babam hocaydı, evimize çok âlimler, hocalar gelir giderdi. Böylesini hiç görmemişim.

Akşam namazından sonra hep beraber sofraya oturmak bizde âdetti. Eve vardığımda beklediklerini ve geç kaldığımdan dolayı merak ettiklerini gördüm.

‘Nerde kaldın?’ dediler.

‘Bana hocaya git dediniz ya’ diye cevap verdim.

‘Sen gideli iki saatten fazla oldu’ dediler.

‘Evet, ama namaz yeni bitti, geldik. Yahu nasıl bir hoca, nasıl bir namaz! Git de peşinde bir namaz kıl, bak. Nasıl namaz kıldırıyor?’

Para Tartışması

O geceden sonra beni mıknaş gibi kendine çekti. Artık her gün yanına gidip gelmeden duramıyordum. Sabah işimi görür görmez camiye gidiyordum. Ertesi gün vardığımda:

‘Efendim görülecek bir işiniz var mı?’ dedim.

‘Cemaatle beraber su içmek için çarşıdan bana bir su testisi al, getir!’ dedi.

Gittim, gümüş para ile beş kuruşa bir su testisi alıp getirdim. Getirdim, ama ondan sonra aramızda tartışma başladı.

‘Kaça aldın?’

‘Hiç ehemmiyeti yok.’

‘Olmaz, söyle, kaçta almışsın kardeşim?’

‘Beş kuruşa aldım.’

Çıkardı beş kuruşu, bana uzattı.

‘Al paranı.’

‘Almam!’

‘Niye almıyorsun?’

‘Ehemmiyeti yoktur.’

‘Yok, olmaz.’

‘Ben camiye hayrıma aldım, sana almadım.’

‘Ben de bu parayı sana hayrıma veriyorum.’

‘Hayır bana geçmez, sana geçer.’

‘Senin paran çok mu?’

‘Evet, vardır.’

‘Ne kadar vardır tahminen?’

‘Bin lira falan vardır.’

‘Peki senin paran biter mi?’

‘Tabii biter, bitince tekrar çalışır kazanırız.’

‘O zaman ben senden zenginim. Çünkü benim param hiç bitmez.’

‘Saymıyor musun?’

‘Bitmeyen şeyi niye sayayım?’

‘(...)’

‘Neyse ben kabul etmem, ya testiği alacaksın, ya beş kuruşu!’

Beş kuruşu almaya mecbur oldum. Geldim bunu bizimkilere anlattım.

‘Bizim hocalar nerede, bu nerede... Ben buna beş kuruşu kabul ettiremedim. Bu ne biçim hoca anlayamadım!’ dedim.

“Odun Getirme!”

Ertesi gün oldu, yine gittim. Giderken yine odun götürdüm. Bu sefer odunu kabul etmek istemedi.

‘Bir amele bul, ağaçları budayalım. Çıkan parçalarla hem odamızı, hem camiye ısıtırız’ dedi.

Ben bir arkadaşı alıp geldim. Camiinin avlusundaki kara ağaçları budadık, kestik, doğradık. Hava oldukça soğuktu. Tam taşıyacağımız zaman, bir battaniyeye sarılı olarak geldi:

‘Odunlar kalsın, şimdi namaz kılalım!’ dedi. Hava da neredeyse yağmak üzereydi.

‘Odunu taşımadan gelmem, yağmur yağacak, odunlar ıslanır!’ dedim.

Baktım kendisi de yavaş yavaş kucağına alıp taşıyor. Oysa büyük bir sepet vardı, ben onu doldurup taşıyordum. Arkadaş nedense taşımaya yardım etmedi. Üstad’ın taşımaya canım sıkıldı.

‘Hocam, sen ne boşuna zahmet ediyorsun. Senin on seferde taşıdığını ben bir seferde taşıyorum!’ dedim.

‘Kardeşim, boş oturmaya gayretim müsaade etmiyor!’ dedi ve elini birbirine vurarak.

‘Eğer bilsen gayret ne kadar hayırlıdır, ömrünü bir dakika boşa geçirmezdin!’ dedi.

Onların Şekeri

Üstad kaldığı odadaki fare deliklerine ekmek ufağı, bulgur ve şeker koyardı. Fareler alışmışlardı. Tam biz yemek yiyeceğimiz sırada, onlar da çıkıp gelirlerdi. Bir defasında:

‘Ekmekle bulguru anladım da, bu şekeri niye koyuyorsun?’ dedim.

‘Sen çaysız yapıyor musun? O da onların çayı olsun!’ dedi.

Ben, fareler gelmesin diye kedileri yanımıza alıştırmıştım. Yemek esnasında çıkıp gelen fareler, kedilerin korkusundan gelmez olmuşlardı. Farelerin gelmediğini fark eden Üstad:

‘Bizim ineklere ne oldu?’ deyince ben güldüm.

‘Sende bir iş var’ dedi.

Tam o esnada bir kedi pat diye pencerenin kırık yerinden içeri atlayıverdi. Üstad, kediyi görünce, kırık olan camın kâğıdını yerine yapıştırdı.

Odunun İsrافی Olur mu?

O kışı camide geçirdik. Cami oldukça soğuktu. Gerçi epey odun yığmıştık. Fakat Üstad, bir sabah, bir de akşam olmak üzere yalnız iki kez sobayı yaktırır, başka yaktırmazdı.

‘Üstadım, bu odunlar gelecek seneye kalır. Bol bol yakalım, hava soğuk, hasta olursun!’ dediğimde:

‘Yok, yok kardeşim. Bizden sonra yakanlar olur, israf edemeyiz’ derdi.

Annemi Duasına Ortak Etmişti

Yemek meselesini sorduğumuzda, ‘Kardeşim sizin ev yakındır, biraz bulgur alıp annene teslim edelim, o bize yemek yapar, sen de getirirsin!’ dedi.

Ben buna çok sevindim. Durumu anneme söyledim. O da çok sevindi.

Bir gün Üstad, ‘Annene söyle, hem yemeğimizi yapıyor, hem çamaşırlarımızı yıkıyor, hem de elbisemizi dikiyor. Ben onu dünya ve ahiret kardeşliğine kabul ettim. Yaptığım bütün dua ve ibadetlere onu ortak ediyorum. O da bize dua etsin!’ dedi.

Yanında iki buçuk sene hizmet ettiğim süre zarfında elbiselerini bizde yıkatır ve yamalatırdı. Genellikle şalvar, cübbe, gömlek gibi elbiselerinde en az üç yama olurdu. Fakat çok temiz ve sade giyinirdi.”

Azami İktisat

Nurşin Camii’nde bir akşam namazı vakti tanıştıktan sonra Üstad’ın hizmetine giren Molla Hamid, Nurşin Camii’nde Üstad’ı görmeye gelen hoca ve talebelere de hizmet eder.

Hatıralarını bir sinema şeridi gibi anlatan Molla Hamid şöyle devam eder:

“Bir gün yemeğe oturduk. Baktım, herkese ekmeği bölerek veriyor. Van’da ekmeği sofraya bol koyarız; yenilen yenir, artanı kaldırırdık. Üstad’la içimden geldiği gibi konuşurdum. Baktım doymuyorum:

‘Bu nedir, kıtlık mı var? Ambarlar buğday dolu, bırak millet yesin. Biterse ben getiririm!’ dedim. O sırada orada bulunan Molla Resul de beni destekledi:

‘Hamid doğru söylüyor, böyle olmaz!’ dedi. Bunun üzerine:

‘Kardeşim, siz midenizi ne zannediyorsunuz? Midenizin üç hakkı vardır. Biri, nefes alıp vermeye, biri su içmeye, biri de gıdaya aittir. Sizin neye benziyor, biliyor musunuz? Beş davranlık ahıra on beş davar doldurup kapıyı da üzerlerine kapatıyorsunuz. Ne olacak, orada rahat dururlar mı? İşte sizin mideniz de buna benziyor!’

Bir gün aşçımız bulgur aşı yapmış, yanına da biraz kavurma ile sulu yemek pişirmişti. Üstad, ‘Niye böyle israf ettiniz, bulgur aşı kâfi gelirdi’ dedi.

‘Bize kâfi gelmiyor!’ dedik. Bunun üzerine kalktı o yemeği bulgurun içerisine kattı, karıştırdı, iki yemeği tek yemek haline getirdi. Molla Resul kızdı:

‘Ne yaptın, daha bu yenir mi?’ dedi. Üstad:

‘Ahmak, içeride karışmayacak mı?’ diye cevap verdi.”

Bana Kur’an Okumasını Öğretti

Yine Molla Hamid anlatıyor:

“Ben Kur’an okumasını bilmiyordum. Bana Kur’an okutmayı teklif etti.

‘Getir sana cüzden ders vereyim’ dedi.

‘Ben bir rençperim efendim. Okuyabileceğimi hiç sanmıyorum!’ dedim. Ama ısrarını kırmayarak bir elif cüzü alıp getirdim. ‘Ya Allah, ya Fettah, ya Rezzak’ diyerek

başladık. Önce bu isimlerin manalarını açıkladı. Uzun uzun izahat yaptı.

Ertesi gün okumaya başladık. Ben yine ümitsizdim. Hatırı kırılmasın diye okuyordum. Fakat onun nasıl bir himmet sahibi olduğundan habersizdim. Elif cüzünü yarısına kadar gelince ben okumayı söktüm. Artık kendi kendime okuyabiliyordum.

Bu defa öyle bir aşkla okumaya başladım ki, yatmayı bile unutuyordum. Zaman zaman okuduğumuz ayetlerin manasını da veriyordu. Ben o kadar feyiz alıyordum ki, tarif edemem. Eskiden *Cemu'l-Cevamî*'yi ders vermeye tenezzül etmeyen Seyda, şimdi bana elifbayı ders veriyordu. Üstelik bu Bediüzzaman olur, bir de manasını açıklarsa, feyiz alınmaz mı?

Bir gün mollanın biri dayanamadı:

‘Üstad’ım sen bu marangoz çırağıyla niye bu kadar uğraşıyorsun?’ dedi.

‘Eskiden on iki ilim öğretilirdi. Şimdi bir hatim edinceye kadar, o on iki ilmin fazileti elde edilebilir. Onun için bana karışmayın!’ diye cevap verdi.

Zeve Belde-i Şühedadır

Üstad’ımızla birlikte Van’da bazen kırlarda gezerdik. Bir gün Zeve Şehitliği’ne gittik. Zeve, Ermeniler’in, burada toplanan altı köyün halkını diri diri ateşe verdikleri yerdir. Üstad bir gün şöyle demişti:

Zeve’de namaz kılarken

‘Kardeşlerim, eğer Van ve havalisinde ölürsem beni Zeve’ye defnedin!’

‘Efendim Van’da medfun büyük zatlar var. Onların yanında olmak istemez misiniz?’ dediğimizde:

‘Kardeşim Zeve belde-i şühedadır. Çok mübarek bir yerdir!’ demişti.”

Âlimler Gelir

Nurşin Camii’ne geldikten sonra, kıymetli âlimler, mollalar, şeyhler ziyaretine gelip kendisinden istifade etmeye çalışırlar. Mollalar arasında, Molla Resul, Molla Yusuf, Molla Maruf, Molla Said, Molla Mahey, Molla Hamza olduğu gibi, âlim ve şeyhlerden de Şeyh Hasan Efendi, Müftü Ömer Efendi, Seyyid Nizameddin Efendi, kardeşi Abdülmecid Efendi, Şeyh Muhammed Salih Efendi, Şeyh Şükrullah Efendi gibi zatlar da bulunur.

Bunlar en yüksek ilmî meseleleri Üstad’a çekinmeden sorar, cevaplarını alırlar. Nurşin Camii hareketli bir ilim ve irfan yuvası haline gelir. Bu zatlarla ilgili bilgi almak isteyenler, çalışmanın sonunda yer alan “Van’da Meşhur Simalar” bölümüne bakabilirler.

İmha Emri!

Bediüzzaman, Ankara’da umduğunu bulamayıp Van’a gelince, onun inandığı dava uğrunda nasıl bir kahraman olduğunu bilenler endişeye kapılırlar. “Halkı ayaklandırabilir” düşüncesiyle Van valisine gizli bir emir gönderirler.

Oysa Bediüzzaman, “İslamiyet selm ve müsalemettir, dahilde niza istemez” diyerek menfî hareketlerden asla medet ummaz ve bu yolla varılacak bir netice olmadığını gayet iyi bilir. Fakat sermayesi evham ve korku olan diktatörler, önlerinde tehlike gördükleri engeli aşmakta hak ve hukukları zayi etmeyi ve her türlü zulmü irtikap etmeyi mubah sayarlar.

İşte Molla Hamid’in Abdülkadir Badıllı’ya anlattığı hatıra bu açıdan çok ibretlidir:

“O zaman bizim Van telgrafhanesinde gizli evraklara bakan akrabamızdan Mustafa isimli biri vardı. Bana bu hadiseyi o anlatmıştı.

‘Bir gün Ankara’ dan gelen telgrafta:

‘Van’ da bulunan Şeyh Said’ i imha edin!’ diye bir emir vardı. Telgraf Van Fırka Kumandanı Süleyman Sabri Paşa’ ya^[31] geliyordu.

Telgrafi aldım. Gizli emir olduğu için bağladım, mühürledim ve ister istemez valiye götürdüm. Fakat vücudum lerzeye gelmiş gibi titriyordu.

‘Burada büyük din âlimlerinden bir tane kalmıştı. Demek o da gidecek’ diye kendi kendime söyleniyordum.

Çar naçar telgrafi götürüp Süleyman Sabri Paşa’ ya verdim. Paşa, telgrafi görünce çok hayret etti. Çünkü o, Üstad’ ı tanıyor ve biliyordu. Gelen telgrafa şöyle cevap verdi:

‘Burada Şeyh Said diye bir kimse yoktur. Ancak Said Hoca isminde bir zat vardır. O da kendi ibadetiyle meşgul, münzevi bir insandır. Bu isimde başka bir kimse mevcut değildir!’

Bunu bana verdi. Ben de Ankara’ ya yolladım.’”

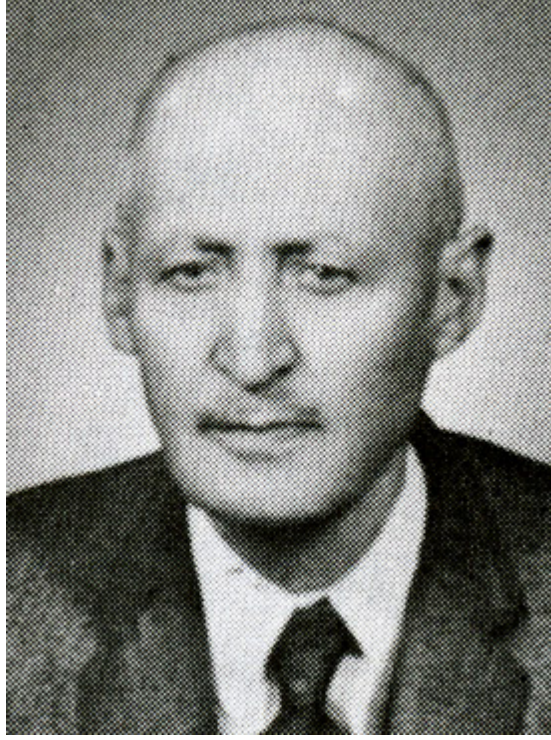
Molla Hamid’ in ağabeyi Abdullah Ekinci’ nin anlattıkları da bunu doğrulamaktadır:

“Şeyh Said İsyanı’ nda Üstad Van’ daydı. İsyan haberi Ankara’ ya yanlış aksetmiş. Üstad’ ın isyan ettiğini zannederek çok telaş etmişler. Süleyman Sabri Paşa, Nurşin Camii’ ne Seyda’ nın yanına geldi. Bu yanlış anlaşılmayı Üstad’ a bildirerek:

‘Seyda, bunu tekzip edelim. Böyle bir yanlışlık olmuş’ dedi. Üstad:

‘Tekzip etmeye gerek yok. Zaman bunu tekzip edecektir!’ diye cevap verdi.’”

Abdullah Ekinci

Bulgurdaki Bereket

Molla Hamid anlatmaya devam ediyor:

“O kışı çok tatlı hatıralarla geçirdik. Molla Resul’ün dört arkadaşı, Üstad’dan ders almak için o köyden gelip Nurşin’de yanında kaldılar. Gelirken yanlarına bir teneke bulgur, ufak bir küp de kavurma getirmişlerdi. Üstad bana dedi ki:

‘Bulguru annene götür, ihtiyaç oldukça bize ondan pişirip göndersin!’ Dört kişi onlar, iki kişi de Üstad’la ben, bazen de bir iki misafir gelirdi, sekiz veya on kişi olurduk. O bulgurun lapası, çorbası ve pilavı olarak gelen yemekten yerdik.

Kış geçip de nisan ve mayıs ayları gelince, Üstad:

‘Git annene söyle, kendinden ne kadar bulgur sarf etmiş ise, talebeler yerine o miktarı köyden getirsinler!’ dedi. İhtiyar annem, onların bulgurunu ayrı bir kaba koymuştu. İstedığımız zaman onlarınkinden alıp yemek yapıyordu.

‘Anne, bizden Üstad ve talebeler için ne kadar bulgur sarf ettin?’ dedim.

‘Oğul, onların bulguru daha bitmemiş ki bizimkinden sarf edeyim, hatta birkaç yemeklik daha bile var!’ dedi. Gittim, bunu Üstad’a söyledim. Talebeler, şaşkırdılar...

‘Allah Allah, doğru söyle!’ dediler.

‘Vallahi öyledir’ dedim. Üstad, Molla Abdurrahman’ı ve Molla Yusuf’u çağırdı:

‘Siz köyde kaç nüfussunuz, bahara kadar kaç teneke harcarsınız?’ dedi. Biri ‘on’, biri ‘on beş teneke’ dedi. Nüfusu en az olan ‘Yedi teneke ancak kâfi gelir!’ dedi.

Bunun üzerine Üstad:

‘Bunun anasının elinin bereketini görüyor musunuz? Bir teneke bulgurdan beş-altı kişiyi yedirmiş, daha da bitmemiş!’ dedi. Molla Resul:

‘O senin duanın bereketidir, boşuna anasına atma!’ dedi. Üstad:

‘Ahmak, yemeği ben mi yapıyorum, anası yapıyor. Bereket annesindedir!’ dedi. Molla Resul başını salladı.

‘Eğer annesinin bereketi ise Molla Hamid’e sor. Onlar bu sene ne kadar bulgur yemişler. Üstad:

‘Molla Hamid, siz bu sene ne kadar bulgur yediniz?’ dedi.

‘Seyda, eve ben masraf yapıyorum. Bu sene biz, beş kişi, altı tenekeye yakın buğday yedik!’ Bunun üzerine Molla Resul gülerek:

‘Seyda, şimdi anladın mı? Eğer annesinin bereketi olsaydı, onların da bulguru az giderdi. Üstad’ım bu senin kerametindir!’ dedi.

“Musannifler Deniz Olsa!”

‘Dersler bazen saatlerce devam ediyordu. Bir gün –ben bilmiyorum hangi tefsirden–okuyorlardı. Ayeti tefsir ederken Üstad’ın izahına Molla Resul itiraz etti.

Molla Resul tasannu, riyakârlık bilmediğinden sözü eğip bükmeden söylendi.

Molla Resul

‘Seyda! Ben tefsirlere bakıyorum, senin verdiğin mana yok!’ dedi. Üstad:

‘Bu tarzda okuyacağız!’ dedi. Molla Resul:

‘Öyleyse o kitapları kaldıralım, ne lüzum var? Sana mı, yoksa kitaba mı itibar edeceğiz?’ dedi. Üstad:

‘İkisine de bakın!’ dedi. Molla Resul:

‘Olmaz, biz bu kitaplarla yetişmişiz!’ diye itirazını sürdürdü. Üstad, öfkelendiği zaman sağ elini sol elinin üzerine vururdu. Yine öyle yaptı.

‘Sen beni hâlâ Eski Said biliyorsun. Ben bütün musanniflere başvurduğum. Karşımda kimse duramadı. Yalnız Şeyh Muhyiddin-i Arabî durdu, ‘Biraz konuşalım’ dedi. Şimdi onunla konuşuyorum. Allah’a kâsem ederim ki, Cenab-ı Hak, aczime binaen, bana öyle lütfetmiş ki, bu kitapları yazanların ilmi deniz olsa Said’in topuğuna ulaşamaz. Mesuliyet bana ait, sana ders veriyorum. Öyle oku!’ dedikten sonra böyle konuşmaya mecbur edildiğinden dolayı üzüldü, istiğfar etti ve pişmanlık duydu.

‘Niçin beni konuşmaya mecbur ediyor, kendi halime bırakmıyorsunuz? Madem beni hoca kabul ettiniz, beni

dinleyin, mesuliyet bana aittir!’ dedi. Bunun üzerine Molla Resul:

‘Affet Seyda, biz bilemedik!’ dedi.

Ders bitti, kitapları kaldırdılar. Üstad, abdest tazelemek için dışarı çıktığında, Molla Resul, ‘Yahu hakikaten bu zatın eski hali, şimdiki halini tutmuyor. Tavır ve hareketi, yemesi ve içmesi, her şeyi zerre miskal sünnet-i seniyyeden ayrılmıyor!’ dedi. Biraz methettikten sonra Üstad içeri girdi:

‘Neden hazır olmayan Müslüman’ın gıybetini yaparsınız?’ dedi. Molla Resul:

‘Biz methettik, gıybet yapmadık!’ dedi.

“Lisanımızı Yıkayalım”

Böyle sık sık elde olmayarak gıybet gibi şeylerle dilimizi kirletecek olsak:

‘Durun kardeşlerim, kalbimizi, lisanımızı bir yıkayalım, sonra derse başlayalım!’ derdi. Böyle ikide bir istiğfar ettirince Molla Resul yine dayanamadı:

‘Ne zıkkım yedik ki Seyda! Konuştuğumuz şeriat, okuduğumuz şeriattır, hep tefsirdir, hadistir!’ dedi. Üstad:

‘Kardeşim, belki fazla demişiz, belki noksan bırakmışız. O da ifrat veya tefrit olur. Onun için bir istiğfar edelim’ dedi.

Üç defa ‘*Estağfirullah, estağfirullah, estağfirullah*’ dedikten sonra, ‘*Min cemûi zünûbi, kavlen ve fiilen ve hâzıran ve nâzıran ve hâtıran lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi ’l-aliyyi ’l-azîm!*’ dedikten sonra derse başlandı.

Tartışma Yok!

Üstad bir gün:

‘Ben, Van çarşısında gezerken birisi bana, ‘Said, sen bu çarşığı pis gösteriyorsun, burayı terk et, çık git!’ dese, ben itiraz etmem, muarazaya meydan vermemek için çıkarım. Halbuki onun beni çarşıdan çıkarmaya hakkı yoktur. Ama münakaşaya meydan vermemek lazım!’ demişti.

Ümitsizlik Yok!

Bir gün Ali Çavuş, günahlardan dolayı ümitsizlik ifade eden bir cümle kullanmıştı:

‘Seyda, biz kilimin dört ucunu da suya salmışız, kilim ıslanmış, kuru yeri kalmamış, ne yapacağız?’ demişti. Üstad:

‘Ahmak, ümitsizlik şeytanın hilesidir. Allah’tan ümit kesilmez. La teşbih, ne kadar ayyaş olursa olsun, birisi hâkimin kapısını sabah gidip döverse, ‘Kimdir?’ denilir, ‘Falan ayyaşdır’ dediklerinde, ‘Bırakın gitsin!’ denir. Fakat o ısrar edip yalvara yakara, sabah, öğle, akşam, ikindi, yatsı, beş vakit o kapıyı döverse, en nihayet, ‘Verin şu adama istediğini de gitsin!’ derler.

Biz de kâinatı halk edenin kapısına beş vakit, ‘Ya Rabbi, Senden başka Rab yok ki, dergâhına gidilsin. Benden bu kötü halleri alsan, bu senin lütfundur. Almazsan kime gideyim?’ deyip, beş vakit böyle yalvarsak, Allah hiç mahrum bırakır mı? Ümitsiz olmayın! Yalnız ahiret sandığınıza ne atarsanız, onu kâr bilin. Ömrünüzü boşa geçirmeyin!’ dedi.”

Buna benzer bir hatırayı da Molla Yasin anlatıyor:

“Bir gün Erek Dağı’nın başına doğru çıktık, yemek yapıp yedik. Yanımızda bir talebesi daha vardı. Üçümüz, dağın başında ikindi namazını kılacaktık. Abdest alırken aklıma geldi:

‘Ya Rabbi! Sen bu zata, bu kadar zahir-batın ilimlerini ihsan etmişsin. Fakat ne duası kabul oluyor, ne belası eksik oluyor!’ dedim.

Namazı kıldıktan sonra bana döndü dedi ki:

‘Bazıları der ki, ben abdest aldım, namaz kıldım, dua ettim. Allah duamı kabul etmiyor, nedendir?’ Ve devam etti:

‘Fakirlere bir şey vermeyen zengin bir adam olsa, bir fakir de günde beş defa o zenginin karşısına geçip elini tutsa, istese, bu zengin bir vermese, iki vermese, üç vermese, bakar ki, bu adam vazgeçmiyor. ‘Bir şey vereyim de gitsin’ der. Onun gibi, şimdi, Rabbü’l-Âleminin huzurunda günde beş vakit bir adam elini kaldırıp dua etse, nasıl duasını kabul etmez? Allah duanın

kabulüne bir vakit tayin eder. Mesela biri tarlasını sürse, tohumunu serpse, hemen hasılat alabilir mi? Ancak vakti gelir, sonra alır. Onun gibi, Allah da duanın vakti kaza olunca kabul eder ve verir.””

Bir Genci Kurtarmak İçin...

Molla Hamid'den dinlemeye devam edelim:

“Nurşin Camii'ndeyken Üstad'ımız gelen gidenlere vaaz u nasihatlerde bulunurdu. Efendimizin ahlâkını, sevgi ve şefkatini en çok takip eden oydu. Yanına devamlı gelen âlim, şeyh ve mollalara, millete şefkat ve merhametle muamele etmelerini tavsiye ederdi. ‘Vaaz ve nasihat ederken milleti korkutmayın, ümitlendirin!’ derdi.

Hatta bir seferinde kalabalık bir âlim cemaati vardı. Bir mesele konuşuluyordu. Üstad, Molla Resul'e hitap ederek:

‘Kardeşim fikirlerinizi yenileyin. Sizden soruyorum, size günahkâr bir genç teslim edilse, bütün imkân sizin elinizde olsa, bunu ıslah ve terbiye edin denilse, siz ne kadar uğraşsanız genç namaz kılmasa, oruç tutmasa, şer'î kuralları uygulamasa, ne yaparsınız?’ dedi. Orada bulunan âlim ve fazıl zatlar:

‘Seyda! Vallahi bu feraizi yerine getirmezse biz önce tehdit ederiz, olmazsa döveriz. Daha da olmazsa o genci öldürürüz! Çünkü şeriat buna izin vermiştir!’ dediler.

Üstad onlara hitaben:

‘Kardeşlerim! İşte burada benim fikirlerimle sizinki uyuşmuyor, ayrılıyor!’ dedi. Orada bulunanlar:

‘Peki, siz ne yaptınız?’ diye sordular. Üstad şu cevabı verdi:

‘Ben o gence önce iyilikle söylerim. Sonra, ‘Farzları yaparsan seni hediye ile taltif ederim’ derim. Yine yapmazsa, bir tarafa çekilip ağlayarak, ‘Ya Rab, bu genci yakma, merhamet et! Çünkü ıslah etmek Sen'in elindedir!’ diye yalvarırım. Sizinki neye benziyor biliyor musunuz? Arkadaşınızla harbe gittiniz. Arkadaşınız kaza eseri düşmana esir düştü. İşte, onu kurtarmaya çalışmayıp, ‘İyi oldu,

yakalanmasaydı!’ demeye benzer. Veya gezmeye çıktınız. Arkadaşınız suya veya bataklığa düştü. Elinden tutup çıkartır mısınız, yoksa bir tekme de siz atıp, ‘İyi oldu, düşmeseydin!’ mi dersiniz? İşte, mühim olan onu cehennemden ve bataklıktan kurtarmaktır. Kurtarmazsanız, hem dünyası yıkılacak, hem cehenneme yollanacak! İşte bu noktada benimle sizin fikirlerimiz ayrılıyor!’ dedi.”

“Ruhum Lezzet Alıyor”

Van’da imamlık yapan Molla Resul’ün torunu Molla Kasım dedesinden naklen anlatıyor:

“Üstad Hazretleri Nurşin Camii’nde vaaz veriyordu. O kadar derin ilmî meselelerden bahsediyordu ki, hiçbir şey anlamıyordum. Ben hem Üstad’dan yaşıyordum, hem de âlim birisiydim. Baktım, yanımda yaşlı bir köylü, rençper, gözlerini yummuş, huşu içinde dinliyor ve sallanıyor. Kendisini dürttüm. Dedim:

‘Ulan sen ne anlıyorsun?’ Dedi ki:

‘Seyda, hiçbir şey anlamıyorum, ama ruhum çok lezzet alıyor!’

‘Acaba aynı suali bana sorar mı?’ diye korktum. Korktuğum başıma geldi. Dedi:

‘Siz bir şey anlıyor musunuz?’ Dedim:

‘Valla ben de hiçbir şey anlamıyorum, ama benim de ruhum lezzet alıyor!’”

Hastalara Şifa Duası

Üstad’ın Nurşin’de olduğunu duyan köylüler, Üstad’a zaman zaman hastalarını getirir, çocuklarının yahut yakınlarının rahatsızlıklarını anlatıp şifa duası ve muska yazmasını isterler. Molla Hamid, bu maksatla gelenleri Üstad’a bildirir. Üstad önce karşı çıkar, okumak istemez. Fakat daha sonra şefkati galebe çalar, dayanamaz. Böyle bir hatırasını yine Molla Hamid’den dinleyelim:

“Üstad ziyaretine gelen hastaları görünce bana:

‘Kardeşim, ben ne yapayım, getir bir ayet okuyayım bari!’ der, bir ipliği düğüm yapar okur, yağdan kıl çeker gibi hemen rahatsızlıklar düzelirdi. Kolu ağrıyorsa koluna, başı ağrıyorsa başına ‘Götürün bağlayın, izn-i ilahiyle şifa bulur!’ derdi.

Bir gün yedi sekiz arkadaş gelmişti.

‘Ne var?’ dedi.

‘Efendim hastadırlar!’ dedim. Güldü:

‘Ben artık bir şey yapmayayım, devamlı senin hastalarınla mı uğraşayım?’ dedi.

‘Üstad, perişandırlar!’

‘O zaman gel beraber okuyalım.’

‘Ben ne bileyim de okuyayım?’

‘Ne biliyorsan onu oku!’

Ben, Tebareke’ye kadar zor çıkmışım. Neyse beraber okuyup, bağladık.

“Sıra Hayvanlara mı Geldi?”

Yaşlı bir Hasan Ağa vardı. Bir gün o geldi, kapıya dayandı. Dedim:

‘Hayırdır?’

‘Daha hayır mı kaldı?’

‘Neden?’

‘Kırk tane koyunum vardı. Muhacirlikten gelmişim. Hastalık düşmüş, her gün bir-ikisi ölüyor. Sen git Üstad’a yalvar, belki bir dua, bir muska yapar, koyunlarıma bir şey olmaz. Çoluk çocuğumun rızkı tükeniyor!’ deyip yalvardı. Ben de gittim:

‘Seyda, kapıda perişan bir ihtiyar var. Durum bundan bundan ibarettir!’ dedim.

‘Adamlar bitti, şimdi sıra hayvanlara mı geldi?’ dedi. Sonra ‘Kardeşim, hayvana ben ne yapayım?’ dedi.

‘Üstad’ım adamın hali perişan, buna nasıl git diyeyim?’ dedim. Durdu, düşündü.

‘Allah Allah, Allah Allah!’ dedi. Çağırdım geldi içeriye. Başladı yalvarmaya, Üstad da şefkatli.

‘Ne yapalım buna biz? Bir tas su getir, beraber okuyalım’ dedi.

‘Ben ne okuyayım?’ dedim.

‘Ne biliyorsan onu oku!’ dedi.

Beraber okuduk. Sonra tası ihtiyara verdi.

‘Büyük bir kabı su doldur, bunu da içine dök, teker teker o sudan koyunları içir!’ dedi.

Adam götürüp söyleneni yapmış. Sabah çobana, ‘Bak bakalım, bugün zayıt var mı?’ demiş. Çoban bakmış, hiçbir zayıt yok.

Adam bir hafta sonra bir bakraç yoğurtla geldi. Dedim:

‘Bu ne?’

‘Üstad’a hediye getirdim, yesin diye!’

‘Hediye kabul etmiyor, imkânı yok!’

‘Valla ben her gün iki tane koyun telef ederdim. Bir bakraç yoğurdumu da mı kabul etmeyecek?’

Adamla kapıda böyle konuşurken duymuş, çağırdı.

‘Ne oluyor?’

‘Dua ettiğimiz adam suyu içirmiş, koyunlar şifa bulmuş, bundan dolayı bir bakraç yoğurt getirmiş!’

‘İhtiyarın hatırını kırma!’ dedi.

Adama para verdi mi, vermedi mi, bilmiyorum.”

Kör Oldu!

Üstad’ın eski talebelerinden Molla Halef anlatıyor:

“Amcamın oğlu ava çıkmış. Dağda bir tavşan vurmuş. Tavşanın yuvada bulunan yavruları, acayip sesler çıkararak ağlaşmaya başlamışlar. Bana da haber verdiler, gittim. Onları öyle görünce çok rikkatime dokundu, ben de ağlamaya

başladım. Amcaoğluna kızdım, söylendim. Bizi dinlemeyip tavşanı evine götürdü kesti, akşam yemeği yapıp yediler.

Sabah olunca amcaoğlunun çocuğu koşa koşa geldi:

‘Halef Amca, babamın gözleri görmüyor, yetiş!’ dedi.

Eve vardım, akşam bir şey yoktu, sabah kalkınca gözlerinin görmediğini söyledi. Ne yapacağımızı şaşırdık. Birden aklıma Seyda geldi. O zaman Nurşin Camii’ndeydi. Hemen kendisini alıp Van’a gittik. Vardığımızda evradlarını okuyordu. Evrad okurken kimseyle konuşmazdı. Bir buçuk saat kadar arkasında oturduk, dinledik.

O zaman Üstad’a, Molla Hamid hizmet ediyordu. Durumu Molla Hamid’e anlattık. Üstad’ın okuyup dua etmesini rica ettik.

‘Yazıktır, bir sürü çocuğu var, rençperlik yapıyor, kör olursa çoluk çocuk perişan olacak!’ dedik. Seyda evradını bitirdi. Daha biz bir şey söylemeden yeğenime hitaben:

‘Sen Cenab-ı Hakk’ın sevdiği mahlûkunu sebepsiz öldürürsen o hayvanın âhı seni böyle âmâ eder. Ben evrad ve duaları şefaati yapacağım. Ancak senin bir gözün açılacak!’ dedi.

Seyda bize bakmadan, daha Molla Hamid de durumu ona söylemeden meseleden haberdar oldu. Hayret ettik. Sonra Seyda yüzünü bize çevirdi. Biraz okudu. Fakat ne okuduğunu hatırlamıyorum. Çünkü sessiz okuyordu. Okuma bittikten sonra elini öpüp ayrıldık. Yeğenimle koluna girip götürdük. Henüz köye varmadan bir gözünün açıldığını ve görmeye başladığını söyledi. Hem kendisi, hem de biz sevincimizden ağladık. Ölene kadar diğer gözü öyle kör olarak kaldı!”

Hayvanın Gıybeti

Yine Molla Hamid’in hatıralarına dönelim:

“Bir gün caminin odasının kapısını açık unuttuk. İçeride erzakımızın yanında küpte bir miktar da kavurma vardı. Bir köpek içeri girip kafasını küpe sokarak kavurmayı yedi. Biz koşup geldik. Hayvan korktu, kafasını küpten çıkaramadığı için sağa sola vurup küpü kırıp kaçtı. Arkadaşların canı çok

sıkıldı. Köpeğe tuzak kurup celp edecek, sonra da sopayla döveceklerdi. Üstad onları çağırıldı. Molla Resul'e:

'Ne var, ne oluyor?' dedi.

'Seyda, biraz kavurmamız vardı. Biz kıyamıyorduk ki, yiyelim. Köpek gelerek hem onu yemiş, hem de küpü kırıp kaçmış. Şimdi nasıl biz onu dövmeyelim?' dedi.

'Molla Resul, bu hayvandan vazgeçin!'

'Seyda, vazgeçmeyiz, bize büyük zarar verdi!'

'Peki senden soruyorum. Vicdanen söyle. Sen aç kalsan, paran da olmasa, bir şey almaya gücün de olmasa, nihayet açık bir yerde bir et bulsan, yer misin, yemez misin? Halbuki aklın var, idrak ediyorsun ki, bu etin sahibi var!'

Molla Resul biraz durup düşündükten sonra:

'Yerim Seyda, dayanamam!' dedi. Üstad:

'Şimdi dinle, üstelik bu hayvandır, akli yoktur, haramı-helali bilmez, hayır ve şerri tanımaz. Sahibinin kendisini döveceğini de bilmez. Açık kapıdan girip kıymalarınızı yemiş. Bundan dolayı cezaya müstahak olur mu? Elinizi vicdanınıza koyarak cevap verin!'

Molla Resul ve arkadaşları:

'Hayır, köpekte kabahat yoktur Üstad'ım!' dediler. Üstad, bu kadarla kalmayıp hayvanın aleyhinde bile konuşmadı.

'Madem öyledir, bir daha bu hayvanın gıybetini yapmayın, helal edin!' dedi. Molla Resul, yaş itibarıyla Üstad'dan biraz büyük olduğundan, rahat konuşurdu.

'Seyda, vallahi içimizden helal etmek gelmiyor, ama siz bizi ikna ettiniz. Madem öyle, helal olsun!' dedi.

Vaazları

Üstad her cuma, Nurşin Camii'nde vaaz verirdi. Vaazların konusu ekseriyetle vahdaniyet, haşır, ahiret gibi iman esasları olurdu. Molla Resul, bu vaazlar sırasında bir gün yine itiraz etti:

‘Seyda, vaazlarınızdan biz bile bir şey anlamıyoruz. Başkaları nasıl anlasın?’ Üstad:

‘Evet, vaazlarım anlaşılmıyor. Benim gayem, imanın temellerini sağlam inşa etmektir. Temel sağlam olursa, bina zelzelelerle yıkılmaz. Biriniz yanıma otursun, mevzu derinleşince bana hatırlatsın!’ buyurdu.

Bazen sağ eliyle sol elinin üzerine vurarak, *‘Fenzur ilâ âsâri rahmetillâhi keyfe yuhyi’l-arda ba’de mevtihâ inne zâlike lemuhyi’l-mevtâ ve hüve alâ külli şey’in kadîr’* ayet-i celilesini okur, ‘Ben o zalimlere haşrin vukuunu kati ispat edeceğim!’ derdi.

Tesbih Çekme Usulü

Bir gün cemaatten bazılarının tesbih çekmesi dikkatini çekmişti.

‘Tesbihleri nasıl çekiyorsunuz?’ dedi. Dediler:

Molla Hamid Ağabey

‘Noksan yapmıyoruz ama bazen sayıda fazla çektiğimiz oluyor’ dediler.

‘Olmaz kardeşim. Hazinenin anahtarının bir dişi fazla veya noksan olsa o anahtar hazineyi açar mı? Tesbihat, namazın çekirdekleri hükmündedir. Namaz, tesbihat üstünde neşv ü nema bulur. Otuz üç defadan fazla veya eksik olmaz!’ dedi.

Çaya Davet

Bir gün Van’ın ileri gelen âlimleri Müftü Ömer Efendi’nin bahçesinde toplanmışlardı. Çay için semaver kurulmuştu. Ben de orada idim. Müftü Ömer Efendi içini çekerek:

‘Ah keşke Seyda Bediüzzaman da burada olsaydı. Ne hoş olurdu. Fakat acaba çağırırsak gelir mi?’ dedi. Sonra beni göstererek, ‘Molla Hamid gitse onu kırmaz, Seyda’yı alıp getirir’ dedi. Nurşin Camii’ne gittim, selam verdim.

‘Hayırdır ne var Molla Hamid?’ dedi.

‘Seyda! Müftü Ömer Efendi, Şeyh Hasan Efendiler ve arkadaşları çay içecekler, sizi de aralarında görmek istiyorlar. Gelseniz, çok memnun olacaklar!’ dedim. Biraz düşündü.

‘Haydi gidelim’ dedi.

Birlikte bahçeye vardık. Yeşil otların üzerine kilim sermiş oturuyorlardı. Üstad’a armut ağacının dibinde bir minder hazırlamışlardı. Bahçeye girdiğimizde hepsi birden ayağa kalktılar. Üstad’a, ‘Buyurun!’ dediler. Üstad’ımız geçip gösterilen minderin üzerine oturdu. Fakat oturmasıyla kalkması bir oldu. O kadar çabuk ayağa kalktı ki, herkes hayret etti. Ev sahibi Müftü Ömer Efendi mahcup oldu.

‘Aman Seyda! Canım feda, oturduğun yerde bir şey mi vardı?’ dedi.

Üstad, Ömer Efendi’nin mahcubiyetini gidermek için kerametini gizleyemedi, dedi ki:

‘Yok kardeşim, ben az evvel bahçeye girerken otların zikrini işitiyordum. Fakat mindere oturur oturmaz o zikir kesildi. Anladım ki, otların boynu büküldü. Oturmaya cesaret edemedim!’ Sonra ne kadar ısrar ettilerse de yeşillikte oturmadı, kuru bir yere geçip oturdu. Minderi kaldırdıklarında, altında bizim üçleme denilen bir nevi yeşil uçlu bitkileri gördüler.’”

Sütlü Kahve

Molla Hamid, Üstad'ın hizmetine devam ederken bir gün annesi:

“Oğlum, Molla Hamid'im, Seyda'yı evimize bir davet etsen de gelip evimizi şereflendirse!” der.

Bu Molla Hamid'in de çok hoşuna gider. Ama nedense o güne kadar aklına gelmemiştir.

“Anne, çok doğru söylüyorsun, hiç düşünmemiştim” deyip Üstad'ı davet etmeyi aklına koyar. Bir gün Üstad'dan ders alırken:

“Seyda, bugün bizim eve gitsek mi?” diye teklifte bulunur.

“Sahi ister misin gidelim?” diye sorar Bediüzzaman.

“Hem de ailecek isteriz, bizim için şeref olur” diye cevap verir.

“Peki, o halde hazırlan gidelim” der.

Molla Hamid sevinçten uçacak gibi olur. Hemen hazırlanıp çıkarlar. Mevsim güzdür, dar sokaklardan geçip gün ortası bir vakitte eve varırlar. Evleri Nurşin Camii'nin iki yüz metre yakınında iki katlı kerpiç bir binadır. Molla Hamid, Üstad'ı ikinci kattaki misafir odasına çıkartıp sedirin üzerine oturtur. Hemen karşısına geçip sorar:

“Üstad'ım ne yer, ne içersiniz?”

“Bir şey yemem, ama sütlünüz var mı?”

“Var efendim.”

“Kahve de bulunur mu?”

“Bulunur.”

“O zaman bana bir sütlü kahve getir.”

Annesi kahveyi pişirir. Molla Hamid fincan içinde Üstad'a takdim eder. Üstad kahvenin yarısını odada içtikten sonra:

“Bahçeniz var mı?” der.

“Var efendim.”

“O halde biraz da bahçeye çıkalım.”

Kahve fincanı Üstad’ın elinde olduğu halde bahçeye çıkarlar. Kahvenin geri kalanı kısmını Üstad bahçede yani ağaçların altında içer. Sonra tekrar dönüp Nurşin Camii’ne giderler.

Molla Hamid’in safi kalpli, ferasetli annesi bu manzarayı pencereden seyreder.

“Oğlum, gördün mü, Seyda karşılıksız bir şey içmedi!” der.

“Ama anne, Seyda bize ne verdi ki?” diye sorunca:

“Göreceksin oğlum, bu yıl bahçedeki ağaçlar nasıl bol meyve verecek” diye cevap verir.

Hatıranın geri kalanını Molla Hamid’in dilinden dinleyelim:

“Bahçedeki ağaçlar yaşlanmıştı. Belki on seneden beri hiç meyve vermiyorlardı. Fakat Üstad’ın geldiği senenin yazında o kadar bol meyve verdiler ki, dalları yerlere indi. ‘Dallar kırılmasın’ diye direklere dayamak zorunda kaldık. İçleri oyulup devrilene kadar o ağaçlar öyle meyve vermeye devam ettiler.

Üstad’ın sütlü kahveyi evimizde içtiği tarih, 1923’tür. O tarihten 1975’e kadar evimizden hiç süt eksik olmadı.

Çeşitli zamanlarda Van’a gelen Tahiri, Zübeyir, Sungur, Bayram ve Bekir Berk gibi ağabeyler, eve misafir olduklarında Üstad’ın bu hatırasını yâd ederek, aynı odada sütlü kahve içmeyi âdet edinmişlerdi.”

Hediye Ayna

Bir gün Molla Hamid, yanında hatıra olarak bulundurmak üzere Üstad’dan bir şey ister.

“Üstad’ım, sizden ayrılınca ona bakıp sizi hatırlayacağım bir şey olsun!” der. Üstad gülümseyerek, “Kardeşim, ben fakirim. Hediye için iyi bir şey olması lazım. Sana ne verebilirim?” der. Molla Hamid:

“Hiç önemi yok, eski bir mendil veya çorap bile olsa olur” deyince Üstad, tıraş için kullandığı zincirli küçük bir aynasını çıkarıp kendisine verir. Molla Hamid:

“Üstad’ım bu olmaz, onunla tıraş oluyorsunuz” deyince:

“Sen bunu al kardeşim, ben kendime başka alırım” deyip aynayı Molla Hamid’e verir. O da bu aynaya baktıkça Üstad’ı hatırlar.^[32]

Bediüzzaman’ın Ankara’dan Van’a gelirken giydiği şalvar, Molla Hamid Ağabey’in oğlu Hasan Ekinci’de bulunuyor.

İslam’ın Kokusu

Molla Hamid anlatıyor:

“Bir gün Üstad’la Nurşin Camii’nin bahçesine çıkmıştık. Mevsim yazdı. Bahçeyi gezerken uzaktan defler eşliğinde zikir sesleri geliyordu. Üstad, ‘Molla Hamid, bu nedir kardeşim?’ dedi. Ben de, ‘Üstad’ım, dedeleri Hindistan’dan gelen bir şeyh ailesinin ileride dergâhları var. Onun bahçesinde zikir ediyorlar’ dedim.

Üstad bunu duyunca çok keyiflendi. ‘Ya Rabbi, elhamdülillah, memleketimde hâlâ İslam’ın kokusu geliyor ve İslam âdetleri henüz bitmemiş!’ dedi.

Hindistan’dan gelen bu zat, Kuralkanlar ailesinin babaları Şeyh Ömer Efendi’dir. O zaman, Nurşin Camii’nin iki yüz metre ilerisinde dergâhları vardı.

Mübarek Gecelerde

Üstad, Nurşin Camii'nde vakitlerini hep ibadetle geçiriyordu. Bilhassa eyyam-ı mübarekede geceyi ihya etmek üzere bizleri yanına alır, beraber sabahlardık. Bu gecelerde tesbihata devam ederken bir an etrafın nura gark olduğunu müşahede ettik. Hayretler içinde kalmıştık. Bu halin neden olduğunu sorduğumuzda:

‘Bu mübarek günlerde peygamberlerin virdlerine devam ettiğimiz için, ya onların ruhlarıdır veyahut Cenab-ı Hakk’ın bir feyzidir’ buyurdu.

O Kadar Ağzının Tadını Arama!

Bir gün hücremizde bir çorba yapmak icap etti. Üstad’la beraberdik, başka kimse yoktu. Çorbayı yapmaya başladık.

‘Keşke biraz nane olsaydı!’ dedim.

‘Ne olacaktı?’ dedi.

‘Çorbaya katardık, lezzetli olurdu’ dedim.

‘Kardeşim o kadar ağzının tadını arama!’ dedi.

Tesbihatı

Arkasında kıldığım namazlardan çok zevk alırdım. Namaza duruşu bir mehabet ve haşyet verirdi insana. Namazdan sonra tesbihat hakkında:

‘Namazın sonundaki tesbihat, namazın tohumu, çekirdeği hükmündedir’ demişti.

Hazin bir sada ile çok yavaş tesbihat yapardı. ‘SübhaneAllah’ derken çok içten ve yavaş bir şekilde sesini duyardık. Çok namaz kılan hocaları görmüşümdür. Fakat böyle huşu içinde kılana rastlamadım.

‘La ilahe illallah’ diye tesbihata başladığı zaman, eğer yanında bir tarikat ehli olsa, muhakkak cezbeye gelirdi. Sesi top güllesi gibi tok çıkardı.

“Kapıcım”

Bir gün kapları yıkıyordum. Namaz için kamet edildi.

‘Seni bekliyoruz gel namaza yetiş!’ dedi. Molla Resul:

‘Yahu Seyda, senin işinden bir şey anlaşılıyor. Şeyh istersen, âlim istersen, hoca istersen hep burada, o marangoz çırağını ne yapacaksın?’ dedi. Üstad’ımız:

‘Ne yapalım, Molla Hamid benim kapıcımdır. O gelmeden ben bir şey yapamıyorum, gelsin yanıma!’ dedi. Molla Resul:

‘Peki, gelsin bakalım’ dedi.

İlmin Hayırsızı

Ben Üstad’ımdan bir keramet, bir himmet beklemiyordum. Yalnız bir gün biraz serzenişte bulundum.

‘Sen benim istediğim duayı yapmıyorsun!’ dedim.

‘Sen ne istiyorsun?’ dedi.

‘Okuyorum, fakat anlayamıyorum ve anlayıp hıfzedemiyorum. İstiyorum ki, zihnim açılsın.’

‘Peki, oku oku, ne olacak, âlim mi olacaksın?’

‘Evet.’

‘İlmin senin hakkında hayırlı olduğunu nereden biliyorsun?’

‘Ne bileyim, Peygamberden (a.s.m.) sorduklarında, ‘Farzdan sonra en üstün amel ilimdir’ buyurduğunu duymuşum.’

‘Haydi, hayırsız olursa?’

‘İlmin de hayırsızı olur mu?’

‘Olur ya... Bak dinle, seferberlikten evvel eski Van’da ilmiyle gururlanmış, dalalete düşmüş, hatta mürted olarak burada tutunamayıp İran’a kaçmış biri vardı. Sonra oraya adam gönderip vurdurmuşlar. Sen hakkında hayırlısını iste. Senin halin, kıtlıktan çıkmış, zengin bir sofraya bulunca çatlayıncaya kadar yemek isteyen birine benziyor. Sen kendine göre oku!’

‘Peki efendim’ deyip sustum.

İki Deniz

Üstad'ın yanında Kur'an'ı öğrenip hatmetmişim. Bir gün kendisine Rahman Suresi'nde tekrar edilen, '*Febieyyi âlâi Rabbiküma tükezzibân*' ayetinin manasını sordum. Gülerek:

'Kardeşim, ben koca âlimlere ders veriyorum. Sen daha elifbadasın, bu ayetin manasını soruyorsun, dersine devam et!' dedi. Sonra elini elinin üstüne vurarak ekledi:

'Ey yalancı kezzaplar, iki denizi birbirine bırakıyoruz, fakat karışmıyor. Bunları duyup nasıl Allah'a karşı geliyorsunuz. Bunlar Cenab-ı Hakk'ın vahdaniyetini ilan eden ayetlerdir' dedi ve daha başka açıklamalarda bulundu. Bunun üzerine Molla Resul:

'Seyda, Molla Hamid'in biraz akli var. Onu da bu müşkül meseleleri izah ederek alacaksın!' diye latife etti.

Bazen Üstad mübarek eliyle kafama vurur, '*Ser-i birayemin kevine*' yani 'Biraderimin kafası taştır, içine bir şey girmez' derdi.

Ayrı Ayrı Yazılmış Mektuplar

Bir gün kendisine, 'Okuduğumuz Cevşen, Kur'an ve virdleri toptan ümmet-i Muhammed'in (a.s.m.) ruhuna deyip göndersek mi daha iyi olur, yoksa tek tek isim mi zikretsek daha iyi olur?' dedim.

'Kardeşim, mümkünse tek tek isme göndermek lazım. Mesela, sen gurbettesin, birine mektup yazdın. O mektupta, 'Bütün Vanlı hemşehrilerime selam ederim' desen mi daha makbul olur, yoksa tanıdıklarına ayrı ayrı mektup yazarak bizzat selam göndersen mi daha iyi olur. Elbette her mektubu alan hem memnun olur, hem de sana bir misliyle mukabele eder' diye cevap verdi.

Neden Sarık Cübbe Giymiyor

Cumhuriyet'in ilk yıllarında henüz sarıkların yasaklanmadığı zamandı. Van'da hocalar hep sarıklı gezerlerdi. Fakat Üstad sarık sarmaz, cübbe de giymezdi. Hoca kisvesine girmiyordu. Bir gün talebe arkadaşlardan biri kendisine:

‘Herkes sizi hoca bilmiyor, hoca kisvesine niçin girmiyorsunuz? Niçin sarık sarıp cübbe giymiyorsunuz?’ demişti. Üstad:

‘İmam-ı Azam gibi zatların giydiği ilmî kisveyi ben nasıl giyeyim? Onların kıyafetine ben nasıl girebilirim?’ diye cevap vermişti. Çok mütevazı idi. Bu sebepten ben de kendisini ilk defa Nurşin Camii’nde gördüğümde hoca olup olmadığını anlamamıştım.

“Boynumun Yükü Olsun!”

Bizde bir adam ne kadar dindar olursa olsun, mutlaka bir tarikata girip bir şeyhe bağlanmak âdetti. ‘Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır’ diye bir inanış vardır. Bir gün Molla Resul:

‘Üstad’ım biz senin peşine takıldık, hiçbir tarikata da girmedik. Fakat senin halinden bir şey anlamıyoruz. Sen beş tarikatın zikrini ele almışsın, hepsini yapıyorsun. Tesbihatların bir sürü zaman alıyor. Bizim o kadar vaktimiz yok. Biz seninle gelemeyiz. Mahşer günü perişan olursak senden davacı oluruz!’ dedi. Üstad, Cezerî’nin şu beytiyle ona cevap verdi:

‘Kıblet-i yek kulûp et

Dilbere dildare best.’

(Kalbini bir kibleye yönelt, sevgilin bir olsun. Başka mahbup arama.)

Molla Resul:

‘Bizim maşukumuz ilim olmuş, otuz senedir, ömrümüzü ilimle çürütmüşüz. Kalbimizde ilmin muhabbeti yerine tasavvufun muhabbetini yerleştirecek bir mürşit yok. Bilmiyorum, halimiz ne olacak?’ dedi.

Üstad, doksan dokuzluk tesbihini çıkarıp:

‘Molla Resul! Sen beni yine mecbur ettin!’ dedi ve onu yere sererek, imamesini gösterdi. ‘İlm-i hakikatin başı bu imamedir. Her tesbih tanesi bir ilimdir. Kimi beşincide, kimi altıncıda, kimi onuncuda bulunur. Doksan dokuz taneyi tamamlayıp imameye gelmek milyonda bir kişiye nasip olur. Her birinde

birer varta, birer gedik, birer müşkülât vardır. Bu taneleri geçce geçce gelip imameye ulaşmak kolay değil.

Ben, aczimi, zaafımı, ahirzaman oluşunu, fitne ve fesat zamanında yaşamamı dergâh-ı ilahiyeye iltica ederek sundum. Ağladım, yalvardım. Sizi kasele temin ederim ki, Cenab-ı Hak, Said'e öyle lutfetmiş ki, Said imamenin bu yanından bu yanına atlayıvermiştir. Siz bana söz verip yemin edin, ruz-i mahşerde sizi sıradan geçirmek boynumun yükü olsun!' dedi. Bunun üzerine Molla Resul ve yanındakiler:

'Senin yolundan ayrılmayacağımıza söz veriyoruz!' dediler ve Üstad'a sadakat yemini yaptılar.

Üstad konuşmasını şöyle sürdürdü:

'Yalnız bir şey var. Mesela, on arkadaş sefere çıkmışsınız. Bir sahra-i kebire vardınız. Yolu şaşkırdınız. Su da yok! Dolaştınız dolaştınız, su bulamayıp bitap düştünüz, yattınız, öleceksiniz. İçinizden biri cesaretli çıkıp son bir gayretle su aramaya koyuldu. Sonunda Allah ihsan etti, bir çeşme buldu. Dönüp size, 'Haydi gelin, su buldum!' dese, siz yorgunluktan, yahut tembellikten, 'Yok biz gelemeyiz!' deyip yatsanız, sonra da o arkadaşta, 'Sen bizi el üstünde suya niye götürmedin?' dersiniz, haklı olur musunuz?'

Hep birden, 'Hayır olmayız!' dediler.

'İşte bunun gibi, siz de gösterdiğim yolu takip etmezseniz, vebali size ait olur!' dedi.

Dünyaya Çalışmak da İbadettir

Evdeki meşguliyetlerden dolayı bazen Üstad'ın hizmetinden geri kaldığım oluyordu. Bunun için kendime kızıyor ve üzüliyordum. O kadar ki, bir gün kendi kendime, 'Allah canımı alsın da kurtulayım' diye beddua ettim.

Üstad'ın yanına vardığımda sanki bunu duymuş gibi:

'Hayrola ne oldu?' dedi.

'Seyda, dünyanın işleri bırakmıyor ki, istediğimi yapabileyim!' dedim.

‘Ahmak, canın alınsa toprağın altında ne yapabilirsin? Meşru dairede dünyaya çalışmak bir ibadettir. Dünyada ihlasla bir defa ‘La ilahe illallah’ desen, defter-i âmâline bin hasene yazılır!’ buyurdu.

Nurlar İçinde!

Nurşin Camii’nde kaldığımız günlerden birinde odada otururken, ‘Molla Hamid! Bak, ben nurlar içinde kalmışım!’ dedi. Ben önce anlayamadım. Şöyle devam etti:

‘Doğduğum köy Nurs, annemin ismi Nuriye, hocam Nuri, kaldığım cami Nurşin, bak duvarda Osman-ı Zinnureyn yazılı!’ diye levhayı göstererek tebessüm etti.

“Evlenmezse Evlenmesin”

Behice isminde bir bacım vardı, ne yapsam evlenmiyordu. Bir gün yine camide bu durumu Üstad’a anlattım:

‘Efendim, bacımı bir türlü evlenmeye ikna edemiyorum, ne yapayım?’ Üstad:

‘Molla Hamid, bacını niye zorluyorsun? Bu zamanki nesilden ne bekliyorsun? İyi nesil yetiştirmek lazım, o da çok zor. Bırakın evlenmezse evlenmesin!’ dedi.

Üstad’ın emri üzerine bacım evlenmedi. Kur’an dersi yasak olduğu devirlerde binlerce kız ve erkek çocuğa Kur’an okuttu, hatim ettirdi. Seksen yaşına kadar hep böyle devam etti ve böylece Hakk’ın rahmetine kavuştu. Annemle beraber Üstad’ın elbisesini yıkar, yırtıklarını yamar, yemeğini pişirirdi. Allah rahmet eylesin.”

Erek Dağı

Erek Dağı, sahib-i ahirzamanın sırlarını sinesinde saklayan kutlu mekânlardan biridir. Erek, Van şehir merkezine on beş kilometre mesafede, asrın imamının Rabb’ine iltica ettiği mübarek bir beldedir.

Erek Dağı

Nurşin’de giderek yoğunlaşan ziyaretçilerden uzaklaşıp biraz daha inziva, biraz daha Rabb’iyle baş başa kalma arzusu, o büyük ruhu, bu ıssız dağa sevk eden sebeplerden sadece biri olsa gerektir. Çünkü onun bu kutlu mekânı seçmesinde meçhulümüz olan nice sırlar ve hikmetler vardır. Nur şairi Hilmi Doğan’ın hüznün ve ümidi birlikte barındıran Ereğ tahassüslerine kulak verelim:

*Gevaş ’ın düzünden görünür başın,
Tufan ’dan eskidir, bilinmez yaşın,
Asrın müceddidi nur arkadaşın.
Seher demlerinde gelirse sana,
Mübarek elini öp kana kana.
Bulutlar başında boz duman gibi,
Burçların yaralı bir ceylan gibi,
Binicisiz kalmış küheylan gibi.
Gözlerinde yaş var, üzgünsün Ereğ,
Ben de sencileyin ağlasam gerek.
Zernebat suyundan abdest alanlar,
Yalçın doruğunda namaz kılanlar,
Sine-i küffara korku salanlar.
Geldi nesl-i cedit ağlama Ereğ,*

Karlar giyin, kara, bağlama Erek.

Önce Çoravanis

Burada Molla Hamid'in hatıralarına kısa bir ara verip, sözü, Üstad'ın esaret yılları arkadaşı Ali Çavuş'a bırakacağız. Ali Çavuş, özellikle Erek Dağı'nda Molla Hamid'den sonra Üstad'ın ikinci derecede hizmetinde bulunan bir zattır.

Kendi köyü olan Çoravanis, Erek Dağı eteğinde bulunduğundan, Üstad'ın bazı ihtiyaçları bu köyden karşılanır. Ali Çavuş, zaman zaman köyden Üstad'ın yanına giderek hizmetinde bulunur. Üstad'ın Erek Dağı'na çıkışı ve sonrasında ilgili bazı hatıralar, Ali Çavuş tarafından bize intikal eder. Kendi ifadelerinden takip edelim:

“Aradan (yani Bitlis'te beraber esarete düştükleri tarihten itibaren) altı-yedi yıl geçti. Harb-i Umimi'nin yedinci senesiydi Üstad, Van'a geldi. Nurşin Camii'ne yerleşti. Dışarıdan yedi-sekiz tane eski talebeleri de yanına geldiler. Kış boyu orada bulundu. Ben köyden (Çoravanis) yanına ara sıra gidip gelirdim. Köyümüzün su ve havasını sevdiğinden baharda köye gelmek istediğini duydum.

Mart ayıydı. Yanına vardığımda, 'Ali bana bir at getir, ben köye geleceğim!' dedi. Ertesi gün gittim, atımı getirdim.

Nurşin'den beraber sohbet ede ede yola çıktık. Hamamın yanına geldiğimizde:

'Ali, sen evlendin mi?' dedi.

'Hayır efendim, evlenmedim. Siz bana harpte yemin ettirmiştiniz ya!' dedim.

'Ben o vakit başımıza bir musibet geleceğini bildiğimden size yemin ettirmiştim. Evlenmiş olsaydınız çoluk çocuğunuz perişan olurdu. Ama şimdi sana izin veriyorum, evlenebilirsin!' dedi.

Böyle sohbet edip giderken tekrar o günleri hatırladı.

'Ali, Bitlis'te sen bana bir söz söylemiştin, ben onu hiç unutmadım!' dedi. Ben içimden, 'Eyvah, o kem sözümü hatırlatıyor' diye çok mahcup oldum.

‘Seyda, o vakit nasıl felaketler içinde olduğumuzu sen biliyorsun. Ne karlar, tipiler içinde kalmıştık, üstelik suya düşmüştüm. O sıkıntılardan dolayı kendimde değildim. Bir hata yaptım, o zaman o söz ağzımdan çıktı!’ dedim. Üstad:

‘Yok yok o değil, hani ben sana, ‘Git kurtul’ dediğimde, ‘Ben seni bırakıp gitmektense ölümü tercih ederim!’ demiştin ya. Sen o gün hayatın pahasına beni terk etmedin. İnşallah ben sana onun mükâfatını vereceğim’ dedi ve devam etti:

‘Artık Eski Said yok. Yeni Said’e Cenab-ı Hak öyle bir fırsat vermiş ki, Fahr-i Kâinat’tan (a.s.m.) müteşekkil bir zincir onun bileğine gelip girmiş. İnşallahurrahman seni o zincire dahil edeceğim!’

Eline kapandım. ‘Üstad’ım o senin lütfundur’ dedim.

Nihayet böyle sohbet ede ede köye vardık. Kendisini evin bitişiğinde müstakil bir odaya aldım.

Muttasıl Zikir Halkası

1925 senesinin kurban bayramı, mayıs ayının on beş ila yirmisi arasındaydı. O gece Arvasîlerden bazı şeyhlerle geç vakte kadar sohbet ettiler. Sonra:

‘Yatakları getir, misafirler yatsın!’ dedi. Ben yataklarını açtım. Onlar yattıktan sonra bana:

‘Abdest alalım’ dedi. Abdest alıp geldik. Evvelce köyümüzde güzelce bir cami vardı. Düşman istilasında bu camiyi harap etmişlerdi. Gidip o harabe caminin bir köşesine oturdu.

‘Bu gece iyd-i kurbandır. Burası bir feyiz yeridir ve bu gece bir feyiz gecesidir. Benim virdlerim var, okuyalım’ dedi. Caminin içine girdik. Şimal tarafındaki bucakta oturduk. O kibleye karşı, ben de önünde oturdum. Dedi:

‘Ali, okuyabildiğin kadar oku. Okuyamadığın kısmı dinle, gözlerini yum!’

Gözlerimi yumdum ve oturdum. Bir-iki saat geçtikten sonra caminin içerisinde bir şeyler olduğunu hissettim, bazı sesler kulağıma geldi. Beni büyük bir korku aldı. Dayanamadım,

gözlerimi açtım. Aman Allah'ım! Caminin içini dolduran parlak ışıklar gözlerimi kamaştırdı. Şaşkınlık içinde kaldım. Korkum daha da arttı. Tir tir titriyordum, usulca kaçıp eve geldim. Kendime hâkim olamıyordum. Yaşlı kız kardeşim kapıyı açtı, beni görünce:

‘Sana ne oldu böyle?’ diye sordu.

‘Hiç, üşüyorum’

‘Neredeydin?’

‘Üstad’ın yanındaydım.’

Doğrusunu söyleyemedim. Bir müddet sonra Üstad da geldi. Evin penceresinin önünden geçip odasına gitti.

Çoravanis Köyü

Uyku tutmadı. Yorganı üzerime çekip fecre kadar öyle bekledim. Fecir olunca, misafirler kalkıp ezan okudular. Ben abdest alıncaya kadar namaza başladılar. Namaz kılıp dualar yapıldıktan sonra bayram namazının vakti geldi. Kıldıktan sonra bayramlaşmak için Bediüzzaman'ın elini öperken kulağıma eğilip:

‘Ne için gece kaçtın, ben seni muttasıl bir zincir halkasına dâhil edecektim!’ dedi. Ben:

‘Aman Üstad’ım, ben daha layık değilim!’ dedim, ellerinden öptüm.

‘Peki peki’ dedi. Kahvaltısını getirdim, çayını içti, misafirleri yolcu ettik.

Üstad bir müddet sonra Erek Dağı'na gitti. Van'dan birçok ahbabları, talebeleri de ziyarete gelip gitmeye başladılar. Bir gün Üstad'ın eski talebelerinden tefsir ve hadis ilimleri okumuş olan Molla Yasin de geldi. Molla Yasin'in elinde bir mendil vardı. İçinde bir miktar yağlı ekmekle bir kilo kadar şeker ve biraz da çay vardı. Onları Üstad'a götürdü. Hasılı günde beş veya on kişi Erek Dağı'na gelip gitmeye başladılar.

Bereket-i Said Nursî

Bir müddet sonra yanına gittim. Baktım Zernebat suyu yanında topraktan oyma mağara gibi bir yer yaptırmış, orada misafirlerle oturuyor.^[33]

Ağaçların yanında, çeşmenin önünde bir de havuz yaptırmış. Tek başına çıkıp okuması için tepedeki ağacın üstünde bir de yer yaptırmış. Gittim elini öptüm. İkimiz beraber çeşmenin başına oturduk. Bana, 'Çay yapiver!' dedi. Kalktım, ocağı yakıp çay pişirmeye başladım. Ağaç dalları arasında asılı küçük torbalar dikkatimi çekti. Birinde çay, birinde şeker vardı. Bir-iki torba daha yokladım, baktım içlerinde kurumuş ekmek parçaları var.

'Bunları size kim getirdi?' dedim.

'Bayramda Molla Yasin getirdi!' diye cevap verdi.

'Yahu bayram gideli yirmi gün oluyor. Bu ekmekler şimdiye kadar kalır mı? Üstelik günde belki on kişi geliyor, sen hiç onlara yedirip içirmedin mi?' dedim.

'Ali, her gelene ekmek de yedirdim, çay da içirdim. Bereket-i Halilullah'tır, düşmüş Molla Yasin'in evine!' dedi. Ben:

'Vallahi bereket-i Said Nursî'dir, düşmüş torbaya!' dedim.

O ekmekleri getirip ufalayıp havuza döktüm. Bir kısmını yedi.

'Dur, ben o bereketi keseyim!' diye latife ettim.

Kalabalık Tesbihat

Birkaç gün sonra bir yatsı namazı akabinde yine Zernebat'a gittim. Tam iki yüz metre kala, yaklaşık on beş adam kadar bir

kalabalığın tesbihat seslerini işittim. Kendi kendime, ‘Bu kadar misafir varken, bir de ben ne için geldim? Gidip bir saat kaldıktan sonra geri döneyim’ dedim.

Hemen hayvanımı çeşmeye doğru sürdüm, onu bir ağaca bağladım. Bir de baktım ki, etrafta hiç kimse yok. Kendisi de yok. Fakat ocak yanıyor. Ben, ‘Üstad herhalde misafirlerle beraber derelere abdest almaya gitmiştir’ dedim.

O sırada ağaçlara bakarken birkaç ufak torbayla bir fenerin yanmakta olduğunu gördüm. O torbaların birisini açtım, içinde çay vardı. Biraz çay alıp demledim. Belki gelip içerler diye şeker ve bardakları da hazırladım. Yarım saat kadar bekledim. Ne gelen var ne giden. Bir yandan çay doldurup içerken, birden yukarıdan:

‘Kimdir o?’ diye gür bir ses geldi. Bu Üstad’ın sesiydi. Başımı çevirip baktım.

‘Seyda, siz neredesiniz?’ diye sordum.

‘Ben büyük ağacın üzerinde yatıyordum’ dedi. Ve aramızda şöyle bir konuşma geçti:

‘Siz orada ne yapıyordunuz?’

‘Sen hoş geldin, ben bu gece yalnız kaldım!’

‘Geldiğimde iki yüz metre mesafeden birçok adamın tesbihat seslerini işittim. Siz ben yalnız kaldım diyorsunuz, bu nasıl iş?’

‘Evet Ali, burada bir fazl-ı ilahî vardır.’

‘Orada ne yapıyorsunuz?’

‘Yatacağım.’

‘Ben gelince siz neredeydiniz?’

‘Yatağımda oturmuştum.’

‘Bana niçin seslenmediniz?’

‘Meşguliyetim vardı, onun için sana haber vermedim.’

‘Bu çaydanlık neden kaynıyor?’

‘Belki bir misafir gelir.’

‘Gecenin bu vaktinde ne misafir olur?’

‘Nasıl olmaz, işte sen geldin!’

‘Geleceğimi biliyordun, bu çaydanlığı bıraktın. Çayımı içmeyince oraya gelmem. Çay emrederseniz getireyim.’

‘Ben çok çay içmeye mezun değilim.’

Hemen çaydanlığı alıp ağacın üzerine çıktım. Ne kadar ısrar ettimse bir bardaktan fazla içmedi.

Biraz sonra yanında yattım. Ne kadar yattığımı bilmiyorum, uyandığımdaya baktım kendisi yerinde yok. Ağaçtan inip etrafı aradım, yine bulamadım. Tekrar ağaca çıkıp yatağa yattım, uyumuşum. Uyandığımdaya baktım ki, yatağı üzerinde uyumuş gibi duruyor. Bir müddet sonra sabah namazı oldu. Kalkıp beraber namaz kılıp tesbihatı yaptık. Sonra:

‘Siz gece yatakta yoktunuz, nereye gitmişsiniz?’ dedim.

‘Ben dereye abdest almaya inmiştim!’ dedi. Her şeyi sırlı idi. Büyük zatlar sırlarını pek bildirmek istemezler. Ben de fazla ısrar etmedim.”

“Ümidini Kesme!”

Yine Ali Çavuş anlatıyor:

‘Bir ağustos günüydü, tekrar dağa yanına gittim. Ekmeği bitmişti. Bana:

‘Git, Molla Haydar’a söyle, bana iki kilo taze ekmek göndersin!’ dedi. Molla Haydar, Molla Hamid’in akrabası, Üstad’ın da talebesiydi. Bakkalık yapardı.

‘Ben sana evden gönderirim’ dedim. Bana:

‘Senin evin üç hissedir. Bir sen, bir kardeşin, bir de bir parça benim hissem var!’ dedi.

‘Ben senin hisseni gönderirim’ dedim. Ertesi gün gittim. Ekmek pişirdim, sonra tekrar yanına gittim. Molla Haydar da lazım olan şeyleri göndermişti.

Yine kendisini yerinde göremediğim için ormanın içini aramaya başladım. Epey aradıktan sonra yoruldu. Orada

olmadığına kanaat getirip, ‘En son bakmadığım bir dere kaldı, belki oradadır’ diyerek oraya da gittim.

Baktım, gayet sık fındık ve vişne ağaçları arasında küçük bir çeşme üzerinde tazarru ve niyaz ediyor. Hemen yanına gidip elini öptüm. Okumaya devam etti. Sonra öğle namazını kıldık. Bana vaaz ü nasihat etmeye başladı. Derenin kıyısında minare boyunda büyük bir kavak ağacı vardı. Kavak ağacından kulağıma zil sesi gibi sesler gelmeye başladı. Ağaca doğru döndüm. Baktım, dalları, yaprakları titriyor. Üstad ürpererek ağaca baktı:

‘Sen bir şecerken, mabudunu tanıyorsun. Said bir beşerken nasıl tanımasın!’ dedi. Kırmızı bir battaniyesiyle kırmızı seccadesi vardı, onları yere serdi, iki rekât namaz kıldı ve yine okumaya başladı. Öyle hazin, öyle yanık okuyordu ki, kendi kendime yazıklandım.

‘Yahu ben çocuktum. Van’a geldi. Hatta bir müddet kendisine Molla Said-i Meşhur denildi. İstanbul’a gitti, geldi. Âlimler arasında Bediüzzaman diye anıldı. Çocukluktan beri tahsil halinde, feraiz-i ilahiyeyi yerine getirmekle, vacip ve sünnetlere riayet etmekle meşgul. Bu zat ki, böyle iltica ediyor, bizim halimiz ne olacak?’

Ben bir yandan çay yapmak için ateşi tutuştururken, bir yandan bunları düşünüyordum. Baktım öteden kalktı yanıma geldi. Baş ucuma dikildi:

‘Ali, sen şimdi diyeceksin ki, Said eskiden hocaydı, âlimdi, bu kadar tedrisat yaptı, farz, vacip ve sünnetlere bu kadar dikkat ediyor. Bizim gibi cahiller ne yapacak? Sizin günahınız bir ise, benimki yetmiştir. Eski Said’in hataları çoktur. Şimdiki Said onun hatalarını yeni görüyor, pişman olmuş. Onun hataları yüzünden çok şeyden geri kalıyor!’ dedi ve Zümer Suresi’nin 53. ayetini okudu:

‘Ey nefislerini hatalı yollarda israf etmiş kullarım, Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Gafur olan da O, Rahim olan da O’dur’ diyerek saatlerce manasını açıkladı. Sonunda ‘Sen itikadını bozma, Cenab-ı Hakk’ın rahmetinden ümit kesilmez. Her ne

kadar günahkâr olursan ol, Allah Gafur'dur, Rahim'dir' dedi. Kalbimden geçenleri cevaplandırdı, elini öpüp ayrıldım.'

Merkep Kayboldu

Yine bir gün, 'Ali iki kat yatakla bir miktar ekmek göndersin, misafirim var' diye haber göndermişti. Ben bunları akşamdan sonra bir merkebe yükleyerek götürdüm. Sonbahar aylarıydı. Baktım ki, büyük âlimlerden Şeyh Enver, Şeyh Masum, Şeyh Hasan Efendi ve bir de Müftü Molla Yusuf Efendi oradadır. Ateş yakmışlar, etrafında oturup sohbet ediyorlardı.

Yataklarını yaptım, hizmetlerine koştum. O sırada merkebi bağlamayı unutmuşum. Üstad birden bana dönüp:

'Merkep ne oldu, canavar zarar vermesin, yazıktır, git bul getir!' dedi. Ben ormana gittim, çok karanlıktı, her yeri aradım, bulamadım. Döndüm geldim.

'Üstad'ım bulamadım' dedim.

'O halde haydi şimdi hep beraber merkebi arayalım' dedi.

Bütün hocalar yerlerinden kalktılar, ormana doğru gittik. Kapının önünde büyük bir ceviz ağacı vardı. Şeyh Enver Efendi'nin ayağı o ağacın köküne takılıp düştü. Şeyh Enver bana söylenmeye başladı. Ben de:

'Kurban, sizleri ben getirmedim. Siz yerlerinize gidin, ben ararım' dedim.

Onlar yerlerine döndüler. Biraz daha aradım, yine bulamadım. Geri döndüm. Tekrar âlimlerle derin sohbetlere dalmışlardı. Yatsı namazına hazırlanırken Üstad:

'Hâlâ bulamadın mı?' dedi.

'Bulamadım. Bunca büyük üstadlarımın meclisindeyken merkebimi hırsızlar götürmüşse gam yemem, feda olsun. Hiçbir hak iddia etmem. Fakat himmetinizle vahşi hayvanlardan muhafaza etmemişseniz, hakkımı sizden alırım!' dedim.

Tam bu söz ağzımdan çıkar çıkmaz, kilise harabesinin olduğu yerden merkep anıra anıra çıkageldi. Yanımıza kadar gelip başı bağlanmış gibi durdu. Şeyh Enver:

‘Sen bu sözü iki saat evvel deseydin de bizi yollara düürmeseydin ya!’ dedi.

Neyse, yatsı namazından sonra Üstad, ‘Efendilere çay ver!’ diye emretti. Kendileri de vazifelerine başladılar. İçlerinden Yusuf Efendi bazı müşkül sualler sordu. Bediüzzaman Hazretleri bahr-i umman gibi yüksek ilmiyle onların sorularını cevaplandırıyordu.

“Sen Üşütmüşsün”

Kışın bir hastalığa tutulmuştum. Birkaç gün yattıktan sonra akrabalarımın Hurşit’le İbrahim yanıma geldiler. ‘Bediüzzaman Hazretlerine gidelim’ dediler. Hazırlanıp yola çıktık. Giderken kardeşim Mehmed:

‘Bediüzzaman’ın yanında iki kat yatağımız var. Artık birini alıp getirelim, misafir geliyor!’ dedi.

Bu sözüne ehemmiyet vermedim, yola devam ettik. Bir saat sonra vardık. Onlar önden girdi, sobanın yanında namaza durmaya hazırlanıyordu. Ellerini öptükten sonra bana:

‘Sen hasta olmuşsun, soğuk almışsın!’ dedi, sağ eliyle başımı sıvazladı. Elleriyle paltomun yakalarını bir firketeyle tutturdu.

‘Keçeli insan bu kafesten tez soğuk alır. Sen alafranga geziyorsun, herhalde buradan soğuk almışsın!’ dedi. Sonra durdu, döndü.

‘Hayır ondan değil, sizin iki kat yatağınız vardı. Bana getirince herhalde yataksız kaldın, yatağını misafire verdiğin için üşütmüşsün. Biz kardeşiz, yatağın biri sizde, biri bende kalsın!’ dedi. İbrahim ile Hurşit, biri sağımdan biri solumdan kulağıma fısıldayarak:

‘Görüyor musun, bir saat mesafede konuştuğumuzdan haberdar!’ dediler.

“Bu Asırda Bediüzzaman Gibisi Yoktur”

Nakşi tarikatı şeyhi Enver Efendi’yi ziyaretlerimden birinde bana, Bediüzzaman’ı sık sık ziyaret etmemi ve hizmetinde

kusur etmememi tembihledi. Ben de, ‘Kurban, sizin kolunuza yapışmak daha evla değil mi?’ dedim.

‘Siz Bediüzzaman’ın ne sanıyorsunuz?’ dedi. Ben de:

‘Sizin kadar nasıl bilelim?’ dedim. Bu defa:

‘Bu asırda Bediüzzaman’ın ilminin misalinde bir şahıs yoktur! Onun ilmi, İmam-ı Rabbani’den sonra kimseye nasip olmamıştır. Seksen tane Şeyh Enver, seksen tane Şeyh Masum toplansa bir Molla Said olamaz!’

Şeyh Efendinin bu sözleri beni Bediüzzaman’a tam bağladı.

‘Bediüzzaman kendine verilen yüksek mertebeleri reddedip kabul etmez. Fakat eserleri kendisini tavsif eder’ dedi.

İran’a İzinsiz Gidince...

Bir ara ticaret için İran’a gitmek arzu ettim. Üstad’dan izin isteyecektim. Fakat izin vermez diye bir türlü cesaret edip gidemiyordum. İran’a da mutlaka gitmem gerekiyordu. İzin istemek için birkaç gün yanına gidip kaldım, ama bir türlü konuyu açamadım.

‘Neyse, iki gün içerisinde gidip gelirim. Üstad da fark etmez’ deyip gittim. Fakat işler ters gitti, altı gün kalmak zorunda kaldım. Dönünce, bu defa iki gün de yanına gitmeye cesaret edemedim.

Bir akşam vakti köyün çobanı geldi. Bine yakın köyün koyununu güdüyordu. İçlerinde kırk-elli tane de benim koyunum vardı:

‘Sizin iki tane koyunu kurt kaptı!’ demesin mi?

‘Bu kadar koyunun içerisinde niye benimkileri?’ dedim. Ama bunun bir tokat olduğunu hissettim. Neyse, nihayet ‘Korkunun ecele faydası yok!’ deyip kalktım, Üstad’ın yanına gittim. Baktım yine yerinde yok. Dağı taşı her yeri aradım, bulamadım.

Derken bir taşlık alandan geçerken kulağıma bir ses geldi. Döndüm baktım, bir ceviz ağacının yanında Şeyh Enver’le beraber sohbet ediyorlardı. Atımı bağlayıp onlara doğru

yöneldim. Üstad, karşıdan beni görür görmez eliyle, ‘Gelme, git!’ diye işaret etti. Öyle ayakta dikili kaldım.

‘Said, bütün dünyaya razı değilken, ağalarla, paşalarla, generallerle otururken onların hepsini elinin tersiyle itti. Şimdi bir keçeli köylüye razı oldu, o da onu terk edip gidiyor!’ dedi. Şeyh Enver:

‘Ne ettin de Seyda’yı küstürdün?’ dedi.

‘Seyda haklıdır efendim, İran’a gittim, dönemedim’ dedim. Şeyh Enver Üstad’a dönerek:

‘Seyda bunları bu kadar sıkma, bunların rızık peşinde koşmaları gerekir’ dedi. Üstad:

‘Şeyh Enver, rızık öyle bir şeydir ki, insan peşine koşarsa kaçır, yerinde durursa gelir!’ dedi. Şeyh Enver:

‘Efendim herkes Bediüzzaman değil ki, rızık oturduğu yere gelip bacasından aşağıya dökülsün veya bu vadiye insin!’ dedi. Bunun üzerine:

‘Vallahi ben kurda dedim, bu dünya malının peşine düşmüş, git iki tane ineğini veya koyununu ye!’ dedi. Mesele anlaşılmıştı. Ben:

‘Seyda senin kurdun da mı var?’ dedim.

‘Sizin köpeğiniz olur da, benim kurdum olmaz mı?’ dedi.

‘Vallahi kurt benim iki koyunumu yedi!’ deyince:

‘Aferin, demek kurt görevini ihmal etmemiş!’ dedi. Biraz oturduk, aramızda biraz sessizlik oldu.

‘Şeyh Enver hakem olsun. Eğer geç gelmemin cezası iki koyun ise razıyım’ dedim. Şeyh Enver Efendi:

‘Koyunlardan biri senin ahmaklığının cezası, biri de Bediüzzaman’ın sana bir mükâfatıdır!’ dedi. Ben de:

‘Yine de kabul ediyorum’ dedim. Üstad:

‘Senin avukatın çok kuvvetlidir, şimdi git, onun elini öp!’ dedi. Gittim, tam Şeyh Enver’in elini öpeceğim sırada elini çekti.

‘Sen git asıl Seyda’nın elini öp!’ dedi. Üstad’ın yanına gidince o da Şeyh Enver’e gönderdi. Böyle aralarında birkaç kez gidip geldim. En sonunda Üstad’ın elini öptüm, yanına oturdum. O sırada biraz sessizlik oldu. Üstad:

‘Sen fakirsin, sana iki tane ağır olur! Bir koyun senden, biri de benden olsun!’ deyip elini kesesine soktu, parasını vermek istedi. Çok ısrar etmesine rağmen ben almadım. Şeyh Enver:

‘Seyda, bunlara iki koyun bir şey yapmaz. Sen paranı cebine koy! Asıl bunlara iyilik yapacaksan, ahiretleri için dua et!’ dedi. Bunun üzerine Üstad:

‘Allah bunlara öyle lütufta bulunmuş ki, eğer istikametle devam ederlerse istikballeri çok güzel olacak’ dedi.

“Geyiklere İlişmeyin!”

Zernebat’ın üzerindeki dağın geyikleri için, ‘Bunlar benimdir, bunlara kimse ilişmesin!’ demişti. Bu dağın çobanlarından, benim de akrabam olan biri vardı köyümüzde. Gitti, dağda bir geyiği avladı. Üstad bunu haber alınca çok müteessir oldu.

Bir gün sonra öğle vakti, sütlerini sağmak için köy koyunlarını getirirken, Çilehane tarafından yırtıcı birkaç kurt süratle sürünün içine daldı. Sürünün yanında dört tane kurt boğan çoban köpekleri olduğu halde, kurda hiçbir şey yapmadılar. Çobanlar ne kadar bağırdılarsa da köylüler yardıma gelmediler.

Beş yüzden ziyade koyun içinde, kurtlar sağa sola yarım saat aradıktan sonra, çobanın keçisini bulup etrafını sardılar ve sadece onu parçalayıp dağa götürdüler. Köyümüzün bütün halkı bunu bilir.

Molla Yasin

Vahşi hayvanların Bediüzzaman'ı dinleyip itaat etmeleri, onun harikulade hallerinden ve esrarlarından biridir. Bu havalide herkes bunu bilir.”

Ben Onuncuyum

Erek Dağı'nda Molla Yasin'in bir hatırası da şöyledir:

“Bir gün dağa yanına gittim. Aramızda şu konuşma geçti:

‘Bana daha koyun yoğurdu gönderme!’

‘Niçin?’

‘Koyun yoğurdu yemiyorum’

‘Peki inek yoğurdu göndereyim mi?’

‘Onu da yemiyorum. Camış var mı?’

‘Var Üstad’ım.’

‘Kaç tane var?’

‘Beş tane var ama, bir tane sağıyorum.’

‘Siz kaç nüfussunuz?’

‘Dokuz nüfus.’

‘Peki ben de onuncuyum. Dokuz gün size sağın, onuncu gün bana!’

‘Peki Seyda!’ dedim ve dokuz gün sağdıktan sonra sıra onuncu güne geldi. Hayvan o gün her gün verdiği sütün üç katını verdi. Sütü yoğurt yapıp gönderdik. Tekrar onuncu gün gelene kadar o yoğurt ona ve misafirlerine yetti.

Molla Resul, Üstad’dan yaşlıydı. Katı bir molla idi. Fikrinden kolay vazgeçmezdi. Bir gün Üstad’la aralarında bir tartışma oldu. Uzun süre itiraz etti. Sonunda anladı. Üstad onu kucakladı, alnından öptü. Ve dedi ki:

‘Dünya bütün küffar olsa, bu kardeşime hücum etse, akidesini, ihlasını zerre miskal bozamazlar. Kafası o kadar kuvvetlidir. Ben senin kafana bunu yatırına kadar ne çektim!’”

Erek Dağı’na Çıkış

Van’da, Nurşin Camii’nde geçen altı aylık müddetten sonra iki yıllık Erek Dağı safhası gelir. Bu safha en geniş şekliyle Molla Hamid’in hatıralarında yer alır. Çünkü Nurşin Camii’nden sonra Erek’te, Zernebat suyu, mağara ve çilehane çevresinde, Van’dan sürgün edilmesine kadar, Üstad’ın yanında daimî hizmetinde bulunan zat, Molla Hamid’dir. Dolayısıyla onun bu döneme şahitlik eden hatıraları bize büyük ışık tutmaktadır.

Erek Dağı hatıralarını okudukça, Üstad’ın maneviyat dünyasına biraz daha yakınlaşacak, zaman zaman tebessüm edecek, zaman zaman düşünüp ibret alacaksınız. Şimdi sözü o tatlı anlatımıyla tekrar Molla Hamid Ağabey’e bırakıyorum.

Kaybolan Eşek!

“Nurşin Camii’nde bahara kadar kaldık. Havaların ısınıp karların erimesi üzerine Üstad, ‘Molla Hamid, bir binek hayvanı getir, Erek Dağı’na çıkacağız!’ dedi. Ben de kalenin karşısında Emirpaşa Mahallesi’nde, eski evimizin yanındaki komşumuzdan emanet bir eşek alıp geldim. İki köylüyle beraber Üstad’ın yatağını, yorganını ve bizim eşyalarımızı üzerine yükledik, Erek Dağı’na çıktık.

Erek, Van'a on beş kilometre uzaklıkta ve Ali Çavuş'un Çoravanis köyüne beş kilometre mesafede bir dağdır. Dağın eteğinde Üstad'ın, 'Dünyada Zemzem'den sonra ikincidir' dediği Zernebat suyu bulunmaktadır. Erek Dağı, eskiden gür ormanlarla kaplı bir yerdi.

Eşyalarımızı önce bir bulak başına, yani su çıkan bir yere indirdik. Orada kendimize kalmak için yer aramaya başladık. Bu sırada eşeği bağlamayı unutmuşum. İki saat geçtikten sonra aklıma geldi. O zaman oralar çok sık ormanlıktı. Eşeği aramaya koyuldum, ama nafile, ne kadar aradımsa bulamadım. Üstad yemek hazırlamamı söyledi. Çay, peynir, ekmek hazırladım. Yemeğe oturduk, fakat yediğim bir türlü boğazımdan geçmiyordu. Üstad, sıkıntımı anladı.

'Kardeşim neden yemiyorsun?' dedi. Ben de:

'Efendim, eşeği düşünüyorum. Emanet almıştım. Burada kurt, ayı gibi yırtıcı hayvanlar var. Gece hayvanı parçalarlarsa sahibine ne diyeceğim?' dedim. Üstad:

'Yemeğini ye kardeşim, hayvana bir şey olmaz!' dedi.

Böyle demesine rağmen ben yine endişeliydim. Gece dışarıda açık havada yatacaktık. Yatmadan önce Üstad'a bir bardak su getirdim.

'Seyda bu suya oku, üfle, yırtıcı hayvanların ağzını bağla, eşeğe dokunmasınlar!' dedim. Üstad bana dikkatle baktı.

'Ahmak! Senin eşeğin için bütün hayvanların ağzını mı bağlayacağım? Üzülme bir şey olmaz!' dedi.

Sabah olunca Van'dan çay, şeker gibi bazı kumanyalar getirmek icap etti. Van'a gittim. Fakat niyetim ilk önce eşek sahibine varıp durumu bildirmektir. Ev sahibi, elindeki kürekle bahçesini suluyordu. Adamı görür görmez.

'Amca, akşam eşeği kaybettim. Size haber vermeye geldim!' diyecektim ki, o benden önce:

'Kardeşim, sen niye gece zahmet edip eşeği getirdin?' dedi. Sevinç ve heyecanla:

'Eşek nerede?' dedim. Baktım ağaçların arasında otluyor. Derin bir nefes almıştım.

‘Allah Allah, bu hayvanı ben götürdüm, dağda kayboldu, çok üzölmüşüm’ dedim. Bunun üzerine safi kalpli komşum:

‘Kardeşim, bu hayvan koca Bediüzzaman’ı ziyaret etmiş, ona hizmet etmiştir. Hiç vahşi hayvanlar ona zarar verebilir mi? Boşuna telaşlanmışsın!’ dedi.

Meğer gece eşek kendisi yola çıkıp gelmiş. Oysa dağ ile evin arası on beş-on altı kilometre bir mesafeydi.

Zernebat (Altın Su)

Dağda yerleştiğimiz yer, Van vilayet merkezinin doğusunda bulunan Erek Dağı’nın bir vadisinde tatlı, soğuk ve emsalsiz bir suyun başı idi. Üstad bu suya Zernebat suyu adını verdi. Zernebat, altın demektir. Zernebat’ı çok seviyordu. Bir gün, ‘Said çok yerleri gezdi, ama Zernebat’ın zevkini hiçbir yerde almadı!’ dedi. Halk da zaman zaman buradan gelip su alıyordu.

Zernebat suyu başında eskiden çok sık ormanlık vardı. Ağaçlar budanmamış olduğundan dallar adeta birbirine girmişti. Dalların üzerine Üstad’ın çıkıp rahatlıkla oturacağı bir köşk yapmıştık. Üstad orada, biz altta yatardık. Benim şahit olduğum kadarıyla Üstad, orada hiç boş durmazdı. Daima meşguldü. Ya okur, ya dua eder, ya namaz kılar, mutlaka bir şeyle meşgul olurdu. Gelen misafirlere, köylerinde cami olup olmadığını, hocalarının ders okutup okutmadıklarını sorar, şayet, ‘Camimiz yok, hocamız yok!’ derlerse, çok üzölür, ‘Siz camisiz, hocasız yerde nasıl duruyorsunuz?’ derdi.

“Bizi Deli Edecekler”

Van’ın yakın köylerinden iyi bir âlim olan Molla Hasan Efendi sık sık dağa gelir, iki gece kalır, tekrar köyüne dönerdi. Bir gece Üstad’la beraber üçümüz çilehanenin bahçesinde yatsı namazını kıldık.

Namazdan sonra on beş yirmi dakika, ‘Hasbi Rabbi Cellallah, Nur Muhammed Sallallah, la ilahe illallah’ zikrini sesli olarak yaptık. Üstad, çilehanenin önündeki ağacın üstünde tahtına çıkmıştı. Biz de Molla Hasan’la ağacın

altındaydık. Beni uyku bastırđı, yattım. Gece Molla Hasan heyecanla beni dürttü.

‘Bırak uyuyayım.’

‘Yahu baksana ne oluyor?’

‘Çoban falandır.’

‘Kalk dinle, ne çobanı? Ben aklımı kaçıracağım, acayip sesler geliyor. Kulağım mı çınılıyor, yoksa gerçekten böyle bir ses var mı?’

Kalktım, kulak verdim, çoban sesine benzemiyordu. Dere tarafından aynı bizim gibi koro halinde, ‘Hasbi Rabbi Cellallah’ zikri geliyordu. Fakat insan sesine de pek benzemiyordu. İyice uykum kaçtı. Hakikaten yüzlerce ağızdan bizim söylediğimiz zikir okunuyordu. Fakat ürkütücü bir sestti!

Molla Hasan, ‘Bu cinnilerin sesidir, Allah aklımızı muhafaza etsin!’ dedi. Doğrusu ben ondan daha evhamlıydım. Hemen kalkıp ağaca doğru yöneldim. Üstad’a haber verecektim. Molla Hasan beni tuttu.

‘Ne yapıyorsun kardeşim?’

‘Seyda’yı kaldırayım. Bu cinler bizi deli edecekler!’

‘Kardeşim, Üstad geceleri az yatıyor, rahatsız etmeyelim. Ben sabaha kadar sigara içip yatmayacağım, seni beklerim, sen yat!’ dedi. Ben de yatıp uykuya daldım.

Sabah oldu, Üstad aşağıya indi. Namazı beraber kıldık, Üstad tesbihatı çok aheste okurdu. Güneş doğmaya yakın namazın tesbihatları ve evradlar bitti. Üstad çay demlememi söyledi. Ben de kuru ağaç dalları toplayıp ateşti yaktım. Çay pişirdim, içerken geceki hadiseyi anlattım.

“Yarım Aklımız Var!”

Doğrudan Üstad’a söylemek yerine, duysun diye, Molla Hasan’la aramızda konuşmaya başladık.

‘Seyda çıkıyor ağacın üstüne, bizi bırakıyor cinlerin içine! Yarım aklımız var, onu da cinler alacak!’ dedim. Bunun üzerine Üstad, Molla Hasan’a:

‘Bu keçeli ne diyor?’ dedi.

‘Seyda! Vallahi gece çok korktuk.’

‘Niye kardeşim, bunda korkacak ne var? Onlar Müslüman cinlerdi. Bize zikirde iştirak ettiler. Biz tembellik edip yattık. Onlar sabaha kadar devam ettiler!’ dedi. Ben:

‘Seyda, cinnilerin kafirleri de mi var?’ dedim. Üstad:

‘Evet, Müslüman cinniler de, kâfir cinniler de var. Kâfir cinnilerin içine euzü besmele çekip girersen, o besmele sana çelikten bir zırh olur, senin kılına bile dokunamazlar!’ dedi.

Neyse ki, cin taifesinin türlü türlü seslerini işitiyorduk, ama kendilerini göremiyorduk.

Üstad’ın Sohbetine Gelen Cinler

Üstad’la sürgüne gitmiş bir hoca vardı. O günlerde ona sordum:

‘Hocam, ben dağda taşta çok kalmışım. Ama bu dere gibi bir yer görmedim, Burası cinlerin yatağı mıdır, nedir?’

‘Kardeşim’ dedi. ‘Onlar Üstad’ın sohbetine geliyor, onunla sohbet ediyorlar!’

Hatta bir gün Üstad Van’a gitmişti. Biz üç arkadaş Zernebat’ın başında kalmıştık. Akşam yemeğini yiyip namaz kıldıktan sonra yatalım dedik. Yatağı serdik ve feneri de karşıda bir ağacın dalına astık. Yatağımıza girdikten bir müddet sonra, tam uykuya dalacağımız sırada hışırtılar duymaya başladık. Oysa dağda ne bir rüzgâr ne de bir hayvan vardı. Sanki ağaçlardan üzerimize yapraklar dökülüyordu.

Ayrıca arkadaşım, dağdan taşların yuvarlanıp ayağına değdiğini söyledi. Korktuk, kalktık. ‘Burada kimse olmadığı halde ne oluyor?’ dedik. ‘Demek bize ihtar var’ deyip zikretmeye başladık.

Vahşi Hayvanların Rızıkları

Üstad, yemek yediğimiz zaman:

‘Kemiklerini veya artıkları kenara koyun, gelip götürsünler!’ diyordu.

‘Efendim, kim götürece?’ dediğimizde:

‘Kurt, tilki’ diyor, onların hissesini de ayırıyordu. Vahşi hayvanlara bile merhametli idi.

On Üzüm, On Tokat

Zernebat’ta hizmetinde bulunduğum bir sırada Üstad bir gün beni yanına çağırdı.

‘Sana on tane üzüm verseler ve on tane de tokat vursalar razı olur musun?’ dedi. Ben:

‘Üzümleri yemesem tokatları yemeyecek miyim?’ dedim.

‘Evet, ama üzümler tatlı, insan razı olmaz mı?’ dedi.

‘Buna razı olmak için insanın deli olması lazım’ dedim.

Bunun üzerine bana dedi ki:

‘İşte o tatlı üzümler, günahlardır. Bir üzüm yedirir, on tokat vurur!’

Şöyle devam etti:

‘Bir zaman gençken Ayasofya’da vaaz ediyordum. Cami tıklım tıklım doluyordu. Kapıdan içeri girmek mümkün değildi. İşte size, o cemaate verdiğim kıymet kadar kıymet veriyorum. ‘Biz kimiz, bize neden nefes tüketiyor?’ demeyin. Kendinizi küçük görmeyin. Nazarımda o cemaatle birsiniz!’ dedi ve şöyle devam etti: ‘İnsanın aklı başında olursa, ebedî hayatını bu dünyanın üç-beş dakikasına değişmez!’

“On Talebeyle Dünyayı Fethederim”

Bir gün Üstad’la Erek Dağı’nın zirvesine çıkmıştık. Van Gölü, Edremit, Akdamar Adası ayaklarımızın altındaydı. Üstad bir kayanın başına oturup ayaklarını uçurumdan aşağıya sarkıttı. Eliyle Akdamar Adası’nı göstererek:

Akdamar Adası

‘Kardeşlerim, hükümet bana bu adayı verse, istediğim on talebeyi de yanıma koysa, bana on sene mühlet verseler, o zaman zarfında bu on talebemi yetiştirip her birini dünyanın ayrı bir bölgesine, kıtasına göndersem, Allah’ın izniyle on senede dünyayı fethedebilirim!’ dedi.

Üstad’ın bu hayali, bir dua oldu. ‘Van’daki isteğimi Cenab-ı Hak, Barla’da *Risale-i Nur*’un telif ve neşri ve ona sahip çıkan talebeleriyle gerçekleştirdi’ dedi.

Karınca Yuvası

Erek Dağı’na geldiğimizde Üstad, dereye bakan dik bir yarı göstererek:

‘Buradan içeri girilecek bir pencere, bir kapı gibi bir şey açın, içini oyarak toprağı boşaltın, bir mağara yapın, orası sıcak olur, kışı burada geçiririz!’ dedi.

Molla Abdurrahim isminde bir hocayla Üstad’ın emri üzerine oradan bir mağara kazmaya başladık. Kazarken, Üstad yanımızda ayakta Cevşen okuyup bize bakıyordu. O anda kazdığımız yerden karınca yuvası çıktı. Üstad müdahale etti.

‘Bu hayvanların yuvasını dağıtmayın, başka yerde kazın!’ dedi. Sebebini sorduğumuzda, ‘Bir ev yıkıp bir ev yapmak olmaz!’ dedi. Biz başka tarafı kazmaya başladık. Oradan da karınca yuvası çıktı.

‘Efendim buradan da çıktı!’ deyince:

‘Kardeşim, başka yeri kazın!’ dedi. Ve Üstad biraz uzaklaştı. Karıncasız yer bulmak mümkün değildi. Böylece üç yer değiştirdik. Abdurrahim Hoca hem yorulmuş, hem de terlemişti.

‘Vallahi bir daha Üstad’a haber verirsen kazmayı kafana yersin! O gelir gelmez, karıncaları karıştır görmesin. Yoksa biz bu işi böyle bitiremeyiz. Sonbahardır, karıncasız yer olmaz!’ dedi.

Neyse kazdık bitirdik, taş da çıkmadı. Sonunda güzel bir mağara yaptık.

Mübarek Üstad bütün hayvanlara, bütün varlıklara karşı çok şefkatliydi. Bir karıncayı bile incitmek istemezdi.

Erek Dağı’ndaki o mağaranın içinde beş-altı kişi kalabiliyorduk. Bir defasında müftüyle kardeşi Abdülmecid Efendi gelip çok rica ettiler:

‘Seyda, eğer buraya kar yağarsa, her yer kapanır, burası dağdır. Burayı bırak, bir köye veya Van’a gel. Bir oda tutalım, yine orada hizmetine devam edersin!’ dediler. Fakat Üstad’a kabul ettiremediler.

İlkbaharda Zernebat’a gittiğimizde yine arkadaşımınla dağda gezerken biraz çiçek toplayarak Üstad’ımıza getirdik. Memnun olacağını sanıyorduk. Halbuki çiçekleri kopardığımızdan çok müteessir oldu. Ve dedi ki:

‘Bunlar daha tesbihatlarını ve zikirlerini ikmal etmemişlerdir. Ne için vakti gelmeden kopardınız? Zikir ve tesbihatlarına mani oldunuz?’

Yabanî Hayvanların Kısmeti

Kışı geçirdikten sonra yaz boyunca Erek Dağı’nda kalmıştık. Dağlarda bol miktarda yabanî elmalara rastlıyorduk. Bunlardan koparıp yemek istediğimiz zaman Üstad mani oluyor:

‘Bunlar, yabanî hayvanların rızkı ve kısmetidir. Bizimki bağlarda ve bahçelerdedir. Cenab-ı Hak onlarınkini buralarda, bizimkini oralarda tayin etmiştir’ deyip bize yedirmiyordu.

Yine Erek Dağı'nda hayvan kestiğimiz zaman, işkembe, ciğer, bağırsak gibi artıklarını gömmeyip, hayvanların alabilecekleri yere bırakmamızı tembih ediyordu.

Siyah Yılan

Yine bir gün, Erek Dağı'nda üç talebeyle birlikte ayakkabılarımızı çıkarıp bir kayanın üzerine oturmuştuk. Üstad'ın yüzü bize dönük olarak vaaz ediyordu. Bir ara gözüm irice siyah bir yılanla takıldı. Yılan kayalar arasından çıkıp bize doğru geliyordu. Ben hemen kayanın üzerinden atlayıp taş aramaya başladım. Üstad:

'Ne yapıyorsun?' dedi.

'Yılan için taş arıyorum!' diye cevap verdim.

'Gel yerine otur, karışma!' dedi. Ben:

'Efendim bu kaya yılanları zehirli olurlar!' diyerek ısrar ettimse de:

'Gel otur!' diye emretti.

Yılan kayanın arasından süzüldü geldi, tam Üstad'ın önündeki ayakkabıların üzerine kıvrılıp çörekledi. Üstad hiç aldırmadan sohbetine devam etti. Yılan başını kaldırıp sanki bir tekkede sohbet dinler gibi on dakika kadar bizimle beraber Üstad'ı dinledi. Üstad'ın konuşması bitince tekrar yuvasına doğru süzülüp gitti. Biz buna hayretler içinde şahit olduk.

Kiliseden Çilehaneye

Mağarada bir-iki ay kaldıktan sonra hava soğumaya başladı. Bir ara Şeyh Masum Efendi, Üstad'ı Van'a götürmek için geldi, çok ısrar etti. Fakat Üstad, Erek'ten ayrılmadı.

Zernebat'ın tahminen iki yüz metre kadar kuzeyinde bir Ermeni kilisesi vardı. Önü çimenlikti. Oraya çekilmeye karar verdik. Üstad, o çimenliğin üzerine seccadesini serip tesbihat yapıyordu. Bu kilisenin bir tarafı yirmi, diğer tarafı da elli metre kadar uçurumdu. İki tarafı ise düzlüktü. Biz eşyalarımızı taşıyorduk, Üstad ise o düzlükte tesbihatla meşgul oluyordu.

Akşamüstü hava kararmak üzereyken bizi yanına çağırıldı. Genelde kerametini göstermek istemezdi. Kendisinden keramet bekleyen, şahsına makam verenlerden de hoşlanmazdı.

‘Kardeşlerim, size harika bir hadise anlatayım. Ben gözümü yummuş, tesbihatla meşgulken, muazzam bir gürültü işittim. Öyle bir ses ki, kalbimi kendine çevirdi. Zannettim ki, dağdan büyük bir parça koparak dereye yuvarlanmış. Yahut dereден muazzam bir sel geçmiş veyahut da bir araba yuvarlanmış!

Ayağa kalktım, dağa baktım, hiçbir emare yok! Dereye baktım, su yok, hiçbir şey göremedim. Hayretler içinde kalıp yerime oturdum.

Erek'te çilehanenin kalıntıları

Sonra kalbime ihtar edildi ki, bu kiliseyi cinnilerin küffarları karargâh yapmışlardı. Ben, peygamberlerin, evliyaların tesbihatlarını, zikirlerini ve Cevşen'i okuyunca, onlara bomba gibi tesir yaptı. Malum, nur ile zulmet bir arada durmaz. Bunlar bir beklediler, iki beklediler, ben devam ettim.

Sonunda cinni kâfirler dayanamayıp, ‘Biz bunun elinden kurtulamayacağız!’ deyip gittiler, buradan göç ettiler. Cenab-ı Hak, lütfu ve keremiyle maneviyattan âb-ı kevser gibi bir suyu kilisenin üzerine boşalttı. O gürültü, o suyun gürültüsüydü. Beni uyandırdı. ‘Said, burası tathir edildi, temizlendi, sana teslim edildi!’ denildi.

Bugünden itibaren buraya kilise değil, artık çilehane diyeceğiz!’ dedi ve ‘Mağaradaki eşyalarımızı buraya taşıyın!’ diye emir verdi. Biz de taşındık.

Ağacın Kesilmesine Çok Üzüldü

Çilehanenin kapısı yoktu. Üstad Hazretleri şehre gitmişti. Tam çilehanenin önündeki dereye bulunan büyük bir kavak ağacına göz dikmiştim. ‘Bundan iyi kapı ve pencere olabilir’ diye arkadaşım Hasan’la o ağacı kökünden kestik. Çoravanis’ten getirdiğim malzemelerle kapıyı iptidaî de olsa yapıp taktık. ‘Hz. Üstad gelecek görecektir, bizi taltif edecek’ diye seviniyordum.

Akşama doğru geldi. Selam verdi ve manzarayı geriden seyretti. Ağacın kesildiğini görünce benimle konuşmadan üzerinde vakit namazlarını kıldığı yekpare taşın üzerine oturdu. Derin derin düşünmeye başladı. Çok üzüntülü bir hali vardı. Yanına vardım dedim ki:

‘Seyda, kurban, hayırdır? Bir akraban veya bir yakının mı ölmüştür? Yoksa başına bir hadise mi geldi?’

Üstad beni hayrete düşüren bir cevap verdi:

‘Hayır kardeşim, biz sana bir vazife verdik. Fakat sen gidip benim sabahları ders ve zikir arkadaşımı kökünden kesmişsin, buna çok üzüldüm. Gözüm yaşla doldu. Keşke bunu kesmeseydin, kapı da yapmasaydın!’ dedi.

Eyvah baltayı taşa vurmuşuz. Boynumu büktüm, affımı diledim.

Şimdi bana soruyorlar, ‘Kim bu Bediüzzaman?’ diye. İşte Bediüzzaman, ağacın kesilmesine bile ağlayan insan... Üstelik o tarihlerde Ereğ Dağı dipten tepeye kadar ağaçlarla kaplıydı. Daha sonraki yıllarda bir kısmı yanarak, bir kısmı köylüler tarafından kesilerek yok edildi.

“Münakaşaya Mahal Verme”

Bir keresinde köyden gelen bir arkadaşla odun kesmeye çalışıyorduk. Arkadaş ağacın düğüm yerinden kesilsin istiyordu. Ben oradan kesmek zor olur diye itiraz ediyordum. Münakaşayı duyan Üstad geldi.

‘Ne oluyor kardeşim, niye münakaşa ediyorsunuz?’ dedi. Durumu anlattım. Üstad:

‘Kardeşim, bu arkadaşın yaşça senden büyüktür. Oradan kesseniz ne kadar fark eder?’ dedi. Ben:

‘On beş dakika’ dedim.

‘Eh, münakaşaya değer mi? Sana bir arkadaşın, ‘Bana Allah için on dakika yardım et’ dese, etmez misin? Öyleyse onun sözünü dinle, düğümden kes, münakaşaya mahal verme!’ dedi.

“Korkak Olma!”

Bir gece misafirler gelmişti. Üstad su istedi. Testide su kalmamıştı. On beş dakikalık bir uzaklıkta, vahşi hayvanların bulunduğu dereydi su. Korktuğum için duymazlıktan geldim. Bir daha seslendi. Dedim:

‘Su yoktur!’

‘Git, getir!’

‘Benden başka kimse yok mu?’

‘Niye, sen ağa mısın, niçin gitmiyorsun?’

‘Üstad’ım, bana ne iş verirseniz verin, ama oraya göndermeyin!’ dedim.

‘Neden korkuyorsun?’

‘Orada cinler var, kurtlar var. Ben nasıl gideyim, onlardan korkuyorum.’

‘Kardeşim, onların dizgini kendi elinde değil. Bak, geçen gece, geç vakitte teheccüt namazına kalkmışım. Gömleğimi düğmeliyordum. Bir de baktım, kapıda bir karartı! ‘Allah Allah, burada koyun sürüsü, çoban yok ki köpek olsun. Neyin nesidir?’ dedim.

Dikkat ettim, bir kurt efendi! Hem de kocaman bir kurt! Sizlerin arasından geçerek doğru benim yanıma geldi. Ben elbisemi giyiyordum. Allah Allah, yolunu mu şaşırmış? Yoksa başka maksatla mı gelmiş?

‘Gel bakayım’ dedim. Bir müddet birbirimize baktık. Durdu durdu, lisan-ı haliyle bana dedi: ‘Bu kadar karşında durdum, bana bir ikram ve ihsanda bulunmadın. Minnetin kapında kalsın. Ben de Rezzak-ı Hakiki’ye giderim. Rızkımı O’ndan

talep ederim!’ Çıkıp gitti. Şimdi o kurdun dizgini kendi elinde olsaydı, üç tanemizi parçalamaz mıydı? Demek ki, dizgini kendi elinde değil, insana bir şey yapamaz!’ dedi.

Bunun üzerine Molla Resul bize dönerek yavaş sesle:

‘Ben gece kurt geldiğinde uyanmıştım. Ama kurdu görünce korkudan hemen yorganı başıma çektim. Yorgan altından Üstad’ı ve kurdu seyrettim. Yemin ederim ki, kurt, üç sefer Üstad’ın ayakkabılarını kokladı, yaladı, yüzüne gözüne sürdü, Üstad’a baktı baktı, ondan sonra çekip gitti!’ dedi.

Neyse, Üstad bunu anlatınca ben:

‘Kurdu anladık, peki cinlerden nasıl kurtulacağım?’ dedim.

‘Bir defa Bismillahirrahmanirrahim de, cinlerin ortasına dal, sana hiçbir şey yapamazlar. Nasıl ki, bir çoban asker olur, inzibat elbisesi giyer, şehre gidip vazife icabı, ‘Haydi dükkânları kapatın!’ der, ona kimse itiraz edemez. ‘O emir mutlak başka yerden geliyor’ diye hemen dükkânları kapatırlar. Aynen onun gibi besmele elbisesini giyince cinlerden hiç kimse sana ilişemez!’ dedi.

Ne bahane ileri sürdümse hepsinin önünü kesti, yanıma da kimseyi vermedi. Testiyi alıp yalnız başıma suya gitmek zorunda kaldım. Doldurup geldiğimde gülerek bana baktı.

‘Bir şey gördün mü?’ dedi.

‘Yok.’

‘İşte böyle şecaatli ol, korkak olma!’ dedi.

Harama Nazar

Bir gün birkaç sual hazırlamış, Üstad’ımızdan soracaktım. Sohbet esnasında daha ben sormadan onları cevaplandırmaya başladı. Yalnız geriye bir sualim kalmıştı. O da harama nazar konusundaydı. Ben daha bunu sormadan hiddetle elini elinin üstüne vurup konuşmaya başladı.

‘Ben Eski Said’den memnun değildim. Yalnız üç halinden razıydım. İstanbul’un en şaşıklı devrinde her hafta pırlanta gibi bir elbise değiştirirdim. Benim fakih arkadaşlarım, aralarında birini gözcü tayin edip:

‘Bunun peşinden git bakalım, nerelere gidiyor, ne yapıyor?’ diye takip ettirirlerdi. Üç gün sonra onlarla sohbet ederken bana:

‘Said sen ne yapsan haktır, hak yolda gidiyorsun, davanda muvaffak olacaksın!’ dediler.

‘Niçin böyle söylüyorsunuz?’ dediğimde şu cevabı verdiler:

‘Biz üç gündür, şeriata aykırı davranışta bulunuyor musun, diye seni takip ettirdik. Fakat baktık ki, sen kendi halindesin, başka bir şeyden haberin yok. Bunun için sen inşaallah gayende muvaffak olacaksın!’

Evet, nazar, yani harama bakmak meselesine gelince, nasıl küçük bir ateş bir ormana atılınca yavaş yavaş o ormanı mahveder, bitirir. Nazara tenezzül eden bir mü’min de amelini günbegün yer, bitirir. Korkarım ki, akıbeti vahim olur!’ dedi.

Ekmek Kırıntılarının Lezzeti

Bir gün dağda ekmeğimiz bitmişti. Yufka ekmeğinden yiyorduk. Onun da toz haline gelen kırıntıları kalmıştı. Onları toplayıp bir torbaya koyduk, hayvan dokunmasın diye bir ağaca astık. Aynı şekilde biraz peynir artıkları vardı. Öğle vakti oldu, yemeğe sıra geldi. Üstad bize ekmeğimizi taksim ederek verirdi.

‘Molla Hamid ekmeği taksim et!’ dedi. Baktım, ortada taksim edilecek ekmek yok. Hepsi toz haline gelmiş.

‘Avuç avuç herkesin önüne bir parça koy! Sonra da biraz çay yap, beraber yiyelim!’ dedi.

‘Efendim çay ve şekerimiz de tükendi!’ dedim.

‘O zaman Zernebat suyundan içelim’ dedi.

O ekmek kırıntıları ile Zernebat suyunu katık yapıp yemeye başladık. Öyle lezzetliydi ki, o zamana kadar yediğim hiçbir yemekten o lezzeti almamıştım. Üstad:

‘Molla Resul! Sen söyle, şimdi acaba vali bu lezzeti alabilir mi?’ dedi. Molla Resul:

‘Seyda, verdin bize toz şeklinde kuru bir avuç kırıntı, su olmasa o da boğazımızdan geçmeyecek! Bir de kalkmış validen bahsediyorsun. Vali, kim bilir şimdi nasıl etli, sütlü yemekler yiyor?’ dedi. Üstad:

‘Yok yok, Molla Resul, vali bu lezzeti alamaz!’ dedi. Molla Resul:

‘Nasıl alamaz?’ diye ısrar edince:

‘Şimdi o zaten tok, midesini doldurmuş, neyi yesem diye düşünür, her yemeği beğenmez. Onun için bizim gibi lezzet alamaz. Çünkü aç adam nimetin kıymetini bilebilir’ dedi.

“Bir Horozumuz Olsa...”

Erek Dağı’ndayken sabah namazlarına kalkmamız biraz zor oluyordu. Çünkü gece geç saatlere kadar ibadet ediyorduk. Üstad:

‘Keşke beyaz bir horozumuz olsa, sabahları ötüp bizi namaza kaldırırsa!’ dedi. Ben hemen:

‘Üstad’ım, bizim beyaz, hem de nişansız bir horozumuz var, onu getireyim!’ dedim. Biraz düşündükten sonra:

‘Evet kardeşim, horoz gelse iyi olur, ama kendisine bir hanım lazım, yalnız kalamaz!’

‘Tavuk da var efendim!’

‘Tavuk da olsa onlara yem, kümes lazım!’

‘Efendim, o da kolay, buğdayımız çoktur, getireyim, yesinler’ deyince:

‘Kardeşim, ben kendimi dünyadan tecrit etmek istiyorum. Sen beni tekrar dünyaya çekmeye çalışıyorsun. Yok, horoz falan lazım değil’ dedi.

Cuma Namazı İçin

Molla Resul ve arkadaşlarla dağdaydık. İlimle meşguldük. Bir gün cuma namazı için Van’a gidiyorduk. Üstad yolda yürürken, Molla Resul ve arkadaşlara:

‘Ya siz ileri gidin, ya geri kalın!’ dedi. Molla Resul:

‘Üstad’ım, herkes yolda arkadaş arar, eğlenerek gitsin, vakit geçsin diye. Sen bizi bırakıp yalnız gidiyorsun?’ dedi. Üstad:

‘Dağdan Van’a gidene kadar birçok evradımı okur, bitiririm. Oysa siz beni konuşturup vazifemden alıkoyarsınız. Bazı insanlar, ekin biçen amelenin yanına gider, o da onlarla biçmeye başlar, adamı gayrete getirir. Bazıları da çalışkan amelelere, ‘Hele gelin bir sigara içelim’ deyip onları da işten alıkoyar. Siz onlar gibi beni işimden geri bırakırsınız. Ömrümün boş geçmesini istemiyorum. Yolumuz iki saattir. Ben o zaman zarfında evradlarımı okurum!’ demişti.

“Karpuz Ya Ölmüş Ya Doğurmuş”

Suyun başında güzel bir havuz yapmıştık. Bir karpuzumuz vardı, soğusun diye içine koymuştuk. Üstad Van’a gitmişti. Bir müddet sonra arkadaşım karpuzu getirip ikiye böldü. Baktım bir parçasını yedi, diğerini de ben yedim.

Sonra karpuzun iki parça olan kabuklarını ters çevirip suyun üzerine koyduk. Üstad akşam geldi, baktı baktı... Karpuz iki tane görünüyordu.

‘Fesühhanallah! Bizim karpuz ya ölmüş, ya da doğurmuş!’ dedi. Ben:

‘Arkadaşım ikiye böldü, Biz de onu yedik!’ dedim. Üstad tebessüm etti:

‘Afiyet olsun!’ dedi.”

Üç Şeyi Niye Yapmadı?

Bir gün dağdan Van’a giderken Molla Yasin’in şahit olduğu bir hatıra da şöyle:

“Beraber şehre gidiyorduk. Yolda dedim:

‘Üstad’ım, sen dünyada üç şeyi yapmadın. Biri tehhül (evlenme), ikincisi kisve-i ilmiyeye girmek, üçüncüsü de Hicaz’a gitmek... Bunların sebebi nedir?’

Şöyle dedi:

‘Evlenmedim. Çünkü faniyim, fani olanı istemem, isterim bir yâr-ı Bâki isterim. Sen diyeceksin, oğlun olur, onu büyütür, okutursun. Doksan dokuz sevabı benim, biri senindir. Ben o zahmete niçin gireyim?’

Kisve-i diniyeye girmeme sebebi ise... Allah bir adamı sevse, ama halk yüzüne bakmasa ne önemi var? Ben de öyle olmak isterim. Kisve giyeyim, halk beni büyük tanısin, elimi öpsün istemem.

Hicaz’a gitmeye gelince, benim neyim var ki Hicaz’a gideyim?’ dedi. Ben:

‘Hocam, senden küçük kardeşin Abdülmecid gitti. Sen de gidebilirdin!’ dedim. Bunun üzerine:

‘Bir sefer hacca gitmekle o haz anlaşılmaz. Günde beş sefer başı Hacerü’l-Esved’in altına secde niyetiyle koymadıktan sonra, ne çıkar? Ben, *‘Teveccehtü ila beytike’ş-şerif*’ deyip beytullahı tavaf edene hacı derim!’ dedi. Ben de:

‘Senin gibi kim olabilir mübarek?’ dedim.

Yine başka bir gün hocalarla beraber otururken Üstad’a bu konuları sormuşlardı. Üstad şöyle cevap vermişti:

‘Kardeşim, hac parası olana farzdır. Benim o kadar param olmadı.

İkincisi, sakal meselesi. Ben, padişahlar zamanından beri hapslere, gözaltılara tabi tutuldum. Hapiste saç ve sakallar kesiliyordu. Sakalımın kesilmesinden ise başımın kesilmesini tercih edecektim.

Evlenme meselesine gelince, ahırzaman insanları helake giderken, evlenme meselesi aklıma bile gelmedi. Devamlı tarassut, sürgün ve hapisteyken zaten evlilik olmazdı!’ demişti.”

Kalaycı Şeref Usta

O günlere ait Molla Maruf’un bir hatırası ise şöyledir:

‘Bir yaz günü, Üstad’ı, Ereğ’te ziyarete gitmiştim. Molla Resul, Molla Yusuf, Molla Hamid, Ali Çavuş’la beraber dağdan indiklerini gördüm. Ben Ereğ Dağı’nın kuzeyinde bir

köyde imamlık yapıyordum. Köyümüz Üstad'ın kaldığı yere yakındı. Nereye gittiklerini sordum. Üstad'ın devamlı hizmetinde bulunan Molla Hamid, geziye çıktıklarını, çarşıdan geçip kaleye gideceklerini söyledi. Ben de onlara iştirak ettim.

Çarşıdan geçerken bir kalaycı ustası, Üstad'a dik dik bakıyordu. Kalaycının yanından geçip Beşyol mevkiine gelince Üstad birden geri döndü ve çarşının içine doğru yürümeye başladı. Molla Hamid, Üstad'la serbest konuşurdu:

'Seyda çarşının içinden geliyoruz, niye tekrar oraya dönüyorsun?' dedi.

'Bir işim var, beş dakika uğrayalım, sonra yine kaleye gideriz' dedi. Çarşıda o dik dik bakan kalaycı Şeref Usta'nın dükkânının önünde durdu.

'Şeref Efendi! Ben seni gördüğümde sana, 'Bu Şeref Efendi kalaycılıktan ne anlar, esnaflığı ne bilir?' dedim mi? Ben sizin mesleğinizi bilmem. Ancak seni denedikten ve iş yaptırdıktan sonra anlarım. Hadi Cenab-ı Hak kolaylıklar versin, Allah'a ısmarladık!' dedi. Oradan ayrıldık.

Kalaycı Şeref Efendi arkadan hızla koştu geldi, Üstad'ın eline kapandı, özür dileyerek zorla elini öptü.

'Seyda hakkını helal et, bir halt işledik. Ya Rabbi tövbe, Allah'ım affeyle!' dedi.

Olup bitenden haberimiz yoktu. Üstad niye geri döndü? Bu adam ona neden böyle söyledi? Merak ediyorduk. O zaman Üstad'a da soramazdık.

Daha sonra Molla Hamid geri dönüp adamla konuşunca mesele anlaşıldı. Molla Hamid:

'Adama, Üstad'ın gönlünü kıracak bir şey mi yaptın?' dedim. Adamın gözleri faltaşı gibi açıldı.

'Yahu kardeşim, siz giderken kalbimden, 'Van'da onlarca şeyh, seyyid, âlim kimseler var. Hepsi sakallı, sarıklı, cübbeli. Bu zatta bunların hiçbiri yok. Çok mütevazi, acaba ilmi var mı ki, buna bu kadar teveccüh edip hürmet ediliyor?' diye içimden geçirdim.

Sonra içeri girip işime başladım. Az sonra döndü geldi, kalbimi okudu, bana o sözleri söyledi, öyle donup kaldım. Fakat kısa zamanda kendimi toparlayıp hürmetle elini öptüm, ‘Ya Rabbi, tövbe’ dedim. Hani derler ya, ‘Âlimin önünde diline, velinin önünde kalbine hâkim ol!’ diye. Üstad’da hem ilim, hem de velayet var. Artık o zatı nerede görsem, hürmet ve saygıyla elinden öper, önünde eğilirim!’ dedi.”

Valiyle Konuşmaya Tenezzül Etmezken...

Molla Hamid devam ediyor:

“Bir gün Üstad’la beraber Zernebat’a çıkıyorduk. Suyun başında namaz kılmak ve abdest almak için basacağımız plaka gibi iki taş almıştık. Yassı taş Üstad’ın elindeydi, diğerini ben taşıyordum. Bayır yukarı çıkarken Üstad’ın eskimiş ayakkabısı ayağından çıkıp yuvarlandı. Üstad, doğrulup peşinden bakarak:

‘Heeey, heeeyyy! Bir zaman Said, şal şepik içinde, gümüş kabzalı kamasıyla, rovelveriyle, ayağında çizmesi, elinde kamçısıyla Van Valisi Tahir Paşa’yla konuşmaya bile tenezzül etmezdi. Şimdi eskimiş ayakkabılar bile onu dinlemiyor!’ dedi.

Sonra elindeki o taşla ayakkabısını almaya yönelince, ben çabuk davrandım, gidip ayakkabısını alıp getirdim. Ayakkabı kurumuş ve çekilmişti.

‘Üstad’ım yeni bir ayakkabı alalım. Durumum iyidir’ dedim.

‘Yok birader, ayakkabı daha yırtılmamış!’ dedi. Ben:

‘Seyda yırtılmamış ama, yırtılmadan beter olmuş!’ dedim. Sonra Van valisinden ve eski günlerden bahsedince:

‘Keşke o günler uzun olsaydı Üstad’ım!’ dedim.

‘Sus ahmak, o günler Said çamurdaydı!’ dedi.

Her Gün Tıraş

Üstad’ımız daima usturayla tıraş olurdu. Bir gün yine dağda cep aynasını kayanın üzerine koyup karşısında tıraş oluyordu. Bunu gören Molla Resul dayanamadı sordu:

‘Seyda, burası dağdır, burada ne vali var, ne paşa, ne de bir davet. O halde niçin zahmet edip iki günde bir tıraş oluyorsun? Biraz uzasa ne olacak yani?’ Üstad:

‘Kardeşim, sakalım, saçım birbirine karışsa, dinsizler, ‘Said öldü, bitti!’ diyecekler. Ben onlara karşı her zaman dipdiri ve temiz olarak kalacağım. Yumruğum münafık dinsizlerin başından eksik olmayacak!’ dedi.

“Ağızda Bir Dakika Duruyor”

Üstad yemeğe önem vermezdi.

‘Benim için önemli olan temiz hava ve sudur’ derdi.

Bir gün davete gitmiştik. Davette çok çeşitli yemekler vardı. Üstad bir kap istedi. Yemeklerin tatlısını, tuzlusunu, ekşisini birbirine karıştırıp kendisine ayırırken ev sahibi:

‘Kurban, ne yapıyorsun, böyle olmaz!’ diye itiraz etti. Üstad:

‘Neden olmasın?’ dedi. Ev sahibi:

‘Ağızda tadı hoş olmaz!’ deyince Üstad:

‘Kardeşim, ağızda bir dakika duruyor, midede dört veya beş saat duracak. Midenin bunu nasıl kabul edeceğini hiç düşünüyor musunuz?’ dedi ve ekledi:

‘İşte hastalıklar, böyle önüne geleni mideye doldurmaktan ileri geliyor!’

Sonra o tabaktan sadece iki lokma alıp kalktı.”

“Keyfe Bak!”

Ali Çavuş anlatıyor:

‘Üstad yüksek yerlerden çok hoşlanırdı. Kendisi hep yükseklerle çıkardı.

‘Gelin, burası daha güzeldir!’ diye bizi de çağırırdı. Biz varınca, biraz sonra yine kalkar gider, daha yükseklerle çıkardı.

Bir gün Şeyh Enver, ben, Üstad, üçümüz dağın başında oturmuşuz. Bahar yakındı. Şeyh Enver:

‘Gidelim biraz ışkın toplayalım’ dedi.

‘Peki, siz ikiniz gidin, ben de ayrı gideyim’ dedi.

Şeyh Enver’le beraber gittik, kendisi tek başına gitti. Epey dolaştıktan sonra bir kayanın dibine geldik. Baktık orada yine coşmuş okuyor. Şeyh Enver:

‘Keyfine bak. Onun keyfi işte budur!’ dedi.

Ben bir deste ışkın toplamış, aralarına da yeni açmış bir dağ gülü koymuştum. Beraber ayakta dikilip ışkın yerken, Şeyh Enver elimdeki güllü ışkını aldı:

‘Bunu Seyda’ya götüreyim’ dedi. Seyda onu görünce:

‘Bu çiçek, yeryüzünü süslemiş, Allah’ın sanatını halkına gösteriyordu. Bu adamın ne hakkı var ki gidip bunu koparmış!’ diye karşılık verdi.”

“Hayvanların Gıybetini Yapma”

Molla Hamid anlatıyor:

‘Bir gün ekmeğimiz bitti. Ekmek almak için Van’a gittim. Dönerken köpekler üzerime hücum etti. Çoban yetişti, beni kurtardı. Vardığında Üstad:

‘Korktun mu?’ diye sordu.

‘Ne demek, çoban yetişmeseydi, beni kapacaklardı!’ dedim. Korkuları hâlâ üzerimdeydi. Biraz sonra tekrar söylenmeye başladım.

‘Bu hayvanlar süt içe içe olmuş ayı gibi. Beni de yiyecektiler!’ dedim. Üstad:

‘Kardeşim yeter. Hayvanların gıybetini yapma! Onlar vazifelerini yapıyorlar. Bir lokma ekmek için sahiplerine ne kadar sadakat gösteriyorlar’ deyip bana hayvanların gıybetini yaptırmadı.

Derviş Kamil

Üstad meczupları da idare ederdi. Bunlardan biri Derviş Kamil’di. Bir gün Üstad, Ereğ’teki ikametgâhında yoktu. Geç vakit oldu, gelmedi. Hava da soğuktu. Ben çalı çırpı ile çilehanedeki teneke sobamızı yakmaya çalışıyordum.

Bizimle beraber kalan Derviş Kamil birden ayağa fırlayarak:

‘Bak, bak! İşte cinni kardaşlar, cinni kardaşlar!’ diye bağırp odada dönmeye başladı. Benim yaşıım o zaman gençti. Bu cinni taifesinden çok korkuyordum. İçimden:

‘Nerdesin Seyda, beni bu meczupla bırakıp nereye gittin?’ diye bağırasım geldi. Üstad bir türlü gelmiyordu ve adamın cezbe hali de dinmiyordu.

‘Ya Rabbi, bu adam dev gibi, bana bir saldırırsa, ben ne yapacağım?’ diye düşünürken sopa küreğini sapından kavradım, sivri tarafını ona doğru çevirdim. Üstüme gelirse onunla kendimi koruyacaktım. Fakat bir-iki saat sonra cezbe hali gitti. Sakinleşti, oraya uzanıp yattı. Ben de derin bir nefes aldım.

Sabah oldu, öğlene doğru Hz. Üstad geldi. Durumu kendisine anlattım. Bu azgın adamın beni öldürebileceğinden bahsettim. Çok korktuğumu ve onu yanından kovmasını söyledim. Üstad:

‘Korkma kardaşım, Kamil benim dervişimdir. Ondan zarar gelmez. Ona saygılı ol, karışma!’ dedi.

Bir süre sonra Üstad, aşiret ağaları, beyler ve şeyhlerle birlikte Batı Anadolu’ya sürgün edilince, Derviş Kamil Üstad’ın ayrılığına dayanamadı. Üzüntüsünden kendini dağlara attı. Uzun zaman gözlerden kayboldu. Ara sıra Erek ve Başit civarlarındaki köylerde görünüp ekmek, peynir istediği, sonra yine mağaralara çekilip gözden kaybolduğu söylendi.

Aradan epey zaman geçti. Üstad’ın savaş arkadaşlarından olan Molla Münevver bir gün dükkâna geldi.

‘Haberin var mı?’

‘Hayrola nedir?’

Çaycı Emin (yukarıda solda), Molla Münevver (beyaz sarıklı) ve Molla Hamid Ağabey

‘Bizim Derviş Kamil gelmiş, saç ve sakalı birbirine karışmış. Cumhuriyet Caddesi’nde asker gibi yürüyerek ‘Elif zebere, Miko gebere, Said’im, Enver’im neredesiniz?’ diye bağıyor. Yanına da kimseyi yanaştırmıyor!’

Zaten dev yapılı biriydi, bir vursa adamın işini bitirirdi.

Hemen Molla Münevver’le koştuk gittik. Bizi görünce sakinleşti. Gelip boynumuza sarıldı ve ağlamaya başladı. Ona bakmaya kendimizi mecbur biliyorduk. Çünkü Hz. Üstad’a âşıktı, onun bize bir emanetiydi. Onu evvela hamama götürdük, güzelce yıkadık. Sonra berbere götürüp tıraş ettirdik. Bir cami hücrelerini ayarladık. Orada kalmaya başladı. Bir daha da dağa salmadık. Sonra orada vefat etti.

Tokat Yediler

Üstad ayrıldıktan sonra çilehanenin yerini iki akraba aile satın aldı. Bunlar, ev yapmak için çilehanenin duvarlarını ve taşlarını sökmek istediler. Aralarında kavga çıktı, birbirlerine girdiler. Jandarma gelene kadar birbirlerinden altı kişiyi öldürdüler. Bundan sonra da, ‘Burası uğurlu gelmedi’ deyip orayı terk ettiler.

Şeyh Enver’in Kerameti

Erek Dağı’na Üstad’ın ziyaretine gelen âlim ve şeyhler arasında Şeyh Enver’in yeri ayrıdır. Şeyh Enver, âlim, fazıl ve

gerçek bir şeyhti. Kendisi Türk asıllıydı, soyu Osmanlılara dayanırdı.

Bir gün, yine çok müdakkik bir âlim olan Molla Maruf ile Şeyh Enver arasında latifeli konuşmalar geçiyordu. Molla Maruf, Şeyh Enver’i tecrübe için cemaat içinde:

‘Efendim, ben senden içimden bir şey isteyeceğim. Eğer sen gerçekten şeyhsen kerametini göster, benim isteğimi yerine getir!’ dedi.

Bunun üzerine Üstad araya girerek:

‘Molla Maruf, benim kardeşimden vazgeç, onu sıkıştırma!’ dedi. O sırada Şeyh Enver, Üstad’ın yanı başında oturuyordu. Eliyle sakalını sıvazlayıp düşündükten sonra:

‘Molla Maruf! Vallahi istediğin şey şimdi yanımda yoktur. Ama bana gelirse söz veriyorum, sana vereceğim!’ dedi. Bunun üzerine Üstad kendisine:

‘Molla Maruf sizden ne istiyor?’ dedi. Şeyh Enver:

‘Efendim, benden beyaz bir dağ keçisi postu istiyor’ dedi. Bunun üzerine müttaki bir zat olan Molla Maruf, altı metre öteden dizleri üstüne sürünerek Şeyh Enver Efendi’nin önüne gelip:

‘Ver elini!’ dedi. Şeyh Enver elini vermedi, kucaklaştılar. Molla Maruf:

‘Vallahi kalbimdekini Allah’tan ve benden başka kimse bilmiyordu. Şeyh Enver’in gerçekten şeyh olduğuna inandım!’ dedi.

Çilehanedeyken üç kilo kavurma, bir batman kadar bulgur vardı. Üstad’ımızın talebe ve misafirlerinden bazen yirmi kişi yediği halde kırk gün devam etti. Sonra bereketten bahsettik, kesildi.”

Üstad’ın Parası

Molla Yasin’in bir hatırası da şöyle:

“Bir gün dağdan Van’a cuma namazına gidiyorduk. Üstad:

‘Burada mektep yapacağım, şu kadar talebe okutacağım’ diyordu.

‘Hocam, senin çok paran var mı? Bu işler parayla olur!’ dedim.

‘Ben, on beş sene evvel İstanbul’daydım. Kemerimde yirmi altınım vardı. Ne kadar harcasam da bitmiyordu. Benim bütün param odur. Başka param yok!’ dedi.”

“İmkânsız, Alacaksın!”

Molla Hamid anlatmaya devam ediyor:

‘Köyümüzde fakir bir şeyh vardı. Üstad bana:

‘Ona benim namıma altı çap buğday ver. Parasını gel benden al!’ dedi. ‘Peki’ deyip adama beş çap buğdayı verdim. Fakat, niyetim Üstad’dan parasını almamaktı. Yanına gittiğimde çıkardı bana bir altın attı. Dedim:

‘Bu nedir?’

‘Sen adama buğday verdin ya!’

‘Almam, olmaz!’

‘İmkânsız, alacaksın!’ dedi.

Sonunda o parayı bir teberrük olarak aldım. Ama hamdolsun, onu harcamadım, sakladım. Hâlâ bende durur. Seyda’nın evsafını ömür boyu anlatsam bitiremem!

“Onu Sen mi Yarattın?”

Hayvanlara karşı olan şefkat ve merhameti saymakla bitmez. Bu hususta çok hatıralar var. Zernebat’ta bulunduğumuz bir zaman bana ve arkadaşıma:

‘Ben tesbihatla meşgul olacağım, siz biraz gezin!’ dedi. Biz dışarı çıkıp dağa doğru gittik. Dağda gezerken bir kertenkeleye rast geldik. Bizde kertenkeleyi öldürmek sevap sayılır. Hemen bir taş alıp başını ezdim. Döndüğümüzde:

‘Ne yaptınız, ne var ne yok?’ dedi. Ben de bir marifet yapmış gibi:

‘Kedi kafası kadar kafası olan bir kertenkeleyi öldürdüm!’ dedim. Üstad’dan takdir beklerken:

‘Ne yaptınız, evinizi harap ettiniz!’ dedi. Ben:

‘Efendim bizde yedi kertenkele öldüren bir hac sevabını kazanır’ derler.

‘Keçeli bunu sen hangi kitapta gördün? O zaman yedi kertenkele öldüren hacca gitmekten kurtulsun. Böyle şey olur mu?’ Ardından, ‘Gelin buraya, cevap verin bakalım’ deyip bizi bir hesaba çekti ki, ne diyeceğimizi şaşırdık.

‘O hayvan size hücum etti mi?’

‘Hayır.’

‘Sizi ısırdı mı?’

‘Hayır.’

‘Elinizden bir şey aldı mı?’

‘Hayır.’

‘Hududunuza tecavüz etti mi?’

‘Hayır.’

‘Sizin mülkünüzde mi geziyor?’

‘Hayır.’

‘Sizin rızkınızla mı geçiniyor?’

‘Hayır.’

‘Peki ne için halk olduğunu biliyor musunuz?’

‘Hayır.’

‘Onu yaratan sizin öldürmeniz için mi yarattı?’

‘(...)’

Peşpeşe o kadar soru sordu ki, artık mahcubiyetten yerin dibine geçmiştim. Ne kadar hata ettiğimi anladım. Bu dersten sonra hayatım boyunca bir daha hiçbir canlı mahluku öldürmeye cesaret edemedim.

Köpekler...

Yine bir cuma namazı için şehre gitmiş, dönüyorduk. Dağda koyunlar yayılıyordu. Bir de baktım Çoravanis'in boynu tasmalı Kurt köpekleri havlayarak tepelerden üzerimize doğru geliyorlar! Hemen yerden topladığım taşları ceket ceplerime doldurmaya başladım. Üstad:

'Ne yapıyorsun?' dedi.

'Seyda görmüyor musun, üzerimize geliyorlar!' dedim.

'Ayıp ayıp, at onları, bir daha görmeyeyim!' dedi. Ben de hepsini attım.

Sütle beslenen dev gibi köpekler, sağ taraftan geliyorlardı. Ben, ilk defa Üstad'la muhatap olsunlar diye Üstad'ın soluna geçtim. Kısa zamanda sekiz-on köpek bize iyice yaklaştılar. 'Ne olacak?' diye merak ediyordum. Üstad elindeki şemsiyeyi onlara doğru çevirdi, gür bir sesle:

'Bısekine, bısekine!' yani Kürtçe 'Durun, durun, biz hain değiliz!' dedi. Baktım köpekler adeta yere mihlandılar, seslerini kestiler. Biz de yolumuza devam ettik."

Molla Hamid'in bununla ilgili bir hatırası da şöyledir:

"Gittiğim şehirlerde bu hatırayı anlatıyordum. Bir gün Ankara Üniversitesi'nden beş kardeş, Erek Dağı'na gezmeye gitmişler. Yaya olarak köyden geçerken bunlara iki köpek musallat olmuş. Dört arkadaş tabana kuvvet kaçıp bir kayanın üzerine çıkmışlar. Fakat içlerinden biri kaçmamış. Köpekler kendisine doğru gelince tıpkı Üstad gibi:

'Kâfi, kâfi, havlamayın! Biz hain değiliz' demiş.

Fakat köpeğin biri bacaklarına, diğeri omuzlarına hücum edip genci yere yatırmışlar. Bir müddet köpeklerle boğuşan genç, yaka paça yırtık, vücudu kan revan içinde zor kurtulmuş. Can havliyle kaçıp arkadaşlarının yanına geldiğinde arkadaşları:

'Yahu neden kaçmadın?' demişler.

'Ne bileyim, Üstad'ın dediği gibi, 'Biz hain değiliz!' deyip elimi uzattım. Ama bu köpekler hain çıktı, beni perişan ettiler!' demiş. Arkadaşları:

‘Kardeşim, sen kendini Bediüzzaman mı zannettin? Söz aynı söz, ama ağız aynı ağız değil. O Bediüzzaman’a mahsustur!’ demişler.”

Tanımadığı Eski Talebesi

Molla Hamid anlatmaya devam ediyor:

“Yine bir gün eski talebelerden biri geldi. Kendisini tanırdım. Gürpınar’ın bir köyündendi. Üstad ona vaktiyle çok emek vermiş, fakat sonra o kaytarmış, hizmetten uzaklaşıp uzun zaman Üstad’ın yanına gelmemişti. Üstad onu görünce:

‘Kardeşim seni tanımıyorum!’ dedi. O, her ne kadar:

‘Seyda, ben filanın oğluyum, senden şu kadar ders aldım, falan köydenim. Sen bizim köye de gelmiştin’ diye kendini tanıtmaya çalışsa da Üstad:

‘Fesühbanallah, seni unutmuşum, tanımıyorum!’ dedi. Ve onunla sohbet etmedi. O da oradan ayrıлып gitti. Üstad lakayt hareketlerde bulunup hizmeti bırakmasına kırılmıştı. O gittikten sonra dedi ki:

‘Bizler bir kişiyi bin defa kucaklarız, tekrar tekrar salmayız. Fakat sonra bir bıraktık mı, artık bir daha uğraşmaz ve alakadar olmayız. Bunu bilin ve ona göre hareket edin, gaflete düşmeyin!’ dedi.

Bir gün yine Erek Dağı’nda birkaç talebe beraberdik. Bize bakarak sordu:

‘Ben olmasam siz ne yaparsınız?’ dedi. Biz:

‘Hiç Seyda, ne yaparız?’ dedik.

Kısa bir sessizlikten sonra şöyle bir cümle daha söyledi:

‘Peki siz olmasanız ben ne yaparım? Çünkü ilmimi birilerine satmam lazım. O da sizsiniz!’ buyurdu.

Esaseddin

Bir gün Üstad’la beraber yakın bir köye gitmiştik. Çilehanede kimse kalmamıştı. Dönüp geldiğimizde, Üstad’ın ağaçtaki menzilinde bir adamın olduğunu gördük. Üstad:

‘Molla Hamid, bu ağaçtaki adam kimdir ki, bizden izinsiz gelip ağaca çıkmış?’ dedi.

Biraz yaklaştık. Baktım Esaseddin isminde bir arkadaş. Fakat Esaseddin o kadar gülüyor, o kadar gülüyor ki, gözlerinden yaşlar fişkırıyor. Üstad bir tuhaf oldu.

‘Kardeşim, ağacın üzerinde ondan başka adam yok, neden böyle gülüp duruyor?’ dedi. Ben de:

‘Efendim, onun kafasında benimki gibi birkaç tahta eksiktir’ dedim. Bunun üzerine Üstad kafasını kaldırıp:

‘Esaseddin neden gülüyorsun, bize anlat da biz de gülelim’ dedi.

Adam, ağacın üstünde Üstad’ın tahtından bize doğru bakarak dedi ki:

‘Seyda, dün Molla Hamid bir söz söylemişti. Bugün aklıma geldi, gülmem ondandır!’ Üstad başını salladı:

‘Yahu hiçbir akıllı bizi bulmaz mı? Hep kafadan sakatlar bize geliyor’ diye latife yaptı.

“Korkma!”

Yine bir gün birkaç misafir dağda ziyaretine gelmişlerdi. Akşam, orada kalacaklardı. Üstad yakındaki köylerden yatak, yorgan getirmemi istedi. Köye gidecektim. Fakat yolda yırtıcı hayvanların hücumuna uğrarım diye korkuyordum. Dışarı çıkıp söğüt ağacından bir dal keserek sopa yaptım. Dalı keserken Üstad, dışarı çıktı.

‘Sen hâlâ gitmedin mi?’ dedi. Ben de köpeklerle ve yırtıcı hayvanlara karşı sopa yaptığımı söyledim. Tebessüm ederek:

‘Ayıptır, ayıptır, at onu, sen erkeksin, ne yapacaksın taşı, sopayı? Köpekler sana bir şey yapmaz’ dedi.

Kendisine bir şey demedim ama, ‘Eğer köpekler bana bir şey yaparsa, ben sana sorarım!’ diye içlenerek ayrıldım. Elimdeki sopayı fırlatıp köye doğru yollandım.

Köyün yakınına varınca baktım, bir sürünün etrafında köpekler dolaşiyor. Gececeğim yolun tam üzerinde de

kocaman biri yatmış! Görünmeden geçmenin imkânı yok. Diğer köpekler de koyunların etrafında geziniyorlar. İçimden ‘Eyvah’ dedim, buradan geçmenin imkânı yok.

Köpeğe yaklaşınca hayvan yattığı yerden ayağa kalktı. ‘Eyvah saldıracak’ diye korkudan olduğum yerde kaldım. Hayvan, şöyle bir gerindi, bana baktı. Sonra yoldan aşağıya doğru inerek yol verdi. Çoban yukarıdan olup bitenleri seyrediyordu. Geçip köye gittim.

Köyün girişinde ellerinde sopalar olan birkaç genç ve yaşlı gördüm. Bana nereden geldiğimi sordular. Dağdan geldiğimi söyledim.

‘Bayırda sürüyü ve köpekleri görmedin mi?’ dediler. Ben de:

‘Gördüm,’ deyip ‘böyle böyle oldu!’ diye anlattım. Onlar:

‘Biz dört kişi sopalı olarak sürüye yaklaşamıyoruz. Kurtlara karşı, bu hayvanlara süt içiriyorlar, sana nasıl yol verdiler?’ diye hayret ettiler.

‘Seyda’nın velayetine inanmayanın imanı yoktur?’ dediler. Sonra yatakları alarak döndüm.

Üstad beni kapıda karşıladı, gülüyordu.

‘Köpekler üzerine geldiler mi?’ dedi.

‘Gelmediler!’ dedim.

‘İşte böyle şecaatli ol, korkma!’ dedi.”

“Ödün Patlıyor!”

Molla Hamid şöyle devam eder:

“Gerek Erek Dağı’nda, gerekse Nurşin Camii’nde iki senemiz latif ve tatlı hatıralarla geçti. Üstad daima ibadet ve münacatla meşgul olurken, saatlerce dizüstü otururdu.

Devamlı oturmaktan bir gün ayağının parmağı yara olmuştu. Molla Resul’e göstererek bir merhem istedi.

Bu esnada Molla Resul ateş yakmakla meşguldü:

‘Seyda, biz de Allah’tan korkuyoruz. Ama senin ödün patlıyor. Bizim gibi rahat otursan ayağın yara olmazdı!’ dedi.

Bunun üzerine Üstad:

‘Molla Resul! Kısa bir ömürde, ebedî hayatı kazanmaya gelmişiz. Hem burada rahat oturayım, hem cennet dava edeyim, olmaz böyle şey! Onun için cesaret edemiyorum rahat oturmaya!’ dedi. Molla Resul:

‘Merhem sür, belki iyi olur’ dedi.”

Kör Hüseyin Paşa’nın Para Teklifi

Eski Van Müftüsü Şeyh Masum Efendi’nin oğlu Abdülbaki Arvasî anlatıyor:

“Cumhuriyet’in ilk yıllarıydı. Kör Hüseyin Paşa babama gelerek:

Kör Hüseyin Paşa

‘Ben, Seyda’nın yanına gidiyorum, beraber gidelim!’ dedi.

Babam:

‘Biraz işim var. Sen istersen Abdülbaki ile git. Ayrıca valiye ve fırka kumandanı Süleyman Sabri Paşa’ya da haber ver, öyle git!’ dedi.

Sonra Vali Tahsin Bey’e gittik. Tahsin Bey:

‘Benim de selam ve hürmetlerimi söyleyin, ellerinden öperim’ dedi. Süleyman Sabri Paşa’ya gittik. O da aynı şeyleri söyledi.

Atlara binerek Erek Dağı’na vardık. Üstad’ın yanında eskiden polislik yapmış Cevdet isminde bir talebesi vardı. Ziyaret esnasında Üstad gelecek günlerden bahsetti:

‘Üzülmeysin, başınıza çok işler gelecek. Sizi çok rahatsız edecekler. Ama merak etmeyin, hak yerini bulur. Onlar şeriatı kaldırmak istiyorlar. Şeriat-ı Garra (İslamiyet) incelik, ama kopmaz. Onun sahibi Allah’tır. Birini gönderir, yeniden İslamiyet’i ihya eder!’ dedi.

Daha sonra biz bunu babama anlattığımızda, ‘Herhalde mehdiyi kastediyor!’ demişti.

Dağda çok basit bir yaşayışı vardı. Bir hasır, bir keçi postu vardı. Biz Şark lisanıyla mitil deriz, yüzsüz bir de yorgan vardı. Ufak tefek bazı zaruri eşyaları etrafta gözükiyordu.

Vakit geçince talebesine:

‘Öğle oldu. Misafirler var. Bir şeyler yap da getir!’ dedi. Bir parça bulgurla biraz yağları kalmıştı. Talebesi bu kalan son yağla pilav yapıp getirdi. Fakat yemek çok azdı. Ben bunun yetmeyeceğini sanıyordum. Fakat hayatımda öyle lezzetli bir yemek yemedim. Erek Dağı’nda, Üstad’ın yanında yediğimiz o öğle yemeğini hiç unutamiyorum.

Yemekten sonra Üstad, talebesine:

‘Sen bu yemek yetmeyecek diye üzıldün değil mi, bak Allah nasıl hepimizi doyurdu? Hepimize kâfi geldi!’ dedi.

Az sonra abdest almak için Üstad müsaade istedi. Dışarı çıkınca Hüseyin Paşa para vermek istedi. Fakat talebesi almadı. Paşa, parayı postun altına koydu. Seyda geldi, henüz kollarını indirmemişti. İki elini kapıya dayadı, güldü ve Hüseyin Paşa’ya:

‘Paşa, siz bana misafir oldunuz, aç mı kaldınız? Bizim bir şeye ihtiyacımız yoktur. Onu bizden daha fakir olanlara ver!’ dedi. Hüseyin Paşa gözyaşlarını tutamayıp ağladı.

‘Kurban Seyda bir şey yok!’ dedi. Üstad:

‘Onu başkalarına ver. Benden daha çok muhtaç ve müstahak olanlar var, onlara ver!’ derken Hüseyin Paşa:

‘Seyda bir şey yok’ deyip duruyordu. Üstad yine:

‘Yok, yok, onu alın, başkalarına verin!’ dedi. Paşa postun altındaki parayı almak zorunda kaldı.

Artık kalkacaktık. Vedalaştılar, ayrılıyorduk. Üstad, Hüseyin Paşa’ya:

‘Bak paşa, vereceğin yer şimdi hatırıma geldi. Bu Cevdet’in gömleği çok eski, buna bir mecid ver!’ dedi. Paşa hemen çıkarıp bir altın verdi. Fakat talebesi bir altını almadı, sadece bir mecid aldı.

O sırada Şeyh Said Olayı olmuştu. Bu ziyaretten sonra sürgünler başladı. Masum Efendi’yi, Üstad’ı, Kör Hüseyin Paşa’yı, Gevaş Müftüsü Hasan Efendi’yi, Küfencizade Şeyh Abdülbaki Efendi’yi, Şeyh Hami Paşa’nın oğlu Abdullah Efendi’yi beraber sürgün ettiler.”

Şeyh Said Olayı

Osmanlı’nın redd-i mirası üzerine kurulan Cumhuriyet, geçmişe yönelik değerlere topyekûn savaş açar. Bu maksatla 1922’de saltanatı, Mart 1924’te de hilafetle birlikte Şeriyeye ve Evkaf Vekâleti’ni kaldırır. Bu doğrultuda peşpeşe icraatlar yapılır. Bu gelişmeler, Müslüman halkı endişeye sevk eder. Bu gidiş, daha vahim sonuçlar doğuracağına habercisidir. Nitekim öyle de olur, İslamî değerlere yönelik kararlar bir bir tatbik konulur.

Dinde hassas Doğu halkı, bu gelişmeler karşısında oldukça rahatsız olur. Dün, Ruslar’a karşı din vatan için canla başla savaşanlar, şimdi aynı değerlere karşı içten gelen bir tehditle karşı karşıya kalırlar. Bunu anlamakta güçlük çeken Doğu halkının hoşnutsuzluğu giderek artar.

Ayrıca dinin hayattan dışlanması meydana getirdiği boşluğu doldurmak için, ırkçılık ideolojisinden medet umulur. Böylece Cumhuriyet, inkârcı bir ırkçılık fikri üzerine kurulmak istenir. “Ne mutlu Türk’üm diyene!” sloganı işte bu dönemde ortaya çıkar. Bu gelişme, Doğulu vatandaşları hem

din, hem de ırk bakımından dışlanmışlık psikolojisine iter, hoşnutsuzluğu tırmandırır.

Üst üste atılan bu yanlış adımlar, halk arasında içten içe artan bir rahatsızlık meydana getirir. Doğuda, başta Şeyh Said olmak üzere birçok ağa ve şeyh, bu gelişmeler karşısında kayıtsız kalamazlar. Şeyh Said etrafa yazdığı mektuplarla dinin tehlikede olduğunu belirterek cihadın şart olduğunu ileri sürer.

Bu sayede dini ve etnik hassasiyetleri kullanan iç ve dış güçlere de fırsat doğmuş, ellerine yeni bir koz geçmiş olur. Osmanlı'nın ezeli düşmanı İngilizler tekrar sahneye çıkar. Şeyh Said ve taraftarlarına vaatlerde bulunarak destek sözü verirler.

O sırada Van'ın Erek Dağı'nda inzivada bulunan Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri'ne bir mektup yazan Şeyh Said, onun da desteğini ister. Fakat Bediüzzaman, bu gelişmenin varacağı vahim sonuçları önceden kestirir ve Şeyh Said'e şu mealde bir cevap verir:

“Yaptığınız mücadele kardeşi kardeşe öldürtmektir ve neticesizdir. Çünkü Kürt-Türk birdir, kardeştir. Türk milleti bin senedir İslamiyet'e bayraktarlık etmiştir. Dini uğrunda milyonlarca şehit vermiştir. Binaenaleyh kahraman ve fedakâr İslam müdafilerinin torunlarına kılıç çekilmez, ben de çekmem!”

Bu mektup üzerine Şeyh Said, gerçeği kavrar ve bir ara hareketten vazgeçmeye karar verir. Fakat yapılan bir komplo sonucunda kendini hareketin içinde bulur. 13 Şubat 1925'te Şeyh Said öncülüğünde olay başlar. Önce Elazığ ve kazalarını ele geçirip bölgede kısmî bir hâkimiyet sağlayan Şeyh Said, daha sonra ordu birliklerinin duruma hâkim olmasıyla geriler.

Hareket, 15 Nisan 1925'te, Bediüzzaman'ın dediği gibi pek çok masumun hayatına mal olarak son bulur. Şeyh Said, yakalanarak kırk yedi arkadaşıyla birlikte verildiği Şark İstiklal Mahkemesi'nce idama mahkûm edilir. (28 Haziran 1925) Karar bekletilmeden bir gün sonra infaz edilir.

Bu hareketin doğurduğu sonuçlar bu kadarla kalmaz. Doğu'da bulunan yüzlerce şeyh, âlim ve ağa, suçsuz yere

yerlerinden yurtlarından koparılıp sürgün edilir. Bununla da yetinmeyen hükümet, insan haklarını tamamen askıya alan katı bir despotizm uygulamaya başlar. Hatta hükümeti tenkit eden Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası bile kapatılır. Böylece çok partili siyasî hayata geçiş akamete uğrar. Bundan sonra tek parti diktası ve şeflik dönemi en acımasız şekliyle uygulamaya konulur.

Artık ülke siyah bulutlarla kaplanmakta, inananlar için ıstırap ve çile dolu karanlıklı yıllar başlamaktadır.

Olacakları Önceden Hisseder

Molla Hamid anlatıyor:

“Çilehanede bulunduğumuz yılın ilkbaharına girmiştik. Henüz yerlerden kar kalkmamıştı. Bana dedi ki:

‘Git, birini bul getir, odunumuz bitiyor. Odun yapalım!’ Ben hemen gidip birini alıp geldim. Fakat:

‘Gelin bugün yapmayalım, biraz sohbet edelim!’ dedi. Bir müddet bizi yanında alıkoydu. O gün vakit geçti, yapamadık. Ertesi gün oldu, odun kesmeye teşebbüs ettik, yine bizi bırakmadı, elimizi tuttu. Düşünceliydi.

‘Biraz dağda gezelim!’ dedi. Üçüncü gün oldu:

‘Biz iki gündür ekmeğimizi yiyip burada boş oturuyoruz, müsaade et de artık odun yapalım!’ dedim.

‘Bu odun bitene kadar bakalım Mevla neyler’ dedi. Demek bir şeyler hissediyordu. Ben dedim:

‘Madem odun kesmeyeceğiz, arkadaşına izin verelim gitsin, ben de ekme almaya gideyim.’ Bize izin verdi.

‘Sen git, peşimize gelecekleri zaman haber ver!’ dedi.

‘Kim gelecek?’ dedim.

‘Hükümet bizi tutacak! İki gün evvel haberimiz olursa iyi olur, hazırlığımızı yaparız!’ dedi. Ben bu sözlerini üzüntü ve şaşkınlıkla karşıladım.

‘Ben de seninle geleceğim!’ dedim. Eliyle başımı okşadı.

‘Senin ihtiyar annen var, gelirsen aklını zayi eder’ dedi.

Kalktık, elini öptüm. İçim bir tuhaftı, yanından ayrılırken kendimi tutamadım, ağladım. Hava çok soğuktu, paltosuna sarılıp çilehanenin yanındaki tepenin üzerine çıktı. Biz, dağdan inip gözden kayboluncaya kadar oradan ayrılmadı. Hep el sallayıp durdu, bizi yolcu etti. Önceki ayrılışlarda böyle yapmazdı. Demek ki, bu son görüşmemizdi ve bize veda ediyordu.

Yurt Dışına Kaçmak İstemedi

O sıralar Van’da bir hareketlilik vardı. İleri gelenlerin sürgün edileceği haberi dillerde dolaşıyordu. Bunun üzerine Şeyh Enver bir at, bir elbise alarak Üstad’ın yanına gitmiş.

‘Seyda, seni yakalayacaklar. Bu hayvana bin, üç saat sonra sınırdan çık git. Irak’ta veya Suriye’de bir yer bulup rahatça ibadetimizi yaparız!’ diye rica etmiş. Fakat ne dediyse Üstad’ı ikna edememiş. Üstad:

‘Şeyh Enver, benim elimde olsa daha içerilere gideceğim. Benim yumruğum bazı zındıkların başından eksik olmamalı!’

Bunun üzerine Şeyh Enver, Ali Çavuş’a gidip yalvarmış:

‘Ne edip edip Seyda’yı ikna edin, tutacaklar!’ demiş. Ali Çavuş:

‘Senin ikna edemediğin Seyda’yı ben nasıl ikna ederim? Şeyhim, sen başının çaresine bak, Seyda’ya biz bir şey diyemeyiz!’ demiş. Bunun üzerine Şeyh Enver ağlamaya başlamış:

‘Siz Seyda’yı benimle mi kıyas ediyorsunuz? Seksen tane Şeyh Enver eritilse Seyda’nın tırnağı olamaz. O millet-i İslam’a lazımdır!’ demiş.

Ben şehre döner dönmez hasta olup yattım. Bir-iki gün sonra Üstad’ı götürdüklerini haber alınca, hastalığım iyice arttı. Ne kadar ağa, hoca, nüfuzlu şeyh varsa hepsini toplamışlardı.”

Van’da Son Günler

Burada sözü yine Ali Çavuş’a bırakıyoruz:

“Şeyh Said Olayı, Doğu’nun pek çok ilini sarmıştı. Bir cuma günü Van oldukça hareketliydi. Üstad, Nurşin’de vaaz ediyor, muhtemelen meydana gelen olaylara temas ediyordu.

O sırada Van’a Nuri Bey isminde yeni bir vali gelmişti. Vali bir cenazeyi bahane ederek camiye gelmiş, dışarıda Üstad’ın konuşmalarını dinliyordu. Müftü Ömer Efendi, Üstad’ı bu durumdan haberdar ederek:

‘Kendisini camiye davet edelim mi?’ dedi. Üstad:

‘Ne gerek var, burasının cami olduğunu bilmiyor mu?’ diye cevap verdi.

O gün aşiret ağalarından Hüseyin Paşa, Hasan Bey, Lezgin ve Arif Beyler de camiye gelmişlerdi. Namazı müteakip hep beraber Müftü Ömer Efendi’nin bağında bir araya geldiler. Şeyh Said Olayı’yla ilgili görüşeceklerdi. Üstad’ın fikrine önem veriyorlardı. Mevzu açılır açılmaz Üstad hiddetle:

‘Siz Şeriat-ı Garrayı hâkim kılmak mı istiyorsunuz Peki, şeriata muhalif hareket ederek şeriat hâkim kılınır mı? Binlerce masum insanın hayatına sebep olmak şeriatın neresinde var? Bu hareketiniz kardeşi kardeşe kırdırmak, milleti birbiriyle boğuşturmak olur. Bu, çok büyük bir vebal ve mesuliyeti muciptir!’ dedikten sonra bana, ‘Kalk gidelim’ dedi ve kalkıp oradan uzaklaştık.”

Valinin Huzurunda

O sırada çarşıdan geçerken iki polis:

“Hocam, vali bey sizi istiyor!” derler. Üstad, vali konağına yönelir ve valinin huzuruna çıkar çıkmaz, daha bir şey demeden hükümetin dine karşı tavırlarının meydana getirdiği hoşnutsuzluğu dile getirerek, İslam’a aykırı hareketlerin moda diye millete kabul ettirilmek istenmesini tenkit eder:

“Avrupalılar size vahşeti medeniyet diye cilalayıp satmışlar. Şimdi, ‘Gel dans edelim!’ diyorsunuz! Yırtıcı bir aslan peşime düşmüş, ondan kurtulmak için kaçarken sahranın ortasında kendimi bir kuyuya atmışım, bir ağaca tutunup askıda kalmışım. Aşağıda ağzını açmış bir ejderha! Tuttuğum ağacın köklerine iki fare musallat olmuş, kemiriyor! Yukarıda aslan

kuyunun başına gelip bana dişlerini gıcırdatıyor! Bu haldeki birine, ‘Gel dans edelim’ denilir mi?

Siz Avrupa’nın sefih medeniyetini tercih etmişsiniz. Şunu bilin ki, bütün Avrupa feylesofları toplansa, Allah’ın inayetiyle beni mağlup edemezler. Beni mağlup ederlerse kendi ipimi kendim çekerim. Bırakın, ehl-i iman, Kur’an’a sarılıp imanlarını yaşasın!” der ve ilave eder:

“Beyefendi, kusura bakma, hiddetli anıma rastladı. Müsait bir zamanda tekrar görüşürüz!” deyip oradan ayrılır.

Kör Hüseyin Paşa’nın İsyân Teklifi

Molla Hamid, Ereğ Dağı’nda ortalığın karışık olduğu günlerde Hüseyin Paşa’nın Üstad’ı ziyaretini şöyle anlatır:

“Bir gün baktım, üç tane atıyla resmî elbiseli iri yarı bir adam kapıya geldiler. Atlardan indiler, hayvanları bağladık. İçeriye girdiler. Patnos’tan aşiret ağası meşhur Kör Hüseyin Paşa imiş. Harb-i Umumi’de hükümet ona paşalık rütbesi vermişti. Omuzunda altın madalya, ayağında çizmeleri vardı. Elinin parmakları bileğim kadardı. Geldi girdi içeri, selam verip oturdu. Bir mendil içinde bir sürü altını Üstad’ın önüne koydu. Aralarında şöyle bir konuşma geçti:

‘Paşa bu nedir?’

‘Malımın zekâtıdır, minnetsiz olarak talebelere ve misafirlere sarf ediniz Seyda!’

‘Paşa sen hiç âlimlerle görüşmedin mi? Zekât olduğu yerden nakledilir mi? Buraya gelene kadar kaç köyden geçtin, hiç fakir bulamadın mı? Ben bunu kabul edemem, ihtiyacım da yoktur!’

‘Bari beş on tane teberrüken al!’

Ne kadar ısrar ettiyse Üstad almadı.

‘Misafirlerimin de, benim de rızkımı Cenab-ı Allah veriyor!’ dedi.

O anda, ‘Senin yanında toprakla altının kıymeti birdir!’ diye bir şiir aklıma geldi. Paşa zekâtı kabul ettiremeyince:

‘Seyda, bir ikinci istirhamım olacak. Bu yanındakileri dışarı çıkar, seninle hususi görüşeceğim!’ dedi. Üstad:

‘Onlar vücudumun azaları gibidir. Ne söyleyeceksen onların yanında söyle!’ dedi. O sırada çay ikram ettik. Çay içerken paşa konuşmaya başladı.

‘Efendim, benim aşiretim toplanmış, piyade ve süvarim hazır... Silahlar, her şey hazır. Beş bin askerimle Van’ın etrafını muhasara altına almışım. Emir verdiğin anda hemen vuracağım!’

‘Paşa, kimi vuracaksın?’

‘Seyda biliyorsun, biz harpte Ruslar’a karşı namusumuzu, dinimizi kurtarmak için bütün malımızı, canımızı ortaya koyduk. Şimdi dinimize, namusumuza saldırı var. Bu saldırılar karşısında elimiz kolumuz bağlı mı duracağız?’

Üstad biraz durup düşündükten sonra şöyle dedi:

‘Paşa söyler misin, sen kiminle savaşacaksın?’

‘Mustafa Kemal’in askerleriyle!’

‘Mustafa Kemal’in askeri kimdir?’

‘Ne bileyim, işte askerdir.’

‘Yok paşa, asker bu vatanın evladıdır. Senin benim kardeşimdir. Hasan’ı Hüseyin’e, Ahmed’i Mehmed’e mi vurduracaksın? Askerlerin ne günahı var?’

‘Efendim, ben kararımı vermişim, sizden fetva bekliyorum!’

‘Paşa eğer bu kanın dökülmesine sebep olursan, Allah katında mesul olursun!’

Hüseyin Paşa, Üstad’a yalvarırcasına:

‘Seyda, sen benim evimi yıktın, halkıma karşı beni rezil ettin. Şimdi ben askerime ne cevap vereceğim?’

‘Paşa, sen halkın katında rezil ol, ama yarın Allah’ın huzurunda rezil rüsva olma!’

Üstad ona bir saat kadar nasihat etti. En nihayet Üstad’ın yanında Ahmed-i Cezerî’nin divanı vardı. Zaman zaman ondan tefeül eder, okurdu.

‘Bir de bu Molla’nın kitabına bakalım bize ne diyor?’ dedi. Açar açmaz şu mealde mısralar çıktı: ‘İnsanların bir kısmı kiliseye, bir kısmı havraya gidiyor. Beni aşk ateşi yağma etti, bitaraf kaldım!’

Üstad kitabı kapattı.

‘İşte Molla’nın bana gösterdiği yol. Ben ne size, ne de ötekilere karışmam. Ben kendimi inzivaya çektim, Cenab-ı Hakk’a ibadetle meşgulüm. Eğer hareket ederseniz ziyandır, ziyandır, ziyandır!’ dedi.

Baktım, paşa ümidini kesti ve elini şiddetle dizine vurarak:

‘Seyda, sen benim kametimi kırdın, ben şimdi nasıl evime gideyim?’ diyerek kalkıp gitti.

Ertesi gün Van’dan gelen bir talebesine Üstad:

‘Van’da durum nedir?’ diye sorduğunda paşanın askerlerini topladığını:

‘Seyda’nın izni yok. Bu seferi yapmayacağız. Ağrı’ya dönüyoruz!’ dediğini nakleder.

Zaten Van Kalesi’nin etrafında makineli tüfekler ve toplar çoktan yerleştirilmişti. Ufak bir hareket olsa, Zilan deresindeki gibi^[34] her yeri cesetle dolduracaklardı. Böylece Van’da büyük bir felaketin önü alınmış oldu.”

Bu arada Şeyh Enver ve Şeyh Hasan efendilerle birlikte birkaç mübarek zat daha gelerek, Üstad’dan teslim olmayıp sınır dışına çıkmasını rica ederler.

“Üstad’ım sizi tutuklayacaklar, sizi buradan götürelim” derler. Fakat Üstad onlara da:

“Yok kardeşlerim, ben kaderin esiriyim. Bu memleketten başka yere gitmem!” der, başka bir şey söylemez.

Molla Hamid şöyle devam eder:

“(Erek Dağı’nda Üstad’ın yanından ayrıldıktan sonra) öyle baygın bir şekilde yattım. Üç gün kendime gelemedim. Dördüncü gün biraz iyileşir gibi oldum. Anneme, Üstad’a gideceğimi söyledim. Annem:

‘Oğlum, Üstad’ı götürdüler!’ deyince beynimden vurulmuşa döndüm.

Sonradan öğrendiğime göre Van halkı silahlanmış ve Üstad’ı götürmeleri halinde, ‘Çok kan dökeriz!’ diye emniyete haber vermişler. Fakat Üstad:

‘Kardeşlerim, ben kendi isteğimle gidiyorum, yine geleceğim’ deyince geri çekilmişler. Böylece başka bir felaketin de önü alınmış oldu.’

Emniyet Tedbirleri

Sürgün öncesiyle ilgili Ali Çavuş’un tespitleri de şöyledir:

‘Van’da emniyet tedbirleri arttırılmıştı. Dostlardan bazıları:

‘Üstad’a söyle, tehlike yaklaşmış, durmasın gitsin!’ dediler. Vakıflarda çalışan bir memur geldi.

‘Vakıf müdürü seni çağırıyor’ dedi. Gittim.

‘Tehlike kapıdadır, söyle Bediüzzaman’a durmasın gitsin!’ dedi. Ben gittim, tebligatımı yaptım:

‘Efendim haberler iyi değil, eğer istersen git, istersen bize emir ver, ne gerekiyorsa onu yapalım!’ dedim. Üstad düşündü, düşündü, aradan yarım saat geçti.

‘Bırak bakalım, Allah ne yapar?’ dedi.

Gece yarısından sonra köye geldim. Baktım bizde bir misafir var. Sordum, dediler:

‘Vanlı Şahilerin Mustafa’dır.’ Öğlene kadar onunla meşgul oldum. Öğleyin abdest alıp camiye gittim. Baktım caminin yanından dört tane jandarma, başlarında bir tane de subay, geçiyor. Kalbime bir korku düştü.

‘Bunlar Seyda’yı tutuklamaya gitmesin’ dedim. Caminin yakınındaki bir kayanın üstüne çıkıp etrafı gözetlemeye başladım. O sırada köyümüzde Sultan isimli bir zat da yanıma geldi.

‘Ali ne bakıyorsun böyle?’ dedi. Dedim:

‘Sultan, Şu giden dört atlı, herhalde Üstad’ı tutuklamaya gidiyorlar!’ Baktı, baktı, jandarmaları tanıdı.

‘Bu başkadır, nahiye müdürüdür, onlar Üstad’ı ziyarete gidiyorlar’ dedi. Tatmin olmamakla birlikte biraz rahatladım. Gözetlemeye devam ettim. Bir yol ayırımı vardı. Oraya gelince ne tarafa gidecekler diye merak ediyordum. Baktım çilehanenin yoluna saptılar.

‘Vallahi bunlar Üstad’ı tutmaya gidiyor!’ diye söyledim. O tekrar:

‘Yok canım, onlar nahiye müdürü, falan filandır’ diye beni yatıştırmaya çalıştı. Eve gittim. Öğle namazını kıldım, biraz eğlendim. Sıkıntımı gidermek için biraz Kur’an okuyayım dedim.

O sırada çilehaneye varmışlar. Üstad öğle namazının tesbihatını yapıyormuş. Muzaffer isimli komutan:

‘Efendim, vali beyin emridir, sizi Van’a istiyor!’ deyince Üstad biraz hiddet etmiş. O zaman komutan:

‘Efendim, isterseniz buradan kaçın gidin. Ben de yerinde bulamadık diye rapor edeyim!’ demiş.

Üstad biraz düşündükten sonra:

‘Hayır, ben geleceğim, kalkın gidelim!’ demiş.

Ben Kur’an okurken Mehmed kardeşimle dayımın oğlu Tahir koşarak geldiler.

‘Ne duruyorsun, Üstad’ı götürüyorlar?’ dediler. Başımdan kaynar sular boşandı. Hemen gittim baktım. Seyda’yı kelepçeleyip ata bindirmişler, aralarına almış götürüyorlar. Yaklaşmak istedim, katiyen yanaştırmadılar. Sabah olunca gittim, şimdiki Kız Enstitüsü’nün olduğu yer, o zaman alaydı. Baktım bir alay asker etrafı sarmışlar. Duydum ki, müftüyle beraber beş-altı kişiyi daha yakalamışlar. Ne yaptımса beni içeri almadılar. Nöbetçi çavuşa ısrar ettim.

‘İçeride yaşlı bir hoca var, hiç olmazsa ilaçlarını vereyim!’ dedim, ilaçları aldı götürdü, beni bırakmadı. Üstad bana haber gönderdi.

‘Gitsin eşyalara sahip olsun. Ben valiye, alay kumandanına onlar onundur dedim.’

Meğer çilehanedeki eşyaların hepsini toplamış götürmüşler. Vardım çavuşa durumu anlattım. Meğer daha önce o alay kumandanına çıkıp:

‘Bu eşyaları hurdaya satalım mı?’ demiş. Komutan da:

‘Satın, parasını verin!’ demiş. Üç kat yatak, hepsini 25 liraya satmışlar.

Tutuklananları birkaç gün o alayda beklettiler. Tanınmış şeyhlerden, ağalardan yirmi beş kişiyi daha getirdiler. Hepsini sıraya dizip bağladılar, etraflarını iki bölük askerle çembere aldılar. Kimseyi yanaştırmadılar. Üstad’ı yakından takip ediyordum, kulağıma Üstad’ın sesi geldi.

‘Bana bir çift postal al!’ dedi. Hemen koştum, bir çift postalı alana kadar kafileyi hareket ettirdiler. Başlarına bir bölük asker, bir de yüzbaşı koydular. Koşa koşa iskelenin arkasında onlara yetiştim. Her taraf karla kaplıydı. Sağa sapıyoruz kara saplanıyoruz, sola sapıyoruz kara saplanıyoruz. Asker süngü dipçikle bizi tehdit ediyor, başlarında dehşetli bir yüzbaşı etrafa emir yağdırıyordu. Üstad uzaktan bizi gördü. Bir çavuşa:

‘Git ellerindeki al getir. Ali’ye de selam söyle geri gitsin!’ dedi. Gidiş o gidiş, Seyda ile bir daha görüşmek nasip olmadı.”

Kelepçe Çat Diye Açıldı

Sürgün hadisesini Molla Hamid, Şeyh Masum’un dilinden şöyle aktarıyor:

“Üstad’la sürgüne giderken mevsim kıştı. Eşyalarımız kızağa yüklendi. Üstad’la bana birlikte kelepçe vurdular. Şimdi üniversite kampüsü olan alana gelmiştik. Uzun konvoy oluşmuştu. Van’ın ileri gelen bütün âlimleri, şeyhleri, ağaları, beyleri toplanmıştı. Namaz vakti girmişti. Üstad Hazretleri askeri yanına çağırdı.

‘Evladım kelepçeyi aç, namaz kılacağım!’ dedi. Asker:

‘Efendim, anahtar bende değil, komutandadır!’ dedi. Üstad:

‘Git anahtarını getir!’ dedi. Asker gidip durumu yüzbaşıya anlatınca, yüzbaşı kızarak kendisine bir tokat atmış ve:

‘Git ona söyle, mahkûm ve sürgün olduğunu bilsin!’ demiş. Asker boynunu bükerek geldi.

‘Efendim, sizin mahkûm olduğunuzu ve namaz kılamayacağınızı söyledi!’ dedi. Bunun üzerine Üstad, boşa kalan elini kelepçeli elimizin üzerine hiddetle bir vurdu, vurur vurmaz kelepçe çat diye ses çıkarıp açıldı. Üstad:

‘Allah Allah, namaza kim mani olabilir?’ diyerek kelepçeyi askerin önüne attı.

‘Al, bunu komutanına ver!’ dedi. Ve yolun aşağısından geçen suya indi. Abdest alıp, karlar üzerinde namaza durdu.

Biraz sonra yüzbaşı atının üzerinde öteden çıkageldi. Üstad’ın namaz kıldığı yere doğru yöneldi. Biz:

‘Eyvah, şimdi ne olacak? Üstad’a hakaret ederse büyük bir olay çıkar!’ dedik. Böyle bir şey olduğu takdirde müdahale etmeye karar verdik. Bir de baktık ki, yüzbaşı yanına gitti, attan inip Üstad’ın eline kapandı.

‘Efendim sizi tanıyamadım, kusuruma bakmayın, affedin. Bundan sonra sizin emrinizdeyim’ deyip özür diledi.’

* * *

Sürgün ve Sonrası

BİR BELDENİN COĞRAFÎ GÜZELLİĞİ, dağ, deniz ve ova gibi üç özelliğın bir arada bulunmasıyla tahakkuk eder. Bunlardan birinin eksik olmasıyla, o bölgenin güzelliğı de eksik sayılır. Üstad'ın uzun süre yaşadığı Van ile sürgün edildiğı Barla nahiyesi, bu bakımdan birbirine tıpa tıp benzerlikler arz eder. Cenab-ı Hak, bu aziz misafirini Van'dan alıp, ona benzer, hatta daha güzel bir yurda yerleştirir.

Evet, Van Gölü'ne karşılık Eğirdir Gölü, Van ovasına karşılık Barla bahçeleri, Van'daki Erek ve Başit Dağlarına bedel Barla'da Eğirdir ve Çam dağları, hep birbirine benzer güzelliklerdir.

Cenab-ı Hak, kalbi kırık kulunu böyle bir yurda yerleştirmekle “Beşer zulmetse de kader adalet eder” sırrını tahakkuk ettirir.

Fakat Üstad, Barla'da, ilk zamanlar, vatan hasretinden ziyade vefalı dostlardan ayrılık hasretini çeker. Van'da ona muhatap olan âlimler, talebeler, dostlar burada yoktur. Hatta Barla'da insanlardan bütünüyle tecrit edilmek istenir. Bu firakın ıstırabını ruhunun derinliklerinde hissederek Niyazi Mısrî gibi, “Çağırırım dost dost!” diye inler. Fakat Cenab-ı Hak, çok geçmeden bu hasreti de vuslata dönüştürür. Fedakâr, ihlaslı, gayretli Nur talebelerini etrafında toplattırarak, kendisine enis ve yoldaş eder.

Üstad'sız Günler

Üstad, Van'dan gittikten sonra kalp telleri ayrılık mızrabıyla inleyenlerin başında Molla Hamid gelir. Çünkü Molla Hamid, iki buçuk yıl devamlı Üstad'ın yanında bulunur ve Üstad adeta onun vücudundan bir parça olur. Bu yüzden ayrılık ıstırabı en çok onu yandırır.

Molla Hamid, Üstad'dan sonra bir müddet fahri imamlık yapar. Fakat Nurcu olduğundan vali tarafından görevden uzaklaştırılır. O zamanlar Van'da çok fazla cami yoktur. Molla Hamid, her sabah evin damına çıkıp ezan okuyarak

mahalledekileri namaza kaldırmaya, evlerinde cemaatle namaz kaldırmaya devam eder.

Bir yere şeyh geldiğini duysa, hemen koşar. Onu görüp Üstad'dan kalan boşluğu doldurmak ister. Fakat her defasında umduğunu bulamaz. "Üstad'ın tadı bunlarda yok!" deyip geri döner. Bu maksatla hem Kadirî, hem Nakşî tarikatına girer. Hatta halkaya dahil olup ilahiler söyler, def çalar. Ama bir türlü Üstad'la geçirdiği o feyizli günleri bulamaz.

Molla Hamid, Üstad'ın resimlerine bakarak hasret gidermeye çalışır, ama resimler gerçeği yansıtmaktan çok uzaktır. Üstad'ın nuranî simasının verdiği halaveti vermezler. [35]

Molla Hamid, Üstad'dan sonra Van'ın meşhur âlimlerinden Molla Abdülmecid Efendi, Hacı Mecid, Şeyh Ömer Efendi gibi zatlardan ders almaya çalışır. Üstad'ı çok sık ziyaret eden bu zatlar için, "Onların yanında Üstad'ımın kokusunu alıyordum" der.

Molla Hamid, Üstad'dan sonra, bir yandan işine gücüne devam ederken, diğer yandan yarım kalan tahsilini tamamlamaya çalışır. Müftü efendiye rica ederek Arapça gramer dersi almaya başlar. Kur'an yazısı yasak olduğundan, büyük zorluklarla karşılaşır. Bu yüzden karakollarda sorguya çekilir, işkence görür. O günleri şöyle anlatır:

"Üstad'dan sonra Van'da çok şey değişti. Dinî eğitime baskılar arttı, Kur'an ve Arapça okumak yasaklandı. Müftüye gittim. Gizlice Arapça dersler almaya başladım. Emsile Bina okudum. Müftü, 'Seni görürlerse abdesti, namaz şartlarını öğreniyorum de!' diye tembih ederdi. Hülasa çok eziyet gördük."

Molla Bozu

Üstad'ın Van'dan ayrılışı, Molla Hamid'i büyük bir boşluk içine düşürür. Ne yapacağını, nereye gideceğini bilemez. Bir müddet sokaklarda başıboş dolaşır. Bazen ıssız yerlere çekilip ağlar.

O sırada Üstad'dan birkaç mektup ve risale gelir. Tam onlarla teselli bulacakken, emniyet haber alıp ev ve dükkânına

üst üste baskınlar düzenler. Fakat aradıkları kitap ve mektuplara ulaşamazlar. Bu sefer Molla Hamid'le konuşan ve selamlaşanları yakalayıp sorguya çeker, işkence yaparlar. Öyle olur ki, kimse Molla Hamid'e selam vermeye, yanına yaklaşmaya cesaret edemez. Adeta bütün insanlardan tecrit edilir. Üç yıl bu şekilde çok sıkıntılı bir dönem geçirir. Üzüntü ve ümitsizlik içinde kıvranır, ne yapacağını bilemez hale gelir.

Bazı âlim ve şeyhleri ziyaret ederek teselli bulmaya çalışır. Bunlar arasında İranlı meşhur âlim Molla Bozu da vardır. Molla Bozu, Üstad'ın sürgün edilmesinden sonra Van'a gelip yerleşen, bu yüzden Üstad'la görüşme imkânı bulamayan bir zattır. Fakat İran'da, Üstad'ın namını duymuş ve gıyabında ona Molla Said-i Meşhur olarak büyük bir sevgi ve saygı beslemiştir.

Halk şairi de olan Molla Bozu, sevmediği adamları görür görmez hicvetmekle meşhurdur. Hele inançsızları ve aykırı gördüklerini fena halde haşlar ve taşlar. Bu yüzden Molla Hamid, asabi bir kişiliğe sahip olan Molla Bozu'ya çekinerek gider. Halkın toplandığı bir kahvede oturduğu özel bir kürsüsü vardır. Molla Hamid kapıdan içeri girip selam verince, hemen ismini sorar. “Eyvah şimdi beni de kim bilir nasıl benzetecek?” diye içinden geçirirken tam tersine, arif olan Molla Bozu, Molla Hamid'in adeta içini okur ve dilinden şu mısra dökülür:

*“Hamd ederim ol Hüda'ya çünkü ismimdir Hamid,
Âşıkım ben Mustafa'ya, çünkü Üstad'ım Said.”*

Bunu duyan Molla Hamid rahatlar ve kendisine yaklaşıp şu ricada bulunur:

“Efendim, Üstad'ımdan ayrılığa dayanamıyorum. Ne yapsam içimdeki ateş sönmüyor. Yanına gidip hizmet etmek istiyorum, o da olmuyor. Her defasında beni geri çeviriyorlar. Ben mektup yazmasını da bilmiyorum. Benim lisanımla Üstad'a halimi arz eden bir mektup yazsanız?”

Molla Bozu, Molla Hamid'in dilinden, içinde bulunduğu sıkıntılı halini Üstad'a anlatan uzunca bir mektup yazar. Bu mektup Üstad'a çok dokunur. Yazdığı cevabî mektupta hissiyatını şöyle dile getirir:

“Kardeşim, senin dokunaklı, acıklı mektubun bizi derinden yaraladı ve ağlattı. Ne yapalım, bu zamanlar hep kış zamanı. Sizler inşaallah cennet-âsâ bir baharı görürsünüz. Yalnız benim tavsiyem sabredin. Sizin vazifeniz, Nurları göstermek. Kabul ettirmek Cenab-ı Hakk’a ait. Sen vazifeni yap!”

Üstad’dan gelen bu mektup, Molla Hamid’in yaralı gönlüne bir merhem ve hüznü kalbine bir teselli olur.

Sin u Ayn u Dal

Molla Hamid bundan sonra Şark’ın meşhur âlimlerinden Delikli Seyyid Abdullah Efendi’ye gider. Bu zat da çok güzel şiir yazan biridir. Molla Hamid kendisine, “Bana bir şiir yazıver de onu okudukça Üstad’ımı hatırlayıp, teselli bulayım. Yalnız şiirde Üstad’ın ismi açıkça geçmesin, yoksa beni yine yakalayıp içeri atarlar” diye tembih eder.

Bunun üzerine Abdullah Efendi bir şiir kaleme alır. Ve şiirde onun isteği üzerine Üstad’ın ismini kapalı olarak geçirir. Her kıtanın sonunda Üstad’ın ismindeki harfleri nakarat şeklinde tekrar eder.

Bu şiirin aslı uzundur. Merhum Av. Bekir Berk, Van’a uğradığı bir sırada Üstad’a ait bazı mektup ve hatıralarla birlikte muhafaza etmek için bu şiiri de alır. Fakat 1971’de İzmir Mahkemesi sırasında savcının eline geçen eşyalar arasında bu şiir de kaybolur. Şiirin elimizde olanı, yalnız Molla Hamid’in hafızasında kalan kadarıdır:

Ey malik-i şehri ulûm

Ey sahib-i resm-i rüsûm

Ey mah-ı tu beynen nücûm

Ruhum benim sin u ayn u dal

Âli felekten rif’atim

Âmi kırlarlar hizmetin

Munis bana et himmetin

Ruhum benim sin u ayn u dal

Kalbimde olmuşsun mukırr

*Haddim bilemem ben fakir
Vasfin edemem binde bir
Ruhum benim sin u ayn u dal
Kılsan eğer senge nazar
Sine olur dürlü hüner
Yanında birdir hak u zer
Ruhum benim sin u ayn u dal
Hamid eder daim rica
Ben bir zaif-i bineva
Yar ola lütfun daima
Ruhum benim sin u ayn u dal
Canım benim sin u ayn u dal.*

Van Hediyesi Değil

Üstad'ın Barla'da, sadık dostların yokluğunu ne kadar derinden hissettiğini, mektupların başındaki ifadelerden bile anlamak mümkündür. “Aziz, sıddık, vefadar, hakikatli, fedakâr kardeşlerim!”

Aşağıda bu hitaplar altında, *Barla Lahikası*'nda yer alan ve Üstad'ın Vanlı üç kardeşinin gönderdikleri hediyelere karşılık yazdığı mektupta, bu topraklardan gelen hediye kabul edip diğer hediyelerini kabul etmemesinin sırrını açıklayan yerde şöyle der:

“Aziz, sıddık, vefadar, hakikatli, fedakâr kardeşlerim Nuh Bey, Molla Abdülmecid, [\[36\]](#) Molla Hamid,

Çok mübarek hediyeinizi açtık, gördük ki, Van hediyesi değil, belki Medine-i Münevvere ve Ravza-i Şerife'nin mübarek kerametli hediyesidir. Hem fiyatı, üstünde yazıldığı gibi yirmi beş lira değil, yirmi beş bin liradan fazla manen kıymetlidir. O mübarek hediye Medine-i Münevvere namına, bu havalideki Kur'an-ı Hakîm'in hizmetinde halis hizmetkârlarına ve benim arkadaşlarıma tevzi etmek için, ale'r-re'si ve'l-ayn kabul ettik. Yani Cenab-ı Hakk'a yüz bin

şükür ediyorum ki, Kur'an'a ve Zat-ı Risalet'e hizmetimizin bir alamet-i makbuliyeti nevinden olarak bir iltifat-ı Nebevî'yi hissettim. O sırrı size açmak münasip göründü. Şöyle ki:

Şimdi bu mektubu yazan katiple kardeşi Mesud beraber bir gün, üç aydan beri bahsi geçmediği halde Ahmed Ağa'nın bahsi geçti. Beraberimde Katip Tevfik'le Mesud'a dedim: 'Bütün kitapları Diyarbakır'daki Ahmed Ağa'ya göndereceğiz. Ta, ya Şam-ı Şerif tarafına yahut Van'daki sıdıklara ulaştırırsın.' Bu sözümüz ve meşveretten dört saat sonra aynen o Ahmed Ağa habersiz çıkageldi.

Aynı günde siyah bir mürekkebiz vardı. 'Keşke güzel bir kırmızı mürekkebiz olsaydı' dedik. Biraz o mürekkepten taş üzerine döktük, siyah ve mor idi. Sonra yazmaya başladık. Tam istediğimiz tarzda kırmızı oldu. Bu hale yedi-sekiz kişi çok hayret ettik. Bu işi de bir fal-i hayır addettik, 'Fesühhanallah' dedik, 'Bunda bir sır var!' Sonra birden bire hatırıma geldi: 'Şam-ı Şerif'te eniştem Molla Said^[37] var. Bir kısım kitapları Ahmed Ağa'ya verip göndereceğim'^[38] dedikten sonra, tam bir sıdık olan Nuh Bey hatırıma geldi. Evvel başka memleket niyetiyle, sonra İstanbul'daki kardeşlerin istemesiyle, siyah talihimiz suretini değiştirip parlayacaktır, diye mana verdik. Sonra Mısır'a niyet edip yazdırdığım kitapları, en layık Van'ı ve en sadığı Nuh'u gördüm, ona göndereceğim diye, Ahmed Ağa gittikten sonra, onun arkasından Burdur'a kadar gönderdim.

Risalelerde tevafukatın bazı numunelerini göreceksiniz.

Fakat çok rica ederim ki, gücenmeyiniz, hediye kabul edemedim. (Bu hediye mübarek topraklardan gönderilenden başka bir hediye olsa gerek.) Adem-i kabulün esbabı çoktur. En mühim bir sebep, benim kardeşlerim ve talebelerimle olan münasebetin samimiyetini ve ihlası zedelememektir. Hem iktisat, bereket ve kanaat sayesinde, şiddetli ihtiyacım olmadığı halde dünya malına el uzatmak elimde değil, ihtiyarım haricindedir. Hem bir misalle ince bir sebebi anlatacağım.

Mühim bir tüccar dostum, otuz kuruşluk bir çay getirdi, kabul etmedim.

‘İstanbul’dan senin için getirdim, beni kırma!’ dedi. Kabul ettim. Fakat iki kat fiyatını verdim. Dedi:

‘Niçin böyle yapıyorsun, hikmeti nedir?’ Dedim:

‘Benden aldığın dersi, elmas derecesinden şişe derecesine indirmemektir. Senin menfaatin için menfaatimi terk ediyorum. Çünkü dünyaya tenezzül etmez, tamah ve zillete düşmez, hakikat mukabilinde dünya malını almaz, tasannua mecbur olmaz bir üstaddan alınan ders-i hakikat elmas kıymetinde ise, sadaka almaya mecbur olmuş, ehl-i servete tasannua muztar kalmış, tamah zilletiyle izzet-i ilmini feda etmiş, sadaka verenlere hoş görünmek için riyakârlığa temayül etmiş, ahiret meyvelerini dünyada yemeye cevaz göstermiş bir üstaddan alınan aynı ders-i hakikat elmas derecesinden şişe derecesine iner. İşte sana manen otuz lira zarar vermekle otuz kuruşluk menfaatimi aramak bana ağır geliyor ve vicdansızlık telakki ediyorum. Sen madem fedakârsın, ben de o fedakârlığa mukabil, menfaatinizi menfaatime tercih ediyorum, gücenme!’ O da bu sırrı anladıktan sonra kabul etti.

Ey Nuh Bey ve Molla Hamid kardeşlerim!

Siz de gücenmeyiniz. Hem Nuh Bey, biliniz ki, şu zamanda o havalide fedakârane, şefkatkârane beni aramaklığınız, öyle bir hediyedir ki, bunun gibi binler hediyeden kıymettardır. Hem size gönderdiğim risaleleri muhafaza etmek ve sahip çıkmak ve benim yerimde onları himaye etmek, binler lira kıymetinde bana karşı büyük bir hediyedir. Çünkü netice-i hayatımı ve vazife-i vataniyemi ve o havalideki kardeşlerimin uhuvvet ve muhabbetlerine karşı borçlarımı eda eden o risalelere ciddi sahip çıkmak, tam muhafaza etmek ve ehline yetiştirmeye vasıta olmak öyle bir hediyedir ki, dünyevî hediyelerin binlerine mukabildir.

Hem emin olunuz ki, manevî zararım büyük olmasaydı Nuh Bey’in hatırını kırmayacaktım. Şimdiye kadar, Cenab-ı Hakk’a şükür, hediyeleri kabul etmeye mecbur olmadım ve şu zamanda ehl-i ilmin bir sebep-i sükûtu olan tamaha girmeye ihtiyar benden selbedildi. Hem eğer sizin hediyenizi kabul etseydim, çok zatların ya kalbi kırılacaktı veyahut elli senelik kaidem bozulacaktı.

Orada ve civarınızda bulunan eski talebelerim ve kardeşlerime birer birer selam ve dua ediyorum ve onların dualarını istiyorum.

Kardeşiniz Said Nursî”

Van'a Hasret

Yukarıda geçtiği gibi, her ne kadar Barla ve çevresi coğrafi benzerliğiyle Van'ı aratmasa da Üstad, gençliğinin en mesut yıllarını Van'da geçirdiğinden, Van'a ruhunda derin izler bırakan hatıralarla bağlıdır. Ayrıca dünyada insanı en mutlu eden şeylerden biri, vefalı dostların varlığıdır.

Van Kalesi

Bu yüzden Üstad, çoğunlukla sadık dostlarını bırakıp ayrıldığı bu beldeye ayrı bir özlem duyar. Van'dan gelecek bir mektup, küçük bir haber veya bir şahıs onun için çok önemlidir.

İşte Vanlı dostlardan bazılarının yazdığı mektuplara verdiği toplu cevabın satırları arasında yine Üstad'ın hasretle kalbî titreşimlerini duymamak mümkün değildir. Gurbet hissiyle yazılmış bu mektubun satırları arasındaki duygulara ortak olmak için, gelin zaman tüneline girip bu mektubu birlikte okuyalım:

“Ey kardeşlerim Abdülmecid, Nuh, Hasan, Ömer, Haydar, Yasin,

Mektuplarınızı aldım. Bu gurbet havasında vatan kokusunu duydum. Uzaktan uzağa hazin nağamat-ı vataniyenin

hissiyatımın tellerine dokunmasıyla hoşça inledim. Her birinize ayrı bir mektup yazmak ruhum isterdi. Fakat bu dakikada muvaffak olamıyorum, gücenmeyiniz. Bir mektupta her birinizle ayrı ayrı konuşacağım.

Evvelen: Kardeşim Abdülmecid Efendi! Senin mektubunu aldığım günün evvelki gecesinde rüyada gördüm ki, Ergani'deki kardeşim Abdülmecid yanıma gelmiş. Merhum büyük kardeşimden bana mektup getirmiş. Sabahleyin hikâye ettim. Biraz sonra bir mektup elime verildi. Baktım ki, ahiret kardeşim Abdülmecid'in imzası var. Demek, sen de Abdülmecid gibi bir kardeşimsin. Hem Abdülmecid'in büyük bir kardeşisin. İşte bu vakıya binaen, seni ondan itibaren isminizle en has talebelerim, kardeşlerim içine dâhil edip, her sabah ne kazanıyorsam, peder, validem ve hakiki ve çoğu âlem-i berzahta bulunan kardeşlerime verdiğim gibi senin de defter-i âmâline o kadar yazılmak için dergâh-ı ilahîye niyaz ediyorum. Sen dahi beni uhrevî kazancına teşrik et.

Saniyen: Ey Nuh Bey! Ora havalisinde pek çok bulunan talebelerim, kardeşlerim içinde sen kahraman çıktın. Beni her vesileyle aradın. Molla Hamid'le beraber beni buldun. Vanlı kardeşlerimle görüşürdün. Bahtiyar ol! Senin gibi ciddi, gayretli bir dost yanımda kıymettardır. Bugünden sonra sen de Abdülmecid Efendi gibi, isminizle duamda ve kazancımda dâhil oldun. Niyet ettiğiniz ziyaret Beytullah ise, '*Ve ale'n-nâsi haccu'l-beyti men istetae ileyhi sebîlâ*' meşverete ihtiyaç bırakmıyor. Mümkün ve kolay ise gidebilirsin.

Salisen: Ömer Efendi kardeşim! Sen, Şeyh Fethullah ve hazret gibi çok sevdiğim ve çok ihtiram ettiğim zatlara mensup olduğundan, onların namına ve hesabına seni çok düşünüyorum. Sen de onlardan aldığın dersledir ki, gaflet ve gurur veren dünyevî memuriyetlerde bulunduğun halde benim gibi kuşe-i nisyan ve gurbette olanı unutamıyorsun. Cenab-ı Hak sizi o mübarek zatların marziyatı dairesinde muhafaza etsin. Âlem-i berzahta onların kafilesinden ayırmasın.

Rabian: Ey Şeyh Hasan! Senin küçücük mektubun bana büyük geldi. Ağlatırken güldürdü. Sen ve Mehmed Salih, benim için pek kıymettar iki kardeş ve iki talebesiniz. Siz, duamda ve kazancımda dâhilsiniz. Hem tevziat zamanında o

yüksek kametle çoklardan evvel hayalen görülüyorsunuz. Fakat gurbet arkadaşım Mehmed Salih'in halini çok merak ediyorum. Dünyada ise benim hususi selamımı tebliğ et.

Hamisen: Orada iseler Molla Şükrullah, Molla Yasin, Molla Resul, Molla Yusuf, Molla Maruf, Molla Abdurrahman ve Şeyh Hasan'ın biraderzadesi Fehmi, Gevaşlı Molla Abdülhakim ve Molla Abdulvahab ve Fakih Haydar ve Molla Hamid'in valideleri ve Nuh Bey'in kayınbiraderi Fahri ve Abdülmecid Efendi'nin mahdumları Ali kardeşlere ve hayalimde kendileri bulunan ve isimlerini yazamadığım umum dostlara ve kardeşlere selam ve dua ediyorum ve dualarını istiyorum. Bu gurbette benim halet-i ruhiyemi anlamak istersen şu gelecek fıkralara bakınız, ağlamama ağlayınız. Evet, ahiretine pek ciddi çalışan pek çok mübarek zatlar kazandılar, gittiler. Ben beraber çalışmadım. Gafletten uyandım, fakat heyhat, yalnız ve müflis kaldım ve bu hal hatıra gelince böyle bağırarak ağlarım:

*Bir ticaret yapmadım, nakd-i ömür oldu heba,
Yola geldim, lakin göçmüş cümle kervan bihaber,
Ağlayıp nalan edip düştüm yola تنها, garip,
Dide giryan, sine pürryan, akıl hayran bihaber.
El-Baki Hüve'l-Baki
Kardeşiniz Said Nursî"*

Eskişehir'e Yolculuk

Üstad'ın Van'dan ayrılışının üzerinden on yıl geçmiştir. Gelen haberler Molla Hamid'in Üstad'ı ziyaret etme arzusunu daha da arttırır. Çünkü Üstad, büyük bir askerî operasyonla yakalanıp, yüz yirmi talebesiyle Eskişehir Hapsi'ne konulur. Ve hepsinin idam edileceğine dair haberler yayılır. Bu haberleri alan Molla Hamid yemeden içmeden kesilir. O dönemde seyahat şartları da oldukça zordur. Buna rağmen, her şeyi göze alarak, Üstad'ı ziyaret etmeye karar verir.

Bu maksatla hafız olan bir arkadaşıyla birlikte, birer tren bileti alarak Eskişehir'in yolunu tutarlar. O dönemin şartlarını

göstermesi bakımından bu maceralı seyahati Molla Hamid'den dinleyelim:

“O zaman on beş gün geçerli tren biletleri kesiliyordu. Bir arkadaşla birer bilet aldık, ‘On beş günde gidip döneriz’ diye Eskişehir’e vardık. Üstad’ı kime sorduysak, korkudan bize bir şey söylemedi. Halbuki Eskişehir’de Üstad’ı tanımayan yoktu. Ama adını duyan konuşmaya cesaret edemiyordu.

O gün Eskişehir’de bir hafızlık cemiyeti olduğunu haber aldık. Arkadaşım hafız olduğundan, belki orada bize yol gösterecek olur diye merasime iştirak ettik. Arkadaşım Mısır’da okumuştı. Orada kendisine sıra gelince bir aşır okudu, herkes okuyuşuna hayran kaldı. Merasim bitince başımıza toplandılar.

‘Ne kadar güzel, hoş geldiniz, bizi şereflendirdiniz. Ramazan’da da gelseniz?’ dediler. Oysa bizim derdimiz başkaydı. Arkadaşımın güzel Kur’an okuması bizi itibarlı konuma getirmişti. Bundan da cesaret alarak o sırada imama yaklaştım.

‘Efendim, biz Bediüzzaman’ı ziyarete etmek istiyoruz, acaba nasıl bulabiliriz?’ dedim. İmam bana cevap bile vermedi.

Merasimden sonra hafız olan bir çocuğun babası, hocaları evine yemeğe davet etmişti. Bizi de götürdüler. Belki orada bir imkân buluruz diye peşlerinden gittik, Yemek yedikten sonra evde kimse yokken konuşmaya başladık:

‘Efendim, ben Van’da Üstad’ın hizmetinde bulundum. Bana çok emeği geçti. Hiç olmazsa dünya gözüyle bir göreyim yeter!’ dedim. Ev ortamı ne olsa daha emniyetli idi. Dediler ki:

‘Kardeşim, burada hapisteydi, ama bir gece çıkarıp götürmüşler. Nereye götürdüklerini de bilmiyoruz. Yalnız, şeker fabrikasının makine ustası Hüseyin Bey var, onu bulursanız, o size yardımcı olabilir. Çünkü hapiste beraber kalmışlar!’

Neyse zar zor bir ipucu bulabilmiştik. Verilen adresi takip ederek Hüseyin Bey’in evine ulaştık. Ümitle kapıyı çaldık. Baktık kapıyı babayiğit bir delikanlı açtı. Dedik:

‘Biz Van’dan geliyoruz, Bediüzzaman’ı ziyaret edeceğiz. Siz hapiste beraber kalmışsınız. Bize yerini tarif eder misiniz?’

Sözümüz biter bitmez adamın gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Henüz 25-30 yaşlarında bir gençti. ‘Kardeşim, derdimi tazelediniz!’ dedi ve anlatmaya başladı:

‘Ben burada makine ustasıyım. Çok para alıyordum, ama ayın on beşini zor getiriyordum, param bitiyordu. Rakıya, içkiye, kötü şeylere sarf ediyordum. Bir gün sarhoşken bir cinayet işledim, hapse girdim. Hapiste Bediüzzaman’la bir ay beraber kaldım.

İlk iki gün baktım, hep kıbleye karşı dönük ibadet ediyor. Çok az ara veriyor, devam ediyor. ‘Bu ne biçim şeyhtir, ne biçim hocadır?’ Böyle hayret ederken üçüncü gün bana birden:

‘Hüseyin kardeşim, abdest al gel, namaz kılalım!’ dedi.

Benim o zamana kadar abdestle, namazla hiçbir ilgim yoktu. Küfürbazın biriydim. Kendisine hiç itiraz etmedim. Hemen kalkıp abdest aldım, onunla beraber namaza durdum. Namazdan sonra:

‘Bugünden itibaren sen benim misafirimsin, masraf bana aittir!’ dedi. Ben itiraz ettim:

‘Yok olmaz!’ dedi. Kimseden beş kuruş para almadığını işitmişim.

Bakıyordum parası da bitmiyor! İçimden, ‘Acaba buna kim para veriyor?’ dedim.

Bir kesesi vardı, hep ondan çıkarıp gardiyana veriyor, ‘Bize yoğurt getir!’ diyordu. Kesesindeki para yetmiş-seksen kuruş kadardı. Bir ay, ‘Şeker, çay, yoğurt getir!’ diyerek hep oradan çıkarıp verdi. Bir ay sonra çıkarken avucuna baktım aynı para! Kimseden bir kuruş da almadığı, yanımıza kimse de gelmediği halde, aynı miktar para kesesinde durduğunu gördüm.

İşte ben o gün bugündür beş vakit namazımı geçirmiyorum. Sabah vazifeye, akşam evime!’ dedi. Biz:

‘Kardeşim, bu anlattıkların çok güzel, biz ölmeden kendisini görelim diye geldik, ne yapacağız, bize onu söyle?’ dedik. Adam, yaşlı gözlerle içini çekti:

‘O gece çıkardılar, Kastamonu’ya sürdüler. Başka bir şey de bilmiyorum!’ dedi.

Kastamonu’da İşkence

Bu bilgiyi alınca ayrıldık, aramızda istişare ettik. O zamana kadar Kastamonu’ya hiç gitmemiştik. Elimizde sadece on beş gün geçerli bir tren biletimiz vardı. Onunla gidebilirdik. Sonunda Kastamonu’ya gitmeye karar verdik. Trene bindik. Çankırı’ya geldiğimizde tren orada kaldı, daha öteye gitmedi.

Neyse orada bir gece kaldık. Ertesi gün Kastamonu’ya gitmek üzere bir pikap kiraladık. Orada sadece hemşehrim Emin Bey’in olduğunu biliyordum, o kadar. Onun yerini sorduk, Nasrullah Camii’nin bitişiğinde çay ocağı işletiyordu. Caminin yanına varıp indik, selam verdik. Hoş beşten sonra çay içmeye başladık. Baktım, etrafımızda muhbirler toplandı. Bizden laf almaya çalışıyorlar. Rahmetli Emin Bey, eliyle bize işaret etti.

‘Gelin kardeşim, uzaktan gelmişsiniz, yemek hazırlamışım!’ deyip bizi küçük odaya aldı. Arkamızdan orada oturanlardan biri içeri daldı. Adam içeri girer girmez Emin Efendi açtı ağzını yumdu gözünü:

‘Namussuz, edepsiz! Nedir düşmüşsün peşlerine? Rusya’dan mı gelmişler, kaçak mıdırlar? Bir lokma ekmek yiyecekler, yesin çıksınlar. Ne hakla içeri giriyorsun? Burası benim mahrem yerim. Ben seni çağırdım mı? Çık dışarı!’ deyip adamı kolundan tutup bir kovdu. Adam neye uğradığını şaşırды, çıktı gitti. Biraz siniri geçince:

‘Hayırdır anlatın bakalım?’ dedi.

‘Kurban, ben Bediüzzaman’ın hizmetçisiyim. Bana Molla Hamid derler. Ereğ Dağı’nda hizmetinde bulunmuşum’ dedim.

‘Haaa... Üstad senin bahsini yapardı!’ deyip kalktı bana sıkıca sarıldı. Biraz daha konuştuk.

‘Ben gidip bir söyleyeyim, bakalım ne diyecek? Fakat bugünlerde ortalık hiç iyi değil!’ dedi, gitti. Meğer o sıralar durum gerçekten çok gerginmiş. Üstad:

‘Geldiklerinden haberim var. Hoş safa gelmişler, Cenab-ı Hak sevaplarını yazsın. Fakat hiç vakit kaybetmesinler, bir an evvel geri dönsünler!’ diye haber gönderdi. Biz o pikap ile tam geri dönmeye hazırlanırken sivil giyimli fötrlü iki memur karşıdan bize doğru gelip kolumuza girdi, bizi götürmeye başladılar.

‘Hayrola, nereye götürüyorsunuz?’ demeye kalmadan karakoldan içeri soktular. Başladılar sorguya:

‘Nereden geliyorsunuz, kimsiniz, nereye gidiyorsunuz?’ Biz:

‘İstanbul’a geçecektik. Bir iş buluruz diye buraya uğradık!’ der demez komiser gürlledi:

‘Bir iş ha, siz şimdi işi görürsünüz? Atın bunları bodruma!’ dedi. Bir deste de sopa getirdiler. ‘Götürün bunları uzatın. Sesleri kesilinceye kadar vurun!’ diye emir verdi.

Bodruma indirdiler. Bekçiler kolumdan tuttu, başımı masaya vura vura ifademi aldılar. ‘Doğru söyleyin’ diye dayaklar attılar. Kuşluktan ikindiye kadar dövdüler, kan revan içinde bıraktılar. İfadelerimizi yazıp tutanak tuttular.

Sonunda nöbet değişti, insafılı bir komiser geldi. Bizi dinledi. Yazdıkları ifademize baktı.

‘Adamlar düzmece yazmışlar! Kardeşim, ifadeniz bu değil. Ben bunu yırtıp yeniden yazacağım. Fakat siz hemen buradan gidin!’ dedi. İfademizi aldı, parmak izlerimizi bastırdı. Bizi serbest bıraktı.

Van’a varıp ertesi gün işime gittiğimde sabahleyin erkenden iki sivil polis dükkâna damladı. Beni alıp götürdüler. Diğer arkadaşı da getirmişlerdi. Tekrar, ‘Nereye, niçin gittiniz?’ diye bir sürü sorgu sual geçirdik. Üstad’la ilk görüşme teşebbüsümüz böyle hazin bir sonla bitti!”

Evliliği

Molla Hamid, Üstad’a gidip tekrar eskisi gibi hizmetine girmek düşüncesi içinde olduğundan o güne kadar evlenmeyi aklından geçirmez. Fakat Üstad’ın samimi dostu Vanlı Seyyid Hasan Efendi, bir gün kendisini yanına çağırarak:

“Artık yaşıñ ilerledi, evlenmen gerekir. Zaten bundan sonra ismin her tarafta belli olduğundan, Üstad’a gidip talebe olamazsın!” der ve kendisini evlenmeye ikna etmeye çalışır.

Sonunda evlenmeyi kabul edince kendisine amca kızını tavsiye eder. Molla Hamid, hem kendinden yirmi dört yaş küçük olması, hem de amca kızına o güne kadar bir kardeş gibi bakması sebebiyle onunla evlenmeyi düşünmez. Seyyid Hasan Efendi ısrar edince:

“Evlenmeye razı oluyorum, ama bir şartla. Amca kızını olmasın da kim olursa olsun!” der. Fakat Şeyh Hasan Efendi amca kızında ısrar eder. O kadar ki:

“Bununla evleneceksin! Say ki ben seni ateşe atıyorum!” der.

Büyük hürmet duyduğu Hasan Efendi’ye daha fazla karşı gelemez ve nihayet amca kızı Fikriye Hanım’la evlenmeye karar verir. 1939 yılında gerçekleşen bu evlilik belki de dünyadaki en mutlu evliliklerden birisi olur. Molla Hamid hayat boyu “Allah Hasan Efendi’den razı olsun” diye dua eder.

Bu evlilikten beş tane çocukları dünyaya gelir. Bunlar, yaş sırasına göre, Hüseyin, Hasan, Zeki, Fatma ve Ali İhsan’dır.

Emirdağ’a Hareket

Molla Hamid, olaylı Kastamonu ziyaretinden sonra birkaç kez daha Üstad’a gitmeyi dener, fakat muvaffak olamaz. İçindeki hasret ateşi gittikçe alevlenir. Nihayet 1950’de Demokrat Parti iktidara gelip dindarlara biraz serbestlik sağlanınca ümitlenir ve Üstad’ı ziyaret etmek üzere tekrar yollara düşer. Oldukça maceralı geçen bu ziyaret de 1951 yılında gerçekleşir. Kendisinden dinleyelim:

“Üstad, Van’dan ayrılalı yirmi sekiz sene olmuştu. Kendisini bir daha görmemiştim. Hasret ateşi içimi yakıyordu. Ne olursa olsun Üstad’ı ziyaret edip elini öpmek, hasret gidermek istiyordum.

Bu sefer işi sağlama almak için ağabeyimden Afyon Emniyet Müdürlüğü’ne yazılmış bir mektup aldım. Kendisi Doğu Vilayetleri Emniyet Müfettişi’ydi. Yazıda, ‘Bu gelen

kardeşimdir, hocasını görmeye gidiyor. Yardımcı olun. Bundan gelen bütün mesuliyeti ben deruhte ediyorum!’ diyordu. Altına da mührünü basıp imzasını atmıştı.

Afyon’a varıp yazıyı emniyete gösterdiğimde, hemen:

‘Emirdağ’da kalıyor, oraya gideceksin!’ dediler. Bineceğim pikabı da gösterdiler.

Emirdağ’a varınca herkes indi. Gideceğim yeri bilmediğimden ne yapayım diye arabada bekliyordum. Şoför:

‘Emirdağ’a geldik, amca insan iyi olur!’ dedi. İnince bir müddet de ortada şaşkın kaldım. Kime soracağımı bilemiyordum. Geçirdiğim acı tecrübeler aklıma geliyordu. Hava da oldukça sıcaktı, güneş altında bavul elimde ter döküyordum.

Rastgele birine sormaya cesaret edemiyordum. Şöyle güvenebileceğim birini gözüme kestirmek için bir süre bekledim. Beni getiren şoförün dikkatini çekmiş olacak ki:

‘Kardeşim, orada ne bekliyorsun, çekil bir kenara, güneşte durma!’ dedi. Çekine çekine:

‘Yahu burada bir hoca var, ziyaretine geldim, acaba imkânı var mıdır?’ diye sordum.

‘Hoca kimdir?’

‘Bediüzzaman Said Nursî!’

‘Desene kardeşim!’ deyip arabadan indi. ‘Sen şurada biraz otur bekle, ben geliyorum!’ dedi.

Oradaki kahveye oturup beklemeye başladım. Fakat yine içimi bir korku aldı. ‘Ya bu adam da muhbirse, gidip beni polise bildirirse’ diye düşünmeden kendimi alamıyordum.

“Mustafa Sungur Karşıladi”

Neyse böyle düşünürken on dakika sonra çıkageldi. Yanında bir genç vardı. İsmi sordum, ‘Mustafa Sungur’ dedi. Kendisiyle ilk defa karşılaşıyordum. O da beni tanımıyordu.

‘Üstad’ı siz mi göreceksiniz?’ dedi.

‘Evet’ deyince Üstad’ın çok hasta olduğunu hemen arabaya binip geri dönmemi söyledi. Üstad on beş gündür kimseyle görüşmüyormuş. Bense, Üstad’a bu kadar yakınlaşmışken görmeden hiçbir yere gitmemeye kararlıyım.

‘Van’dan gelmişim, kendisini görmeden asla buradan ayrılmam!’ dedim.

Sungur, benim kararlılığımı görünce kendisini yüz metre arkadan takip etmemi ve etrafıma bakmamamı tembihledi. Böylece Üstad’ın evine kadar gittik. Tekrar:

‘Kardeşim Üstad’ımızı görmeye gelmişsin, ama çok hasta, sizinle görüşecek hali yok. Yirmi gün içinde iki sefer zehir verdiler. Kimseyle görüşmüyor. Sesi de çıkmıyor. Eğer şimdi gitmezsen, daha sonra araba da bulamazsın!’ dediler.

Bunun üzerine ben ağlamaya başladım. Van’dan geldiğimi, muhakkak görüşmem gerektiğini söyledim. İsmimi onlar da sormadılar, ben de söylememiştim. Kararlıyım, ne pahasına olursa olsun, Üstad’ı görecektim.

‘Üstad’ı göreyim de, Cenab-ı Hak orada ruhumu alsın!’ dedim.

O sırada gidip beni Üstad’a söylemişler. ‘Üstad seni kabul etti!’ dediklerinde, Üstad’ın yanında Molla Ahmed-i Cezerî’nin *Divan*’ı vardı, o aklıma geldi. Orada ‘Mahcemalin görünür görünmez bana secde-i şükran gerekir’ diye bir ifade vardı. Hemen çıkardım seccademi serdim, şükür secdesine kapandım.

Molla Hamid Ekinci, Üstad'ı yeniden gördüğü yıllarda

Merdivenden çıkarken başımda kasket vardı.

‘Bunu at, yerine takke giy!’ dediler. Ben de onu merdiven altına attım. Sonra beni Üstad’ın kapısının önüne bırakıp gittiler. Heyecandan kapıyı açıp giremiyorum.

Sevgiliye Kavuşmuş Gibiydim

Baktım Üstad yanık sesiyle Cevşen okuyor. Onun, Ereğ Dağı’nda, çilehanedeyken okuduğu şivesini ve sesini çok özlemiştim. Aradan yarım saat geçmiş, farkında değilim. Bir sevgiliye kavuşmuş gibiyim.

O sırada Bayram Yüksel geldi.

‘Ne bekliyorsun kardeşim, içeri girsene?’ dedi.

‘Ben bu sesi çok özlemişim, hasretinde kalmışım ve onu dinlemeye dalmışım’ diye cevap verdim.

‘Haydi gir, yoksa Hz. Üstad sonra kabul etmez, çabuk ol!’ dedi.

Kapıyı çaldım, baktım Üstad somyasının üzerinde oturmuş, yıllar önceki siması gözümün önüne geldi. Üstad haftada iki kez tıraş olurdu. Hasret ve iştiaqla eline kapandım, geri geri

çekilerek odanın kapı kenarında dizüstü oturdum. Üstad o sırada, taktığı telli gözlüğünü çıkararak bana dikkatle bakmaya başladı.

‘Dur, ismini söyleme, bakalım, tanıyabilecek miyim?’ dedi. Durdu durdu:

‘Van’da benim bir Molla Hamid’im vardı, o olmayasın sen?’ dedi.

‘Evet Üstad’ım, ta kendisiyim, sizin hizmetçiniz Molla Hamid’im, kölenizim!’ dedim! Üstad:

‘Gel bakalım, gel, gel kardeşim, ben de seni çok özlemişim!’ deyip yerinden kalktı beni bir kucakladı, alnımdan öptü. Beni sıkıca bağrına bastı, öyle bir kucakladı ki, kuvvetli bir genç ancak öyle sıkabilirdi. Derin bir nefes aldı, içine çekti ve:

‘Oh, memleketimin kokusu geliyor!’ dedi.

Zile basarak Bayram kardeşi ve oradaki diğerlerini çağırdı.

‘Desenize benim Molla Hamid’im gelmiş. Derhal bir sandalye getirin, karyolamın yanına koyun, Hamid’im otursun, onunla hasret gidereceğim, siz de dinleyin!’ dedi.

Oradaki iskemleye oturdum. Üstad’ın yüzü, dudakları mosmor, adeta bitmiş bir hali vardı. Gerçekten perişandı. Sesi zor çıkıyordu. Ceylan Ağabey aramızda vasıta oluyordu.

“Aç Bakalım Van Sayfasını”

‘Hamid aç bakalım Van sayfasını, anlat bakalım’ dedi. Ben de ölüleri dirileri, aile efradımı, işlerimi ve hizmetleri bir bir anlattım. Sonra:

‘Beni bırak da sen ne âlemdesin Seyda?’ dedim.

Kendisine yeni zehir vermişlerdi. Ben Üstad’ı hâlâ Van’daki gibi düşünerek kontrolsüz konuşuyordum. Hatta bir ara yanındaki kardeşlere:

‘Üstad’ın yemeğine niye dikkat etmiyorsunuz, niye böyle şeylere mahal veriyorsunuz?’ diye çıktım. Üstad:

‘Kardeşim çok hararetim vardı. Yoğurdu pencereye bırakın, biraz soğusun, ayran yapın içeyim, demiştim. İftarda bekçiye

yüklü para vererek merdiven dayayıp içine zehir attırmışlar. Haberimiz olmadan yedim, onun verdiği tesirle kaç gündür perişanım!’

Üstad’a çok acıdım. Zehirin tesirinden dudakları mosmor olmuş ve çatlamıştı. Mendili suya batırıp yüzünü dudaklarını silerek hararetini gidermeye çalışıyorlardı. Bu hali görünce dayanamadım:

‘Üstad’ım bunlara beddua et, Allah kahretsin, sizden ne istiyorlar?’ dedim. Üstad, o haldeyken bile beddua etmedi:

‘Kardeşim, beni anlamıyorlar, beni hain zannediyorlar. Halbuki ben bunların geleceği ve selameti için çalışıyorum. Beddua edemiyorum. Çünkü bazılarının beli bükülmüş anne-babaları, bazılarının tüyü bitmemiş yavruları var. Onlara kıyamıyorum!’ dedi.

Ben haddimi aşarak o kardeşlerin yanında kendimi Erek Dağı’nda zannederek yüksek sesle ve hiddetle dedim ki:

‘Seyda sen Van’dayken böyle değildin, neden kendine bakmıyorsun? Yemeğini neden pencerenin dışına bırakıyorsun. O adamları bana gösterin haddini bildireyim.’

‘Hamid! Ben Üçüncü Said devresini yaşıyorum. Allah murad etmese bizi öldüremezler. Merak etme!’ dedi.

“Çevir Sinema Perdelerini”

‘Çevir bakalım sinema perdelerini, Van’da kimler gitmiş, kimler kalmış?’ dedi sonra.

Üstad ölenlere ölmüş demezdi. Ben gidenleri saymaya başladım. Üstad, Molla Resul’ü çok severdi. Henüz öldüğünü söylememiştim. İçimden:

‘Üzülmesin diye bunu gizleyeyim’ dedim.

‘Üstad’ım, annem vefat etti!’ dedim.

‘Evet, annen duama dâhildir!’ dedi.

‘Başka?’

‘Falan, falan’ dedim. Birden durdu.

‘Benim ilim arkadaşım, sadakatli, ciddi kardeşim de gitmiş değil mi?’ dedi. Dedim:

‘Kim?’

‘Molla Resul vefat etmiş değil mi?’ dedi. Dedim:

‘Evet, gitmişler, bizi bekliyorlar!’

Arvasîlerden Üstad’la sürgüne giden Muhammed Salih Efendi vardı. O da Hicaz’a gitmiş, gelmemişti. Biraz durdu:

‘Benim vefadar, fedakâr, aziz, menfî kardeşim de dünyasını değiştirdi değil mi?’ dedi.

‘Efendim, belki size yanlış anlatmışlar, o Hicaz’a gitti, vefat etmedi’ dedim.

‘Allah, Allah! Ben memleketimin mevtalarına ayrı, sağlarına ayrı dua ediyorum. Bu, mevtalar arasında geliyor. Sen diyorsun ki, sağdır!’ dedi.^[39]

‘Zernebat’a gidiyor musunuz?’ dedi.

‘Efendim, Zernebat Van’a gelmiş, evlerimize almışız.’

‘Afiyetle için!’ dedi.

Arkasında Namaz Kılmak İstedim

Sohbet epey uzamıştı. Akşam namazı vakti girdi.

‘Siz öteki odada kılın, sonra gelin yine sohbet ederiz’ dedi. Baktım, herkes öteki odaya gitmeye yollanıyor. Ben durdum, Üstad’ın arkasında kılmak istiyordum.

‘Sen kıldın mı?’ dedim.

‘Yok’ dedi.

‘O zaman ben gitmem! Ben buraya Van’dan senin arkanda namaz kılmak için gelmişim!’ dedim. Bana latife olarak bir sille vurdu.

‘Keçeli bu Eski Said değil, İkinci Said’e inkılap etmiştir!’ dedi.

‘Ben ikiyi, üçü, inkılabı bilmem. Ben Van’dan Üstad’ımın arkasında namaz kılacağım diye gelmişim!’ dedim. Bunun

üzerine güldü:

‘Bu ikinci Hulusi’nin kafasını taşıyor, buna söz anlatamayız. Gelin beraber kılalım!’ dedi. Sungur, Bayram, Ceylan kardeşler de geldiler, Sungur kamet etti, arkasında namazı kıldık. Tesbihatı yaptık. Üstad bana dönerek:

‘Hamid başka bir arzun var mı?’ dedi.

‘Seyda! Annem vefat etmiştir. Onun ruhuna senden bir Yasin-i Şerif okumanı istiyorum, okur musun?’ dedim.

Şefkatli Üstad, hasta olmasına rağmen beni kırmadı. Yasin-i Şerif’i okudu. Yasin’den sonra Sure-i Feth’in ahirini okudu. Sonra İhlas ve Kul Euzüleri okudu, vefat edenlere bağışladı.

PTT Memuru Zübeyir Gündüzalp

Sonra bana döndü:

‘Molla Hamid! Artık benden alacağın bir hakkın kalmadı. Şimdi çıkın. Gece burada kardeşlerle kal. Sabah gel, sana birtakım risaleler vereceğim. Benim Urfa’da, PTT’de çalışan Zübeyir isminde bir talebem var, ona götüreceksin!’

Sabah oldu. Külliyyat’ı alıp vedalaşmak üzere odasına girdim. Fakat hayret ki, önceki Molla Hamid gitti, dilim tutuldu. Dün bülbül gibi konuşan Hamid şimdi ancak Üstad’ın dediklerini anlayabiliyor, fakat karşılık veremiyordu. Bana büyük bir şefkat ve merhamet gösterdiğini sonradan anladım.

Eserleri alıp ayrıldım. Urfa’ya hareket ettim. Yol boyu Zübeyir kardeşi nasıl bulacağımı düşünüyordum. Neyse Urfa’ya geldim, PTT’yi sordum ve buldum. Baktım kapıda bir PTT memuru duruyor. Ona yaklaştım:

‘Kardeş, bu PTT’de Zübeyir Gündüzalp isminde bir zatı arıyorum, acaba kimdir, nerededir?’ dedim. Meğer kendisini, kendisine sormuşum.

‘Aradığın tam karşında, sorduğun zatın kendisidir. Hayırdır, siz kimsiniz?’ dedi.

‘Şükürler olsun seni buldum. Kurban, ben Seyda Bediüzzaman’ın yanından geliyorum. Sana bir takım risale gönderdi. Size selamları var. Ben Vanlı Molla Hamid’im.’

Bunu duyar duymaz, büyük bir muhabbet ve iştiyakla beni kucakladı. Aldığı gibi Balıklı Göl kenarındaki medreseye götürdü. Bir hafta beni bırakmadı. Abdullah Yeğin kardeşimiz de oradaydı. Sabahlara kadar bana Üstad'ı sordular, anlattırdılar. Ben de onlara bütün bildiklerimi, hatıraları anlattım. Sonra Van'a döndüm.

“İhlas Risalesi’ni Mümkünse Her Gün Okuyun!”

Başka bir görüşmemiz, daha sonra yine Emirdağ'da bir Ramazan-ı Şerif ayında gerçekleşti. Niyetim Üstad'ı ziyaretten sonra İstanbul'a geçip yeni çıkmış marangoz makinelerinden satın almaktı.

Emirdağ'a vardığımda o gün ramazanın 27. gecesini, yani Kadir Gecesi'ydi. Bu seyahatte Üstad'a *İhlas Risalesi*'yle ilgili bir soru sordum:

‘Efendim, *İhlas Risalesi*'nin on beş günde bir okunmasını emretmişsiniz. Bu *İhlas Risalesi* dua değil, salavat değil, acaba hikmeti nedir?’ dedim.

‘Kardeşim, mümkünse her gün okuyun. Bütün ibadetlerin başı, mayası ihlastır!’ buyurdu.

“Okuduğun Kadar Sana Yeter”

Üstad'dan sonra müftülerden, hocalardan epey Arapça dersler almıştım. Fakat *Feraiz*'i bir türlü anlayamıyordum. Bu ziyarete giderken belki *Feraiz*'i de kendisinden ders alırım diye kitabı yanıma almıştım. Bir ara:

‘Üstad'ım senden sonra ben Kur'an'ı hatmettim. Şeriat kitapları okudum. Şimdi dersim *Feraiz*'dir. Fakat bunu bir türlü anlayamıyorum. Teberrüken bana bir ders verseniz, *Feraiz*'i de anlasam!’ dedim.

Üstad güldü ve aramızda şöyle bir konuşma geçti:

‘Allah, Allah, ibadet bitmiş, *Feraiz* mi kalmış!’

‘Evet.’

‘Peki *Feraiz* okuyup da ne olacaksın? Mal mı taksim edeceksin? Okuduğun kadar sana yeter. En mühimi ibadetle

ilgili olandır, onu zaten okumuşsun' dedi.

“Risale-i Nur Dünyanın Kanun-u Esasisi Olacak”

Üstad bir ara risalelerden birini eline alarak:

‘Kardeşim, ulema da olsa, vüzera da olsa, yine bu kitapların önünde diz çökmeye mecbur kalacaklar. Bu kitaplar dünyanın kanun-u esasisi olacak ve bazıları elini dizine vuracak, ‘Ah keşke, *Risale-i Nur* talebesinin arkadaşı olsaydım!’ diyecek, ama iş işten geçmiş olacak!’ dedi. Ben:

‘Üstad’ım yanınızda kalıp hizmet etmek istiyorum’ dedim.

‘Kardeşim, sen evlenmişsin, çoluk çocuğun var’ dedi.

‘Olsun, onlardan izin almışım, onlar razıdırlar’ dedim.

‘Bir insanın bir memlekette nafakası kesilince, oradan hicret eder, yoksa kendi memleketini terk edemez, manen mesul olur. Sen Van’ı terk etme’ dedi.

Ağabeyim Emekli Olamadı

Bu arada ağabeyimin emniyetten emekliye ayrılmak istediğini söyledim.

‘Ağabeyin emniyette mi?’ dedi.

‘Evet Üstad’ım, hem de milli emniyet müfettişidir!’

‘Allah Allah, demek otuz senedir emniyette bizi koruyan biri varmış, senin ağabeyinmiş. Yok kardeşim, ayrılmasın, devam etsin’ dedi.

Üstad’ın bu dileği üzerine ağabeyim üç sefer emekliliğini istemesine rağmen kendisini emekli etmediler.

“Risale-i Nur İntişar Edecek”

Üstad, Emirdağ’da zehirlenmesine, baskılar ve nezaretler altında olmasına:

‘Beni ve evimi yirmi dört saat tarassut altına almışlar, perdelerin çekilmesine bile izin vermediler!’ demesine ve onca fakr u zaruret içinde olmasına rağmen, hiç ümidini bozmadı.

‘Küfrün belini kırmışım, artık doğrultamazlar. *Risale-i Nur* intişar edecek. Zalimler ne yapsalar, daha da alevlenecek. Nasıl ki dört bir yana benzin döküp yaktıktan sonra rüzgârla her tarafa yayılırsa, bunun gibi Nurlar her tarafta inkişaf edecektir’ dedi.

Teberrük Ekmek

Emirdağ’da bir ara Üstad’ın yanında yemek yiyorduk. Bana ait ekmek hissesini bir kenara ayırdım. Zübeyir dedi:

‘Bunu niye ayırdın?’

‘Van’a gidince kardeşler Üstad’dan bir teberrük isterler. Ben de birer parça onlara veririm!’ dedim. Üstad:

‘Zübeyir, ne diyor?’ dedi.

‘Ekmeğini ayırdı, teberrüken Van’a götüreceğ’ dedi.

‘Sen ye! Ben sana kendi hissemden vereceğim’ dedi.

Ertesi gün oldu. Arpa ekmekleri vardı. Onu dörde böldü, dörtten bir hissesini getirdi.

‘Al bunu Van’a götür!’ dedi.

Aldım, baktım, küçük bir parça.

‘Bunun neresini Van’a götüreyim Üstad’ım, bu kime yeter?’ dedim.

‘Allah Allah, yirmi dört saatte benim iaşem budur. Değil mi Zübeyir? Bu ekmeği yirmi dört saat içinde ya ayran, ya yoğurda doğrarım, yerim. Sonra da üzerine bol bol su içerim.’

Zehrin Şiddeti

Bir ara okurken gözünden kitabın üzerine bir damla yaş düştüğünü gördüm.

‘Üstad’ım, bizim gözümüzün yaşı yerindedir, seninkinden niye yaş geliyor?’

‘Kardeşim, bu sonuncu zehir öyle dehşetliydi ki, tarif edemem. O zamandan beri kafamda bir ağrı var. Onun tesiriyle gözümünden yaş geliyor!’ dedi.

Halimiz Nice Olacak?

Sabahleyin Sungur'a bir sille vurdu:

'Dört-beş arkadaş benim hizmetimi ancak görüyorsunuz. Van'da bir tek bu kardeşim benim işimi görürdü!' dedi. Ben:

'Üstad'ım yine kalıp hizmetinizi görebilirim!' dedim.

'Yok, hele şimdilik git, gerekirse seni çağırırım!' dedi. Sonunda:

'Üstad'ım!' dedim, 'Artık dua et, hakkıyla kulluk yapamadım. Yaş geldi elliye-altmışa. Halimiz nice olacak?'

'Kardeşim!' dedi, 'Kulluk rahatlıkla olmaz. Şimdi gitsen, harp meydanında bir askere, 'Arkadaş haliniz keyfiniz nasıldır?' desen, ne diyecek? 'Kardeşim burada keyif aranır mı? Görüyorsun, korku var, açlık var, esir olmak var, bit var, soğuk var. Ancak düşmana teslim olmamaya çalışıyoruz, o kadar!' diyecektir.

Bunun gibi, Cenab-ı Hak bizi bu dünyada nefis ve şeytanla harp ederek kendisine kulluk edelim, diye göndermiş. Hakikaten zordur. İnsan ara sıra mağlup olur, galip gelir. Vadesi bitince Allah'a kavuşur.

Elinizden geldiği kadar iyilikten, doğruluktan ayrılmayın. Bir insan ne kadar yaşarsa, madem sonu zeveldir, hiçbir şeyde karar yoktur. Onun için kadere rıza, belalara karşı sabretmek, kulların en mühim vazifesidir. Allah cümlemizi utandırmasın!

Kardeşim, yapacağım bütün ibadet ve dualarıma seni dahil ediyorum. Zaten bin aydır buradasın. Çünkü bu gece Kadir Gecesi'dir. Sen Van'a git, orada bize lazımsın, dersane açıp hizmet et!'

Bunları söyledikten sonra 'Hadi şimdi öteki odaya gidin, geceyi ihya edin. Ben de evradlarımı okuyacağım' dedi. O gece Ramazan'ın 27. gecesiydi. Bir ara uykum gelir gibi oldu. Zübeyir kardeş bana bir hap verdi. Uykum gitti.

“Risale-i Nur’la İmanlarını Kurtarsalar...”

Üstad'la görüştüktan sonra sıra Emirdağ'dan ayrılmaya geldi.
Bana:

‘Kardeşim, bunlar Irak’a gidecekti. Fakat sizin ihlas ve sadakatiniz daha ağır bastı. Bunları Van’a göndermek daha iyi olur’ diye bir bavul dolusu kitap verdi.

‘Şimdi bunu sana teslim ediyorum. Bu kitapların her sayfası sana bir altına mal olmuş gibi onları muhafaza et ve onlarla hizmet et!’ dedi. Ben de:

‘Üstad’ım, sen galiba dışarının halini bilmiyorsun. Bunları nasıl götüreceğim? Bende kitap olmadığı halde yapmadıkları zulüm kalmadı!’ deyince:

‘Kardeşim, sorma bana da neler yaptılar? Zalim Rus’un on misli azap çektirdiler. Fakat *Risale-i Nur*’la imanlarını kurtarsalar, sen şahit ol ki, hepsine hakkımı helal ediyorum!’ dedi. Tekrar:

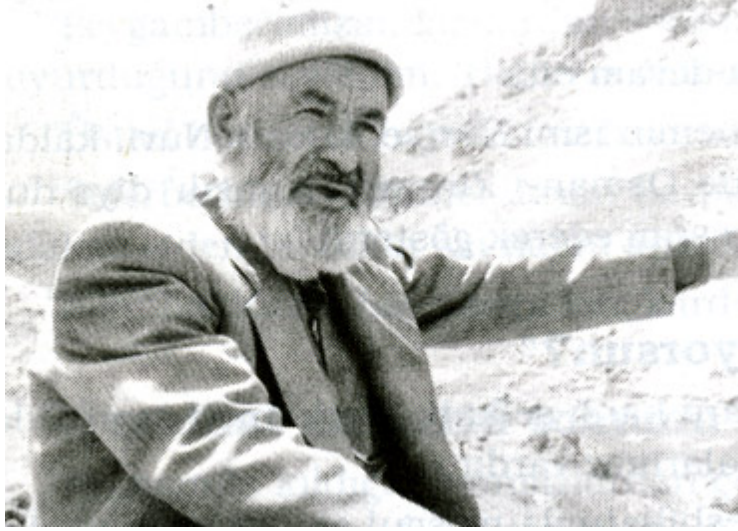
‘Üstad’ım, bu kitapları bende yakalasalar beni mahvederler!’ dedim.

‘Yok kardeşim, sorarlarsa Said vermiş de, inanmazlarsa reisicumhura, başvekile de yollamışım, sorabilirler’ dedi.

Tren yolculuğu boyunca en az on yerde üstümüzü başımızı, eşyalarımızı aradılar. Hatta üç polis bizi ararken kompartımandaki bavulları da yere indirip açınca:

‘Eyvah, şimdi kitaplar gitti!’ dedim. Fakat benim bavuluma kimse el sürmedi. ‘Ne var bunda?’ bile demediler.

Diğer bavullarla birlikte indiriyorlar, ama diğerlerini arıyor, benimkine kimse dokunmadan gidiyorlardı. Belki beş kere böyle oldu.

Molla Hamid Ağabey hatıralarını anlatırken

Van Hatırasıdır

Üstad'a bir miktar yağ, bal ve bir çift de yün çorap götürmüştüm.

'Üstad'ım bunlar Van hatırasıdır. Size getirdim' deyip takdim ettim.

'Kardeşim, ben hediye kabul etmiyorum!' dedi.

'Efendim, bunlar hediye sayılmaz. Bunları almazsanız gücenirim!' dedim.

'Bir şartla alırım, bedelini vererek' dedi. Zübeyir'e biraz kitap getirtti.

'Zübeyir, bu bal ne kadar eder?'

'Beş kuruş.'

'O zaman bu kitaplar altı kuruş.'

'Peki yağ ne kadar eder?'

'Üç kuruş.'

'Bunlar da yağ yerine.'

Ayrıca çorap bedeline de beş-altı kitap verdi. Getirdiklerimi ancak bu şekilde kabul etti."

Yoğurdu Neden Kabul Etmedi?

Şemdinli'nin Nehri köyünden Seyyid Taha Hazretleri, Horhor'da Üstad'ın yanında kalıp kendisinden ders alan talebelerindendir. Bu zatın evlatlarından birinin askerliği Isparta'ya çıkar. Teslim olmadan önce Isparta'da Üstad'ı ziyaret etmeyi niyet eder. Yanında Üstad'a hediye olarak bir bakraç süzme koyun yoğurdu götürür. Bununla ilgili ilginç bir hatırasını da Molla Hamid'e şöyle anlatır:

“Babam, bize hep Üstad'dan bahseder, hatıralar anlatırdı. Askerliğim Isparta'ya çıkınca, ‘Üstad'ı ziyaret ederim’ diye bir bakraç süzme koyun yoğurdu hazırlayıp götürdüm. Isparta'ya varınca Üstad'ın evini sordum, tarif ettiler.

Dar sokaklardan geçip evinin önüne geldim. Tam kapıya yönelmiştim ki, Üstad'ın merdivenlerden inmek üzere beklediğini gördüm. Elimde bakraçla yoğurt vardı.

‘Seyda,’ dedim. ‘Ben Nehriliyim. Askere geldim. Görüşemeyeceğimi söylediler. Ama Cenab-ı Hak tevafuk ettirdi. Müsaade edin, gelip elinizi öpeyim, askere teslim olacağım’ dedim.

‘Evladım, elindeki yoğurdu orada duran askerlere ver, içeri gel!’ dedi.

Dünyalar benim olmuştu. Kapıyı bir talebesi açtı. İçeri girdim, merdivenden yukarı çıktım. Elini öptüm. Memleketimi sordu. Bildiğim kadarıyla memlekette havadisler anlattım. İçimden:

‘Ben o kadar zahmet çektim. Ta Şemdinli'den Van'a, oradan da zorluklarla buraya kadar yoğurdu getirdim. Acaba Seyda niye bunu kabul etmedi? Emeğim boşa gitti. Başka hediye getiremedim’ diyordum.

Ben içimden bunları geçirirken:

‘Kardeşim, ben karşılıksız hediye kabul etmiyorum. Sen buraya kadar getirmiş, çok zahmet çekmişsin. Gerçi sana parasını verir veya yerine kitap verir, alırdım. Ama bir sebepten dolayı kabul etmedim. Sizin koyunların içinde biri size ait değil. Onun sütü yoğurda karışmış olabilir. Yoksa sizin hanenizin teberrükünü kabul ederdim!’ dedi.

Şok olmuşum. Çünkü gerçekten bizim koyunların içinde, nereden geldiği belli olmayan bir koyun vardı. ‘Kimindir?’ diye sahibini aradık, bulamadık. O koyun, o zamana kadar hâlâ bizdeydi. Seyda’nın neden kabul etmediğini anladım. Rahmetli şeyh babamın yıllarca dilinden düşürmediği allame-i Bediüzzaman’ın kim olduğunu gerçek manada o zaman anladım.

Onu uzaktan tarif etmek mümkün değil. Evet, onunla görüşme şerefine nail olduğum için Rabb-i Rahim’ime hamd ediyorum. O şefkatli, nuranî, mübarek çehre hiç aklımdan gitmiyor. Hem kendisine bakıyor, hem de içim yanıyordu!”

Müfritane İrtibat

Molla Hamid, kendi hatıralarını anlatmaya devam ediyor:

“Bir defasında Hacı Reşid’le beraber Isparta’ya ziyarete gitmiştik. Biraz hasbihal ettikten sonra Van ve çevresindeki arkadaş ve dostlardan kimlerin hayatta olup, kimlerin vefat ettiklerini ve Mehmed Kayalar’a uğrayıp uğramadığımızı sordu. Ben, uğramadığımı söyleyince, üzüldü ve:

‘Kardeşim, onu çiğneyip bana gelinir mi? Kardeşler arasında müfritane irtibat lazım!’ dedi. Ben de:

‘Efendim, İstanbul’a direk uçakla geldiğimizden uğrayamadım’ dedim. O zaman:

‘Tamam mazeretin varmış. Dönerken inşaallah uğrarsın’ dedi. Ben de dönerken uğrayıp ona Üstad’ın selamını söyledim.

“Evinizi Dershaneye Çevirin”

Van’a geldikten sonra Üstad’ımızla mektuplaşıyorduk. Bize, ‘Kardeşim, muhakkak evinizi dershaneye çevirin yahut en kısa zamanda bir medrese-i Nuriye açın!’ diyordu.

Bir evin üzerinde iki odalı eski baraka gibi bir yer tuttuk. Burayı tanzim edip dershane şekline getirdik. Ayakkabılık bile dışarıda kalıyor, kışın içleri karla doluyordu.

O kadar mahrumiyet içinde hizmete başladık. Bunun müjdesini mektupla Üstad'a bildirdim. Üstad:

'Kardeşim bırakılırsa dershanenin açılışına inşaallah geleceğim. Sizler cennette kendinize köşk hazırladınız!' diye yazmıştı.

Âlem-i İslam'a Hediye Kur'an

Ziyarete gittiğim bir seferinde Üstad, mucizeli Kur'an'ın üzerinde çalışıyordu. Yalnız çok dalgın ve sıkıntılı bir hali vardı.

'Seyda, binlerce Kur'an yazan var. Siz niye bu kadar kendinizi yoruyorsunuz?' dedim. Üstad, şu cevabı verdi:

'Kardeşim, levh-i mahfuzdaki Kur'an'ın aynısını burada yazıp, Âlem-i İslam'a hediye etmek istiyorum!'

Kardeşlerin ifadesine göre, bu çalışma esnasında bazen Üstad'ın fanilasası sıırılsıklam ter olurdu. Bu Kur'an'ı o kadar zorlukla vücuda getirdi.

Hâkim Mahkemede Yardım Etti

Bundan sonra Zübeyir Ağabey tarafından bana kitaplar gelmeye başladı. Dükkânda kitapları bulunduruyor, vitrine dizip hem okuyor, hem de isteyenlere satıyordum.

Bir gün münafıklar şikâyet ettiler. Beni kitaplarla beraber alıp karakola götürdüler. Sorgu sualden sonra mahkemeye sevk edildim. Ümmî olduğumdan hiçbir müdafaa bilmiyordum. Hangi kitabın cezası çoktur, hangisi azdır, böyle bir şey de bilmiyordum. Ancak çat pat okuyabiliyordum. Yazım da yok ki, müdafaa hazırlayayım. Hâkim imanlı ve insafli biri çıktı. Savcı:

'Bu kadar kitabı niye yanında bulunduruyorsun?' deyince:

'Okumak için' dedim.

'Okumak için iki tane yeter, bir çuval kitap neden?' dediğinde hâkim hemen araya girdi.

‘Herhalde içindeki mevzular ayrı ayrı da ondan değil mi?’ dedi.

‘Evet efendim, ayrı mevzuları ihtiva ediyorlar’ dedim. İfade esnasında hâkim buna benzer çok yardımlarda bulundu.

Kitapların bir kısmını kâtipler, hâkimler ve memurlar aldılar, bir kısmını da bana teslim ettiler.

Bir gün o hâkim dükkânıma geldi. Hayret ve takdirle:

‘Bu kitaplar senin eline nasıl geçti?’ dedi. Ben de:

‘Bizde bir deyim var: Armudun iyisini dağdaki ayılar yer! Ben layık olmadığım halde Cenab-ı Hak bana nasip etti!’ deyince:

‘Yok yok. Sen layık olmasan bu kitaplar seni gelip bulmaz!’ dedi.

Halk Partisi’nin Zulmü

Bir gün Van’ın bürokrat grubu, müdür ve müfettişler beni çağırdılar. O zaman kimse Halk Partisi’nin korkusundan gerçekleri söyleyemiyordu. Bir arkadaş Halk Partisi hükümetini göklere çıkartıp övmeye başladı. Hatta:

‘Bunlar kimsenin dinine, inancına karışmıyor!’ dedi.

Oradakilerin çoğu tasdik edince tepem attı. Bizzat yaşadığım işkenceler aklıma geldi. Orada bulunan müfettiş bunları biliyordu.

‘Kardeşim, sen benim başıma gelenlere şahit değil misin?’ dedim ve devam ettim. ‘Ben Müftü Ömer Efendi’den gizlice ders alıyordum. Bir gün caminin önündeki karakolun yanından geçerken kitabımı koynumda saklamıştım. Polisler fark etmişler. Beni karakola çağırdılar.

‘Bu okuduğun nedir?’ dediler. Ben de:

‘Abdestimi, namazımı, dinimi, şeriatımı öğrenmek için okuyorum!’ dedim.

Komiser hiddetle ayağını yere vurarak dine, şeriata küfürler etti.

‘Atın bunu nezarete. Yatırın falakaya, bayılıta kadar dövün! Tövbe ederse bırakın. Şeriat neymiş görsün!’ dedi.

Karakola alındığımı esnaf ve halk gördüğü halde kimse korkudan ağzını açamadı. Beni falakaya yatırdılar, feci şekilde dövdüler.

Durumu Müftü Ömer Efendi’ye bildirmişler. Ben nezarete baygın yatıyordum. Kapı açılınca uyandım, kendime geldim. İki polis koluma girip güçlkle yukarıya çıkardılar. Komiserin önünde bir sandalyeye oturtular.

Birazdan içeriye Müftü Ömer Efendi girdi. Benim ayaklarımın dayaktan morarıp şiştiğini görünce sakallarından yaşlar süzölmeye başladı. Çekine çekine:

‘Sayın komiser! Bu garibanın ne suçu var ki, böyle eziyet etmişsiniz?’ dedi. Komiser:

‘Bu şeriatçıymış, Said-i Kürdî’nin casusuymuş, Bize siyaset yapıp Nursî’nin casusu olmadığını söylüyor!’ dedi. Ömer Efendi ağlayarak:

‘Bu gariban, yetim, saf bir gençtir. Ne anlar siyasetten?’ dedi. Müftü Efendi beni müdafaa için kitabı masanın üzerine koyup:

‘Hamid elini bu kitaba koyup doğru söyle, siyaset nedir, bilir misin?’ dedi. Ben de müftü efendiye:

‘Niçin yemin ettiriyorsun? Ben siyaseti dalavere ve yalan olarak biliyorum’ dedim. Bunun üzerine Ömer Efendi:

‘İşte bu gariban, saf bir gençtir. Onu bırakın bütün mesuliyeti üzerime alıyorum’ diye yalvardı. Beni faytona koydular, evime gönderdiler. On gün yerimden kalkamadım.

‘Sayın müfettiş sen buna şahit değil misin?’ dedim.

Bütün bu anlattıklarımın sonra söylediği şu oldu:

‘Eh efendim, bazen disiplin için böyle şeyler olur!’

Ben o zaman on dokuz yaşındaydım.

O zaman böyle işkenceler, tehditler altında dinimizi öğrenmek için ancak gizli okuyorduk. Nerede o eskiden bir

araya gelerek arkadaşlarla muhabbetle müzakere ederek ders okuduğumuz günler?

Üstad'a Mektup

Böyle gizli gizli *Emsile-Bina* öğrenirken, üç sene sonra *Feraiz*'e geçtim. *Feraiz* hesapla ilgili bir ilimdi. Kafam onu bir türlü almıyordu.

Üstad bana elden risaleler göndermişti. Kitaplar bana ulaşınca kendisine uzunca bir mektup yazdım:

‘Efendim, ne yaptım sa kimseyi derse getiremiyorum. Ne kitap okutabiliyor, ne de satabiliyorum. Benim ihlatsızlığımdan mıdır? Yoksa ümmi olduğum için mi bu işi beceremiyorum? Tarikatlara gidiyorum olmuyor, gitmiyorum olmuyor. Bana nasıl hareket edeceğimi de göstermediniz. Ruz-i mahşerde perişan olursam halim ne olacak?’

Sonunda da ‘Padişahın sarayına bir çoban gelir de ileri geri konuşursa padişah, ‘Adam cahildir, affedelim!’ der. Benim sözlerimi de böyle kabul edin. Can sıkıntısından böyle yazıyorum!’ diye yazdım.

O zaman mektuplar açık gidiyordu. Kapalı imkânı yok. Şayet üç kişi bir araya gelecek olsa ‘Ne toplanıyorsunuz?’ diye hesaba çekiliyordu.

Üstad’ın el yazısıyla mektubun cevabı geldi:

‘Kardeşim, senin dokunaklı, acıklı mektubun bizi derinden yaraladı ve ağlattı. Ne yapalım, bu zamanlar hep kış zamanı. Sizler inşaallah cennat-âsâ bir baharı görürsünüz. Yalnız benim tavsiyem, sabredin. Sizin vazifeniz Nurları göstermek, kabul ettirmek Cenab-ı Hakk’a ait. Sen vazifeni yap! Senin mektubun Van’ı, Şam ve Mısır’a tercih ettirdi!’ diye yazdı.

Demek o sırada Şam ve Mısır’a gitmek üzere hazırlanmış kitapları mektubum üzerine Van’a göndermişler.

Biraz şevklenmişim. Evde barkta ders yapamıyordum, devamlı gözetim altındaydım. Ama camcı dükkânımda risale bulunduruyor, gelenlere camını takana kadar, ‘Bana şuradan biraz oku!’ diyerek risale okutturuyordum. Kitapları kime

göstersem, ‘Sen bizi mahvetmek mi istiyorsun, götür gizle!’ diyordu.

Baskın!

Kitaplar el yazmasıydı. Uzun süre bir yerde durunca rutubetleniyorlardı. Bunun için zaman zaman onları havalandırıyordum. Herkes yattıktan sonra gece odada onları birer birer açıp seriyor, sabahleyin toplayıp gizli yerlerine kaldırıyordum. Bir yere de gömemiyordum.

Bir gece yine havalansınlar diye pencerenin kenarına dizip yatmıştım. Sabahleyin toplamayı unutup dükkâna gittim. Ardından polisler evi basmışlar. Öyle ki, bir şey kaçırmayalım diye evin bütün etrafını, bağını-bahçesini de sarmışlar.

Annem mübarek seksenlik ihtiyar kadın, ne yapacağını şaşırılmış, korkudan dizlerinin bağı çözülüp alt kat salonda oturup kalmış. Polisler önce alt katı aramışlar. Yorgan ve yastık kılıflarını bile sökerek didik didik etmişler.

O sırada Atiye Hanım diye çok ferasetli, cesur bir komşumuz vardı. Yaşlı, güngörmüş bir kadındı. Polislerin evi sardığını görünce bizim eve girmiş. Polisler henüz alt katta arama yaparlarken o üst kata çıkmış. Serili olan risaleleri toplayıp çamaşırlara sarmış, koltuğunun altına sıkıştırmış.

Ayrıca banyo yaptığımız büyük bakır bir kap vardı, onu da kafasına geçirmiş çamaşırcı kadın rolünde polislerin arasından geçip gitmiş. Gederken de:

‘Yahu bu adam, adam mı öldürmüş de bu kadar sıkı arıyorsunuz? Çekilin bakayım, suyum soğumasın, çamaşırlarımı yıkayacağım!’ diye söylenmiş. Polisler de:

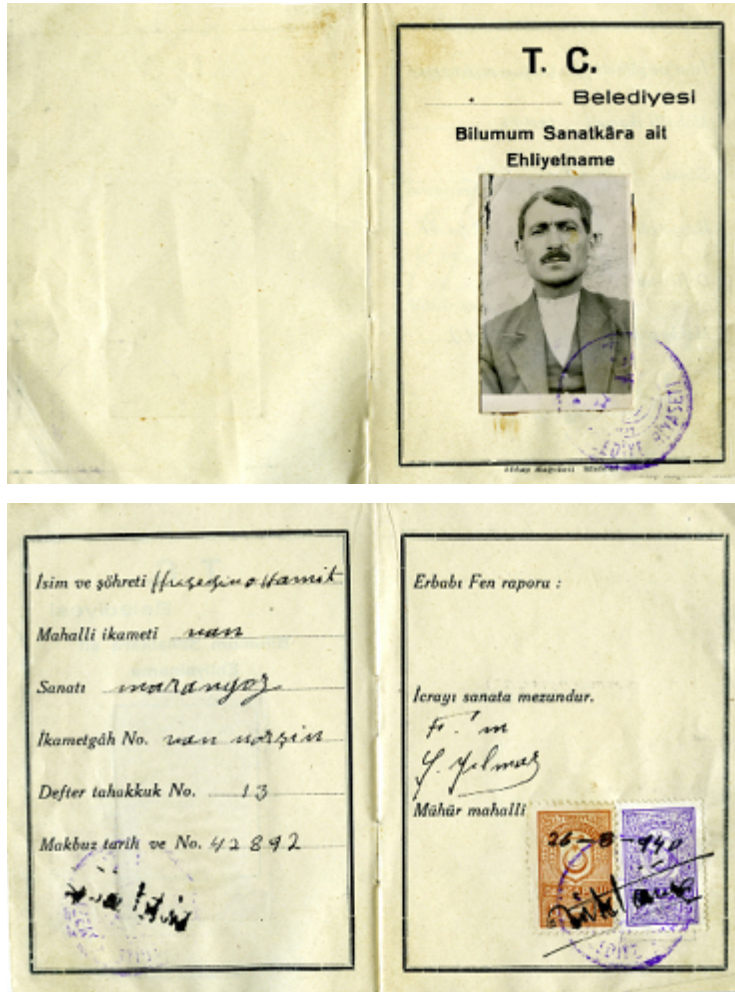
‘Sen işine git kadın, bizim seninle bir işimiz yok!’ demişler.

Atiye Hanım polislerin gözü önünde kitapları kurtarmış. Polisler her yeri aradıkları halde hiçbir kitap bulamadan geri dönmüşler.

“Sen Esnaf Olamazsın!”

O zaman marangozluğu el aletleriyle yapıyorduk. Keserle, hızarla kesip biçiyorduk. Tabii zor oluyordu. Duyduk ki, dışarıdan cereyanlı (elektrikli) makineler gelmiş, şerit ve planyanın üstüne ağacı bırakıyorsun, hemen ikiye bölüyor.

1951'de Emirdağ'da Üstad'ı ziyaretten sonra bu maksatla İstanbul'a gittim. Parayı çalmasınlr diye büküp bir bezin içine sakladım. İstanbul'a gidince sordum, soruşturdum. Marangoz makineleri kim satıyor araştırdım. Hep Rum, Ermeni, Yahudileri gösterdiler. Dedim:

Marangozluk yapan Molla Hamid Ağabey'in sanatkârlık belgesi

‘Müslüman biri yok mu?’

‘Var, ama onlar vadeli vermezler. Bunlar daha çok vade tanırılar’ dediler.

‘Ben param kadar alırım’ deyip Müslüman birini buldum. Selam kelimadan sonra:

‘Ben Van’dan geliyorum, marangoz makinelerine bakacağım’ dedim.

Bana bir yer tarif etti. İlim Yayma Cemiyeti kurucularından Kayserili bir işadamı olan Refik Bürüngöz’ün yanına gittim. Masasının başında oturmuş bir şeyler yazıyordu. Cebimdeki parayı masanın üzerine bıraktım.

‘Bana buna göre cam ver!’ dedim. Adam bir paraya bir de bana baktı.

‘Sen esnaf değilsin!’ dedi. Bu söz, benim zoruma gitti.

‘Niye değilim?’

‘Esnaf olan sorar, kaçadır, nedir ne değildir? Sen nerelisin?’

‘Ben Vanlıyım.’

‘Mahmud Ekinci senin neyindir?’

‘Benim yeğenimdir.’

‘O bizden menteşe alır, ama bizden alana kadar alnımızdan ter akıtır, o kadar çetin pazarlık yapar. Sen doğru söyle, nereden geliyorsun?’

Yine kızdım.

‘Kardeşim ben marangozum.’

‘Parayı böyle atıyorsun. İnsan benim dürüst olup olmadığını bir sorar.’

‘Ben sordum, Müslüman’dır, dindardır dediler. Ben de onun üzerine sana geldim.’

‘Sen şimdi nereden geliyorsun?’

‘Ben önce hocamı ziyaret ettim, ondan sonra İstanbul’a gidip bu parayla alışveriş yapayım, dedim.’

‘Peki hocan kimdir?’

‘Bediüzzaman’dır.’

‘Ne! Sen şimdi Bediüzzaman’ı ziyaretten mi geliyorsun?’

‘Evet.’

‘Süleyman çabuk gel!’ diye ortağını çağırdı. Süleyman gelince;

‘Başımıza devlet kuşu kondu, bize piyango vurdu!’ dedi.

Gelen de Süleyman Kuşçulu. Nuh Kuşçulu’nun babası. O gelince hemen elimi öptüler. Refik Bey şoförünü çağırdı Mercedes arabasıyla:

‘Bunu akşama kadar İstanbul’un menzillerini gezdir. Akşama buraya getir!’ dedi. Beni gezdirdiler, getirdiler.

İkinci gün tekrar alıp gezdirdiler. Ramazan’ın son günleriydi, beni bayrama kadar bırakmadılar. Bayramı da orada yaptım. Bir hafta gezdirdiler. Sonra:

‘Yeni marangoz makineleri çıkmış. Bunları al, ben sana kefil oluyorum!’ dedi. Vadeli olarak onları da bana verdiler. Gemiyle Trabzon’a, oradan da kervanla Van’a getirdik.”

Her İşi Rast Gider

Molla Hamid safi kalpliliği hürmetine hayatta hiç zorluk görmez. Her işi rast gider. Cebinde para pek olmaz, ama hiç de darlık çekmez.

Hayatının son on beş yılını hep hizmette ve ziyaretlerde geçirir. Mesela Bayram Ağabey gelir, kendisini alır götürür. Bir hafta gezdirir.

Sonra bir telefon gelir, “Antep’teyim, buradan Urfa’ya, Diyarbakır’a oradan Trabzon’a geçeceğim!” diye. Böyle bazen bir, bazen üç ay olur. Üstad’la ilgili hatıraları anlattıktan sonra tekrar Van’a döner.

Nurşin’de Meczuplar

Hasan Ekinci anlatıyor:

“Üstad, Nurşin Camii’ni terk ettikten sonra oradan meczuplar eksik olmazdı. Bunlardan Halid Hoca, Deli Ahmed Efendi ve Tokatlı Sofî en meşhurlarıydı. Daha doğrusu bizim gördüğümüz bunlardı.

Bu zatlar, ölene kadar orada kaldılar. Tokatlı, iki senede bir Tokat'a yaya olarak giderdi. Gidişi altı ay falan sürermiş.

'Neden yaya gidiyorsun, otobüsler seni parasız götürürler?' denildiğinde:

'Âdem babamızın memleketinde arabaya binilmez' derdi. Her biri acayip, değişik insanlardı.

Rahmetli babam:

'Avret yerini örten meczuplara deli diyemeyiz. Bunlar velidirler. Ama arkalarından gidilmez!' derdi.

Hakikaten o Halid Hoca'nın peşinden giden birkaç kişi kafayı üşüttüler."

Halid Hoca

Bir gün Halid Hoca, Molla Hamid'e, "Hoca, hoca!" diye seslenir.

"Buyur ne var?" der Molla Hamid.

"Ne zaman Seyda'yı ziyarete gidiyorsun?" diye sorar.

"Allah bilir, zaten gidemiyorum ki" der.

"Ne zaman gidersen beni de götür!" der. Molla Hamid:

"Ben gittim de sen kaldın!" diye içinden geçirir.

Sonra gel zaman, git zaman, Molla Hamid 1951'de Üstad'ı ziyarete gider. Oradan da alışveriş için İstanbul'a uğrar. İlim Yayma Cemiyeti kurucularından Refik Bey'in evinde bir hafta misafir olur.

Ramazan'ın son günüdür. İşlerini bitirdikten sonra Refik Bey'in evine iftara gider. Bakar ki büyük bir sofraya kurulmuş. Refik Bey, Molla Hamid'den Bediüzzaman'la ilgili hatıralar dinletmek iş adamları arkadaşlarını da davet etmiş.

Fakat Molla Hamid, salona girdiğinde değişik bir hava hisseder. Kimseden çıt çıkmaz, herkes pür dikkat kesilmiştir. Büyük bir şaşkınlık havası vardır.

"Hayırdır ne oldu?" der. Ev sahibi Refik Bey:

“Yahu sorma, biraz evvel Hızır (a.s.) geldi gitti, hiçbirimiz bir dilek tutamadık.”

“Peki nasıl oldu?”

“Biz kendi aramızda konuşuyorduk. ‘Şimdi Medine hurması olsa da onunla orucumuzu açsak’ diyorduk. Tam bu sırada kapı zili çalmadan, kimse görmeden yaşlı bir zat içeri girdi, elinde demir bir baston, hiç kimseyle konuşmadan cebinden çıkardığı hurmaları sağdan başlayıp tek tek dağıtarak dışarı çıktı.”

Refik Bey, kimdir diye arkasından koşar. Eşine ve çocuklarına sorar:

“Sakallı birini gördünüz mü?”

“Hayır, ne zil çaldı, ne kapı açıldı, ne de böyle birini gördük” derler.

Bunun üzerine Molla Hamid:

“Tarif edeyim dinleyin, benim dediğim gibi biri mi?” der ve başlar anlatmaya:

“Top sakallı, kısa boylu, bej renkli giyinmiş, demir bastonlu biri mi?” deyince:

“Evet ta kendisi!” derler.

“Demek ki, Halid geldi!” der. O günkü şartlarda parası yok, pulu yok, nasıl geldiğini merak eder.

Ertesi gün Eyüp Sultan’a gider. Kalabalık arasından birisi:

“Hoca, hoca!” diye kendisine seslenir.

Bir dönüp bakar ki, Halid Hoca! Eyüp Sultan avlusundaki büyük ağacın kenarında set üzerine oturmuş, bastonunu da çenesine dayamış, kendisine bakıyor.

“Niye beni getirmedin?” diye azarlar. Molla Hamid’in saçları diken diken olur.

“Hoca sen nereden geldin?” der.

“Git, git!” diye bir bağırır.

Molla Hamid, korkusundan yanına yaklaşamaz, çıkar gider.

Bu zat ölene kadar Nurşin Camii'nde kalır. Ölmeden önce hocalardan küser, caminin yanındaki kulübede kalmaya başlar.

Deli Ahmed

Bir de Deli Ahmed vardır. O da saldırgan, elinden kaza çıkacak biridir. Kimse korkudan yanına yaklaşamaz. Molla Hamid'den gelir para, yemek ister.

Bir gün halk kendisini hamama sokup yıkamak ister. Hamamı darmadağın eder. Eline geçirdiği tas, takunya ne varsa savurmaya başlar. Hamamda bulunanların kafasını gözünü yarar. Bir türlü zapt edemezler. Derler ki:

“Molla Hamid Ağabey'i çağırırım buna bir şey söylesin. Deli Ahmed çıplak halde kimseyi içeri koymuyor.”

Molla Hamid gelir:

“Ahmed ne yapıyorsun?” deyince:

“Ooo, sen mi geldin?” der. Hemen peştamalı alıp üzerine örter.

“Molla Hamid, bu alçaklar benim üzerimi açtılar!” diye şikâyet eder. Molla Hamid, ikna eder, banyo yaptırıp dışarı çıkarır.

Üstad'ın Vefatında

Hasan Ekinci anlatıyor:

“1960 senesinin mart ayında dükkâna rahmetli Hamid Kuralkan Ağabey gelir. Çok müdakkik bir Nur talebesi olan Kuralkan'ın gözleri yaşlıdır. Aralarında şöyle bir konuşma geçer:

‘Hayırdır kardeşim, ne oldu?’

‘Ağabey sorma, evimiz yıkıldı, mahvolduk. Üstad'ımızı kaybettik!’

‘Ne diyorsun kardeşim! Üstad, Van'a gelecekti, onu bekliyoruz. Sen bunu nereden duydun?’

‘Ağabey, telefon ettiler, bu sabaha yakın vefat etmiş!’

Üstad'ımız, Urfa'ya, Zübeyir, Bayram ve Hüsni Bayram Ağabeylerle teşrif etmişlerdi. Babam ve Vanlılar, Üstad'ın oradan Van'a geleceği ihtimaliyle hazırlık yapmaya başlamışlardı ki, o sırada vefat haberi gelmişti.

Urfa'ya vardık, gece kırk kişi bir evde kaldık. Üstad'ı defnettikten sonra mezar başında biraz bekledik. Okumalar bitti, telkin okundu. Bir kardeş biraz düşünerek gözlerini kapadı ve bize dönerek:

‘Ağabeylerim, Üstad'ı toprağa koyduktan sonra sual melekleri geldi. Üstad bunlara *Risale-i Nur*'un tamamını sundu ve mele-i âlânın bütün sakinleri Üstad'ı alkış tufanına tuttular. Binler barekallah! Üstad'ımız gittikten sonra da tasarrufu inkişaf etti, elhamdülillah!’ dedi.”

Kürtçe Mersiye

Molla Hamid Ağabey vasıtasıyla elimize geçen bir mersiye vardır. Bu mersiye Üstad'ın vefatı üzerine Kürtçe olarak kaleme alınmıştır. Yazarı Cizreli büyük âlim Seyyid Ali Fındıkî Hazretleri'dir. Bu zat Üstad'ı görmediği halde eserlerini okuyup kendisine hayran kalmıştır.

Seyyid Ali Fındıkî Efendi'nin Farsça ve Kürtçe yazılmış pek çok ilahi ve kasidesi mevcuttur. Doğu'da halk arasında oldukça meşhurdur. Bu mersiyeği Kürtçe bilen kardeşlerimize bir armağan olarak buraya alıyoruz:

Ey dili mesfeni derda ma tu zani gü cibi

Ev serdi can fida dini mera gisime bi

Beyraka güvi hıtan sibü vi din-i mübin

Me çika pursiyü sehkir ve demi gesdinebi

Çepara din girdibu paki ji keski nedikir

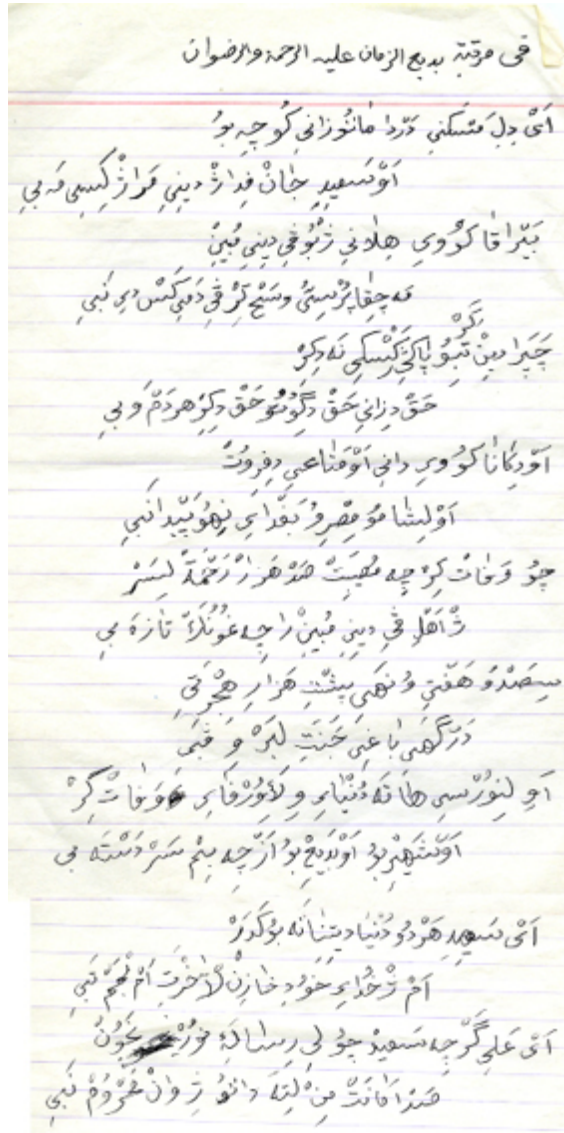
Hak dizani hak digütu hak digir herdem vebi

Ey dikana güvidani ev metai difurut

Ev lişamu miru beğdayi niha peyda nebu

Çu vefat gir çi musibet set rahmet liser

Bu navi dini mubinra çi numuneg tazebi
 Si sedu haftiyu neh puşti hezari hücreti
 Dergehi bağı bihišta keremi beruvi vebe
 Ev linursi hate dünya vi Urfa vefat gir
 Ev şehit bu ev bediü gehramani eğrati
 Ey seiti herdu dünya ditina de bu keder
 Ji gûdayü gü diğazin eğreti em cemde bin
 Ey Ali gerçi seit çu ki, Risali Nur neçu
 Set emanet min lidedu tu juvan mehrum nehi.

Hacca Gider

Molla Hamid, Üstad'ın vefatından bir ay sonra Urfa'ya gider. Hac mevsimi yaklaşmıştır. Bir arkadaşı, beraber hacca gitmeyi teklif eder. İhtilal öncesi Türkiye hayli karışıktır. Buna rağmen, arkadaşının ısrarı üzerine gitmeye karar verir.

Sınırdan gizlice Suriye'nin Kamışlı bölgesine geçerler. Fakat orada kaçak olarak bulduklarından, ancak bir ağayla işlerini görebileceklerini öğrenirler. Tavsiye üzerine sınır köylerinde bulunan bir ağanın yanına giderler. Molla Hamid sonrasını şöyle anlatır:

“Bize tarif edilen köye gittik. Bir eve girdik. Uzunca bir odası vardı. Orada yastık üzerine dayanmış Arap kıyafetli bir zatın bir kitap mütalaa ettiğini gördük. Öylesine dalmıştı ki, selam verdik, aldırmadı. Sanki eve bir kedi veya tavuk girmiş gibi ehemmiyet vermedi.

İçimden, ‘Demek buraya her gün bizim gibi bir sürü insan gelip gidiyor ve adam bunlardan bezmiş olmalı ki, böyle yapıyor’ dedim.

Adama yaklaştım, dikkatle baktım, kitap bizim teksir risalelerden birine benziyordu. Arapça olarak:

‘Bu ne kitabıdır?’ dedim. Bana bakmadan:

‘Sen ne bileceksin?’ der gibi eliyle oturmamı işaret etti. Ben biraz daha dikkat ettim. Baktım, bizim *Asâ-yı Mûsâ* risalesi... Heyecanla ve yüksek sesle:

‘Bu *Asâ-yı Mûsâ*’dır!’ dedim. Der demez, adam cereyana tutulmuş gibi birden uzandığı yerden ayağa fırladı, iki metre boyuyla beni birden kucakladı.

‘Sen Hızır mısın, nesin be adam? Bunu, bana Diyarbakır’dan gönderdiler. Bir haftadır bunu okuyorum, ama ne fazla bir şey anlıyorum, ne de elimden bırakabiliyorum. Bu eser beni mecnun etti!’ dedi. Ben de:

‘Bu kitaplar Diyarbakır’da Mehmed Kayalar tarafından ve Van’da da benim tarafımdan dağıtılır!’ deyip kendimi tanıttım.

Risale-i Nur’un mahiyeti ve Üstad’ın hayat ve şahsiyeti hakkında dilim döndüğünce bir şeyler anlattım. O bize aldırmayan adam, öyle itibar etmeye başladı ki, hemen bize bir koyun kesip ikram etti. Bizi çok acayip ağırladı. Fakat içimde

bir burukluk vardı. Böyle kaçak işlere alışık olmadığımından ‘Ne olacak, nasıl gideceğiz?’ diye endişeliydim. Adam bunu fark etti.

‘Neden düşüncelisin, doğru dürüst yemiyorsun?’ dedi. Ben de:

‘Efendim, ben böyle kaçak işlere alışık değilim. Nasıl geçeceğiz, gideceğiz diye düşünüyorum!’ dedim.

‘Sen merak etme kardeşim. Bundan sonra siz benim adamlarımın nezaretindesiniz!’ dedi.

Sabah oldu, bizi yolcu etti. Arkadaşıma:

‘*Risale-i Nur*’un keramet ve himayetini gördün mü?’ dedim.

Nur’un himmetiyle kolayca hacca gittik. Hacdayken Türkiye’de ihtilal oldu. Bize gelip haber verdiler. Çok üzüldük. Çünkü Demokrat Parti gidince yerine Halk Partisi gelirdi, bunu tahmin ederdik. Bu da dine ve dindarlara zulüm demekti.”

Paşayla Tartışma

Molla Hamid, ümmi olmasına ve çoğu zaman kendisini savunacak birini bulamamasına rağmen, Allah’ın ona verdiği güçlü bir mantık kabiliyeti ve davasını ispat gücü sayesinde valilere, paşalara ve hâkimlere adeta taş çıkartır. İçten gelen, hile bilmeyen, fitrî konuşması çok etkilidir. Muhatapları insaflı ise, ikna olmamaları mümkün değildir.

Haccını yapıp Van’a döndüğünde 27 Mayıs ihtilali olmuştur. Van valiliğine Fikret Ersan diye bir paşa atanmıştır. Adam aynı anda hem vilayete, hem belediyeye bakmaktadır.

Molla Hamid, dükkânıyla ilgili bir dilekçe imzalatmak için belediyeye gider. Makamına çıkıp kâğıdı kendisine uzattığında paşa, “Hamid Ekinci” ismini görür görmez hayretle:

“Molla Hamid Ekinci sen misin?” der.

“Evet, benim” deyince paşa:

“Seni gökte ararken yerde buldum!” der.

Tabii Molla Hamid hacdayken ismi valinin önüne çoktan çıkarılmıştır. Hemen hizmetçiye emir verir:

“Oğlum kapıyı kapat. Kimseyi içeri alma, bununla konuşacaklarım var.”

Molla Hamid, paşanın ağzının çok bozuk olduğunu, hatta bazılarını tokatladığını duymuştur. Bu yüzden sözü alttan alarak konuşur:

“Paşam, ben size kabil-i hitap değilim. Ben bir marangozum. Beni size yanlış tanıtmışlar!” der.

“Yok yok, sen bir numaralı Molla Hamid’sin! Senin hakkında kalın bir dosya var. Bak, eğer doğru dersen sana ilişmem. Yanlış konuşursan, Çanakkale veya Yassıada’dan birini seçersin!” diye cevap verir.

Paşanın ilk sorusu şu olur:

“Sen şimdi hacca gittin, kabul oldu mu sanıyorsun?”

“Allah bilir.”

“Allah da bilir, ben de biliyorum ki, kabul olmadı.”

“Buna deliliniz nedir?”

“*‘Etiüllâhe ve etû’r-resûle ve ulü’l-emri minküm’* ayeti. Devlet emir sahibidir, sen ona uymadın mı hacın kabul olmaz. Hadi bana cevap ver bakalım.”

Belli ki paşa biraz mürekkep yalamıştır.

“Paşam, mesela benim babam içkiye müptela bir kötürüm olsa... Bana, ‘Oğlum beni sırtına al, şu köşedeki meyhaneye götür, içki içeceğim!’ dese... Benim, babamın bu emrini yerine getirmem gerekir mi?”

Paşa insafli biridir:

“Hayır” der.

“Neden?”

“Çünkü Allah’ın emri daha büyüktür!”

Bunun üzerine Molla Hamid taşı gedğine koyar:

“İşte paşam, Allah haccı emrediyor, devlet yasaklıyor. Ben hangisine uyayım?”

Vali, durur düşünür, verecek bir cevap bulamayınca:

“Yahu kardeşim, zaten bütün dünya bize düşman. Bir de siz ikilik çıkarıyorsunuz. Bizim o kadar kitaplarımız varken Nurculuk diye bir mezhep, bir tarikat çıkardınız, milleti böldünüz?” der.

“Cevap verebilir miyim?”

“Evet, konuş!”

“O kitaplar zamanında, Allah’ı inkâr yoktu. İtirazlar avamdan geliyordu. Bunun telafisi, izalesi kolaydı. Şimdi itirazlar tahsilli, kültürlü insanlardan geliyor. Onun için Bediüzzaman bütün mesaisini Allah’ın varlığını, birliğini ispata ayırmıştır. Bugün bu kitaplar daha tesirli olduğu için onları okuyoruz.”

“Tamam kardeşim, anladık. Yalnız, kitaplarınızı evlerinizde okuyun. Neden toplanıp gruplar halinde ders yapıyorsunuz? Tek tek okuyun!”

“Paşam, buna söz veremem.”

“Neden?”

“Siz neden baloya, sinemaya, tiyatroya toplu halde gidiyorsunuz, evlerinizde eğlenenize!”

“Öyle daha zevkli oluyor da ondan.”

“Bizimki de öyle feyizli oluyor! Üstelik sizinki şeytanîdir, bizimki Rahmanî!” deyince, paşa:

“Allah Allah, bunların marangozu böyle olursa, okumuşları nasıl olur?” deyip yerinden kalkar, Molla Hamid’i kucaklar.

“Ulan Ukala!”

Bu sohbet sırasında yanlarında bir de inançsız milli eğitim müfettişi vardır. Vali ona dönerek:

“Hakikaten bana, ‘Bu Nurcularla baş edilmez, onlarla münazaraya girmeyin’ demişlerdi, doğruymuş. Üstelik bu

ümme bir marangoz. Ya bir de bunun tahsillisi olsa! Demek onunla konuşsak bizi paçavraya çevirir!” deyiverince, müfettiş:

“Efendim bunlar Cumhuriyet düşmanı, haindirler. Hep kötü kalplidirler!” diyerek Molla Hamid Ağabey’i suçlamak ister. Paşa dayanamaz:

“Ulan ukala! Bunlar sizden bin derece daha iyidirler. İki aydır Van’da inceleme yapıyorum. Sizin gibi sözde aydınların yapmadığı pislik kalmamış. Vatana düşmanlığınız ayyuka çıkmış!” diye bağırarak müfettişi azarlar.

Paşa o güne kadar hiç evlenmemiştir. Molla Hamid bunun sebebini sorduğunda cevabı ilginçtir:

“Hocam zaman kötü. Ben evlensem, meslek icabı dansa, baloya gitmem gerek. Yaşım da ilerlemiş. Baloya bir genç gelecek, bana, ‘Hanımınla dans edebilir miyim?’ diyecek. Karımı vermezsem gerici, verirsem de boynuzlu olacağım. Bu nesilden ne hayır gelir? Böyle bekar kalmak daha hayırlıdır!” der.

Ayrılırlarken, paşa aralarında yaşanan konuşmalardan memnun kalır ve Molla Hamid’e:

“Hocam, ara sıra görüşelim, işin rast gelsin, haydi güle güle” der. Dilekçeyi imzalar ve kendisini uğurlar. Valilik yaptığı müddetçe de ara sıra Molla Hamid’in dükkânına uğrayıp kendisiyle sohbet eder.

“Bu Zat Mehdidir”

Molla Hamid, günlerini bir taraftan camcılık yaparak, diğer taraftan dükkâna gelenlerle *Risale-i Nur*’dan ders ve sohbet ederek geçirir.

Bir gün dükkânda seyyidler, büyük zatlar toplanıp çay içerler. Çeşitli meseleler açılır. Bir ara söz Üstad’ın şahsiyet ve ilminin büyüklüğüne gelir. İçlerinden biri:

“Molla Said’i bu kadar methetmeyin. O da diğer âlimler gibi bir âlimdir!” deyince, Özalp tarafından Şark’ın büyük âlimi Dedelili Seyyid Abdullah Efendi, ayağa kalkar ve elini *Kur’an-ı Kerim*’e basarak şöyle der:

“Bu zat (Bediüzzaman) ahirzamanda gelecek büyük mehdidir, başka birini kabul etmiyorum.”

Onun bu beyanı karşısında herkes susmak zorunda kalır.

Türkiye’yi Gezer

Molla Hamid, Üstad’ın vefatından sonra fırsat buldukça Türkiye’yi gezer. Sungur, Bayram, Ali Uçar gibi ağabey ve kardeşlerle Türkiye’nin muhtelif şehirlerine giderek Üstad’la geçirdiği hatıraları Nur talebelerine anlatır. Bu, hem kendisine, hem de Nur talebelerine büyük bir şevk ve heyecan kaynağı olur.

Eşinin Vefatı

Molla Hamid’in eşi Fikriye Hanım, kendisinden yirmi dört yaş küçük, melek misal bir hanımefendidir. Molla Hamid’le kırk yıl, dünyanın en uyumlu ve mutlu çifti olarak yaşarlar. Aralarında en küçük bir olumsuzluk, bir tartışma olmaz.

Yaşı küçük olmasına rağmen Fikriye Hanım:

“Ya Rab, beni hocadan (Molla Hamid) evvel al, bana onun acısını tattırma!” diye dua eder.

Nitekim bu duası kabul olur. Molla Hamid’den iki yıl önce elli yedi yaşındayken geçirdiği ani bir kalp kriziyle Hakk’ın rahmetine kavuşur.

Molla Hamid, hanımının vefatından dolayı çok büyük bir üzüntü duyar. Odasına kapanıp devamlı ağlar. Oğlu Hasan, onun bu durumunu imanın verdiği tevekkülle bağdaştıramaz.

“Yahu baba, sen çok imanlı birisin. Neden haline şükretmiyorsun da, böyle devamlı ağlıyorsun?” diye sorduğunda, bir ah çekerek şu cevabı verir:

“Yavrum, ben onun ölümüne ağlamıyorum. Onun güzel halleri, fedakârlıkları, çektiği çileler aklıma geldikçe dayanamıyorum. Keşke bana bir gün:

‘Efendi, bana bir çift çorap, bir pabuç, yahut entari al’ deseydi. Elbisesini en ucuz basma veya pazenden alır, kendisi dikerdi. Çoğu kez de yamalardı.

‘Hanım neden böyle yamalı giyiyorsun?’ dediğimde gülümser:

‘Başka elbisem yok. Bununla idare ediyorum’ derdi.

Evimiz misafirsiz olmazdı. Habersiz misafir gelse, hiç itiraz etmezdi. Mesela mahkemeler için Bekir Bey gelir, Sungur, Zübeyir, Bayram Ağabeyler gibi Üstad’ın talebeleri de bazen uğrarlardı. Evde çoğu zaman malzeme eksik olurdu. Bazen yirmi-otuz, hatta elli kişiye kadar yemek yaptığı halde:

‘Madem bu kadar insan gelecek, niçin haber vermedin?’ gibi bir itirazda bulunmaz, yüzünü bile ekşitmezdi. İşte oğlum, o melek gibi bir hanımdı. Ben bunun için ağlıyorum!’”

Evi Yanar

Fikriye Hanım 1982’de vefat eder. Vefatından sekiz ay sonra Bediüzzaman’ın da ziyaret edip içinde kahve içtiği iki katlı evleri yanar. Baca kurumundan çıkan yangınla kısa zamanda evleri kül haline gelir. Üstad’ın gönderdiği risaleler ve yenileri dışında hiçbir şey kurtulmaz. Sanki ev, Fikriye Hanım’ın ayrılığına dayanamayıp vefat eder.

Molla Hamid’i taziyeye gelenler evin bahçesinde ağırlanır. Sungur, Bayram Ağabeylerle Feyzi Allahverdi ve diğer kardeşler geldiklerinde, Molla Hamid:

Molla Hamid Ekinci ve Bayram Yüksel Ağabey

“Kardeşler! Acaba bir hatamız mı oldu da ev ve eşyalarımız bütünüyle yandı?” der. Buna karşı Bayram Ağabey’in cevabı

şöyle olur:

“Ağabey, inşaallah Cenab-ı Hak cemaate gelecek bir musibete karşı bunları kurban olarak aldı, sadaka hükmüne geçtiler!”

Gerçekten o günler, 12 Eylül sonrası pek sancılı ve sıkıntılı günlerdir.

Vefatı

Kendi ifadesine göre, Üstad:

“Nüzul ile (yani felç inerek) ölmek, insana inşaallah şehitlik kazandırır” dermiş. Bunun için o da:

“Oğlum, ben de felç olarak ölmeyi isterim. Fakat korkarım dayanamam, şükür edemem!” der.

1984 yılının Nisan ayı ortasında Van’dan Ankara’ya kızının ziyaretine gider. Mayıs ayına kadar orada kalır. Mayısın ilk günlerinden bir gün, yemek yerken, birden sağ elinden kaşık düşer. Sağ tarafı felç olur.

5 Mayıs günü enteresan bir şey yaşanır...

Yatağında gözleri kapalı olarak yatarken, sol eliyle, başında okuyan damadı Tahir Silahtaroglu’na, kızına, oğluna ve torunlarına oturmalarını işaret eder. Bu arada boşlukta eliyle tam on iki kişiyle tokalaşır gibi de yapar.

“Hoş geldin” işaretiyle her içeri girene yer gösterir. Tahir Hoca:

“Efendim, Peygamberimiz (a.s.m.) geldi mi?” deyince, baş köşeyi göstererek Resulullah’ın (a.s.m.) orada olduğuna işaret eder.

Gelenleri hürmetle selamlamaya devam eder. Yanındaki oğlu iyi olduğunu tahmin ederek okumayı kesmek ister. Fakat o, okumaya devam etmesini işaret eder.

Bir hafta devam eden hastalık esnasında çocuklarına ve torunlarına devamlı sesli olarak baş ucunda Cevşen, Yasin ve risale okumalarını söyler.

Bir ara gözlerini açar, kible tarafına bakar, hafifçe gülümser. Başı sağ tarafına düşer. Dr. Ahmed Alper gelip baktıktan sonra:

“Başımız sağ olsun. Molla Hamid Ağabey’i ebediyete yolladık!” der.

Cenazesi Aydınlikevler Camii’nde Hafız Ahmed tarafından yıkanır. Bayram Yüksel Ağabey’in nezaretinde Ankara cemaatiyle birlikte namazı kılınarak uçakla Van’a götürülür.

6 Mayıs 1984’te, yani tatlı bir bahar gününde Van’da bulunan Akköprü Mezarlığı’na defnedilir. Allah rahmet eylesin.

Molla Hamid’in Kabir Komşuları

Akköprü Mezarlığı’nda Molla Hamid Ağabey’in eşi Fikriye Ekinci, annesi Haliye Ekinci, ağabeyi Abdullah Ekinci, bacası Behice Ekinci yatmaktadır. Yine Molla Hamid’in hanımının babası Mehmed Ekinci de aynı kabristandadır. Ayrıca bu kabristanda altmışa yakın Üstad’ın talebesi bulunmaktadır.

Üstad’ın zamanında müderris olup Üstad’dan sonra da Van’da müftülük yapan Seyyid Nizameddin Efendi ve Şeyh Reşid Efendi de buradadır.

Sözlerinden Bir Demet

• Kardeşlerim, altmış yıl secdede ağlayıp gözyaşı döksek *Risale-i Nur* talebeliğinin hakkını ödeyemez, şükürünü eda edemeyiz. Cenab-ı Hak acimize binaen bize *Risale-i Nur*’u göndermiş.

Van’da o kadar âlim, fazıl, şeyh zatlar vardı. Onlar değil de benim gibi aciz, yetim, zavallı birini tutup Üstad gibi bir müceddid-i ahirzamana, ümmetin beklediği zata hizmetçi eyledi. Bunları düşündükçe Bilal-i Habeşî gibi raks edesim geliyor. Sevinçten ağlıyorum. Ya Rab, bizi hakiki Nur talebesi eyle. Âmin, ya Erhamerrahimin!

• Ben seksen küsur yaşında kasele yemin ediyorum ki, birçok rahatsızlığım olmasına rağmen, derse gittiğimde bütün dert, gam ve kederlerim kayboluyor. Kendimi gençler gibi

hissediyorum. Ama dersten çıkınca yine dizlerimin zorlandığını, ihtiyarlığımı hissediyorum. Bu dersler, insana şifadır, nurdur, hayat ve gıdadır.

• Kardeşlerim, cahili dost edinmeyin. Tabii yola gelmeyen cahili... Ben bir tabir duymuşum, derler: “Tezek de bir şeydir, ama cahil hiçbir şeydir!”

Molla Hamid Ağabey

* * *

İKİNCİ BÖLÜM TANIYANLARIN DİLİNDEN

İnsanlara Müsamahayla Bakardı Hüseyin Ekinci (Oğlu)

Babam 1978’de prostattan ameliyat olmuştu. O zaman, Allah selamet versin, Dr. Ahmed Alper, Sabahattin Elçi, Dr. Yüzbaşı Yavuz Beylerin yardımıyla babamı Gülhane Askerî Hastanesi’ne aldılar, ameliyat ettiler. Ameliyat biraz zor geçti. Bir hafta, on gün hastanede kaldık.

Ameliyat sonrasında yarım saatte bir kontrol ediyorlar, yakın ilgi gösteriyorlardı. Ben de devamlı hizmetindeydim. Hatta bir hafta içinde birkaç kilo vermiştim.

Bir ara bizim yanımızdaki odadan bağırmalar geldi. Bir emekli paşa, prostattan ameliyat olmuş, öyle bağılıyor ki:

“Bu ne biçim hastanedir! Şark’tan bir tane para babası ağa gelmiş, ona her türlü ihtimamı gösteriyorlar, ben emekli paşa olduğum halde bana bakılmıyor.”

Doktorlar hiç aldırmadılar. Babam üzüldü:

“Ben buraya param yok, şöhretim yok, ihtiyar, yaşlı, aciz biri olarak geldim. Bu adam nasıl anlıyor? Ben kendim için değil, bu doktorlara benim yüzümden laf gelir diye üzülüyorum” dedi.

Bir müddet sonra Van’a uçakla dönerken uçağımız hava muhalefetinden Elazığ’a mecburi iniş yaptı. Muhammed Orakçioğlu ve birkaç kişi haberdar oldu. Geldiler, bizi alıp hemen dersaneye götürdüler.

Babam Hulusi Ağabey’in ayağına gitmek istedi. Fakat Hulusi Ağabey duyunca acele etti, geldi. Çok samimi bir şekilde kucaklaştılar. Bir gece onlara misafir olduk.

Komşumuza İçkiyi Bıraktırdı

Babamın en önemli yönü hoşgörülü olmasıydı. İnsanlara müsamahayla bakardı. Bu konuda ilginç bir hatırası var:

Eskiden bir kapı komşumuz vardı. Bunun altı tane kız çocuğu vardı. Çok da muhterem, fedakâr bir eşi vardı.

Zamanında görmüş, geçirmiş, büyük tüccar, esnaf olmuştu. Sonunda kendini dağıttı, içkiye verdi. Her akşam kafayı çekmeye, eşini ve çocuklarını ihmal etmeye başladı. Hanımı çok üzülyordu. Komşumuz olduğu için kayıtsız kalamıyorduk.

Rahmetli peder, her gece teheccüde kalkardı. Yaz-kış dışarı çıkıp damda veya kapının önünde sabah ezanını okurdu. Komşular da buna alışkındı, onları namaza kaldırırdı.

Bir gece teheccüde kalkınca bakıyor ki, bu komşu ayakta duramayacak halde sarhoş geliyor. Babamı görünce duruyor. Babama saygısı vardı. Babam:

“Yahu yetim, bu saatte nereden geliyorsun?” diyor. O da dobra bir adamdı.

“Vallahi ne yalan söyleyeyim, ben lokantadan geliyorum.”

“Bu saatte ne yemeğidir bu böyle?”

“Yahu anlasana, ben kafayı çekmekten geliyorum!” demiş. Babam, aleyhte bir tepki göstermemiş. Sonra:

“Peki sen bunu her gün mü içiyorsun böyle?” demiş.

“Evet” deyince:

“Yahu yetim, insan her gün bal yese bıkar. Sen bunu her gün içeceğine haftada bir iç, daha hoş gelir sana!” demiş.

O anda adam mahcubiyetten yerin dibine geçmiş. Babamın hoşgörüsü ve anlayışı karşısında çok etkilenmiş.

“Hacı baba, vallahi haftada bir içeceğim, söz” demiş.

Ertesi akşam olmuş, kendisini zorlamış. Sigarayı bırakır gibi... Arkadaşları ısrar etmişse de oralı olmamış, dayanmış. Bir haftayı zor geçirmiş. Bakmış, hakikaten daha hoş gelmiş, vücudu da dinlenmiş. Bir müddet böyle haftada bir devam etmiş.

Aradan iki-üç ay geçtikten sonra yine babama rastlamış.

“Ne yaptın, sözünü yerine getiriyor musun?” demiş babam.

“Hacı baba, yemin olsun yerine getiriyorum” diye cevap vermiş.

Bir müddet sonra yine içkili olarak rastlamış babama. Babam demiş:

“Yahu sen bunu on beş günde bir içsen daha iyi olur.”

“Hacı baba haftadan haftaya zor dayanıyorum. On beşe nasıl dayanacağım?”

“Sen yap, bak, daha güzel olacak” demiş.

Dört ay geçmiş, onu da yapmış. Derken ondan sonra kendisine:

“Artık sen düğünden düğüne iç!” demiş.

“Yahu Hacıbaba, düğün bazen olur, bazen olmaz, bu iş nasıl olacak?” demiş. Fakat yine babamın sözünü tutmuş.

“Ne olursa olsun, ben bunu da yapacağım!” demiş. Düğünleri beklemeye başlamış, “Bir düğün olsun da, gidip içeyim” diye. Tabii her zaman düğün olmuyor. Bazen on beş veya yirmi gün, derken bir ay geçiyor. Böylece tamamen içkiyi bırakıyor.

“Allah ondan razı olsun, ben bunu bir türlü bırakamıyordum!” demiş daha sonraları. Ondan sonra işi de iyi gitti, bereket de geldi hanesine. Hanımının, çocuklarının üzüntüsü gitti. Babam ölünce hanımı ve annesi, “Babamız gitti!” diye çok ağladılar.

Zaten hasta olduklarında babama gelirler. Babam bir şeyler okur, gider iyi olurlardı. Babama:

“Baba sen ne okuyorsun da öyle gidip hemen iyi oluyorlar?” derdim.

“Oğlum bende bir şey yok. Ben bir ayet okuyorum, ama sadakatle okuyorum, Allah da şifasını veriyor. Benim işim değil o!” derdi.

Hep Yapıcıydı, Asla Yıkıcı Olmadı

Küçüklüğümden beri musikiye merakım vardı. Gençken gizli gizli bağlama çalardım. “Babam gelince haber verin” derdim. Aradan otuz sene geçti, ilkokul müdürü ozan bir arkadaşım

bize geldi. Onunla beraber meşk etmeye başladık. O sırada babam eve gelmesin mi?

“Ne yapıyorsunuz?” dedi.

“Meşk yapıyoruz” dedik. Arkadaş bir bozlak çaldı söyledi, sesi de güzeldi. Bunun üzerine babam:

“Kışlaları bilir misin?” dedi.

“Biliyorum” dedi.

“Çalar mısın?” dedi. Hemen çalıp söylemeye başladık. “Kışlalar doldu boşaldı bugün. Gel kardaş görüşelim, ayrılık oldu bugün” Böyle devam ederken, baktım babamın gözlerinden yaşlar akmaya başladı.

“Seferberliğin o zor günleri aklıma geldi, kusura bakmayın” dedi.

“Baba, yıllarca ben bunu senden sakladım” dedim.

“Oğlum, müziğin sana faydası olabilir. Zararı da belki zamanını boşa harcarsan olur. Bir de şeytanî şekilde icra edersen zararı olur!” dedi.

Ben şimdi tanbur çalarım, sanat müziğiyle uğraşırım. Hülasa, babam hep yapıcıydı, asla yıkıcı olmadı.

Evlilikte Mutluluk Diye Onları Model Bilirim

Babamla annem arasında yirmi dört yaş fark vardı. Fakat çok mutluydular. En büyük evlatları bendim, beraber olduğumuz müddetçe birbirlerine en küçük kırıcı söz söylediklerini duymadım. Birbirlerine hep sevgi ve şefkatle muamele ederlerdi. Ben evlilikte mutluluk diye onları model bilirim.

* * *

Müstesna Bir Ahlaka Sahipti Hasan Ekinci (Oğlu)

Rahmetli babam, çok müstesna bir ahlâka sahipti. Gayet halim, selim bir insandı. Hiçbir zaman yüzünden tebessüm eksik olmazdı. Bazen hata yapardık, ama o fazlaca bir hiddet göstermezdi. Acayip bir şefkati vardı. Üstad'ı anlatırken ve *Risale-i Nur* okunurken gözlerinden yaşlar dökülürdü.

Çocuklara karşı da çok şefkatliydi. Cebinde devamlı şekerleme veya kuruyemiş bulundururdu. Mahallemizden geçerken çocukları sever, onlara ikramda bulunurdu.

Üstad'ımıza bir hasta geldiğinde, Üstad:

“Molla Hamid, bir su bardağına bildiğin dualardan oku!” der, ona okuturmuş. O da:

“Esağfirullah Seyda, siz varken ben nasıl okurum?” dediğinde Üstad:

“Kardeşim, ben sana diyorum, sen oku, duaların tesiri olur” dermiş. Gerçekten okuduğu insanlar iyileşir, sonra gelip Üstad'a teşekkür ederlermiş.

Babam sonraki yıllarda da bu âdetini devam ettirdi. Gelen hasta ve yakınlarına muhakkak namaz kılmalarını, *Risale-i Nur*'u okumalarını tavsiye ederdi. Bazılarına da kitap hediye ederdi. Yahut emanet olarak okumaları için verirdi.

Hiçbir Anını Boş Geçirmezdi

Kendisinin yazısı pek yoktu, fakat okuması vardı. Çok dikkatle ve yavaş yavaş kitap mütalaa ederdi. Üstad'dan gördüğü şekilde hiçbir anını boşa geçirmezdi. Ya *Cevşen*, ya Kur'an, ya *Delail-i Hayrat* ya da *Risale-i Nur* okurdu. Misafir geldiğinde onlarla sohbet eder, Üstad'la geçirdiği yılları anlatırdı. Üstad gibi fotoğraf çektirmekten ve teybe hatıra kaydetmekten sıkılırdı.

Bir gün Ceylan Ağabey'le Said Özdemir Ağabey Isparta'da Üstad'ın sesini kaydetmek istemişler. Mikrofonu gizlice Üstad'ın yatağına yerleştirmişler. Ceylan Ağabey de diğer

odadaki teybi açmış. Said Ağabey'le sohbet eden Üstad, birden konuşmasını kesmiş. Ceylan Ağabey içeri girerken Üstad hiddetle bakmış. O da hemen gidip diğer odadaki teybi kapatmış. Üstad'ın çok az bir sesini alabilmişler.

Evimiz Yıllarca İlim ve İrfan Yuvası Gibiydi

Babam, bizler çocukken, evde bize (halam, annem ve kardeşlerime) cemaatle namaz kılmayı öğretti. Namazdan sonra *Risale-i Nur* okur, Kur'an dersimizi verirdi.

1950'ye kadar Kur'an okumak yasaktı. Babam, halam ve annem evimizin bahçesini Kur'an kursu gibi düzenlemişlerdi. 1930'dan 1970'lere kadar yüzlerce kız ve erkek çocuğuna Kur'an, *Risale-i Nur*, namaz, abdest dersleri vermişlerdi. Evimiz yıllarca ilim ve irfan yuvası gibi çalışmıştı.

Molla Hamid Ağabey, oğlu Hasan Ekinci'yle birlikte

Babam ayrıca son derece ikna kabiliyeti olan ve muhataplarını konuşmasıyla etkileyen birisiydi. Komşularımızdan içki içen kimseler bile onun nasihatlerini dinlerlerdi. Başka hocalara saygısızlık yapsalar da, babama kesinlikle saygı duyarlardı. Allah rahmet eylesin, onlardan birkaç kişi *Risale-i Nur*'a intisap edip ahir ömürlerini Nur talebesi olarak tamamlamışlardı.

Çok Cömertti

Babam rahmetli, ayrıca çok cömertti. Camcılıkla uğraşırđı. Hiç sermaye edinemedi. İstanbul'dan Antep'ten borç olarak cam gelir, o camı satar, borcunu öder, kârıyla geçinirdi.

Bir gün başka bir ilde dersane açılacaktı. Yardım talebi için gelmişlerdi. Kâġıda sarılı parasını çıkardı, içinde bir 50 liralık, bir de 2,5 liralık para vardı. Gelen kardeşlere 50 lirayı verdi. O sırada orada bulunan babamın bir komşusu:

“Hamid Aġabey, 50 lirayı verdin. Senin için 50 lira çok para. Çocukların hep küçük, okuyorlar. Sermayenin hepsini onlara verdin!” deyince babam:

“Kardeşim, yardım için ayda yılda bir geliyorlar. Ama biz her gün para kazanıyoruz ve harcıyoruz. Bu bir fırsattır, bana yine 2,5 lira kaldı. Bunları yiyeceġiz, harcayacaġız. Ama diġeri ebedî kalacak, bize o lazım!” demişti.

* * *

Ev ve İş Hayatı Çok Düzenliydi Zeki Ekinci (Oğlu)

Molla Hamid'in beş evladından dördüncüsüyüm. Babam camcılıkla iştigal ederdi. Ben hem sanat okuluna gider hem de babama yardım ederdim. Dükkânda devamlı yanında bulunurdum. Çevre kazalarda ve Van'da bulunan âlim ve hocalar dükkâna sık sık gelirler ve münazaralarda bulunurlardı.

Babam diğer cemaatlerdeki insanlarla gayet ılımlı ve hoşgörülü sohbetler yapar, bazı ehl-i tarik insanlarla tasavvuf konularında hasbihal ederdi. Şeyh Ahmed-i Cezerî ve Kuddusî'den beyitler okuyan ehl-i tarikleri dinler ve duygulanırdı. Üstad'la geçen zaman dilimindeki hatıraları çokça anlatırdı.

Hacca Giderken Başından Geçenler

Babamın en ilginç hatıralarından birisi, *Risale-i Nur*'un kerameti olan ve hacca giderken başlarından geçen olaydır.

Sene 1961, darbe olmuş ve sıkıyönetim ilan edilmiş.

O sene babamın komşusu ve esnaf arkadaşı olan Nihat Amca, babama:

“Molla Hamid, bu sene hacca beraber gidelim. Bana arkadaşlık eder misin?” demiş ve aralarında şöyle bir konuşma geçmiş:

“Bu sene resmî olarak hacca gitmek yasaktır.”

“Biz pasaportsuz, sınırdan gidelim.”

“Ben kaçak gelemem, ayrıca param da yok. Seneye kalsın.”

“Ben sana para veririm.”

“Borç parayla hacca gidilmez.”

“Ben sana parayı hibe edeceğim, sen de bana sonra verirsin. Ben âlimlere sordum, bu şekilde olurmuş. Eğer ben bu sene ölürsem ve hacca gidemezsem, bana ruz-i mahşerde ‘Hacca

niye gitmedin?’ diye sorduklarında, ‘Molla Hamid gelmedi’ deyip, indallahta seni sorumlu tutarım!’”

Bunun üzerine babam mecbur kalıyor ve hacca gitmeye karar veriyor.

Van’dan çıkıp Diyarbakır’a gidiyorlar. Orada Mehmed Kayalar’a uğruyorlar ve hacca gideceklerinden bahsediyorlar. Mehmed Kayalar:

“Bu sene hacca gitmek yasak, bence geri dönün!” diyor. Nihat Amca:

“Vallahi ben geri dönmem!” diyor. Mehmed Kayalar, babamların niyetlerinin ciddi olduğunu görünce:

“O zaman Kamışlı’da bir tanıdığım var, ismi Ömer Ağa’dır, Kamışlı’nın sınır köyünde yaşar. Sizi ona göndereyim, o sizi sınırdan geçirir” diyor. Bir mektup yazıyor ve babamlar bu mektubu Ömer Ağa’ya götürüp veriyorlar.

Ömer Ağa Kamışlı’da geniş çevresi olan bir insandır. Mektubu okuyor, babamlara yer gösteriyor.

“Burada birkaç gün bekleyin, sıranız gelince sizi göndereceğim” diyor. O köyde 30-40 hacı adayı varmış ve hepsini bir gecede geçirme imkânı yokmuş. Jandarmayla anlaşmışlar, her gece üçer-beşer kişi gönderiyorlarmış. Babamlar o köyde iki gün kalmışlar. Kalabalık olduğu için rahat edememişler.

Nihat Amca, Ömer Ağa’ya:

“Size fazladan geçiş parası verelim, bizi erken gönderin!” demiş. Fakat Ömer Ağa:

“Kardeşim sıranız gelince giderseniz, biraz sabredin!” diye cevap vermiş.

Neyse, büyük bir köy evi odasında, 30-40 kişi oturmuşlar. Bu arada da Ömer Ağa mindere oturmuş, kitap okuyormuş. O ara babam göz ucuyla okuduğu kitabın *Asâ-yı Mûsâ* olduğunu görmüş. Ömer Ağa’ya Arapça:

“Bu kitap *Asâ-yı Mûsâ* değil mi?” diye sormuş. Ömer Ağa birden uzandığı yerden kalkmış, babama sarılmış:

“Sen nereden biliyorsun?” demiş. Bundan sonra aralarında şöyle bir konuşma geçmiş:

“Sen hangi dilde iyi konuşuyorsan o dilde konuşalım.”

“Türkçe ya da Kürtçe.” Ömer Ağa:

“O zaman Kürtçe konuşalım, otur yanıma! Sen nerden biliyorsun bu kitabı?”

“Ben Vanlıyım, bu kitapları Diyarbakır’da Mehmed Kayalar, Van’da da ben dağıtırım.”

“Kardeşim, bu kitap elime geçtiğinden beri, yoğun işlerimi bırakıp bunu okumaya başladım. Ne var ki, ne anlıyorum ne de bırakabiliyorum. Bir türlü vazgeçemiyorum. Birkaç gün benimle kal, bu kitabı biraz anlayacak duruma gelince gidersiniz.”

“Vakit yeterince geçti, hacca geç kalırız.”

Ama yine de iki gün daha orada kalıyorlar. Ömer Ağa babamlara çok büyük ikram ve iltifatlarda bulunuyor. Babam, Nihat Amca’ya:

“Bu ikram ve iltifatlar *Asâ-yı Mûsâ*’nın kerametidir!” diyor. Nihat Amca da:

“Ben neden seninle yol arkadaşlığı yapmak istedim, şimdi anladın mı?” diye cevap veriyor. Dördüncü gece, mayınların arasından, mayınların üzerine keçe koyarak jandarmanın yardımıyla sınırdan geçip hacca gidiyorlar.

Valiyle Aralarında Geçen İlginç Konuşma

Hacdan dönüşte Van’daki valiliğe çağrılıyorlar. O dönemde, babamlar hacdayken Adnan Menderes asılıyor. Vali babamı sorguya çekiyor. Deli Fikret namıyla anılan bir sıkıyönetim valisiymiş bu yeni vali. Babama birçok sorular soruyor. Ve aralarında şöyle bir konuşma geçiyor:

“Ululemre itaat gerekir. Sen ululemri dinlemedin, yasak bir zamanda hacca gittin!”

“Allah’a itaat eden âmirler bulunduğu takdirde ululemre itaat edilir, yoksa edilmez. Hac bu sene bana farz oldu, ben de

gittim!”

“Hadi bundan kurtuldun, senin daha mühim bir suçun var!”

“Nedir?”

“Sen kanunen yasak olan kitapları okuyorsun, bu yetmezmiş gibi evlerde toplanıp okuyorsunuz.”

“Okuduğumuz *Risale-i Nur*’dur. Onlarda siyasî bir sakınca veya İslam’a aykırı bir husus varsa gösterin, okumayalım. Fakat bu eserlerde böyle bir şey yok, tamamen imanî meselelerden bahseder.”

“Tamam bu kitaplarda bir şey yok diyelim, peki neden bir araya gelip okuyorsunuz? Yalnız başınıza evinizde okusanız olmaz mı?”

“Tamam vali bey, bir söz söyleyeceğim ama kızmak yok.”

“Tamam arkadaş gibi konuşuyoruz.”

“Sizler arkadaşlarınızla bir araya gelip, içki içip eğleniyorsunuz. Peki, herkes kendi evinde içse olmaz mı? Bir araya niye geliyorsunuz?”

“Biz beraberken daha çok zevk alıyoruz.”

“Siz şeytanî bir ortamdan zevk alıyorsunuz da, biz Rahmanî bir ortamdan niye zevk almayalım?”

“Hadi bundan da kurtuldun. Peki, illa bu kitapları okumanız mı gerekir? Başka kitapları okusanız olmaz mı? Böylelikle takipten de kurtulmuş olursunuz, biz de sizden vazgeçeriz.”

“İmam-ı Gazalî’nin, İmam-ı Buharî’nin ve bunlar gibi değişik âlimlerin kitapları da okuyoruz. Fakat *Risale-i Nur* imanî meseleleri tahkikî olarak bize sunuyor. Bu asırda en tesirli kitaplar bunlardır. Van Kalesi’nde harpten kalan bir sürü toplar vardı ve eritmek üzere fabrikalara gönderdiler. O toplarla bu zamanda savaş yapılabilir mi? O dönem ayrı, bu dönem ayrı... *Risale-i Nur* bu asırda en tesirli kitaptır.”

Vali babamın sohbetinden çok memnun oluyor ve “Arada bir gel konuşalım” diyor.

Molla Hamid Ağabey, oğulları Zeki ve Hasan Ekinci'yle birlikte işyerlerinin önünde

Tabii bu arada şunu da belirtmek lazım. Amcam Abdullah Ekinci polis müfettişiydi ve emniyette büyük söz sahibiydi. Bu sayede babam bu davalarda nezaret ve falakadan başka zulüm görmedi ve hapis yatmadı.

Mirza'nın Oğlu Said'in Boynunun Borcu

Bir gün Erek Dağı'nda babamla Üstad otururken babam biraz düşünceliymiş. Üstad sormuş:

“Molla Hamid ne düşünüyorsun? Dalgınsın, bir sıkıntın mı var?” Babam da:

“Seyda, hiçbir şeyhe bağlanmadım, hiçbirinin elini tutmadım. Cennete nasıl gideceğim, onu düşünüyorum” demiş.

Bunun üzerine Üstad gülmüş. Babam, Üstad'ı hiç bu kadar gülerken görmediğini söylemişti. Sonra Üstad elini ensesine koyarak diyor ki:

“Seni cennete götürmek, Mirza'nın oğlu Said'in boynunun borcu olsun, tamam mı?”

Tarikatlardan İstedğini Bulamıyor

Üstad, Van'dan batıya sürgün edildiğinde babam boşluk içinde kalmış. Ne yapacağını bilememiş. O dönemde tarikatlara girmiş. Kadirî, Rufaî ve Nakşibendî tarikatlarına devam etmiş. Üstad'la geçirdiği zaman diliminde aldığı lezzeti bu cemaatlerde ve tarikatlarda alamamış. Yine de arayışa devam etmiş.

Van'ın meşhur âlimlerinden Şeyh Salih Efendi'ye sormuş:

“Ben bu ehl-i tarik cemaatlerinden hiçbirinde istediğim lezzeti alamadım, ne yapayım?” Şeyh Salih Efendi:

“Molla Hamid, şimdi sana Şeyh Ahmed-i Rufaî veya Şah-ı Nakşibendî'yi getirsek, sen Bediüzzaman'dan aldığın lezzeti alamazsın” diyor.

Bunun üzerine babam, elinde avucunda ne varsa satıp nakde çeviriyor. Ve Üstad'ı görmek için yola çıkıyor. Ama emniyet tarafından yakalanıp Van'a geri gönderiliyor.

Amcam o dönemde emniyet âmiriydi. Bir vesika veriyor Afyon emniyetine hitaben ve “Gelen benim kardeşimdir. Hocasını ziyaret edecek. Müsaade edin!” yazıyor. Babam bu vesika sayesinde yirmi sekiz yıl sonra Emirdağ'da Üstad'ı ziyaret ediyor.

“*Risale-i Nur* Radyolarda Okunacak”

Bir gün Üstad, babama demiş ki:

“Molla Hamid, zaman gelecek, *Risale-i Nur* radyolarda okunacak, gazetelerde ve matbaalarda basılıp bütün dünyaya duyurulacak. Herkes *Risale-i Nur*'un ehemmiyetini bilecek, okuyacak ve insanların imanını kurtaracak.”

Babam, Üstad'ın bu sözü üzerine:

“Herhalde Üstad bizi teselli ediyor. Biz okuduğumuzda hapse atıyoruz, nasıl olacak bu iş?” diye düşünüyor.

Bu yüzden *Risale-i Nur* matbaalarda basıldığında babam bu hatırasını hatırlamış ve çok sevinmişti.

Babam, 1971'de İstanbul'a gitmişti. Ben o dönem İstanbul'da okuyordum. Beraberce ağabeyleri ziyaret ettik. Cağaloğlu'nda *Yeni Asya* gazetesine gittik. Cağaloğlu

kavşağında aynı zamanda Sözler Yayınevi vardı. Babam birden durdu. Sözler tabelasına gözü ilişti. Tabela, *Sözler* kitabının büyütülmüş şekliydi.

“Zeki, bu kitap *Risale-i Nur* değil mi?” dedi. Ben de:

“Evet” dedim. Babam:

“Allah Allah!” dedi. “Üstad’ın bize söyledikleri aklıma geldi. ‘Zaman gelecek, gazete ve radyolarda yayınlanacak!’ O böyle dediğinde biz inanmamıştık. Elhamdulillah, bugünleri de gördük.”

Zübeyir Ağabey’in Son Kırk Günü

Babam İstanbul’dayken, Zübeyir Ağabey’e sık sık ziyarete gidip geliyorduk. O dönem Zübeyir Ağabey çok hastaydı. Babam yanında birkaç gün kaldı. Zübeyir Ağabey çok memnun oluyordu.

Babamın Van’a gitme günü yaklaştığında Zübeyir Ağabey:

“Hamid Ağabey, burada kırk gün daha kalsan çok sevinirim” demiş. Babam da:

“Van’ da çok işlerim var. Bu seferlik böyle kabul et!” demiş ve Van’a gitmiş. Tam kırk gün sonra Zübeyir Ağabey vefat etti. Allah rahmet eylesin.

Tahiri Ağabey Uzun Saçlarımı Görünce...

O dönemde gençler saçlarını uzatırlardı. Ben de saçlarımı uzatmıştım. Babamla Tahiri Ağabey’e gitmiştik. Kocamustafapaşa’da oturuyordu. Beni çağırıp yanına oturttu, saçlarımı okşadı.

“Saçlarına ne kadar güzel bakıyorsun ve yumuşak” dedi. Babam bana biraz kızmış gibi görünüyordu.

Babam, Van’a gittikten iki hafta sonra saçlarımı kestirdim. Bu kısa saçlarımla Tahiri Ağabey’i ziyarete gittim. Kendisinden biraz uzakta oturdum. Sohbetten sonra bana dikkatle baktı ve:

“Bu bizim Zeki Ağabey değil mi?” dedi. Ben de gidip elini öptüm:

“Evet, benim” dedim. Bana:

“Saçlarını niye kestin? Yoksa benim söylediklerimden alındın mı?” diye sordu. Ben de:

“Bakımı zor oluyor” dedim. Tahiri Ağabey dedi ki:

“Peygamberimiz (a.s.m.) de saçını uzatırdı. Ama kısa saç daha da yakışmış, yiğitlere benzemişsin.”

İlk Kur’an Dersini Üstad’dan Almış

Babama ilk Kur’an dersini Üstad vermiş. Kur’an’a başladığı ilk günde “*Bismillahirrahmanirrahim*”, ikinci günde, “*Ya Allah, ya Fettah, ya Rezzak, ya Kerim!*” Üçüncü günde, elifbanın ilk sırasını vermiş. Amme cüzüne gelince, “Artık bundan sonra kendin devam et!” demiş.

Babama elifbadan ders verirken orada bulunan âlimler hayretler içinde kalmışlar. Molla Resul demiş ki:

“Seyda, biz İbn-i Hacer ve diğer kitapları talebelere ders vermeye tenezzül etmiyoruz. Sen Hamid’e elifbadan ders veriyorsun?” Üstad:

“Benim Molla Hamid’im farklıdır” demiş. Babam, Üstad’ın böyle bir talebesidir.

Gıybetten ve Yalandan Nefret Ederdi

Babamın ev ve iş hayatı çok düzenliydi. Beş kardeşiz, bize en ufak bir fiske atmadı ve kötü bir söz söylemedi. Gıybetten ve yalandan nefret ederdi.

Bir gün iş konusunda ağabeyimi eleştirmeye başladığımda bana çok kızdı:

“Gıybetini etme, kendisi gelince yüzüne söylersin, hep birlikte dinleriz!” dedi. Namazımızı ihmal ettiğimizde bazı akrabalar bizi babama şikâyet ederlerdi. Babam:

“Düzelirler inşaallah” derdi. Hiç baskı yapmazdı.

Cemaat Onu Öyle Sahiplenmişti ki

Babam, 6 Mayıs 1984'te gece yarısına on kala Ankara'da ablamlarda vefat etti. Ben vefat ederken yanındaydım. Eniştem Tahir Silahtaroglu, Said Özdemir Ağabey Yasin-i Şerif'i bitirmek üzereyken Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Cenazesini Bayram Ağabey yıkadı. Aydınlıkevler Camii'nde kılınan namazdan sonra Bayram Ağabey, Feyzi Ağabey, Yakup Gökçe Ağabey ve şu an aklıma gelmeyen birkaç ağabeyimizle beraber uçakla Van'a götürdük.

Van'da ikindi namazında tekrar cenaze namazını kılarak Van Akköprü Mezarlığı'na defnettik. Tabiî bu arada defin işlemlerinde cemaatin kalabalık oluşundan ve babamı sahiplenmelerinden dolayı biz kardeşler yabancı gibi kaldık. Bir kürek toprağı ancak atabildik.

Otuz Üç Sayısının Sırrı

Üstad'la babam Erek Dağı'nda ve Nurşin Camii'nde hep cemaatle namaz kılarlarmış. Bir gün babam tesbihat hakkında soru soruyor.

“Ben bazen *Sübhānallah*, *Elhamdülillah* ve *Allahu ekber* gibi ism-i celileleri otuz üç defa değil, otuz dört, otuz beş defa bile çekiyorum, mahzuru var mı?”

Üstad da şöyle cevap veriyor:

“Tesbihat namazın çekirdeğı hükmündedir. Bir anahtarın üstündeki tırnaklar bir eksik, bir fazla olsa kilit açılır mı?”

Babam da:

“Açılmaz tabiî” diyor. O zaman Üstad Hazretleri:

“Otuz üç defa çekmemiz çok önemli, ne bir fazla ne bir eksik” diyerek son noktayı koyuyor.

Posta Müdürü Nur Talebesi Olmuştu

Van'da *Risale-i Nur*'ların postayla babama ulaşmasında hizmeti olan eski Van Posta Müdürü Cenap Ünsal'dan bahsetmek isterim. Cenap Ünsal daha evvelce *Risale-i Nur*'u

pek bilmezmiş. Babam da, Cenap Bey'in insanî tarafını çok beğenirmiş ve bu insanın *Risale-i Nur*'u okumasını çok arzu edermiş.

Bir gün *Risale-i Nur*'lardan bir tanesini Cenap Bey'e vermiş. Cenap Bey kitabı çok beğenmiş ve babamla sohbetlere başlamışlar.

1940-1950 yılları arasında posta müdürlüğü yapan Cenap Bey, aynı zamanda Urfa'da Zübeyir Ağabey'in de müdürlüğünü yapmış. Cenap Bey, babama bu kitapları nasıl temin ettiklerini sormuş. Babam da:

“Batıda gizlice yazılıyor ve bir vesileyle gizli olarak getiriyoruz” demiş. Bunun üzerine Cenap Bey:

“Bu kitapları postayla benim adıma göndersinler!” demiş. Böylece *Risale-i Nur*'ların Van'a getirilişi kolaylaşmış.

* * *

Yaşantısıyla Örnekti Ali İhsan Ekinci (Oğlu)

Babam Molla Hamid mükemmel bir insandı. Müşfik bir babaydı. Şefkati ve sevgisiyle bizleri kucaklardı. Mesela biz beş kardeşiz, hiçbirimize bir fiske dahi vurmamıştır veya kötü bir söz söylememiştir.

Babam demokrat bir insandı, hiçbir zaman bizi zorlamazdı. Önce bir meseleyi her yönüyle çok güzel bir şekilde anlatırdı. Sonra bizim isteğimize bırakırdı.

Yaşantısıyla örnek olurdu. Daima çalışır, hiç boş durmazdı. Ya iş yapardı, ya *Cevşen* veya Kur'an okurdu. Yahut da *Risale-i Nur*'la meşgul olurdu. Hatta Bağ-Kur'dan emekli olmuştu. Evde sobaların altına konan o tahtalardan yapardı. Paraya hiç ehemmiyet vermezdi.

“İlk Defa Borcum Yok”

Emekli olduktan sonra dükkânı ben devralmıştım. Bir yıl çalıştıktan sonra dükkânın borcunu bitirdim. Bir gün akşam eve geldiğimde on lira parayı babama verdim. Dedim ki:

“Borcumuzu bitirdim. Bu on lira da arttı!” Dedi ki:

“Elli senedir esnafılık yapıyorum, ilk defa borcum yok, cebimde de on lira var.” Paralarını gazete kâğıdına sarar, şalvarının cebine koyardı.

Bir gün dükkânda çalışırken Erzurum'dan derslane için para toplamak üzere kardeşler gelmişlerdi. Cebindeki paranın tümünü çıkarıp verdi.

“Baba, o cam parasıydı, İstanbul'a gönderecektik, bari yarısını verseydin!” dedim.

“Oğlum, babam bana ne bıraktı ki, ben de size bırakayım, çalışın kazanın!” dedi.

1982 yılında annem vefat etti. Annemin vefatı onu çok sarsmıştı. “Oğlum, dünya yıkıldı!” demişti. Çok mutlu bir evlilikleri vardı. Hiç tartışıklarını görmedik, çok büyük saygı

ve sevgi duyuyorlardı birbirlerine karşı. Annemin vefatından sonra iki yıl yaşadı. Bu iki yılda hep birlikte olduk. İstanbul, Erzurum ve Ankara seyahatlerimiz oldu.

Evimiz Yanmıştı

Annemin vefatından iki ay sonra evimiz yandı, babam Ankara'daydı o sırada. Üstad'ımızın geldiği eski evimiz tamamen yıkılmıştı. O gelip bu durumu görünce yeni ev aramaya çalıştık. Çok üzülmüştü.

“Oğlum, herhalde zekâtı az verdiniz. Cenab-ı Hak onun için bunu verdi, inşaallah günahları alıp götürdü!” demişti.

Yanından hiç ayrılmamı istemiyordu. Annemin yokluğunda bana bağlamıştı. Günde üç kere yanına uğrayıp, işe öyle gidiyordum. Evin yıkılmış halini görmemek için dört ay İstanbul'da teyzemlerde kalmıştı.

Ağabeyimin işyerine bazen çalışmaya gidiyordum. Bir gün biraz geç gelmişim, çok fenalaşmıştı. Geldiğimde:

“Baba dolmuşlar çok kalabalık, onun için geç kaldım. Hem sonra ben askerliğimi yapmış bir kişiyim, ne olacak bana? Korkma!” dedim.

“Öyle deme oğlum, şeytan benimle çok uğraşıyor. Sen yokken kapı çalınıyor, senin kanlı gömleğini uzatıyorlar, ‘Trafik kazası geçirdi’ diyorlar” diye cevap verdi. Çok büyük bir şefkati vardı.

Davasına Çok Bağlıydı

Vefatına bir sene kalmıştı. Kalp yetmezliği vardı, ciğerleri su topluyordu. Erzurum'a götürdüm. Askerî Doktor Sebahattin Bey vardı, muayene etti, çok hasta olduğunu söyledi. İlaçlarını yazdı, “Dershanede dinlensin” dedi.

Dershaneye geldik, cemaatin haberi olmuştu. Salon kapıya kadar dolmuştu. Yattığı odadan kalkıp geldi, bir saatten fazla hatıra anlattı. Hiç hastalığından eser yoktu. Cemaat dağıldı, tekrar yatağa yattı. Aynı halsizlik başladı.

“Baba az önce çok iyiydin, şimdi ne oldu?” dedim.

Dedi ki:

“Oğlum, ben de bilmiyorum, o gençleri görünce hiçbir hastalığım kalmıyor.”

Davasına çok bağlıydı. Çok zorluklar çekmişti. Ama hiç taviz vermemiştir. Ümidini kırmamıştır. Çünkü o zaman bütün aile efradı tarikat ehliyidiler. *Risale-i Nur*'u anlamıyorlardı. Onun için de çok dışlamışlardı.

Yine de davasına sadık kalmıştı. Üstad'ın *Barla Lahikası*'nda “Siddık-ı vefî bu zamanda yoktur diyenlere sizleri gösteriyorum” demesine tam misaldi. Bizler ona layık olamadık. Allah (c.c.) layık etsin.

* * *

Onun Kadar Şefkatli Birini Bilmiyorum Fatma Silahtaroğlu (Kızı)

Küçükken eve sık sık polisler gelir, babamın eline kelepçe takıp götürürlerdi. Bu yüzden biz odada açıkta *Risale-i Nur* bulundurmazdık.

Risaleleri, kilimin altında bir kapak vardı, onun bir metre aşağısında sandıkta saklardık. Babam okuyacağı zaman oradan çıkarır okur, biz o sırada, “Polisler geliyor mu?” diye pencerelerden bakardık.

Sonra eserler serbest olunca kitapları gün yüzüne çıkardık. Her sabah ve akşam bize ders yapardı. Baba olarak dünyada babam kadar şefkatli, merhametli birini bilmiyorum.

Benim Evimde Vefat Etti

Son günleri Ankara’da benim yanımda geçti ve benim evimde vefat etti. Ona hizmet ettiğimden dolayı bana çok dua ediyordu.

“Kızım bana hizmet ettiğin için seni melekler alkışlıyor!” diyordu. Bir gün:

“Hz. Fatıma’ya arkadaş olasın!” dedi. Ben:

“Baba ben kim, Hz. Fatıma’ya arkadaş olmak kim? Sen, çocuklarımın Nur talebesi olması için dua et. Kızlarım, Hz. Fatıma’ya arkadaş olsunlar!” dedim.

Vefat etmeden önceki cumartesi günüydü. Kardeşler gelip kendisini pikniğe götürmek istediler. Rahatsız olduğundan beyim razı olmadı.

Vefat edeceği gün, son öğle namazından sonra çok uzun tesbihat ve dualar yaptı. Tam bir buçuk saat sürdü.

Yemek yapmıştım. “Buyur” deyip mutfakta işlerim için yanından ayrılacak oldum. Beni bırakmadı. Yemekten bir kaşık aldı, ağzına götürdü, baktım eli titriyor, kaşık yere düştü. Cumartesi saat üçtü. Sağ tarafına felç gelmişti. Artık konuşamıyordu. El işaretleriyle meramını anlatıyordu.

O andan itibaren sağ elimi tuttu, pazar gününe kadar bırakmadı. Bir ara kızımın elini verip yanından ayrılmak istedim, onu itti, benimkini tuttu. Pazar akşamına kadar öyle devam etti. Pazartesi, öğleyin bire kadar gözünü yumdu, dualar etti.

Vefatında Onu Karşılamaya stad Geldi

Vefatından on beş dakika önce, kapıya doğru eliyle işaret etmeye başladı. Bir yandan da, “Buyurun!” diyordu. Belki on beş dakika böyle dışarıdan gelenlerle tokalaşır gibi yaptı. Bir ara, “stad da geldi mi?” dedim, cevap vermedi.

Aradan biraz daha zaman geçtikten sonra tekrar sordum. “Geldi!” dedi ve gözlerinden iki damla yaş aktı. Ağzını açtı, kapadı ve ruhunu teslim etti. İnanın o andan itibaren yüzü on beş yaşındaki bir genci andırıyordu.

Annem Melek Gibi Bir Kadındı

Annem de melek gibi bir kadındı. Annemin belki babam kadar ibadeti yoktu. Ama ahlakı çok güzeldi. Gıybet bilmez, dedikodu bilmez, hayırsever, babama en küçük itirazda bulunmazdı. Bir gün babam, anneme:

“Bugün yaptığın ibadetler benim, benimkiler senin” dedi. Annem:

“Seninkiler çoktur!” dedi. Babam:

“Hayır seninki daha çoktur!” diye latife etti.

Mezarları yan yanadır. Çok manidardır, on sene annemin ismi babamın mezar taşında, babamınki annemin mezar taşında yazılı kaldı. Mezarları tamir ederken değiştirdiler.

şimdi bana gittiğim her yerde derslerde babamı soruyorlar, “Hatıralarını anlat” diyorlar. Fakat ben bir türlü anlatamıyorum.

Hatta çok ısrar ettiklerinde “Anlatayım” diyorum, başlayınca, sanki birisi arkamdan beni tutup çekiyor gibi engelleniyorum. Ve “Bu konuda beni mazur görün, *Risale-i Nur*’ları okuyun!” diyorum.

Babamın hatıralarını Hasan kardeşim çok güzel anlatıyor. Hiç ilave ve noksan yapmadan aynıyla aktarıyor. Bana, “anlat” diyenlere onu tavsiye ediyorum. Ailemiz adına bu konuda onun tavzif edildiğine inanıyorum.

* * *

Çok Şefkatli Biriydi Zişan Silahtaroğlu (Torunu)

Ben çok küçüktüm. Hatırladığım kadarıyla dedem çok şefkatli ve merhametli biriymi. Ayakları çok ağrırdı. Biz minik ellerimizle onları ovardık. Annem de ona çok hizmet etti. Çok şükür az çok hizmetinde bulunduk. Allah rahmet eylesin, bizi de şefaatterine nail eylesin. Âmin!

* * *

Arkadaşlarına Çok Sadıktı Hacı Reşid Övet

1953 yılı sonlarıydı. Van'da Üstad'ın bahsini duyardım. Hep dikkatimi çekerdi. Merhum Eşref Edib'in "Said Nursî" kitabı elime geçti, okudum. Molla Hamid Ağabey'imizin birkaç defa Üstad'ın ziyaretine gittiğini duymuştum. Ben de gidip ziyaret etmek istiyordum.

Trene bindim, Malatya civarında Van'ın İskele köyünden Molla Muhyiddin'le karşılaştım. O da iki arkadaşıyla Üstad'a gidiyorlardı. Birlikte gittik. Rüştü Çakın Ağabey'in dükkânına vardık. Üstad'ı ziyaret için geldiğimizi söyledik.

"Şimdi gelen olur, biraz bekleyin!" dedi. Az sonra merhum Ceylan Ağabey geldi.

"Bunlar Van'dan geliyorlar, Üstad'ı ziyaret etmek istiyorlar" dedi. Ceylan beni, hocayla beraber aldı.

"Beni, yirmi adım geriden takip edin!" dedi. Üstad'ın evine varınca:

"Bekleyin!" dedi. Kendisi içeri girdi, az sonra başka bir zat geldi. Kapıyı anahtarıyla açıp içeri girdi. O da Zübeyir Ağabey'miş!

Biraz sonra bir zat daha geldi, pencerenin altından, "Sungur, Sungur!" diye gür bir sesle bağırdı. O da Tahiri Ağabey'miş. Kapı açıldı, o da içeriye girdi. Daha sonra Ceylan geldi, kapıyı açtı ve bizi içeriye aldı. O zaman başımda şapka vardı.

"Başındakini at, Üstad'ımız ondan hoşlanmaz!" dedi. Merdivenlerden çıkıp salona girdik. Bizi yan taraftaki odaya aldılar. Bir miktar bekledikten sonra Üstad'ımızın odasına adım attık. Somyasının üzerinde oturuyordu. Selam verip mübarek elini öptük. Eliyle oturmamızı işaret etti.

Ceylan bize sorular soruyordu. Önce hocadan başladı. Hoca Kürtçe konuşmak istedi. Ceylan:

"Kürtçe konuşmayın, Üstad'ımız Kürtçe konuşmaz!" dedi. Adam kendisini tanıtmak için:

“Seyda, Harb-i Umumi’de beraberdik, sizi tıraş etmişim!” dedi. Üstad hiç seslenmedi. Adam çok sızlandı, ama Üstad’dan hiç ses çıkmadı. Birden bana dönerek:

“Bu kimdir?” dedi.

“Efendim, ben aslen Bitlisliyim, Van’da kalıyorum” dedim. Yine bir müddet konuşmadı. Sonra:

“Bitlis benim hakiki vatanımdır. Bitlis’te *Risale-i Nur*’a sahip çıkıp çıkmadıklarını merak ederdim. Şimdi Muş Mebusu Gıyaseddin, Meclis’te *Risale-i Nur*’u müdafaa etti. Bitlis’in namı hesabına kabul ediyorum” dedikten sonra hangi aşiretten ve hangi şeyhlere mensup olduğumu sordu. Ben de:

“Hangi aşiretten olduğumu bilmiyorum. Ama bize Küfündürlüoğlu derler. Şeyh Alaaddin Efendi’ye mensubuz!” dedim.

“O da benim talebem sayılır. Fethullah’ın oğludur. Hazretin halifesidir. Hz. Seyda’nın halifesidir. Onlarla münasebetlerimiz olmuştur” dedi. O sıra Ceylan Ağabey’e dönerek:

“Seyda irşad edici manasına da geliyor değil mi?” dedi. Ceylan:

“Evet Üstad’ım” dedi.

Bundan sonra Molla Hamid Ağabey’i sordu. Hacı Nuh’u sordu.

“Molla Nizam nasıldır?” dedi.

“Efendim o hastadır!” dedim.

“Ceylan, sabah namazında hatırlat, ona dua edelim” dedi.

“*Risale-i Nur* Zındıkanın Belini Kırdı”

Bundan bir sene önce 1952’de hacca gitmişim. Bu zatın ağabeyi Seyyid Hasan Efendi, Medinei Münevvere’de kalıyordu. O da daha önce Van müftülüğü yapmıştı. O zat Üstad’a selam göndererek:

“Ne olur, Üstad buraya gelse de biz de onunla müşerref olsak, biz Türkiye’ye gelemiyoruz” demişti. Bunu Üstad’a arz

ettiğimde:

“Bana orada bir yer hazırlamış” dedi.

Molla Hamid Ağabey, “Van’da bir medrese açalım mı?” diye Üstad’dan sormamı istemişti. Sordum. Mübarek el hareketiyle:

“Hemen açsın!” dedi. Ve Ceylan’a da:

“*Risale-i Nur* zındıkanın belini kırdı, değil mi?” dedi.

“Evet Üstad’ım” dedi. Sonra:

“Vanlılara müjde et, *Risale-i Nur*’lar beraat etti. İki sandık, bir çuval risaleyi geri alıyoruz. *Risale-i Nur*, bilhassa Van’a çok lazımdır. Çok okusunlar. Çünkü Ruslar’a karşı Sedd-i Zülkarneyn’dir. Halk Partisi’nde iki kişi vardı, ölüp gittiler. Demokratlar *Risale-i Nur*’u tutuyor.”

O zaman lahika mektupları vardı, onları tomar halinde bana verdi. Başvekil ve reisicumhura yazılmıştı.

“Bunları götür, Van’da okusunlar!” dedi ve bana, yirmi beş kuruş ekmek parası verdi.

“Eskiden beri on altın, iki yüz elli banknot param var, bitmiyor!” dedi. Nezaketen kalkın gidin demedi:

“Şimendifere yetişin, sizi taciz ederler!” dedi. Böylece huzurundan ayrıldık.

Van’a dönünce birisi bana:

“Sen Üstad’a beni talebeliğine kabul et demedin mi?” diye sordu. Üzüldüm, çünkü aklıma gelmemişi.

“Bir daha gidersem bunu kendisinden istirham ederim” dedim.

“Bırakın Doktorların Evhamını”

Aradan bir sene geçti. Molla Hamid Ağabey’imizin ziyarete gideceğini haber aldım. Hemen arkasına takılıp gittim. Yine Isparta’daydılar. O sıra hastalığım da vardı. Molla Hamid Ağabey:

“Doktorlara gidemiyor, parası kalmadı!” diyerek hastalığım için Üstad’dan dua istedi. Üstad:

“Ben de hastayım ve doktorlara gitmiyorum. Bırakın doktorların evhamını!” dedi ve ismimi sordu. “Reşid” dedim. Ben başka bir şey demeden:

“Benim bir Reşid talebem daha var. İkinizi kardeş ilan ediyorum. Seni de yirmi senelik talebeliğime kabul ediyorum!” dedi.

“*Hastalar Risalesi*’ni okudun mu?” sordu.

“Evet” dedim.

“Çok oku!” buyurdular.

Büyük Lügat Meselesi

Yıl 1956, bu defa Kamil Acar kardeşimle anlaşıp ziyaretine gittik. O zaman Emirdağ’daydılar. Önce Urfa’ya uğrayıp Abdullah Yeğin ve Abdülkadir Badıllı ağabeyleri ziyaret ettik. Diyarbakır’dan Abdullah Ağabey’e götürmek üzere iki adet su testisi almıştık. O zaman *Büyük Lügat*’i hazırlıyordu.

“Testilerin birini Üstad’a götürün ve lügati nasıl hazırlamam gerektiğini sorun!” dedi.

Emirdağ’a vardık. Çalışkan Ağabey vasıtasıyla yine Üstad’ın ziyaretine muvaffak olduk. Merhum Zübeyir Ağabey bizi karşıladı. Abdullah Ağabey ve diğer bazı kimselerin selamını Üstad’a söyledik. Testilerden birini Abdullah Ağabey’in gönderdiğini söyledik.

Üstad, kaçta aldığımızı sordu. Yetmiş kuruş deyince hemen kesesini açtı ve çıkarıp yetmiş beş kuruş bize verdi.

Bu arada Kamil, Abdullah Ağabey’in lügat meselesini sorunca:

“Öyle bir lügat hazırlansın ki, ilk mektepten üniversiteye kadar istifade edilsin!” buyurdu. Sonra Hüsnü’yü çağırdı:

“Hüsnü benim manevî evladımdır, onu askere göndereceğim” dedikten sonra:

“Hüsnü, misafirlere bir şeyler getir” dedi. Bize bisküvi ikram ettiler.

O sırada Üstad, Hüsnü'ye gözlüğünü getirmesini istedi ve vasiyetnamesini okudu. Emirdağ'da vefat edersen orta mezarlığa, Isparta'da olursa yukarı mezarlığa defnini istedi. Eserlerinin kıyamete kadar neşredileceğini ve döner sermayesinden zekâtının verilmesini vasiyet etti. Sonra bir kutu içinde madenî para getirdiler.

“Bu parayı Abdülmecid ile Mehmed'e götürün!” dedi. Ve ilave etti:

“Abdülmecid'e çarşı içinde yanaşmayın, o korkar, evine gidin!”

Bir ara mübarek eliyle gaybdan selam alır gibi yaptığını gördük. “Birisi bana selam verdi, onu aldım” dedi. Oturduğu yerden dışarıyı görüyordu.

Bir buçuk saat huzurunda kaldıktan sonra sıra ayrılmaya geldi. Hastalığım, veremin üçüncü devresinde seyrediyordu. Kamil, sohbet sırasında bana dua etmesini istemişti. Üstad önce seslenmedi. Daha sonra Kamil biraz daha yaklaşır bir daha söyledi. Üstad tebessüm ederek:

“Hüsnü, ismini yaz, sabah namazında ona dua edelim!” dedi. Üstad'ımın duasıyla ondan sonra hastalıktan hiçbir eser kalmadı.

Birbirimizi Çok Severdik

Molla Hamid Ağabey'le çok güzel günlerimiz geçti. O yüksek bir şahsiyeti haizdi. Birbirimizi çok severdik. Kendisini sık sık ziyaret eder, tatlı sohbetlerini dinlerdik. Bizimle şaka yapardı. “Ahmaklar, öküzler!” demesi bile hoşumuza giderdi, iltifat kabul ederdik.

Kendisiyle beraber Anadolu'da çeşitli seyahatlerimiz oldu. Bir keresinde İstanbul'a gittik. Gittiği her yerde cemaat etrafını sarardı. Üstad'dan hatıralar anlatırdı. Arkadaşlarına çok sadıktı. Ben rahatsız olduğumdan beni hep kollar:

“Hacı buraya gel, şuraya otur!” derdi.

Hanımının vefatı kendisini çok üzmüştü. O zaman biz Bursa'ya taşınmıştık. Oğlum İshak'a:

“Git, kendisini getir, biraz değişiklik olur!” dedim. Gidip getirdi. Fakat ancak beş gün kalabildi.

“Van’a gideceğim!” diyordu. Daha sonra Ankara’daki kızına gittiğini duydum, orada da vefat etti. Allah rahmet eylesin!

* * *

Molla Lakabını Üstad Takmıştı

Rahmi Erdem

Yıl 1923. Azametli Osmanlı Devleti yıkılmış, onun külleri arasında yeni bir devlet doğmuştu: Türkiye Cumhuriyeti. Bediüzzaman, Mustafa Kemal tarafından Ankara'ya davet edilir. Kürsüye çıkar. Ezcümle:

1. Bu inkılab-ı azimin temel taşları sağlam gerek.

2. Şeair-i İslamiyeyi ihya ediniz.

3. Namaz gibi feraize dikkat ediniz, gibi önemli nasihatler eder. Onların gidişatı hoşuna gitmez. Ve tarihî kararını verir:

“Eski Said öbür tarafa çalışmak istiyor, sizinle çalışamaz!” der. Bin yıllık İslam ülkesinin başına gelen musibetleri yudum yudum içer. Düşünür, çare arar. Ankara'dan ayrılır.

Van'a dönerken 24 Nisan 1923 tarihinde bir zamanlar Selçukluların otağı olmuş Ahlat kazasına ayak basar. Oranın eşrafından Hoca Nesimî Efendi'ye misafir olur. Bahçesindeki kerevete biraz uzanır, istirahat eder. Namaz vakti olunca içindeki duygu selini, bütün hissiyatını hava alemine boşaltırcasına bir ezan-ı Muhammedî okur. Ümmetin kurtuluşunun bütün şifreleri bu ezanda mevcuttur. On sene sonra ezanın da, Kur'an'ın da susacağını hissetmektedir.

Hoca Nesimî'nin oğlu Abdülbaki:

“Bu zat yattı, kalktı, abdest almadan namaza durdu, bu nasıl olur?” diye içinden geçirir. Birden geriye dönerek:

“Zannetme ki, bu garip derviş, abdestsiz namaz kılar. Onun kalbinin her bir köşesinde Arş-ı Rahman gizlidir!” deyince, “Estağfirullah” çeker.

Millet, “Ya Rabbi, gecelerimiz çok karardı, bize bir mürşid-i kamil gönder!” diye gözyaşları içinde yalvarır.

Üstad'lı Günlerin Başlaması

Hız. Üstad, Van'a gelir, Van ona artık yabancıdır. Kale dibi mevkiindeki altmış bin Vanlı altı bine düşmüştür. Bir kısım

has dostları Harb-ı Umumi'de hicret ya da vefat etmişler, evlerini ve hanelerini de Ermeniler yakıp yıkmışlardır.

Van'a ayak basan Hz. Üstad'ı o zaman henüz emniyet teşkilatına yeni katılan Hamid Ekinci'nin ağabeyi Abdullah Ekinci, Nurşin Camii'ne giderek görür. Küçük Kardeşi Hamid Ekinci'ye:

“Hamid, Nurşin Camii'ne bir hocaefendi gelmiş, ona biraz odun götür!” diye talimat verir. Hamid odunu götürür. Böylece Üstad'lı günler başlar. Esaret dönüşü zor bir zamanda Nurşin Camii'nde:

“Hamid, gel sen benim kapıcım ol. Dualarıma amin de, yeter” demiştir.

Hz. Üstad, Vanlıların kerpiçten inşa ettikleri lahutî bir cami olan Nurşin Camii'nin damına çıkar, Bilal-i Habeşî'nin Kâbe'nin damında okuduğu o esrarlı ezan gibi ezan okur. Bu ezan Vanlıları kendine getirir.

Horhor Medresesi'nde Harb-i Umumi'den evvel, ders verdiği maruf ve meşhur talebeleri Hz. Üstad'ın Van'a geldiğini duyunca Nurşin Camii'ne gelmeye başlarlar.

Bu hocaların Hz. Üstad'la olan ilmî münazaraları Nurşin Camii'ni bir akademi haline getirir. Avrupa feylesoflarının fikirleri muhatap alınarak çürütölmek istenir. Hz. Üstad, mütemadiyen “İmanın temelleri sağlam gerek” diyerek etrafına manalı mesajlar verir. Adeta istikbalde yapacağı imanî hizmetlerine bir ön hazırlık yapar.

Bereket Kimden?

Hz. Üstad, Molla Hamid'e bir küp bulgur verir. Her gün camiye büyükçe bir tencere, misafirlere yetecek kadar bulgur pilavı pişirip getirmesini söyler. Kış müddetince bu işlem devam eder.

Baharda, Erek Dağı'na çıkarken Hamid'e:

“Validene sor bakalım, bulgurumuz bitmişse ikmal edelim” der. Gider sorar. Annesi:

“Evladım, bizim bulgurumuz bitti ama, Seyda'nın bulguru koyduğumuz gibi duruyor!” der.

Hz. Üstad, eski talebelerinden Molla Resul'e:

“Bak bu kardeşimin annesinin elinin bereketine! Kendi bulgurları bitmiş, bizimki bitmemiş!” deyince, Molla Resul, bu tevazuya dayanamaz:

“Seyda! Bu zatın validesinin elinde keramet olsaydı, hükmü kendi bulguruna geçerdi. Sizin dualarınızla hasıl olan bereketi annesine veriyorsunuz!” der.

Hz. Üstad, daha sonra Erek Dağı'nda Zernebat suyu başında bir mağaraya çekilir. Talebeleri mağarada yatıp kalkar, kendisi bir ağacın tepesinde kalarak, Gümüşhaneli Ahmed Ziyaeddin Efendi'nin üç ciltlik *Mecmuatü'l-Ahzab* adlı zikir kitabını sabahlara kadar okur.

“Said O Günlerde Kendinde Değildi”

Hz. Üstad, Hamid Ekinci'yle birlikte Çoravanis köyünün yakınından üzerinde namaz kılablecekleri iki adet taşı mağaraya götürmek üzere dağa tırmanırlar. Hz. Üstad'ın ayakkabıları eskidir. Ayağından çıkıp yamaçtan aşağı yuvarlanır. Hz. Üstad:

“Hamid, Eski Said, sırtında şal şepik, belinde kuşak ve rovelver, kama ve bıçak, ayağında çizmeler tenezzül etmiyordu ki, Van Valisi Tahir Paşa ile konuşsun. Görüyorsun, artık ayakkabılar bile beni dinlemiyorlar.”

Maziye bir projektör gibi aydınlatan bu sözlere Hamid Ekinci'nin cevabı geleneksel ve örfîdir:

“Üstad'ım, keşke o güzel günler uzun olsaydı” der. Hz. Üstad:

“Ahmak, Said o günlerde kendinde değildi” diye cevap verir.

Esarete manevî ve ruhî tekamülünü tamamlayıp İkinci Said olarak vatanına avdet eden Hz. Üstad, Van'da muasırı olan Arvasîlerden Müftü Şeyh Hasan Efendi, meşayihden Şeyh Enver Efendi'nin mütemadî ısrarlarıyla, “Efendim, bu ülkeyi

terk edelim. Başımızda karabulutlar dolaşıyor!” sözlerine karşı, onlara hicret edecekleri yerleri işaret eden Hz. Üstad:

“Ben kahraman Türk milletinin sinesine gideceğim!” diyerek tarihî kararını verir. Allah ona ilahî bir misyon yüklemiştir. O, bu misyonun hakkını yazdığı âsâr-ı bediîyesi ve yetiştirdiği nesl-i cedit ile vermiştir.

Üstad’a Kalben Bağlıydı

Molla Hamid, Hz. Üstad’a akıldan ziyade kalben bağlıdır. Hz. Üstad’ın hatıralarını tespit ettiğimiz bir gün baskına uğrayan Hamid Ekinci, adliyede Emin Ağabey ve Ali Çavuş’la sırasını beklerken:

“Hocam korkuyorsan, bu davaya senin yerine ben gireyim” deyince:

“Sersem yetim, müsaade et de bu basit davalara biz girelim” demiştir.

O Nur talebelerinin dua musluğuymuştu. Saffet-i kalb, saffet-i imanda yektaydı.

Hz. Üstad, Van’dan ayrılırken ona molla lakabını takmış. Hiçbir medrese tahsili görmediği halde Nur kürsüsünün sahibi ona bu sıfatı münasip görmüştür. O da hayatının sonuna kadar bu sıfatı severek kullanmıştır.

Üstad’a Yeniden Kavuşma Gayretleri

Hz. Üstad’ın 1925 yılında Burdur’a sürgün edilmesinden sonra 1936 yılında Kastamonu’ya gider. Çaycı Emin Ağabey’i bulur. Emin Ağabey, Hz. Üstad’a haber verir. Üstad, “Hemen geri dönsün!” der.

Emniyetle götürülür. CHP iş başındadır. Falakaya yatırılır ve dövülür. Tek suçu, imanda, ahlakta, Kur’an’da Üstad kabul ettiği Bediüzzaman’ı sevmesidir.

Hz. Üstad’ın küfr-ü mutlak ve istibdad-ı mutlak olarak tarif ve ifade ettiği bu sistemin sırlarına akıl erdiremez.

Bu hasret ve hicran 1950’de merhum ve mağfur Adnan Menderes’in Hızır gibi iktidara gelişiyle son bulur. Polis olan

ağabeyinin yardımıyla Hz. Üstad'ın ikamet ettirildiği Emirdağ yolunu büyük bir heyecanla tutar. Üstad'ın evini bulur. Kapısını çalar. Üstad:

“Van'da benim bir Molla Hamid'im vardı. Onun kokusu geliyor!” der. Hamid Ekinci büyük bir sevgi ve sempatiyle Üstad'ın kucağına kendini bir çocuk saffeti içinde atar. Gözyaşları yanaklarını ıslatır. Hasret, vuslata döner.

Üstad hain bir bekçinin evin arkasından balkona çıkıp yemeğine zehir koyduğunu, zehrin dimağına tesir edip gözyaşlarını tutamadığını söyler. Hamid Hoca o her zamanki saffetiyle:

“Seyda, Cenab-ı Hak sana bildirmiyor mu? Bu zalimlerin zehrini niye yiyorsun?” der. Üstad ise sükût eder.

* * *

Yüzünden Tebessüm Eksik Olmazdı

Hasan Okur

1968 yılıydı. Ankara’da Diyanet Hastanesi kuruluyordu. Ben de o zaman Diyanet İşleri Teftiş Kurulu’nda şeftim. Hastane yardımı için Doğu’ya bir seyahate çıkmıştık. O zaman eski medreselerde okumuş, çok iyi Arapça bilen, Doğu’daki şeyhleri de iyi tanıyan Diyanet’te vaiz Tahir Silahtaroglu isimli biri vardı. Bu zat, aynı zamanda Molla Hamid Ağabey’in damadıydı. Onun refakatinde Diyanet’in bize tahsis ettiği bir arabayla Ankara’dan yola çıktık.

Geçtiğimiz şehirlerde müftülöklere misafir oluyor ve hastaneye yardım topluyorduk. Kayseri, Bingöl, Muş ve Elazığ’dan geçip Van’a ulaştık. Van’da Molla Hamid Ağabey’de dokuz gün misafir kaldık. Her gün Van’ın civarında bulunan Ahlat, Adilcevaz, Muradiye, Tatvan gibi kazalara gidiyor, işimiz bitince yine Molla Hamid Ağabey’e dönüyorduk.

Herkeste Saygı Uyandırmıştı

“Camcı Hamid” deyince kendisini Van’da tanımayan yoktu. Herkeste saygı uyandırmıştı. Yüzünden tebessüm eksik olmayan bir insandı. Masum bir çocuğu andıran sevimli bir hali vardı. Duruşu karşısındakilere itimat telkin ederdi. Çok misafirperverdi. Bir ara bizi Üstad’ın Van’daki menzillerini gezdirdi. Erek Dağı’na çıkardı, Van Kalesi’ni gösterdi. Bu esnada kendisiyle öylesine kaynaştık ki, bir gün bana:

“Kardeşim, sen damadımdan ruhuma daha yakınsın” demişti. Herhalde *Risale-i Nur* sebebiyle olsa gerek. Çünkü damadı iyi bir âlimdi, *Risale-i Nur* ve Üstad’a dosttu, ama ne de olsa ilimden gelen bir enaniyeti vardı. Nitekim:

“Ben *Risale-i Nur* derslerine iştirak ettiğim zaman ayağa kalkmıyorlar, ilme hürmet etmiyorlar!” diye şikâyet etmişti. Hakikaten üç bin hadisi ezbere biliyordu, hafız-ı Kur’an bir âlimdi. Tabii bu söz Molla Hamid Ağabey’in ağırına gitmiş. Ben de kendisine şöyle bir misal vermişim:

“Hocam, bir mareşal askerlere konferans verse, orada bulunan subaylar kendisini dinlerken içeriye bir tuğgeneral girse oradakiler ayağa kalkabilir mi? Bu, mareşale saygısızlık olmaz mı? İşte bunun gibi, Üstad da tabir-i caizse bir mareşaldir. Üstad konuşurken diğer âlimler onun meclisine girse, onun sözü bırakılıp diğerine iltifat edilmemesi bu manadadır. Yoksa sizin ilminizi inkâr değildir” deyince:

“Essah, sen doğrusun kardeşim!” diyerek tasdik etmişti.

Delilerle İftar

Halil Uslu anlatmıştı. Bir Ramazan günü çok nüktedan ve şakacı biri olan Vanlı Selahaddin Akyıl, Molla Hamid Ağabey’e:

“Sana bugün yedi kişi iftara geleceğiz” demiş. Nereden bulduysa delileri toplamış götürmüş. Sofra kurulmuş. Tam top atılıp yemeğe oturulacağı sırada:

“Biz şimdi güreş tutacağız!” diyerek birbirlerine girmişler. Tabî sofranın altı üstüne gelmiş. Adamları durdurmak mümkün değil. Selahaddin Akyıl manzarayı seyredip keyfinden dört köşe gülüyormuş. Derken Molla Hamid Ağabey’in oğlu Hasan bakmış ki, böyle olmayacak, hemen:

“Güreşi bırakın da sizinle trencilik oynayalım” demiş.

“Peki” demişler. Hasan lokomotif olmuş, onlar da arkasında vagon. Puf, puf, puf diye onları çekip dışarıya götürmüş. Hepsini dışarı çıkarınca kapıyı kapatıp arkadan kilitlemiş, böylece kurtulmuşlar.

* * *

Temiz Kalpli Bir İnsandı Selahaddin Akyıl

Risale-i Nur'ları bana kendisi tanıtmıştı. Verdiği ilk eser *El-Hüccetü'z-Zehra* idi. Ben baktım, okuduğum diğer kitaplara benzemiyor. Biraz ağır geldi. O sıra askere gittim. Adapazarı'nda Eşref Edib'in yazdığı *Tarihçe-i Hayat*'ı aldım. Kitaba çok meraklıydım.

Askerde depocuydum. Bütün depolar bana teslim edilmişti. Bir tabanca çalındı. On sekiz ay boyunca ben de izne gitmemiştim, izne gidecektim. Tabanca çalınca, "Askerliğimiz yanmasın" diye bütün koğuş ceplerindeki paraları getirip bana verdiler. Başçavuşa teslim ettik. Gitti aynı ona benzer bir tabancayı aldı getirdi, yerine koyduk, mahkemelik olmaktan kurtulduk. Ben de memlekete izne gidebildim.

Hemen Hamid Ağabey'e uğradım, ondan *Gençlik Rehberi*'ni aldım. Ayrıca askerde telsizciydim. Haftada iki kez telsiz dersi görüyorduk. O sırada *Gençlik Rehberi*'ni ve *Tarihçe-i Hayat*'ı okurken komutan geldi, aldı, baktı. Fakat bir şey demedi, geri verdi.

İki Arkadaşın Kavgası

Molla Hamid Ağabey anlatmıştı.

Bir gün, iki arkadaş ağız kavgası yaparlar. Biri diğerine ağır bir hakaret eder. O da öbürüne galiz bir küfür eder. Birbirlerine küsüp konuşmazlar.

Üstad bunu haber alınca kendilerini çağırıp barıştırmak ister. Fakat küfredilen:

"Ben barışmam!" der. "O bana ağır küfür etti." Bunun üzerine Üstad:

"Kardeşim, bu hayalî bir şey, imkân dairesinde yeri olmayan bir laf. Hiç öyle bir şey olur mu?" der, böylece onu barışmaya razı eder.

Molla Hamid Ağabey, sadece erkeklere değil, hanımlara da hatıralarını anlatırdı. Çok saf ve temiz kalpli bir insandı. Allah rahmet eylesin.

* * *

“Üstad” Der, Başka Bir Şey Demezdi

Abdülkadir Badıllı

Molla Hamid Ağabey, 1957’den sonra birçok kereler, rahmetli Hamid Kuralkan ve Reşid Övet’le beraber Urfa’ya gelir, bizde misafir kalırlardı. Üstad’dan hatıralar anlatır ve mektup getirirlerdi.

Üstad’a çok sadık bir insandı. Bilhassa Üstad’ı anlatırken, aslında unutkan biri olmasına rağmen, hatıralar zihnine nakşolmuş, tıpa tıp jest ve mimikleriyle hiç noksansız ve ilave etmeden anlatırdı. Hatta Üstad Kürtçe bir kelime söylemişse, onu da aynen tekrarlardı. Halbuki biraz önce ne yediğini sorsanız bilemezdi, hatırlayamazdı. Ama Üstad’ın hayat ve hatıratına ait hiçbir şeyi unutmazdı. “Üstad” der, başka bir şey demezdi.

Üstad kendisiyle bizzat meşgul olmuş, Kur’an okutmuş. İlk zamanlar Üstad kendisine ders verirken ne kadar anlatsa kafası almayınca, Üstad kafasına vurup, Kürtçe, “Bu kardeşimin başı taş gibidir” diye latife edermiş.

Allah rahmet eylesin.

* * *

Üstad'a Âşıktı Mustafa Ekmekçi

Molla Hamid Ağabey, İstanbul'a geldiğinde Kirazlımescid'de hep bizim yanımızda kalırdı. Biz de onu dersanelere götürüp hatıralarını anlattırır, kardeşlere dinletirdik.

Molla Hamid Ağabey, Üstad'ı ilk defa Nurşin Camii'nde görmüş. Ağabeyi Abdullah polismiş, Üstad'ı takiple görevlendirmişler. Üstad'a gittiğinde kendisini polis olarak tanıtmış ve:

“Rahat olun, benden size zarar gelmez hocam” demiş. Gelip kardeşi Molla Hamid'e söylemiş. O da odun götürüp tanışmış. İlk akşam namazını arkasında kılmış. Anlatırdı:

“Üstad, Allahu ekber diye bir tekbir aldı, sanki kendini kaybettim. Sonra Necm Suresi'nin başından okudu. Okurken sanki göğsüme bir şeyler vuruyorlar gibi geldi. Ne öyle hoca gördüm, ne de öyle okumaya şahit oldum!”

“Seyda'ya İnanmayanın İmanı Yoktur”

Bir defasında Erek Dağı'nda Üstad, yatak yorgan getirmek üzere kendisini köye göndermek istemiş.

“Yolda koyun köpekleri var, nasıl giderim?” deyince Üstad:

“Oraya vardığında beni hatırlarsın!” demiş. Hakikaten gittiğinde Üstad'ı hatırına getirince yol üzerindeki köpek kalkıp yoldan çıkmış, kendisine yol vermiş. Köye vardığında:

“Sen nereden geldin?” demişler.

“Seyda'nın yanından.”

“Peki yolda koyun sürüsü yok muydu?”

“Vardı.”

“Köpeklerden nasıl kurtuldun?” dediklerinde kendisine bir şey yapmadıklarını söylemiş. Bunun üzerine, yaşlı köylü ağlamaya başlamış:

“Seyda'ya inanmayanın imanı yoktur!” demiş.

Mide Rahatsızlığım Duası Sayesinde Geçti

Bir defasında kurban bayramıydı. Kirazlımescid’de etleri pişirmiştik. Herkes oturmuş yiyordu. Molla Hamid Ağabey de oradaydı. Ben o zamanlar ne yesem mideme dokunuyordu. Sadece haşlanmış patates yiyordum. Ayakta durup onlara bakarken Molla Hamid Ağabey:

“Sen niye yemiyorsun?” dedi.

“Benim midem rahatsız” dedim. Bunun üzerine:

“Ahmak, niye bana söylemiyorsun?” dedi. Su getirmemi istedi. Ben de tasa su koyup getirdim. Tahmidiye’yi okudu. Her bölümde bir bana, bir tasa üfledi. Bitirdikten sonra:

“Şimdi gel ye!” dedi. Tereddütsüz yemeğe başladım. Ondan sonra bir daha mide rahatsızlığı duymadım.

Hayvanlar Ölmekten Kurtulmuş

Yine kendisi anlatmıştı. Van’da adamın sürüsüne bir hastalık arız olmuş, her gün iki hayvanı eksiliyormuş. İlaç filan hiç tesir etmiyormuş. Üstad’a gelmiş. Üstad, Molla Hamid Ağabey’e:

“Sen oku!” demiş. O da:

“Ben ne bilirim ki, okuyayım” demiş.

“Ne biliyorsan oku!” demiş.

Üstad önce Molla Hamid’e okutmuş, sonra da kendi bir şeyler okumuş. Gidip o suyu hayvanlara içirmişler, hayvanlar ölmekten kurtulmuş.

“İnşaallah Geçer”

Bununla ilgili bir hatıra da şöyledir:

Üstad Barla’ya gittikten sonra okuyup üflemeği bırakmış, Barla, Kastamonu ve Emirdağ’da hastalık için kim gelirse, “İnşaallah geçer!” dermiş ve hastalığı geçermiş.

Kastamonu’da, Karadağ’a çıkarken, halk yolun kenarına gelir, “Hastayım hocam dua et!” derlermiş. Üstad, “İnşaallah

geçer” deyip gidermiş.

Rum Çocuğuna Dua

Yine Kastamonu’da on yaşlarında bir Rum çocuğu, hastalıktan saçı başı dökülmüş. Komşu hanımlar annesine:

“Hocaefendi geçerken ona söyle!” demişler. Kadın:

“Ama ben Müslüman değilim ki, bana bakmaz!” diye umutsuzca söylenmiş.

“Sen hele bir git, söyle!” demişler. Üstad geçerken çocuğunu göstererek hastalığını söylemiş. Üstad her defasında olduğu gibi ona da:

“İnşallah geçer!” demiş. Bir müddet sonra çocukta düzelme görülmüş, saçları gelmeye başlamış.

O sırada çocuğun babası bir şeyler alıp satmak için İnebolu’ya gitmiş. Çocuğunu da yanında götürmüş. İnebolulular Üstad’ı henüz tanımıyorlarmış.

“Bu çocukta ne var, geçmiş olsun” demişler. Babası:

“Bu daha iyi zamanı. Kastamonu’da büyük bir hocaefendi var! O, dua etti” diyerek başlamış anlatmaya. Onlar da merak etmişler ve bunun üzerine Üstad’ı gidip ziyaret etmişler.

İlaç Tesir Etmiyor, Ama...

Yine Emirdağ’da Üstad’ın kaldığı evin altındaki esnafın hanımının başı devamlı ağrırmış. Hiçbir ilaç çare olmuyormuş. Bir gün Üstad yanlarından geçerken kadıncağız Üstad’a:

“Hocam başım çok ağrıyor, dua eder misin?” demiş. Üstad ona da:

“İnşaallah geçer” demiş. O sırada beyi:

“Hocam buna ilaç tesir etmiyor!” deyince tekrar:

“İnşallah geçer” demiş.

Üstad odasına girmiş. Karı koca sohbet ederlerken, kadıncağız birden:

“Benim başım artık ağrımiyor” demiş.

Üstad'a Kavuşunca

Molla Hamid Ağabey Üstad'a âşıktı.

Üstad sürgün edildikten sonra devamlı ağlamış. Üstad'ı ziyarete gitmek istemiş, bazen arabadan indirmişler. Bir keresinde Tatvan'dan geri çevirmişler. Bir defasında da Elazığ'da indirmişler. Geri gelmiş.

Tabii Üstad'a Doğu'daki aşiretlerden haber götürecektir, isyan edecekler diye korkularından dolayı kimseye müsaade etmiyorlarmış.

Nihayet Emirdağ'da 1950'den sonra ziyarete gidince birkaç gün kaldıktan sonra içinde bir an önce oradan ayrılıp gelme arzusu uyanır.

“Allah Allah, bana ne oluyor? Her gün ‘Üstad’ı göreyim’ diye ağlarken şimdi niye buradan ayrılmak istiyorum! Bunlar, insanı bazen yakar, bazen de dondurur!” demiş.

Yanına gelince o aşk ve ateş gitmiş. Bir an önce dönmeyi düşünmüş. Fakat ayrılıp da Çay istasyonuna gelince tekrar ağlamaya başlamış.

* * *

Risale-i Nur'u Huşu ve Edeple Dinlerdi Halil Uslu

Üstad Bediüzzaman'ın küçük kardeşi Abdülmecid Ünlükul'un hayatını yazdıktan sonra Molla Hamid Ekinci'nin hayatını da yazmak istiyordum. Fakat Abdülmecid Nursî kitabında yazdığım "Acılı Kebap Rüyası"nın tevilinde görüldüğü gibi, başıma çok musibetler geldi. Bu itibarla yazamadım.

Bir kardeşimin yazması, "isar" hasleti cihetiyle memnuniyet vericidir ve tebrike şayandır. Bu vesileyle Molla Hamid Ağabey'in ve Üstad'ın Van hayatının hatıralarını tespit eden İhsan Atasoy kardeşimi tebrik ediyorum. Sağ olsunlar, bu konudaki hatıra ve tespitlerimi yazmamı benden de istediler.

1984 yılında dar-ı bekaya, Üstad'ımızın yanına avdet eden Merhum Molla Hamid Ağabey'le sayısız hatıralarım var. Aslen Vanlı olmam hasebiyle merhum babam Şeref Efendi, Hamid Ağabey'in kadim dostuydu. Kendisini küçüklüğümden beri tanırım. Üzerimizde hak ve hukuku olan bir gönül eridir.

Özellikle 1977-1980 yılları arasında merhum Ali Uçar'la birlikte Van başta olmak üzere il ve ilçelerde, İttihad-ı İslam, ülkenin bölünmez bütünlüğü ve asayişin temini manasında yaptığımız seyahatler esnasında kendileriyle daha esaslı görüşmelerimiz olmuştu.

Onun ne kadar safî bir kalple hem Nurlar'a, hem de Üstad'a bağlı olduğu hatıralarında aşikâr bir şekilde görülür. Bu mana şemsiyesi altında tekrara girmeyecek birkaç hatıramı kaydetmek isterim.

"İhlas Risalesi'yle Kendime Gelirim"

Hazreti Bediüzzaman'ın iki tane *İhlas Risalesi* vardır. Biri, âlem-i İslam'a, biri de tullab-ı Nur'a bakar ve mesleğinin tarik-i nuranisini çizer. Birincisi Yirminci Lem'a, ikincisi Yirmi Birinci Lem'a'dır.

Molla Hamid Ağabey'e sordum:

"En çok hangi risaleyi okur veya tavsiye edersiniz?"

Cevaben dedi:

“Keçelo Halil. Ben en çok Yirmi Birinci Lem’a’yı okurum. Bazen ihvanlar, bazen da halktan bazıları dükkândan eve kadar koluma girip yanımda yürürler, ahval-i dünyadan, siyaset-i âlemden bahsederler. Kafam karışır, kendimi eve atar atmaz, dolabımın üstünde duran eskimez yazılı *İhlas Risalesi*’ni alır, okuyabildiğim kadar okurum. Böylelikle kendime gelirim. Bütün hayatım boyunca ben bunu yaptım.”

Bugüne kadar binlerce Nur talebesiyle görüşüm. “Hamid Ağabey kadar *İhlas Risalesi*’ni daim okuyanı görmedim” desem mübalağa etmiş olmam. Adeta onu bir *Cevşen* gibi vird-i zeban ederdi. O cihetle ona gıptayla bakardım.

Evlilik Başına Neler Neler Açar

Üstad Van’dan ayrıldıktan sonra, evlenmesi için annesi Molla Hamid Ağabey’e çok ısrar eder. Hocasından izin almadan evlenmek Şark medrese adabına aykırı olduğundan, yanına bir sofi arkadaşını alarak Kastamonu’ya gider. Fakat o günlerde durum çok gergindir. Üstad Emin Bey’e:

“Eğer Hamid beni seviyorsa, ilk arabayla hemen dönsün, tarassut ve sıkıntı vardır!” diye haber gönderir. Fakat onlar biraz gecikince yakalanırlar, karakola götürülüp işkenceye tâbi tutulurlar. Büyük bir üzüntü içinde Van’a dönerler. Bir evlilik başına neler açmıştır.

Molla Hamid Ağabey o tarihlerde camcılık ve marangozlukla meşguldür. Sabahleyin dükkâna sivil polisler damlar. Kendisiyle birlikte arkadaşını da alıp emniyete götürür, geniş bir sorguya çekerler. Her ne kadar:

“İstanbul’a cam almaya gittim” dese de polisler:

“Bize doğru söyle” deyip, Van’dan ayrıldıkları andan itibaren uğradıkları yerleri bir bir sayıp dökerler.

Sofi arkadaşı kendisinden de mübarektir. Polislerin anlattıklarını duyunca:

“Yahu Mele Hamid! Sen bunlara kötüdür diyordun, baksana adam velidir. Bütün gittiğimiz yerleri biliyor, ne mübarek zattır!” der. Molla Hamid:

“Sus ahmak, onlar istihbaratçıdır, bizi adım adım takip etmişlerdir” diye cevap verir.

Mehdi Meselesi

Zübeyir Ağabey, 1969’da Molla Ali’yi (Ali Tunç) bazı siyasi yanlışlıkları tashih için İstanbul’dan Van’a gönderir. Molla Ali döneceği gün Molla Hamid Ağabey’in dükkânında sohbet ederken söz mehdiden açılır ve Üstad’ın mehdi olduğunu söyler. Molla Hamid Ağabey:

“Kardeş burada mollalar, seydalar çoktur, bu konu bizi sıkıntıya sokar. Hem benim inancıma göre Üstad olsa olsa ahirzaman mehdisinin başveziri olur” der.

Molla Ali itiraz edince:

“Bizim Keçelo (Halil Uslu) bugünlerde buralara gelecek, ben ona sorar, bu işin aslını öğrenirim” der.

Ben, bir hafta sonra Konya’dan Van’a gitmiştim. Dükkânına varınca:

“Yahu Keçelo, sen bu meseleye ne dersin?” diyerek Molla Ali ile aralarında geçen meseleyi anlattı. Ben de:

“Hz. Üstad, mehdi değil, ahir zamanda gelecek olan mehdiiyi azamdır!” dedim.

“Bunu nereden çıkardın, beni ikna et!” deyince, ona vaktiyle kendi anlattığı şu hatırayı naklettim.

Bir gün Molla Hamid Ağabey Üstad’a:

“Seyda, senden bir şeyhe gitmek için izin istiyorum” demiş. Üstad:

“Hayırdır, neden?” diye sorunca:

“Çünkü öldüğümüz zaman şeytan gelip imanımızı çalacak, o zaman şeyh efendi imanımızı şeytandan gelip kurtaracak. Buradaki melleler böyle derler. Ben de şu ana kadar bir şeyhten ders almamışım.”

Böyle deyince bizimle hiç Kürtçe konuşmayan Üstad kızdı ve “Eva seri birayemin gevire” yani “Bu kardeşimin kafası taştır” deyip enseme bir tokat vurdu.

“Ahmak, bütün Şark ulemasının ilmi toplanıp deniz olsalar, bırak Yeni Said’i, Eski Said’in topuğuna gelemes ve ıslatamazlar. Sen kimin yanında bulunduğunun farkında mısın?” dedi.

Ayrıca Beşinci Şua’nın On Dokuzuncu Meselesi’ni okuyup açıkladım. Hasan Feyzi, Ali Ulvi Kurucu ve Mehmed Kayalar’ın şiirlerinde yer alan sırlı mısraları okudum. Mehmed Çalışkan Ağabey’den dinlediğim hatırayı anlattım. Bunun üzerine Molla Hamid Ağabey boynuma sarıldı, ağladı ve dedi ki:

“Keçelo! Vallahi hata etmişim. Yahu biz ne ahmakmışız? Kendi anlattığımız hatıraya bile dikkat etmemişiz. Allah senden razı olsun, Molla Ali kardeşi bulup ona da bunları anlatalım.”

Üstad’ın Başsavcıyla Gönderdiği Selam

Molla Hamid Ağabey saf kalpli biriydi. Üstad, Van’a tayini çıkan cumhuriyet başsavcısıyla kendisine selam göndermiş ve korkmaması için yanına resmî erkânı almadan gitmesini tavsiye etmiş. Molla Hamid Ağabey anlatıyor:

“Bir gün baktım bir tüysüz genç, dükkânımın kapısından içeri girdi. Selam verdi:

‘Molla Hamid siz misiniz?’ dedi.

‘Evet, buyur’ dedim.

‘Ben Bediüzzaman Hazretleri’nin yanından geliyorum. Buraya tayinim çıktı. Geleli altı ay oldu. Size uğrayıp Üstad’ın selamını getiremedim, kusura bakmayın!’ dedi.

‘Kardeş, senin Van’da görevin nedir?’

‘Ben Van Cumhuriyet Başsavcısı’yım!’

Ben cumhuriyet başsavcısı nedir bilmediğinden, içimden onu büyüte büyüte:

‘Kurban, Allahu alem sen başkâtipsin!’ dedim. Savcı güldü:

‘Ağabey onların hepsi bana bağlıdır!’ dedi. O vakit:

‘Kurban bu ismin eski adı nedir, sen onu söyle’ deyince:

‘Eski ismi müdde-i umumidir’ dedi. O zaman beni bir korku aldı, tüylerim diken diken oldu. Çünkü o güne kadar beni hep sorguya çekenler onlardı.

‘Kusura bakmayın, ben yeni tabirleri pek bilemiyorum da’ deyince hep beraber gülüştük.”

Ecinni Taifesi

Bir gün Molla Hamid Ağabey bana şunu anlatmıştı:

“Bir gün Erek’te Derviş Kamil’le beraberdik. Eski köşk menziline bir sabah vakti, gün ağarmamışken müthiş bir uğultuyla uyandım. Dikkat ettim, kulağıma koro halinde bir zikir sesi geliyordu.

Dışarı çıktım, bir de ne göreyim? Van yöresinde hiç görmediğim mahlûkat, boyları elli santimden iki metreye kadar farklı farklı... Acayip! Ne Ertoşilere, ne Gevdanlılara, ne Kürtlere, ne de Türklere benziyorlar. Binlerce kişi...

Üstad çilehanenin önündeki ağacın başında bir serzakir, onun başkanlığında Erek Dağı’nın başına kadar her yer onlarla dolu, hep bir ağızdan ortalık inliyordu:

Hasbi Rabbi cellallah,

Mafî kalbi gayrullah,

Nur Muhammed Sallallah,

Lâ ilâhe illallah, lâ ilâhe illallah.

Korkudan tüylerim diken diken oldu. Birden Üstad’a dönerek, “Seydaaa!” diye bağırdım. Üstad ağacın başından seslendi:

“Korkma Hamid, bunlar bizim ecinni taifesidir, zararsızdırlar!” Birden perde kapandı, her şey bana görünmez ve işitilmez oldu.

O gün öğlene doğru Şeyh Enver Efendi bazı zatlarla birlikte ziyarete geldiler. Bir fırsatını bulup ona sordum:

‘Şeyhim, durum böyle böyle. Ne dersin?’ Dedi ki:

‘Molla Hamid, sen Hazreti Seyda’yı ne zannediyorsun? Onun yanına öyle zatlar, öyle mahlûkat, öyle kişiler gelir ki, biz onları bilemeyiz!’”

Bekir Berk’in Gelişi

Yıl 1969’du. Çatak’ta bir terzi ağabeyin mahkemesi için Bekir Berk Van’a gelmişti. Küçük dershanemizde gece geç vakte kadar müdafaasını yazmıştı. Hayli geç olmuştu. İmsak Van’da erken olduğundan, “Yatsak kalkamayız” diye Selahaddin Akyıl Ağabey ortaya bir fikir attı:

“Gelin Hamid Ağabey’e gidip bir kahvesini içelim!” dedi.

Molla Hamid Ağabey çok disiplinli biriydi. Yatsıyı kılar kılmaz hemen yatardı. Gece yarısı kendisinin rahatsız edilmesinden de hiç hoşlanmaz, önüne gelene de kızardı. Bunu bilen Selahattin Akyıl, biraz da muziplik olsun diye bunu yapmıştı.

Neyse Hamid Ağabey’in iki katlı evinin sokağına geldiğimizde, Bekir Ağabey her zamanki gibi başladı marş okumaya:

*Artar cihatla şavkımız,
Fahr-i Resul sultanımız,
Kur’an bize ihsan-ı Hak,
Uğrunda aksın kanımız.*

Yaklaşık on kişilik bir koro ile Bekir Ağabey’in başkanlığında marş okuyarak kapıya dayandık. Gece sessizliğinde sokak adeta inliyordu. Sokak pencereleri bir bir açılmaya, kadın ve erkek herkes, “Ne oluyor?” diye bakmaya başladılar. Sonradan Hamid Ağabey’den öğrendik ki, birbirlerine “İhtilal oluyor, kalkın!” demişler.

Av. Bekir Berk

Selahaddin Akyıl Ağabey, Hamid Ağabey'in daha çok sinirlenmesi için kapıyı ayağıyla tekmelemeye başladı. Fakat en önde Bekir Ağabey vardı. Hamid Ağabey gece kıyafetiyle kapıyı açtı. Tam o meşhur kalaylarından birini basacaktı ki, baktı karşısında Bediüzzaman'ın avukatı Bekir Berk var! Birden yutkundu:

“Bekir Bey, sen akıllı adamsın, bu delilerle bu gece vakti işin ne! Deprem veya askerî hareket oluyor zannettim!” dedi. Bekir Ağabey, belagat erbabıydı:

“Ağabey, bu evde Bediüzzaman senin kahveni içmiştir, biz de o kahveyi içme şerefine ermek için geldik!” deyince Hamid Ağabey yelkenleri indirdi.

“Buyurun!” dedi, bizi üst kata alıp kahve ikram etti.

Sabah olunca Hamid Ağabey'in komşuları gelip merakla sormuşlar:

“Yahu Molla Hamid! Gece korktuk. Bu neyin nesi? Biz senin evini askerler bastı, seni götürdüler zannettik!” demişler. O da:

“Kardeşler, kurbanlar, bu gelen Bediüzzaman'ın avukatı Bekir Berk ve arkadaşlarıdır. Bekir Berk'in gelişi böyle olur,

ahmaklık etmeyin!” demiş.

Bu satırları yazarken hayalen o günlere gittim, gözlerim yaşla doldu. Ah, nerede o günler? Nerede o koro halinde söylenen marşlar? Neredesin Hamid Ağabey, neredesin Bekir Berk? Bizleri yetim bırakıp gittiniz, nerede sizlerin şevki, hizmet aşkı? Sizleri çok özledik. Sizleri unutmayız ey Nur’un kahramanları!

Risale-i Nur İlacı

Yaz aylarında Molla Hamid Ağabey’le Van Gölü kenarındaki bahçelerde pazar dersleri yapardık. Van havaalanı bitişiğinde Kemal Yurtbay Ağabey’imizin büyük bir elma bahçesi vardı. Hamid Ağabey, akşamdan hazırlıkları yaptırır, pazar sabahında konvoy halinde bahçeye giderdik. 40-50 kişiden aşağı olmazdık.

Hamid Ağabey, eve yakın büyük ağaca sırtını yaslar, bizlere Nurları okutturur, dinlerdi. Zaten nerede olursa olsun, makamı mansıbı ne olursa olsun, bir kişiye ders okutacağı zaman, onun *Risale-i Nur*’a vukufiyetine bakar ve karar verdikten sonra, “Keçelo! Haydi Üstad’ı konuşur!” diyerek ona ders okuturdu. Okunan derse katiyen müdahale etmezdi. Sanki Üstad konuşuyor ve okuyor gibi huşu ve edep içinde dinlerdi.

Bu bahçelerde çok feyizli dersler olur, saatlerin nasıl geçtiğini bilmezdik. Ardından hatıralar anlatılır, çaylar içilip yemekler yenirdi.

Kemal Ağabey’in bahçesinde iki yüzü aşkın elma ağacı vardı. Her yıl öyle bol meyve verirlerdi ki, dalları yerlere sarkardı. Bitişiğinde Ertoşi aşiretinden bir komşusu vardı. Kemal Ağabey’in bahçesinin bereketini görünce bir gün:

“Sen bu ağaçlara hangi ilacı kullanıyorsun, bizimkiler böyle vermiyor, kurtlanıyor. Senin ilacının ismini ver de biz de kullanalım!” demiş. Kemal Ağabey de:

“İlacın adı *Risale-i Nur*’dur, sen en iyisi pazar günü Molla Hamid Ağabey geldiğinde gel, istediğin kadar alırsın” diye cevap vermiş.

Adam *Risale-i Nur*'u gerçekten bir ilaç ismi sanmış. Pazar günü cemaat toplanınca o da gelmiş, oturup dersi dinlemiş. O gün sekiz saat çok feyizli ders ve sohbet sürmüş. Cemaat dağıldıktan sonra Kemal Ağabey, komşusuyla baş başa kalmış. Adam:

“Kemal Bey, kendimi bu sohbetin zevkine kaptırıp her şeyi unuttum, soramadım, ilaçtan ne haber?” deyince Kemal Ağabey gülmeye başlamış:

“Kardeşim, ilaç o sohbette okunan *Risale-i Nur*'dur. Ben bu evi ve bahçeyi aldığımda çorak bir araziydi. Ağaçları diktikten sonra bahçeye her zaman Hamid Hoca'yı ve Nur talebelerini davet ettim. Her hafta burada *Risale-i Nur* dersleri yapıldı. Onun hürmetine Allah bahçeye bereket veriyor. Ben bunu kastetmiştim!” demiş.

* * *

Ona Bir Baba Gibi Bağlandık

Feyzi Aras

Molla Hamid Ağabey, babam Ali Çavuş'un hayatta en samimi dostuydu. Hatta aralarında öyle bir muhabbet ve bağlılık vardı ki, onun benzerini öz kardeşlerde görmek mümkün değildi.

Babamla bir araya gelip Üstad'la ilgili hatıralarını saatlerce anlatırlardı. Kendilerinden belki yüz defa dinlemişimdir. O anlatırken bıkmadığı gibi, biz de dinlerken bıkmaz, yeni dinliyor gibi zevkle dinlerdik. Karşılıklı olarak o kadar tatlı anlatırlardı ki, dinleyenler ne kadar dinlese hiç bıkmazlardı.

Babamız vefat ettikten sonra biz, bütün kardeşler Molla Hamid Ağabey'e bir baba gibi bağlandık, hürmet ettik. Bir derdimiz olsa ona gider danışırdık. Sevgi dolu bir insandı. Şefkat timsaliydi. Vefat ettiğinde babamızı kaybetmiş gibi üzüldük. Allah rahmet eylesin.

* * *

Çok Mütevazı Bir İnsandı Timurlenk Bozkurt

Biz aslen İran'dan gelmeyiz. Aslımız Türk'tür. Babam Molla Bozu, şair, aynı zamanda heccavdı. Bilhassa dinsizleri, aykırı adamları diline dolar, yerin dibine geçirirdi. Molla Hamid Ağabey, bir gün kendisinden rica etmiş, ona bir şiir yazdırmış. Ama şimdi hatırımda değil.

Molla Hamid Ağabey'le derslerde görüşürdük. Üstad'dan hatıralar anlatırdı. Bu hatıraları merakla dinlerdik. Bilhassa Üstad'la birlikte Çoravanis'e giderken köpeklerin saldırısına uğramasını, Üstad'ın şemsiyesini uzatarak "Bese, bese!" yani "Yeter, yeter!" dediğini, köpeklerin hemen yere yatıp hareketsiz halde kaldıklarını anlatırdı.

O zaman bizimle beraber otuz aileyi Çorum'un İskilip nahiyesine süreceklerdi. Fakat Molla Hamid'in ağabeyi Abdullah Bey araya girdi, hükümetle görüşüp bu konuyu halletti, bizi göndermediler.

"Çünkü Üstad'ım Said"

Bir gün Molla Hamid, babamın oturduğu kahveye gitmiş. Sivil polisler de gelip karşısına oturmuş, çay söylemişler. Zaten nereye gitse, kendisini takip ediyorlarmış.

"Ben bunların elinden ne yapacağım? Nereye gitsem peşimden geliyorlar!" diye üzülmüştü. O sırada Molla Bozu oturduğu yerden:

"Molla Hamid!" diye seslenmiş. Molla Hamid içinden, "Eyvah, şimdi bu da bana çatacak!" diye geçirmiş. Çünkü babam etrafında gördüğü adamlara çatardı. Bilhassa devlet ricaline, aykırı kişilere çatarak hicveder, rezil rüsva ederdi. Babam elini kaldırıp Molla Hamid'e doğru uzatarak:

*"Hamd ederim ol Hüda'ya, çünkü ismimdir Hamid,
Âşıkım ben Mustafa'ya, çünkü Üstad'ım Said"*

deyince Molla Hamid rahatlamış. Ondan sonra onu takip eden polislere, ajanlara, onları peşine takan hükümete

veryansın etmiş. Ağzına geleni söylemiş. Adamlar şaşırıp kalmışlar. Ondan sonra da bir daha peşine takılmamışlar.

Molla Hamid, çok mütevazı, değerli bir insandı. Ailesi de çok dindardı.

Allah rahmet eylesin.

* * *

Enaniyetsiz Büyüklük

Abdülkadir Nohut

Molla Hamid Ağabey deyince Anadolu'nun temiz kalpli, safi niyetli, cesur ve fedakâr insanı aklıma geliyor. Sekizinci Mesele'nin bir hülasasındaki şu cümleler sanki onu tarif ediyor:

“Buna kıyasen memleket dahi bir hanedir. Ve vatan dahi bir millî hanenin ailesidir. Eğer iman-ı ahiret bu geniş hanelerde hükmetse, birden samimi hürmet ve ciddi merhamet ve rüşvetsiz muhabbet ve muavenet ve hilesiz hizmet ve muaşeret ve riyasız ihsan ve fazilet ve enaniyetsiz büyüklük ve meziyet o hayatta inkişafa başlarlar.”

İşte bu cümleler Molla Hamid Ağabey'de tecelli etmişti.

Kirazlımescid'e Getirirdim

Molla Hamid Ağabey marangozdu. Daha sonraları camcılık yapıyordu. İstanbul'a gelince, öncelikle Mısır Çarşısı'nın arkasında işlerini bitirir. Sonra Süleymaniye'deki Kirazlımescid'e, yani 46 numaralı dershaneye telefon açar, bu fakir de gider alır, getirirdim. Bu arada çeşitli yerlere telefon açardım.

Akşam olunca kardeşler toplanır, dersten sonra hatıralarını anlattırırdık. Zaman hayli ilerleyince, Van şivesiyle:

“Kardeşim, anlat anlat, bize hiç uyku yok mu?” derdi. Ben de:

“Ağabey, bu kardeşler sizi bir daha bulamazlar” derdim.

Çok hatıralarından üç tanesini anlatayım:

Molla Hamid Ağabey, Nur kardeşlerine hatıralarını anlatıyor

Üstad'ın Duasıyla Gelen Şifa

Bir defasında Üstad'a:

“Seyda, kız kardeşimin gözleri zayıf, biraz okusan!” demiş. Üstad:

“Kardeşim, ben şeyh miyim?” demiş. Amma yine de kırmamış. *Cevşen*'i istemiş. Oradan Tahmidiye bölümünü bir kap suya okumuş.

“Bunu hem içsin, hem de gözüne sürsün!” demiş. Aynısını uygulamışlar. Ondan sonra, hatta yaşlılığında bile, yine de gözlüksüz çocuk okutabilirmiş.

“Gözümün İçine Bak!”

Yine bir gün Üstad:

“Gözümün içine bak!” demiş. Bakmış, ama bir türlü gözünü, gözüne denk getirememiş. Yanaklarına, alınına denk geliyormuş, fakat gözüne denk gelmiyormuş. Üstad:

“Ahmak” demiş. Halbuki Üstad, yüzüne bakanlardan rahatsız olurmuş, amma Molla Hamid Ağabey halis niyetli olduğu için ona müsaade ediyormuş.

Molla Hamid Ağabey'in Duası

Süleymaniye’de kalırken bir ağabeyde mide rahatsızlığı vardı. Çamlıca Kısıklı’dan su getirirdi. O su iyi gelirdi. Bir seferinde Molla Hamid Ağabey gelince Tahmidiye okudu.

“Bu suyu için, yalnız sağa sola dökmeyin, Çünkü bunlar hep ayettir. Azalınca da üzerine su koyun!” demişti. Hakikaten o ağabey biiznillah o rahatsızlıktan kurtuldu.

“Onlar Bizden Değildir!”

Bir defasında Üstad’ı ziyarete giderken Ankara’ya uğrar. Hacı Bayram civarında bir vesileyle İsmet İnönü’yle karşılaşır. İnönü kendisine:

“Said bizdendir, fakat bize yaklaşıyor. Selam söyle!” der. Üstad’a vasıl olunca kendisi daha bir şey demeden, Üstad:

“Kardeşim, onlar bizden değildir!” der.

“Evlenmedim” Deyince

Bir gün Üstad’a:

“Seyda” der. “Ben evlenmedim. Kız kardeşim de evlenmedi. Bundan dolayı annem üzülüyor.” Üstad:

“Sen anneni üzme, fakat kız kardeşine de karışmayın!” diye cevap verir.

Buna benzer daha çok hatıralar var. Tekrara girmemek için anlatmıyorum. Cenab-ı Hak cümlesine rahmet eylesin. Bizleri de başta Peygamberimiz ve Üstad’ımızın şefaatlerine nail eylesin. Amin.

* * *

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM VAN'DA MEŞHUR SİMALAR

Bu bölümde, Van'da Üstad'la münasebeti olan şahsiyetlere yer vereceğiz. Bunlardan bir kısmı Üstad'dan ders aldığı gibi, bir kısmı ziyaretine gelerek sohbetinde bulunmuş, kendisinden feyz almış büyük âlimlerdir. Bu zatların her biri, Osmanlı'nın son döneminde, Doğu medreselerinde yetişmiş ve İslam nurunu etrafa yaymış şahsiyetlerdir.

Bu zatlar arasında yaşlı olduğu halde Üstad'ın ilmini takdir ederek ders almaya gelen ve ona karşı büyük hürmet ve hayranlık besleyenler de vardır. Bunlar aynı zamanda o gün Doğu bölgemizin, özellikle Van ilinin, âlim ve fazıl şahsiyetler bakımından ne kadar zengin olduğunu göstermektedir.

Molla Said

Molla Said, Üstad'ın köylüsü ve eniştesidir. Üstad'la beraber Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. Van'da Üstad'ın ilminden faydalanmış büyük bir âlimdir. Üstad'ın kız kardeşi Âlime Hanım'la evlenir. Nurs ve çevresinde ilim tedris ederler, sonra da birlikte Suriye'ye gidip yerleşirler.

Molla Said, Şam'da yıllarca müderrislik yapar, fetva emini olur. Hatta eski âlimlerin ifadesine göre Molla Said, bazı zor soruları Âlime Hanım'ın yardımıyla cevaplandırır. Şam'da gündüz talebelerine ders verirken yanıldığı zaman, talebeleri Âlime Hanım'ı kastederek:

“Seyda, isterseniz bu dersi yarın seyyideden sorduktan sonra bize anlatın!” derler.

Âlime Hanım da büyük bir âlim olarak Şam'da nam salar. Bu bahtiyarların, maalesef, hiç çocukları olmaz.

Molla Said ilk defa 1919'da hacca gider. Daha sonra çeşitli zamanlarda beş kez daha gider. 1944'te yedinci ve son kez eşi Âlime Hanım'la beraber giderler. Dualarında Allah'tan hep birlikte olmayı ve ilahî huzura birlikte çıkmayı isterler. Duaları kabul olur ve 1944 yılında hacca gidip, Kâbe'yi tavaf ederken vefat ederler.

Üstad, *Meyve Risalesi*'nin On Birinci Meselesi'nde kendisinden, “Hacca gidip sekerat içinde tavaf ederken, tavaf içinde vefat eden Âlime Hanım namındaki merhume hemşirem” diye bahseder. Cennetü'l-Mualla'ya defnedilirler. Allah onlara rahmet eylesin.

* * *

Şeyh Enver Efendi

Van'ın hanedan ve eşrafındandır. Babası Şeyh Gazalî Baba diye tanınan Hacı Mustafa Efendi'dir. Van'da Şeyh Gazalî Baba Türbesi ve yanındaki mescidi ziyaretgâhtır.

Şeyh Enver, temiz giyimli, güzel yüzlü, uzunca sakallı, daima kisve-i ilmiyeyle gezen mübarek bir zattır. Ereğ Dağı'nda Üstad'ın yanına en sık gidenlerdendir. Çoğu geceler kalıp geceyi de ihya eder. Üstad, Şeyh Enver'e çok önem verir.

Üstad sürgün edilmeden önce Molla Hamid'e:

“Sen devamlı hizmetindesin. Seyda'ya defalarca söylediğimiz halde bizi dinlemiyor. Sen belki etki edersin. Üstad'ı Ankara'ya götürüp imha edecekler. Elimizde imkân var. Onu İran, Irak, Suriye veya Suudi Arabistan'a yollayalım. Böyle bir zata bütün İslam âleminin, insanlığın ihtiyacı var!” der.

Molla Hamid bu sözlere çok şaşırır. Zira o zamana kadar Üstad'ın bu âlimlerden biraz daha üstün olduğunu düşünse de, bu kadar büyük olduğunu idrak edememiştir.

Üstad kendisine çok önem verenleri yanına almaz. Hep, “Ben de sizin gibi duaya muhtaç biriyim. Birbirimizden istifade ve istifaza ediyoruz” der. Kendine üstadlık, büyüklük payesi vermez.

Molla Hamid, Şeyh Enver'den bunları duyunca:

“Şeyhim, sen daha çok göz önündesin, şehirdesin. Bu zat dağ başında gözden uzaktır. Dağda devlet ricaliyle muhatap değildir. Önce siz kendinizi kurtarsanız!” diye cevap verir.

Şeyh Enver:

“Kardeşim, sen benimle Üstad'ı nasıl bir tutuyorsun? Bin tane Şeyh Enver'i eritsen Seyda'nın attığı bir tırnağı olamaz! Bu zat, ahirzamanda gelecek olan müceddittir. Aklını başına al, Üstad'ı ikna etmeye çalış!” der.

Molla Hamid, durumu Üstad'a intikal ettirir. Kendisinin de onunla gelip hizmetine bakacağını söyler. Üstad içini çekerek:

“Ah kardeşim! Ben bu halkın ısrarına şaşıyorum. Halık ‘Burada kal’, halk ‘Buradan git’ diyor. Ben kaderin esiriyim. Cenab-ı Hak ne yazmışsa o olur. Ben bırakıp gitmem!” cevabını verir.

Şeyh Enver Efendi, bir müddet sonra baskılara dayanamaz, gizlice Irak’a gider. Çünkü yeni hükümet, yanlışlarına fetva alabilmek için kendisine baskı yapmaktadır. Onların manevî mesuliyetini almamak için, çok acı da olsa, her şeyini terk edip gider.

Şeyh Enver, Irak’ta bir dergâh kurar, yüzlerce mürid yetiştirir. Hatta Van’dan gidip tarikatına girenler olur. Üstad’ın diğer dostu Şeyh Hasan Efendi gibi o da Irak’ta vefat eder.

* * *

Şeyh Hasan Efendi

Bu zat, diğer Arvasiler gibi Bahçesaray kazasının Arvas köyündendir. Arvas'ta tahsilini tamamladıktan sonra Van'a gelip hem ders verir, hem vaaz ve irşatlarda bulunur. Sonradan Van Müftüsü de olan Şeyh Hasan, Üstad'la esaret dönüşünde tanışır. Nurşin Camii'nde Üstad'ın yanına gelip giden ve ona büyük yakınlık duyanlardandır.

Şeyh Hasan Efendi, oldukça uzun boyludur. Bazen Ereğ Dağı'ndaki çilehaneye gidip Üstad'la birkaç gün kalır. Molla Hamid bununla ilgili hoş bir hatırasını şöyle nakleder:

“Çilehanede, Üstad tahtadan bir yerde yatardı. Bizler ise çilehanenin salonunda sağlı sollu yatakları serer, ortayı da gidip gelmek için boş bırakırdık. Şeyh Hasan Efendi uzun boylu olduğundan Üstad, ‘Molla Hamid, Danyal Peygamberin yatağını tek sıraya ser, ayakları kimseye çarpmasın!’ diye latife ederdi.”

Seyyid Hasan Efendi'nin, Şeyh Necmeddin, Şeyh Muhammed Reşid, Şeyh Muhammed Sıddık Efendi adlarında üç çocuğu vardır. Hepsi Van'da çok saygı duyulan insanlardır.

Şeyh Hasan Efendi, inkılaplar yapıldıktan sonra çok baskıya uğrar. Hükümet, kendisinden yanlış fetvalar vermesini ister, aksi takdirde imha edileceği tehdidinde bulunurlar. O da:

“Yanlış fetva versem İslamiyet'e ihanet etmiş olurum. Vermesem, çoluk çocuğum sahipsiz kalacak!” diyerek çareyi Suudi Arabistan'a kaçmakta bulur. Medine'ye gidip yerleşir.

Molla Hamid'le mektuplaşırlar. Molla Hamid'in 1959'da hacca geleceğini duyunca:

“Ne olur, benim oğlumu, ciğerparemi de beraberinde getir, hasretine dayanamıyorum!” der. Molla Hamid bunu oğlu Sıddık’a söyler. Fakat o yıl oğlunun mali durumu müsait değildir ve bu yüzden gidemez. Belki seneye gidebileceğini söyler.

Molla Hamid, kendisini Medine’de nasıl bulacağını sorar. Cevabî mektupta, “Medine’de, türbenin yanında Ashab-ı Suffe’nin oturduğu ahşap bölmeleli yere gel, köşede otur, bekle! Ben seni gelip bulurum!” bilgisi yazılıdır.

Molla Hamid, hacca gittiğinde tarif ettiği yere oturur. Bir görevli gelerek:

“Haza makam-ı Şeyh Hasan, buradan kalk!” der. Biraz sonra Şeyh Hasan Efendi gelir. Hasretle sarılıp kucaklaşırlar. Şeyh:

“Nerede benim kuzum?” deyince:

“Efendim, inşaallah bir dahaki seneye gelecekmiş” der.

Molla Hamid kendisine misafir olur, birlikte güzel günler geçirirler. Resulullah’ın (a.s.m.) kabri şerifinin silinip süpürülme şerefi kendisine verilir. Araplar şeyhü’l-kebir diye kendisine hürmet ederler.

Şeyh Hasan Efendi, 1968 yılında Medine’de vefat eder ve Cennetü’l-Baki kabristanına defnedilir.

* * *

Molla Yasin Saatçioğlu

Doğum tarihleri (1876) Üstad'la çok yakın olan Molla Yasin, Van'da daha çok "Yasin Hoca" diye anılır.

Molla Yasin, eski Horhor Medresesi'nde Üstad'dan ders alan talebelerdendir. Birinci Cihan Savaşı'na Üstad'la katılan talebeleri arasındadır. Kendisi Van'da hem hocalık yapar, hem de saatçilikle meşgul olur. Evi Çoravanis'e yakın, Van'a sekiz kilometre mesafede olan Sıhke köyündedir. Köyü yakın olmasından, sık sık Erek Dağı'na çilehaneye gelerek Üstad'ı ziyaret eder.

Güler yüzlü bir zattır. Üstad'la Gevaş savaşlarına katılmış, seksen yılın üzerinde ömür sürmüş bir gazidir. Ömrü ilim, irfan yolunda geçen Molla Yasin, yüzlerce talebe yetiştirmiş, pek çok insanın irşadına vesile olmuştur. Üstad, Van'dan sürgün edilince bir daha göremediğini yaşlı gözlerle anlatıp:

"İnşaallah ahirette Resulullah'ın sancağı altında görüşürüz" der.

1965 yılında Hakk'ın rahmetine kavuşan Molla Yasin'in kabri Çoravanis köyündedir. Burada Molla Maruf, Ali Çavuş ve Molla Yusuf'la Molla Yasin yan yana yatmaktadırlar.

* * *

Seyyid Nizameddin Efendi

Seyyid Fehim Efendi'nin oğludur. Dokuz kardeştirler. Kardeşleri, Üstad'la çok samimi dostturlar. Hepsi de âlimdir. Bunlardan Şeyh Hasan Efendi, Şeyh Masum, Şeyh Muhammed Sıddık, Şeyh Muhammed Salih ve Şeyh Hüseyin Efendiler sık sık Üstad'ı, Nurşin Camii'nde ve Erek Dağı'nda ziyaret ederler. Üstad'la sohbet eder ve kendisinden ders alırlar. Bazen de Üstad'ı alıp köylerine götürür, ilmî toplantılar yaparlar. Üstad, bu zatlara çok sevgi ve saygı gösterir. Ziyarete geldiklerinde çok sevinir. Bu zatların çoğu Van'da müftülük yapmıştır.

Nizameddin Efendi de, Van'da bir dönem müftülük yapmıştır. Ömrünün son yıllarını tamamen Cenab-ı Hakk'a ibadete adanmış, bilhassa son on beş yılını riyazetle, inzivayla geçirmiştir.

Altı yaşında, Muhammed Vehbi adındaki oğlunu yanına götürüp gösterdiklerinde, "Bu kimdir?" diyerek tanımamıştır. "Sizin mahdumunuz" dediklerinde ise biraz düşünmüş, sonra başını sallayarak hatırladım demiştir.

Ahir ömründe bu derece dünyadan alakasını kesmiştir. Fakat kendisine şer'î meselelerle ilgili bir sual sorulduğunda en ince teferruatına kadar cevap verdiği anlatılır.

Derin bir âlim olan Seyyid Nizameddin'in, iki oğlu ve üç kızı vardır. Kabri, Akköprü Mezarlığı'ndadır. Molla Hamid Efendi'nin kabri de kendisine yakındır.

* * *

Seyyid Şefik Efendi (Mehmed Şefik Arvasî)

1884 yılında Van'ın Bahçesaray Arvas köyünde dünyaya gelir. İlk tahsilini burada ailesinden alır. Arvasî ailesi, yıllar önce Arabistan'dan gelip bu topraklara yerleşen, medrese açıp binlerce âlim yetiştiren ve çok sayılıp sevilen bir ailedir.

Horhor Medresesi'nde, Bediüzzaman'dan ders alan Seyyid Şefik Efendi, *İşârâtü'l-İ'câz*'ın ilk muhatap ve kâtiplerindendir. Osmanlı döneminde İstanbul'a gelir ve Fatih medresesinde açılan imtihanda sekiz yüz kişi arasından kazanan sekiz kişiden biri olur. 1919 yılında İstanbul'da çıkan *Kürdistan* gazetesinin başyazarı da Mehmed Şefik Arvasî'dir.

Risale-i Nur'la alakasından dolayı 1943'te Bediüzzaman'la birlikte Denizli Hapsi'ne konulur, dokuz ay hapis yatar. Beraat kararında, ismi, Osmanlıca'yı yanlış okuyan kâtipler yüzünden Mehmed Şerif Eryuvaşı diye yazılır.

İlmîni ikmal ettikten sonra Sultanahmed Camii'ne imam tayin edilir. On yedi yıl bu camide hizmet eder, güzel vaazları ve mütevazı tavırlarıyla yüzlerce insanın irşadına vesile olur. Sonra Eyüp Sultan Camii'ne tayin edilir, burada da ömrünün sonuna kadar İslam'a ve Kur'an'a hizmet eder.

Doktor olan oğlu Isparta yolunda bir trafik kazasında kendisinden altı ay önce vefat eder. Şeyh Sami Efendi, bu acı hadiseyi kendisine duyurmak için geldiğinde, merhum, kerametle olayı haber alır ve Sami Efendi'ye, Yakup Peygamber'in (a.s.) kıssasını anlatır.

Mehmed Şefik Arvasî *Risale-i Nur*'un yazılmasına ve basılmasına çok hizmet eder. Vaazlarında da *Risale-i Nur*'u anlatır. Lahikalarda Üstad kendisinden sıkça bahseder. 1970

yılında İstanbul'da vefat eder. Kabri Edirnekapı
şehitliğindedir.

* * *

Abdülmecid Pehlivanoglu

Van'da kısaca Hacı Mecid Hoca olarak da anılan Abdülmecid Pehlivanoglu, çok muttaki ve faal bir zattır. Harama girmemek, dünya işine bulaşmamak için kırk seneden fazla arşıyı terk eder, evinde ilim ve ibadetle meşgul olur. Hatta evinin yanına bir cami yaptırarak, camiden eve, evden camiye gidip gelir. Namaz kıldırarak ve vaaz ü nasihatlerde bulunarak ömrünü geçirir.

Ayrıca bu zat, 1935'te Eskişehir Hapishanesi'nde bulunan Vanlı üç Nur talebesinden biridir.

1962 yılında seksen dört yaşındayken vefat eder. Molla Hamid'in ifadesine göre, cenazesini binlerce insan götürürken, herkes birden semaya bakmaya başlar. Çünkü o güne kadar kimsenin görmediği binlerce beyaz kuş, sürü halinde, yüksekte cenazeyi takip ederek uçarlar. Defin yapılana kadar bu hal devam eder, sonra birden gözden kaybolurlar.

* * *

Şeyh Fehmi Efendi

Şeyh Fehmi Efendi, Eski Van Müftüsü Şeyh Muhammed Sıddık Efendi'nin oğludur. Babası Muhammed Sıddık Efendi, abdest alırken Ermeni çeteleri tarafından şehit edilir. Türbesi Aşağı Kaymaz köyündedir.

Şeyh Fehmi diğer seyyidler gibi Arvas'ın Aşağı Kaymaz köyünden olup Van'ın Gürpınar kazasının (eski ismiyle) Meşinger köyüne yerleşir. Diğer Arvasîler gibi ilim tahsil eder. Hem şeyh, hem seyyid, hem de değerli bir âlimdir. Halk arasında Fehmi Baba lakabıyla da anılır. Çok nüktedan, tatlı dilli, mübarek bir zattır. Molla Hamid'in de çok samimi dostudur.

Kimse korkudan Üstad'ı ve *Risale-i Nur*'u ağzına alamazken, bu zat, Nurların ateşli bir müdafiidir. Üstad kendisini, Molla Hamid'e yazdığı mektupta, "Molla Fehim ve Şeyh Fehmi'ye selam ve dualarımı söyleyin!" diye yâd eder.

Bu zatın dört erkek evladı da âlim, fazıl ve Nur talebesidir. Şeyh Fehmi, Aşağı Kaymaz köyünde yıllarca imamlık yapar ve talebe okutur. Kabri de bu köydedir.

* * *

Şeyh Masum Efendi

Şeyh Masum Efendi, 1875'te doğar, 1938'de vefat eder. Aslen Arvaslıdır. Eski Van müftülerindendir.

Üstad'ın çok samimi dostudur. Sık sık ziyaretine gelir, geceler boyu sohbet ederler. Savaştan sonra Üstad'la konuşurken Üstad'ın korkusuzca çarpışmalarını hatırlatarak:

“Molla Said, dünyanın en cesuru sen miydin? Hükümet kaçtı, Bitlis halkı çekildi. Siz elli kişiyle düşmana karşı dayandınız. Bu yüzden başına gelmedik kalmadı!” deyince Üstad tebessüm ederek şöyle cevap verir:

“Masumların hatırı ve vatanın kurtuluşu için kendimizi feda ettik. Müslümanların saadeti için kendimizi feda etsek çok mu?”

Oğlu Abdülbaki Arvasî'nin anlattığına göre, yine bir sohbet sırasında Şeyh Masum Efendi Üstad'a:

“Ez hulam. Doğru söyle! Rusya'dan nasıl kaçtın? Sibiry'a'dan nasıl kurtuldun?” deyince Üstad tebessümle:

“Allah'ın inayetiyle kurtuldum. Artık gerisini karıştıрма!” cevabını verir.

Seyyid Muhammed Masum Efendi, Seyyid Fehim Efendi'nin dokuz oğlundan biridir. Kardeşleri, Şeyh Hasan, Şeyh Hüseyin, Şeyh Muhammed Salih, Şeyh Nizameddin Efendilerdir. Üstad'a çok sevgi ve bağlılıkları vardır.

Molla Hamid, Şeyh Masum Efendi'yle olan ilginç bir hatırasını şöyle anlatır:

“Gençken sesim çok güzeldi. Ahmed-i Cezerî'nin yanık beyitlerini okurduk. Bir gün, güz mevsimiydi. Dükkânda hem

okuyor, hem de çalışıyordum. O sırada bir köylü geldi.

‘Seyyid Masum Efendi sizi istiyor, özlemiş. Arvas’a gelmenizi rica etti!’ dedi. Ben de:

‘Ellerinden öptüğümü söyleyin. Hem yeni evlendim, hem de kış geliyor, milletin yapılmayı bekleyen kapı ve pencereleri var, onları teslim etmem lazım’ dedim.

Adam çekip gitti. Aradan bir hafta geçti. Arvas’tan bir köylü daha geldi. Bu sefer, Şeyh Masum Efendi’nin çok hasta olduğunu ve devamlı, ‘Molla Hamid, Molla Hamid’ diye sayıkladığını söyledi. Çalışırken birden keser elimden düştü.

‘Yahu nasıl olur, geçen hafta iyi olduğunu söylediler?’ dedim. Adam:

‘Hayır çok hasta, çabuk gitmezsen yetişemezsin!’ dedi. Ben de:

‘İhsan Efendi ben gidiyorum!’ deyip işi ortağıma bıraktım. Ortağım isyan etti.

‘Yahu işler kalmış, ben nasıl bitireceğim, sonra kar zamanıdır, kar yağarsa bir daha dönemezsin!’ dediyse de ben dinlemedim, Arvas’a gittim.

Baktım ki, mübarek şeyh divanda oturmuş, gülüyor:

‘Hani gelmezdin, insanı böyle getirirler!’ diye latife yaptı. Ben de:

‘Kurban, bir kar yağsa halimiz nice olur!’ dedim.

Neyse gece yattık, sabah kalktım baktım ki, her taraf bembeyaz, bir metre kar yağmış! Tabii dönmek ne mümkün! Tam kırk gün orada hapis kaldım. Çalışmaya alıştığım için boş duramadım. O sırada şeyhin salonunun tavanını desenli güzel bir şekilde yaptım.”

* * *

Molla Abdurrahim

Molla Abdurrahim, 1894 yılında Van'ın Vastan kazasında dünyaya gelir. Babası kendisini önce Vastan'da, sonra Van'da tahsile verir. Birinci Cihan Savaşı sırasında Ruslar'ın Van'ı işgal etmesi üzerine Van ve çevresi göç ederken 1915'te kendisi de ailesiyle birlikte Cizre'ye göçer.

Savaş öncesi milis kuvvetleri oluştururken Üstad'la tanışır. Kendisinden ders alır. Daha sonra birkaç kez Isparta'ya ziyaretine gider. Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilen Molla Abdurrahim takva sahibi bir âlimdir. Şeyh Ahmed-i Cezerî'nin âşığıdır. Çeşitli camilerde imamlık ve vaizlik yapan Molla Abdurrahim, Cizre Mushaf-ı Şerif Camii imamıyken 1956 yılında Hakk'ın rahmetine kavuşur. *Şerh-u Divan-ı Cezerî*, *Delailü's-Sıbyan* ve kasideleri meşhurdur.

Üstad bir mektubunda kendisinden bahsederek şöyle der:

“Cizre’de cami imamı Vastanlı Abdurrahim benim eski talebelerimden olup buraya kadar geldi. Ben on adet mühim kitaplardan verdim. Fakat hatırıma geldi ki *Zülfikâr*’ın Mucizat-ı Kur’aniye’nin Dördüncü Zeyli’nin iki yerde –biri sekizinci satırda, biri on ikinci satırda– ‘la’nın yerine ‘lam’ yazılmış. Halbuki lam, Kur’an’da otuz bindir. La on dokuz bindir. Bu sehiv başka nüshalarda kısmen tashih edilmiş, fakat mahkemenizde kalan nüshalarda tashih edilmemiş. Ben de burada unuttum. Siz Cizre’nin müftüsü vasıtasıyla o imam Abdurrahim’e müstensihin bu sehvini tashih edilmesini yazarsınız. Ta ki, Medresetü’z-Zehra’nın erkânı bu vasıta ile Cezire ile dahi münasebettar olsun, diye size havale ediyorum.”

* * *

Abdülbaki Arvasî

Abdülbaki Arvasî, Van ilinin Arvas köyündendir. 1899'da evliylar belgesi bu mübarek köyde dünyaya gelir, 1979'da vefat eder. Babası eski Van mftlerinden Şeyh Masum Efendi'dir. Dedesi Seyyid Fehim Efendi'dir.

Abdülbaki Arvasî hatralarn anlatırken Şöyle der:

“Birinci Cihan Savaşı'ndan önce Van'da idadi (lise) mektebinde okuyordum. Okula sk sık gitmez, hep Bediüzzaman'ın Horhor'daki medresesine giderdim. ‘Niçin mektebe gitmedin, yine mi kaçtın?’ derdi. Ben de yanında okumak istediğimi söyledim. Horhor'daki medresesinde yeşil kaplı bir masası vardı. Bu masanın üzerine raptiyelerle, ‘BeŐikten mezara kadar ilim talep ediniz!’ mealindeki hadisi yazmıştı.

Tahsilin sonunda olan talebelere bizzat kendisi ders verirdi. Hep seçme talebeleri vardı. Kendisi yirmi beş kadar talebeye ders veriyordu. Beni çok sever, hiç ismimle hitap etmezdi. ‘Birazi’ (yeğen) derdi.

Üstad savaştan önce Nurşin ve Hüsrev Paşa Camilerinde kalrd. Bir gün babamla Adilcevaz'dan Van'a geldik. Babam beni mektebe getiriyordu. Gemi tehirli geldiği için geç kalmŐtık. Amcamın evi de uzakt. Őabaniye Mahallesi'nde ydi. Babam Masum Efendi:

‘Molla Said'e gidelim, onunla sabaha kadar sohbet, muhabbet ederiz’ dedi.

Üstad'ın yanına vardĞımızda vakit gece yarsyd. Mevsim sonbahard. Baktık, stad caminin kapsnda yorgana sarlı olarak oturuyor! Biz önce başka biri sandık. Meğer stad yıkanması icap edince camiden dışarı çıkmış, dŐarda bekliyormuŐ. Babam:

‘Vay ez hulam! Yahu Seyda, burada ne aryorsun, donacaksn!’ dedi. Sonra stad banyo yaptı ve geldi. Orada sabaha kadar babamla sohbet ettiler. Sabahleyin namaz kldktan sonra ayrldık.”

* * *

Molla Maruf-i Tağî (Maruf Gülaçar)

Üstad Bediüzzaman'ın talebelerindendir. 1876 yılında Hizan ilçesine bağlı Tağî İslam köyünde dünyaya gelir. İlk tahsilini Molla Osman Efendi'den alır.

Çeşitli medreselerde ders aldıktan sonra Van'da Horhor Medresesi'ne gelerek Üstad'dan dersini ikmal eder. Kendisi Molla Resul ve Molla Yusuf'un ders arkadaşıdır. Üstad, esir düştükten sonra çeşitli medreselerde müderrislik yapar.

Üstad 1923'te Van'a döndüğünde, gerek Nurşin Camii'nde, gerekse Erek Dağı'ndayken sık sık ziyaretine gidip ilim ve irfanını artırır.

Molla Maruf'un bir kız, altı erkek olmak üzere yedi çocuğu vardır. Hepsi de takva sahibi insanlardır.

Molla Maruf 1951 yılında Hakk'ın rahmetine kavuşur. Kabri, Çoravanis'te Sultan Muhammed-i Yekpay Türbesi yanındadır.

Molla Hamid, onunla ilgili bir hatırasını şöyle anlatır:

“Ben Erek Dağı'nda Üstad'ın hizmetindeyken, bir gün baktım, dereden üç zat bize doğru geliyor. Üstad çilehanedeydi. Dedim:

‘Seyda üç kişi geliyor. Biri biraz şişmanca, başı da büyük bir zat!’ Üstad bana dönerek

‘Kardeşim, o zatlardan başı ve karnı büyük olan Molla Maruf'tur. Onun karnı ilim, kafası akıl doludur!’ dedi.”

* * *

Abdülmecid nlkul

Üstad Bediüzzaman'ın altı kardeşinden en kgdr. 1884 yılında Nurs'ta dünyaya gelir. Dört çocuğu olan Abdülmecid Efendi, 11 Haziran 1967'de Konya'da vefat eder.

Van'da, Diyarbakır'ın kazası Ergani'de, Konya'da, yurdun çeşitli yerlerinde din dersi hocalığı ve müftülük hizmetlerinde bulunur. Hadis ve fıkıh dallarında pek çok kişinin yetişmesine ve irşatlarına vesile olur.

Abdülmecid Nursi, stad'dan Horhor'da ders alan ilk talebeleri gibi, Birinci Cihan Savaşı'na katılır. Ruslar'ın Van'ı istilası zerine Diyarbakır taraflarına hicret eder.

Üstad'ın, Büyük Millet Meclisi'nde yayınladığı on maddelik beyanname, bazılarını namaza başlatırken, bazılarının çok zoruna gider. Üstad, onlarla anlaşamayacağını anlayıp Ankara'dan ayrılır. Pek çok dostunun ısrarına rağmen kararından vazgeçmez. Batum yoluyla Tiflis'e, oradan ulfa, Hoy yoluyla Tebriz'e, oradan da Van'a gider.

Van'da kardeşi Abdülmecid'in evinde on beş gün kadar misafir kalır. Abdülmecid, Van'da çok asil bir aile olan Gazalioğlu ailesinden şeyh Gazalî Efendi'nin torunu Rabia Hanım'la evlidir.

Üstad'ın Van'a döndüğünü haber alan pek çok âlim ve eski talebesi, akın akın onu ziyarete gelmeye başlar. Hassas ruhlu stad, çoluk ocuk sahibi kardeşine ve eşine daha fazla eziyet vermek istemez, yatak ve yorganını alıp mütevazı kerpiç bir bina olan Nurşin Camii'ne yerleşir. Abdülmecid'in aşırı ısrarlarına rağmen:

“Kardeşim, senin küçük çocuğun var, hem hanımın zayıftır. Benim misafirler gittikçe çoğalıyor. Bana cami gibi bir yer lazım” deyip kararını uygular.

Bir tabağa konulan bal üzerine cevizden ibaret sabah kahvaltısı her gün Abdülmecid'in evinden gider.

Bir gün Rabia Hanım evde seccadesini pisleyen kediyi dövüp evden kovar. Kedi sokak aralarından gidip doğruca

Nurşin Camii'ne, Üstad'ın yanına varıp Rabia Hanım'ı şikâyet eder. Üstad, Rabia Hanım'a ceza olarak bir daha kahvaltısını kabul etmez. Abdülmecid durumu öğrenmek için gittiğinde:

“Rabia kediyi dövmekle suçludur, ama kedi de seccadeyi pislemekle suçludur. Her ikisini de affettim!” der.

İşârâtü'l-İ'câz ve *Mesnevî-i Nuriye*'yi tercüme eden Abdülmecid Nursî, Üstad'ın neseben küçük kardeşi olduğu gibi, hem eski talebesi, hem de *Risale-i Nur* talebesi olma bahtiyarlığını kazanır. Risalelerde kırk kadar yerde ismi geçer. Bir misal:

“Ben de aynen bu ağlayan çocuk gibi, bu hazin kışta ve elim vaziyetimde, gayet elim iki vefat haberini aldım. Biri, hem âli mekteplerde birinciliği kazanan, hem *Risale-i Nur*'un hakikatlerini neşreden biraderzadem merhum Fuad. İkincisi, hacca gidip sekerat içinde tavaf ederken tavaf içinde vefat eden Âlime Hanım namındaki merhume hemşirem. Bu iki akrabamın ölümleri, *İhtiyarlar Risalesi*'nde yazılan merhum Abdurrahman'ın vefatı gibi, beni ağlatırken, imanın nuruyla o masum Fuad, o saliha hanım, insanlar yerinde meleklerle, hurilere arkadaş olduklarını ve bu dünyanın tehlike ve günahlarından kurtulduklarını manen, kalben gördüm. O şiddetli hüznün yerinde büyük bir sevinç hissedip, hem onları, hem Fuad'ın pederi kardeşim Abdülmecid'i, hem kendimi tebrik ederek Erhamürrahimin'e şükrettim. Bu iki merhumeye rahmet duası niyetiyle buraya yazıldı, kaydedildi.”

* * *

Tinisli Fakih

Tinisli Fakih, Bediüzzaman'ın babasının amcazadesidir. Yani Üstad'ın dedesi Ali Efendi'nin kardeşi Abdullah'ın oğludur. 1897 yılında doğar, 1954'te vefat eder.

Tinis, Bitlis'in bir köyüdür. Tinisli Fakih, keşif ve keramet sahibi, mert, muttaki, fakat içine kapanık biridir. Bediüzzaman'ın savaş için gönüllü topladığını haber alınca omzuna mavzeri asarak koşar. Fakat henüz on beş yaşında, kısa boylu biri olduğundan tüfeğin ucu yere değer. Bediüzzaman Tinisli'ye niçin geldiğini sorar. Savaşa katılmak için geldiğini söyleyince:

“Seni bu cesaretinden dolayı gönüllüler arasına yazıyorum!” der. Tinisli, savaşın sonunda gazi olur.

Üstad Van'a döndükten sonra köyünden gelerek Erek'te bazen bir hafta, bazen üç gün çilehanede misafir kalır. Üstad kendisine çok değer verir. Bazen üç gün bir yere kapanır, ne yer ne içer, öylece günlerini geçirir.

Bir gün işinin olduğunu söyleyerek Erek Dağı'ndan Van'a gider. Üç gün geçtikten sonra Üstad, Molla Hamid'e, Fakih'i sorar. Bir haber olmadığını öğrenince gidip arayıp bulmasını söyler.

Molla Hamid Van'a gider, epey aramasına rağmen Fakih'i bulamaz. Mevsim yaz, hava da çok sıcaktır. Biri, at arabalarının bulunduğu meydanda bir adamın üç günden beri gübreler içinde yattığını söyler. Molla Hamid oraya vardığında Fakih'in terler içinde, göğsüne kadar açık olarak yattığını ve sineklerin üzerine konup kalktıklarını görür. Hemen yanına vararak, “Fakih, Fakih!” diye seslenir. Uyanmayınca üzerine su döker. Fakih zar zor gözlerini açar.

“Sen kimsin?” der. Molla Hamid'in yüzüne bakarak, “Burada ne işimiz var?” diye sorar. O da:

“Sen, Van'a gidip döneceğim dedin, gelmedin. Üç günden beri Üstad seni arıyor, burada yatıp kalmışsın!”

“Benim haberim yok, nasıl buraya geldim bilmiyorum” der.

Bir gün Erek'te kalırken Fakih, Molla Hamid'e:

“Hazırlan, kaleye gidip Şeyh Abdurrahman Baba'yı ziyaret edeceğiz” der.

Beraber yaya olarak kaleye gelirler. Erek'le arası on beş kilometredir. Tam yatıra on metre kala, Fakih, Molla Hamid'e:

“Gel geri dönüyoruz!” der. Molla Hamid kızarak:

“Fakih, bu sıcakta yaya olarak buraya kadar geldik, şeyhi ziyaret etmeden geri dönelim diyorsun, bu nasıl iş?” deyince, Fakih:

“Molla Hamid, şeyh burayı terk etmiş, yerinde yok!” der.

Molla Hamid yine de kabrin yakınına gelip bir şeyler okur. Etrafa bakınırken, yirmi metre ötede üç kadının semaver kaynatıp çay içtiklerini görür. O zaman Müslüman kadınların hepsi örtülüdür. Onlardan dolayı şeyhin ruhaniyetinin oradan uzaklaştığını düşünür.

Oradan kalenin ön kısmına giderler. Orada iki cami vardır. Birini Hüsrev Paşa yaptırmıştır. Kabri de caminin yanında bir kümbettedir. Fakih ile kümbete girerler. On dakika huzurda durduktan sonra. Fakih, birden “Allah” diye bir bağırır, Molla Hamid'in adeta ödü patlar. Fakih, Hüsrev Paşa'nın kabrine bakarak, üç defa, “İşte paşa, haza paşa!” diyerek on metre geri çıkarak ayakkabılarını giyer ve çilehaneye dönerler.

Hangi mecnun ve hasta Fakih'e gelse okur, biiznillah şifa bulur. Molla Hamid'in Mehmed Selim isminde bir komşusu ruhî bir rahatsızlığa uğramıştır. Bahçesaray'da Fakih'e gelip okuması için haber gönderirler. Mevsim kıştır. Bahçesaray'dan kalkıp yaya olarak yola koyulur. Büyük bir dağı geçerken müthiş bir kar fırtınasına tutulur. Bir kayanın altına sığınır. Kibleye karşı bağdaş kurup oturur. Bütün aramalara rağmen bulunamaz. Havalar düzeldikten bir ay sonra köylüler cesedine ulaşırlar. Fakat Fakih'in cesedinin hiç bozulmamış olduğunu ve bir elini çenesine dayamış, sırtını da kayaya yaslamış olduğunu görürler. Müküs'te Meşhur Mir Hasan-ı Veli Hazretleri'nin yanına defnederler.

* * *

Fakih Haydar Efendi

Molla Hamid'in teyzesinin kocası olan Fakih Haydar Efendi, Üstad'ın talebelerindendir. Aynı zamanda Van'da esnaflık yapar. Üstad, zaman zaman onun da dükkânına uğrar. Üç erkek, üç de kız çocuğu olan Haydar, 1942 yılında Van'da vefat eder. Kabri, Molla Hamid'in yattığı Akköprü Mezarlığı'ndadır. Üstad'ın Kostroma'dan (Kosturma) nasıl firar ettiğini bilenlerden biri de Fakih Haydar Efendi'dir. Allah rahmet eylesin ve mekânı cennet olsun.

* * *

Molla Resul (Resul Gavrî)

Molla Resul, Siirt'in Şirvan kazasının Garzen karyesindedir. Van'daki Horhor Medresesi'nde Üstad'ın eski talebelerindedir. Üstad'dan birkaç yaş büyüktür. Üstad'dan sonra çeşitli yerlerde imamlık, vaizlik ve müderrislik yapmıştır. Çok âlim ve fazıl, açık yürekli, mert, sözünün eri bir zattır. Üstad'a çok soru sorar ve çok da istifade eder.

Erek Dağı'nda Üstad'la sık sık görüşür. Kendisi o zaman köyde hocadır. Bazı günler Erek'e, çilehaneye gelir, birkaç gün kalır. Üstad'la birlikte Van Kalesi, Çoravanis ve Van Kabristanı'na gidip gezer, eski günleri anarlar. Üstad'ın bir diğer talebesi olan Molla Yusuf'un eniştesidir. Molla Yusuf, 1932'de vefat etmiştir, kabri Van'a bağlı Rehmin köyündedir.

Üstad'ın ilk eserlerinden olan *Nur'un İlk Kapısı*, Üstad'ın Van'a dönüşünden sonra yazılmaya başlanmış, Burdur'da tamamlanmıştır. Bu eserin ilk kâtibi Molla Resul'dür.

Van'da Kale mevki kabristanında, Üstad'ın bir kabir başında durup murakabeye dalması üzerine:

“Seyda, Allah'ını seversen, bu kabir ehlinin hali nice, ne gördün bana söyle!” der. Üstad:

“Molla Resul, beni kendi halime bırak!” diye cevap verir. Buna rağmen Molla Resul ısrar edince Üstad:

“Molla Resul, ben sana bir sır söyleyince sen ifşa ediyorsun. Onun için sana sırrımı açmak istemiyorum!” der. Daha da ısrar edince:

“Bu kabrin sakini salih bir kadındır. Üç yüz sene evvel vefat etmiş. Vefat etmeden evvel boynundaki boncuk kırılmış. Boncuğunu dizerken Cenab-ı Hak ruhunu kabzetmiş. Baktım, mana âleminde hâlâ boncuğu dizmekle meşgul. Allahu alem, haşır sabahında İsrail'in suru çalınca, ‘Haydi Allah'ın izniyle kalk!’ denilinceye kadar o hatun, ‘Yalvarırım beni bırakın boncuğumu dizeyim’ diyecek. İşte ona bakıp güldüm. Cenab-ı Hak takvasından ve salihliğinden dolayı ona ölümün acısını hissettirmemiş.”

* * *

Molla Münevver (Münevver Çetin)

Molla Münevver, Hizan'ın Nurs'a yakın Çirçak köyünde 1873'te dünyaya gelir. 16 Nisan 1971'de de vefat eder. Van Kalesi dibindeki Horhor Medresesi'nde, Üstad'dan ders alan eski talebelere dendir. Ayrıca Üstad'la Van ve Bitlis'te Ruslar'a karşı savaşmıştır.

Molla Münevver, çok nüktedan ve şakacı biridir. Bu yüzden kendisine Van'da ikinci Nasreddin Hoca derler. Şapkayı mecburî giydiğinden, yana doğru tersinden yatırır, üzerine de sarık sararak gezer.

Üç oğlunu da genç yaşta kaybeden Molla Münevver, onları kendi eliyle toprağa verdikten sonra:

“Ya Rabbi, Sana binlerce hamd ü senalar, Sen verdin, Sen yanına aldın, makamlarını cennet eyle!” diye Allah'a teslimiyeti herkesi hayrette bırakır.

Bitlis'te üç kişi hariç, Üstad'ın bütün talebeleri şehit olur. Sağ kalanlardan biri de Molla Münevver'dir. O da Kostroma'ya sürülür ve orada Üstad'a hizmet eder. Esaret yıllarını anlatırken şöyle der:

“Ben gençken, saçlarım sapsarı, gözlerim de mavi idi. Bazen Ruslar arasına dalıp gezerdim. Beni kendilerinden sanıp mani olmazlardı. Bana Rusça bir şeyler söylediklerinde, başımı sallam, anlar gibi yapardım. Üstad'ın, Rus başkomutanına ayağa kalkmamasına şahit oldum. Subaylarla beraber Üstad'a özür dilemesi için çok yalvardık. Fakat Üstad kabul etmedi.

‘Bana ahirete gitmem için bir pasaport lazım, o gâvurdan özür dilemem!’ dedi.

Üstad namaz kıldıktan sonra kaldığımız koğuşun önüne geldi. Artık kurşuna dizilecekti. O anı korkuyla izliyordum. O sırada başkomandan kendisine bir şeyler sordu. Aralarında bir konuşma geçti. Ondan sonra Üstad'ı bıraktılar. Tekrar kaldığımız koğuşa geldi. Üstad'dan komutanla ne konuştuğunu sorduk, şunları söyledi:

‘Komutan bana, ‘Sen kanına mı susadın be adam? Bana ve Rus ordusuna nasıl hakaret edersin?’ dediğinde ben, ona cevaben:

‘Senin önünde üç şeyden dolayı ayağa kalkmadım. Birincisi, ben Müslüman’ım, sen kâfirsın. İkincisi, İslam dinine göre, ben âlimim, sen cahilsin. Üçüncüsü, ben yaşça senden büyüğüm, sen küçüksün. İmanım gereği bu üç sebepten dolayı ayağa kalkmadım! Yoksa size karşı bir husumetim yoktur’ dedim.’

Bunu üzerine başkomutan başını sallayarak, ‘Dinine bu kadar bağlı ve sadık bir bahadırı öldürmeye gönlüm razı değil, alın bu zatı götürün!’ dedi.”

Molla Münevver, son on yılını dersaneleri gezerek Nur talebeleriyle birlikte geçirir. 1967 yılındaki Van mevlidinde düşman bir komiser, olay çıkarıp yüzlerce Nur talebesini Çoravanis'ten alarak nezarete atar. Binlerce insan karakolun önüne yığılınca korkudan çoğunu serbest bırakır. Aralarından sadece yedi kişiyi tutuklarlar. Bunlar Av. Gültekin Sarıgül, Bahaddin Gürsoy, Mustafa Ateşmen, Rahmi Erdem, Erol Kuralkan, Müştak Zerneklı ve Selahaddin Akyıl'dır. Bu yedi kişi, yedi aya yakın içeride kalırlar.

Bu arada sorgusu devam edenlerden biri de Molla Münevver'dir. Molla Münevver, sorgu esnasında onları bir güzel makaraya sarar. Kendisine sorarlar:

“Baba, sen yaşlısın, yalan söylemezsin, doğru söyle. Köyde toplanıp ne yapmak istediniz, devleti yıkmaya mı geldiniz?”

Molla Münevver:

“Evet, ben bu yaştan sonra yalan söyleyemem. Lütfen konuşacaklarımı zapta geçin!” deyince komiser ve polisler

gizli bilgileri açığa çıkarmanın ümidiyle hemen kâğıt kalemi getirtirler. Molla Münevver şöyle devam eder:

“Evet, biz burada örgütlenmiştik. Hatta epey mermi, silah ve toplarımız vardı!” deyince polisler adeta heyecandan yerlerinde duramazlar. Sevinçle birbirlerine bakışırlar. O sırada komiser kendisine bir sigara uzatarak:

“Bir de çay söyleyin!” der.

“Hadi baba anlat, bizden sana zarar gelmez!’ deyince Molla Münevver derin bir nefes alır ve bir müddet daha soluklandıktan sonra anlatmaya devam eder:

“Evet, silahlarımız, mermilerimiz, toplarımız vardı! Silahlarımız kaşıklar, mermilerimiz pirinç taneleri, toplarımız da karpuzlardı!” deyince emniyet mensupları neye uğradıklarını şaşırırlar. Tam bu şaşkınlık içindelerken Molla Münevver:

“Hey ahmaklar, bizim gibi Nur talebelerinden ne zaman zarar gördünüz? Sizin en büyükleriniz o kadar uğraştı, bir tek vukuatımızı gördüler mi ki, siz göreceksiniz?” deyince polislerin başları öne düşer ve Molla Münevver’e daha bir şey sormadan serbest bırakırlar.

Molla Münevver, 1971’de Van’da vefat eder. Akköprü Mezarlığı’nda Kuralkanlar’ın aile mezarlığının ayak ucuna defnedilir. Mezarı Ahlat taşıyla yapılır. Fakat ne hikmetse, bir müddet sonra kendisi gibi latife yaparcasına yan yatar. Mezarı bile ziyaret edenlerin tebessümüne vesile olur. Allah rahmet eylesin. Âmin!

* * *

Molla Ahmed-i Cano

Molla Ahmed-i Cano, Bediüzzaman'ın hem köylüsü, hem de akrabası olan bir sofidir. Çok saf, temiz kalpli, sessiz, mübarek biri olan Molla Ahmed-i Cano, aynı zamanda kısa boylu, esmer yüzlü, çok gariban biridir.

Bu zat, Van'a Üstad'ın medresesine hizmet etmek için gelen saf bir köylüdür. Üstad'ın abdest suyunu hazırlar, döker. Onun hizmetini görmekten her zaman büyük haz duyar.

Molla Ahmed-i Cano, Üstad kendisine "Ahmed!" diye hitap edince, içtenlikle "Canooo!" diye karşılık verir. Yani bir nevi "Canım sana feda olsun" demek ister. Bunun üzerine Üstad onun ismini Ahmed-i Cano koyar.

Molla Ahmed, ayrıca savaşlarda Üstad'ın yanından hiç ayrılmaz. Fakat Van'daki Ermeni mezalimi sırasında Zeve köyünde yüzlerce kadın-erkek, çoluk çocuğu ateşe vererek yaktıkları zaman Molla Ahmed-i Cano da orada yanarak can verir. Kabri, Zeve Şehitliği'ndedir. Zeve, Van'ın Bardakçı köyünde yer alan büyük bir şehitlikdir. Üstad bu beldeye geldiğinde ayakkabılarını çıkararak girer.

Molla Hamid'in anlattığına göre Üstad kendisine:

"Kardeşim, ben Van'da ölürsem, beni Zeve'ye defnediniz! Çünkü burası belde-i şühedadır. Bu beldede çok büyük maneviyat vardır" der.

Molla Hamid anlatıyor:

"Üstad, Erek Dağı'nda Kur'an, çeşitli evrad, Cevşen vs. ne okursa uzunca duadan sonra başta Peygamberimiz, peygamberler ve evliyalara bağışlar, sonra da içten gelerek, 'Ya Rabbi, ya Rabbi, ya Rabbi' deyip üç kere Molla Ahmed-i Cano'nun ismini zikreder, ona bağışlardı. Ben o zamana kadar kendisini duymamıştım. Bir gün merakımı mucip oldu, Molla Resul'e dedim:

'Kurban, ben, Molla Ahmedi Cano diye veli, âlim ve evliyadan birini duymadım. Üstad her okuyuşta özellikle bu zata bağışlıyor, bu kimdir?'

Molla Resul gülerek:

‘Yahu kardeşim, ben bir türlü Seyda’yı anlayamıyorum’ der.

Üstad’ın vefadarlığına bakın ki, aradan yıllar geçmesine rağmen, bu hizmetkârını unutmaz, ona dua eder, okuduklarını ruhuna bağışlar. Bu zat, öylesine saftır ki, doğan çocuğunu çıplak olarak görünce şaşırır ve gelip Üstad’a anlatır. Bediüzzaman gülerek bu anlattığını valiye de anlatmasını söyler.

Molla Hamid’in Molla Ahmed-i Cano’yla ilgili saflığına delil olan ilginç bir hatırası da şöyle:

‘Birileri bir köyden oğullarına kız istemek üzere Molla Ahmed-i Cano’yu elçi olarak gönderirler. Molla Ahmed-i Cano köye varır, kızı görür, kız çok hoşuna gider. Bu defa elçilikten vazgeçip kızı kendisine ister.

‘Ben kızınızı Allah’ın emriyle kendime istemeye geldim, verirsiniz üç gün içinde düğünümüzü yapalım!’ der. Çok muttaki ve dindar olan Molla Ahmed’e kızlarını verirler. Talebi üzerine hemen düğününü de yapıp evlendirirler.

Tabii bu arada diğer köylüler kendisinin getireceği haberi de beklerler. Ama aradan bir hafta geçmesine rağmen, Molla Ahmed bir türlü geri gelmez. Bunun üzerine haber almak üzere Molla Ahmed-i Cano’nun köyüne giderler. Fakat köye varınca duyduklarına, gördüklerine inanamazlar. Zira istemek üzere gönderdikleri kızı, Molla Ahmed-i Cano kendine istemiş ve almıştır! Molla Ahmed’e gelerek:

‘Hoca bu ne iştir? Biz seni oğlumuzla kız istemeye gönderdik. Sen gidip kızı kendine aldın. Hiç böyle şey olur mu?’ deyince, Molla Ahmed:

‘Kardeşim, ben kızı gördüm. Baktım hem güzel, hem de muttaki, salih birisi... En evvel böyle bir kız bana lazım dedim, onu kendime layık gördüm ve evlendim. Hakkınızı helal edin, cezam ne ise söyleyin, öderim!’ der.

Böyle bir şeye ilk defa şahit olan köylüler, hayret içinde kalıp gülmekten kendilerini alamazlar.

‘Ne yapalım, kader böyleymiş, hayırlı olsun!’ deyip hediyeler vererek geri dönerler.”

* * *

Müftü Ömer Efendi

Şeyh Ömer Efendi diye de anılır. Dedeleri Konya'dan Van'a gelmiştir. Babası Hacı Şerif Efendi'dir. Çok fazıl ve âlim bir zattır. Van'da müftülük yapmıştır.

Üstad, Ankara'dan 1923 yılında Van'a geldiğinde ilk olarak Müftü Ömer Efendi'nin evinin yakınında bulunan kardeşi Abdülmecid Efendi'nin evinde kalır. Bu vesileyle Müftü Ömer Efendi, Üstad'la tanışır. Kışın uzun gecelerde ilmî sohbetler yaparlar. Üstad'a çeşitli sorular sorar, misafirler huzurunda derin ilmî konuların açılmasına vesile olur. Molla Hamid, Üstad'ın Rusya'dan firarını Müftü Ömer Efendi'den duyar. 1945 yılında vefat eder.

* * *

Kör Hüseyin Paşa

Kör Hüseyin Paşa, Patnos'un Tekmal köyünde dünyaya gelir. Küçükken babasını kaybeder, amcasının yanında büyür. Hamidiye Alayları kurulduğu zaman Patnos çevresinde Sultan Abdülhamid tarafından Hamidiye Alayları'nı kurmakla görevlendirilir.

Birinci Cihan Savaşı öncesinde Şark'ta pek çok medresenin açılmasına ve talebelerin eğitimine yardımcı olan paşa, ulema ve meşayihle son derece hürmetkâr, dürüst ve namuslu biridir. Üstad İstanbul'dayken, kendisi de tedavi için İstanbul'a gider ve Gülhane Askerî Hastanesi'nde tedavi görür. Üstad, kendisini hastanede sık sık ziyaret eder. O günlerde Üstad'la aralarında ahiret kardeşliği akdederler.

Hüseyin Paşa, Birinci Cihan Savaşı'nda Doğubayazıt ve Kağızman'da Ruslar'a ve Ermeniler'e karşı büyük başarılar elde eder. Ahlat'ın Karmış Köprüsü'nü Ruslar'dan koruyup Halil Paşa ve ordusunun geçmesini sağlar. Bu başarılarından dolayı "mirliva" rütbesiyle ödüllendirir.

Paşa, İstanbul'dan döndükten sonra Bediüzzaman'ın emirlerine amade bir halde bulunur. Nitekim Şeyh Said Hadisesi'nde Üstad'ın izni olmadığı için hazırlıkları tamam olmasına rağmen isyana katılmaz. Fakat hadisede dahil olmamasına rağmen o da 1925 yılında Üstad'la sürgüne gönderilir. Kayseri'de iki yıl kadar mecburî ikamete tâbi tutulur. 1928'de herkesi bırakmalarına rağmen Üstad'ı ve kendisini bırakmazlar. Bunun üzerine firar edip Suriye'ye geçer.

Kör Hüseyin Paşa Suriye'de bir sene kaldıktan sonra, uzaktan akrabası olan Medeni Bey, Suriye'ye yanına gider. Hükümetin menfiler için af çıkardığını ileri sürerek memleketine dönmeye ikna eder. Beraber Türkiye sınırına geldiklerinde büyük oğlu Abdullah ve yeğeni Ahmed'le namaza durdukları sırada hain adam her üçünü de vurup şehit eder. Allah rahmet eylesin.

* * *

Nuh Polatoğlu

1892'de Van'da doğan Nuh Polatoğlu, 1978'de yine Van'da vefat eder. Üstad'ın "Benim için çok ehemmiyetlisiniz. 'Sıddık-ı vefiy bu zamanda yoktur' diyenlere sizi gösteriyorum" dediği zatlardan biridir. Eskişehir Hapsi esnasında ele geöen mektuplarda ismine rastlandığı için Van'dan alınıp Eskişehir'e getirilenlerden biridir. Bediüzzaman'la Eskişehir'de mevkuf kalır. *Barla Lahikası*'nda Üstad'ın kendisi ve Molla Hamid'e hitaben yazdığı bir mektup vardır.

Üstad'ı, Van Valisi Tahir Paşa zamanından tanıyan Polatoğlu, Medresetü'z-Zehra'nın Edremit sahilindeki temel atma merasiminde hazır bulunur. Büyük ziyafetlerin verilip, bandoların çalındığına şahit olduğunu söyler. Çok celalli bir insan olan Nuh Bey, daima at üzerinde, elinde kırbaç dolaşır. Konyalı Halıcı Sabri'yle de dost olan Nuh Polatoğlu, hayatının sonuna kadar Üstad'a sadık yaşar. Allah rahmet eylesin.

* * *

Molla Habib

Üstad Bediüzzaman'ın Horhor'da okuttuğu talebelerinden biridir. Aslen Doğubayazıtlıdır. *İşârâtü'l-İ'câz*'ın ilk kâtiplerindendir. Birinci Cihan Savaşı'na Üstad'la beraber katılıp Vastan cephesinde şehit düşer.

Müküslü Hamza'nın ifadesine göre, savaştan önce Üstad, Kur'an'ı eline alıp hiçbir kitaba ve tefsire bakmadan ders verir, Molla Habib de not alır. Böyle devam ederken çok geçmeden savaş patlak verir. Molla Habib, aynı zamanda Üstad'ın mantık kitabı olan *Talikat*'ın da kâtipliğini yapar.

Molla Habib, hakkında *Emirdağ Lahikası*'nda şunlar yazar:

“Eski Harb-i Umumî'de Pasinler Cephesi'nde şehit merhum Molla Habib'le beraber Rusya'ya hücum niyetiyle gidiyorduk. Onların topçuları bir-iki dakika fasılayla bize üç top güllesi atıyordu. Üç gülle tam başımızın iki metre üstünden geçip, arkada dere içine saklanan askerimiz görünmedikleri halde geri kaçtılar. Tecrübe için dedim:

‘Molla Habib, ne dersin, ben bu gâvurun güllesine gizlenmeyeceğim.’ O da dedi:

‘Ben de senin arkandan çekilmeyeceğim.’

İkinci top güllesi pek yakınımızda düştü. Hıfz-ı ilahî bizi muhafaza ettiğine kanaatle Molla Habib'e dedim:

‘Haydi ileri! Gâvurun top güllesi bizi öldüremez. Geri çekilmeye tenezzül etmeyeceğiz’ dedim.”^[40]

* * *

Müküslü Hamza

Müküslü Hamza, 1892 yılında Van'ın Gevaş kazasının Müküs nahiyesinde doğar. 1960'da Suriye'de vefat eder. Babasının adı Hacı Bekir'dir. Önce Müküs'te Mir Hasan Veli Medresesi'nde, sonra Van'da Horhor Medresesi'nde Bediüzzaman'dan ders görür. Daha sonra İstanbul'a giderek üniversiteye kaydolar ve Arap-Fars Bölümü'nü bitirir. Ayrıca Medresetü'l-Vaizîn mektebini de bitiren Molla Hamza, bir müddet İstanbul-Ömerli'de ilkokul öğretmenliği yapar.

Milliyetçilik olaylarına da adı karışan Molla Hamza, 1919'da Mardin'de tutuklanır, Diyarbakır'da yargılanır. Müküslü Hamza, üniversiteden arkadaşı olan Prof. Ali Nihad Tarlan'ın ablası Adalet Hanım'la evlenir. Menije isminde bir kızı dünyaya gelir. Yirmi yaşında menenjit hastalığına tutulan bu kız hayatını kaybeder.

Bediüzzaman'ın Horhor Medresesi'ndeki başarılı talebelerinden olan Müküslü Hamza, Üstad'ın yedi sayfalık biyografisini kaleme alan ilk zattır.

Savaş yıllarını orduda vaiz ve imam olarak geçirir. Aynı zamanda bir yayıncı olan Müküslü Hamza, Bediüzzaman'ın *İşârâtü'l-İ'câz* ve *Onuncu Söz* gibi eserlerinin basılmasında da yardımcı olur.

Van'ın Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine Müküslü Hamza ile Abdülmecid Ünlükul Diyarbakır'a gelerek *İşârâtü'l-İ'câz*'ı temize çekerler. Eseri Eski Van Valisi Tahir Paşa'nın oğlu ve kendisi de valilik yapmış olan Cevdet Bey'in evinde tashih ederler. O esnada dökülen mürekkebin şekli Üstad'ın esarete düşerken kaldığı su arkının şeklini andırır.

Bediüzzaman'ın Müküslü Hamza hakkındaki bir değerlendirmesine 1922'de TBMM'de sunduğu beyannamede rastlarız. Şöyle ki:

“Eskiden Türk olmayan bir talebem vardı. Eski medresemde hamiyetli ve gayet zeki o talebem ulûm-u diniyeden aldığı hamiyet dersiyle her vakit derdi:

‘Salih bir Türk, elbette fasık kardeşimden ve babamdan bana daha ziyade kardeştir ve akrabadır.’

Sonra aynı talebe, talihsizliğinden sırf maddî fûnûn-u cedide okumuş. Ben dört sene sonra esaretten gelince onunla konuştum. Hamiyet-i milliye bahsi oldu. O dedi ki:

‘Ben şimdi Rafızî bir Kürdü, salih bir Türk hocasına tercih ederim!’ Ben de:

‘Eyvah!’ dedim. ‘Ne kadar bozulmuşsun!’

Bir hafta çalıştım, onu kurtardım, eski hakikatli haline çevirdim.”

* * *

Tahir Paşa

Van'ın meşhur valilerindendir. Arnavut asıllı olan Tahir Paşa, Yugoslavya'nın İškodra şehrinde 1847'de dünyaya gelir. 1913 yılında İstanbul'da vefat eder. Musul, Van ve Bitlis'te valilik yapan Tahir Paşa, irfan seviyesi yüksek ve âlimlere büyük alaka duyan bir şahsiyettir.

Bediüzzaman'ı valilik konağında misafir ederek ilmî meclisler kurar ve münazaralar tertip eder. Hemen her gün faytonuyla medreseden önünden geçerken Bediüzzaman'ı alıp konağa götürür. Bediüzzaman'ın ilmine büyük hayranlık duyar.

Yaz aylarını Başit ve Beytüşşebab yaylalarında geçiren Bediüzzaman, ilk Türkçe mektubunu Başit başından, "Temmuzda oralarda buz olmaz!" diyen Tahir Paşa'ya yazar ve şöyle der:

"Ey Paşa! Başit başında buz tuttu. Görmediğin şeyi inkâr etme. Her şey senin malumatına münhasır değildir!"

Bir gün ilim meclisinde Malikî mezhebine dokundurmak için Üstad'a:

"Kelp de, Hıncır gibi necis değil mi?" der. Üstad:

"Malikî mezhebinde kelp tahirdir, fakat Tahir kelp değildir!" diye nükteli bir cevap verir.

Bediüzzaman, İstanbul'a gideceği sene, daha önce Bitlis'e tayini yapılmış Tahir Paşa'ya gidip istişare ve tavsiyelerini alır. Paşa, Sultan Abdülhamid'e hitaben yazdığı mektupta Bediüzzaman'dan övgü ile bahseder. Mektubun yazılış tarihi 16 Kasım 1907'dir. Paşa Bediüzzaman'ı, "Şark ulemasını ilzam ediyorsun, bakalım İstanbul'a gidip, o denizdeki büyük balıklara da meydan okuyabilecek misin?" diyerek yolcu eder.

* * *

Cevdet Bey

Tahir Paşa'nın oğlu olan Cevdet Bey, babasından sonra Van'da valilik yapar. Risalelerde iki yerde bahsi geçer. Biri, *İşârâtü'l-İ'câz*'ın Diyarbakır'da kendi evinde temize çekilmesinin anlatıldığı yerde; diğeri, Van'ın tahliyesi sırasında talebeleriyle birlikte Van Kalesi'ne çekilip ölünceye kadar Ruslar'la savaşma kararından Üstad'ı vazgeçirip Vastan'a çekilmeye razı etmesi bahsinde...

Cevdet Bey vali olmadan önce Van'ın çevresinde kaymakamlıklarda da bulunur.

* * *

Haydar Bey

Haydar Bey, 1917-18 yıllarında Van valiliği yapar. Kendisinden uzun yıllar önce Van'da valilik yapmış olan Tahir Paşa'nın ablasının oğludur. İşkodra Kadısı İsmail Bey'in de torunudur. Üstad'ın yakın dostu olduğunu şu satırlardan öğreniyoruz:

“Muhterem din kardeşim! Bu mektubu size yazan otuz bir sene evvel sizinle Erzurum'un Esad Paşa Medresesi'nde, Umumi Harp'te Kafkas'ın karlı dağlarında ve yirmi dört sene evvel de mebusluğum hengâmında Van Valisi Haydar Bey dostumuzla Millet Meclisi salonunda görüşen Erzurum'un esbak mebuslarından birinci devre milletvekillerinden Yeşil oğlu Mehmed Salih'tir.”

* * *

Muhiddin Cenap Ünsal

Kısa adı Cenap Ünsal olan bu zat, Zübeyir Gündüzalp'in Urfa'daki PTT müdürüdür. O yasaklı dönemde Urfa'dan Van'a başka kitap adı altında risaleleri gizlice göndermeye vesile olur.

Aslen Vanlıdır. Babası Kolağası Ahmed Efendi'dir. İdadiye mezunudur. Van'a geldiğinde Molla Hamid'le birlikte Üstad'ın menzillerini, Van Kalesi'ni, Erek Dağı'nı ve Zeve köyünü gezerler.

Muhiddin Cenap Ünsal, iki yıl Urfa'da, üç yıl Diyarbakır'da, otuz yıl da Malatya, Arapgir ve Van'da müdürlük yapar. Üstad'a ve *Risale-i Nur*'a çok bağlı olmasına rağmen bir türlü Üstad'ı ziyaret edemez. Van'da vefat eder. Mezarı Molla Hamid'in yattığı Akköprü Mezarlığı'ndadır.

* * *

[1]. *Tarihçe-i Hayat*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım
Yayın, s. 37

[2]. Tahir Paşa aslen Arnavut'tur. 1847'de İşkodra'nın Pogoritza hâkimi olan Hacı Ali Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelir. Musul, Bitlis ve Van'da valilik yapar. Sultan Abdülhamid'in çok takdir ettiği valilerden biridir. Emekli olup İstanbul'a döndükten sonra 1913 yılında vefat eder, Sahra-i Cedid Mezarlığı'na defnedilir.

Mert ve cesur biri olan oğlu Cevdet (Belbez) de Birinci Cihan Savaşı sırasında Van'da valilik görevinde bulunur. Adana Valiliği de yapan Cevdet Bey, daha önce Van'ın Çatak kazasında kaymakamlık yapmıştır. Cevdet Bey Malta Adası sürgünlerindedir.

[3]. *Mufassal Tarihçe-i Hayat*, Abdülkadir Badıllı, c. 1, s.
164

[4]. *Mufassal Tarihçe-i Hayat*, Abdülkadir Badıllı, c. 1, s.
147

[5]. *İlk Dönem Eserleri*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s. 508

[6]. *Şualar*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s.
854

[7]. *Mufassal Tarihçe-i Hayat*, Abdülkadir Badıllı, c. 1, s. 161

[8]. *İlk Dönem Eserleri*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s. 562

[9]. *Mufassal Tarihçe-i Hayat*, Abdülkadir Badıllı, s. 375

[10]. *Şualar*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s.
464

[11]. *Görenlerin Gözü ile Van'da Ermeni Mezalimi*, Doç. Dr. Hüseyin Çelik, Cedit Neşriyat

[12]. *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî*,
Necmeddin Şahiner, Nesil Yayınları, s. 150

[13]. *Asar-ı Bediyye*, Bediüzzaman Said Nursî, s. 674

[14]. *Mufasssal Tarihçe-i Hayat*, Abdülkadir Badıllı, c. 1, s. 375

[15]. *Mufasssal Tarihçe-i Hayat*, Abdülkadir Badıllı. c. 1, s. 375

[16]. *Son Şahitler*, Necmeddin Şahiner, Nesil Yayınları, c. 1,
s. 95-96

[17]. *Emirdağ Lahikası*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s. 375-376

[18]. *İşârâtü'l-İ'câz*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım
Yayın, s. 24-25

[19]. Yerli Ermeniler'in isyanıyla meydana gelen karışıklıkları kastediyor.

[20]. *Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı*, Abdurrahman Nursî,
s. 37

[21]. Ali Çavuş (Ali Aras): 1891 yılında Çoravanis'te doğar. Van'ın Çatak kazasından üç nesil önce gelip Çoravanis köyüne yerleşen bir aileye mensuptur. Babası Hamid, annesi Nigar Hanım'dır. Dedesinin ismi ise Mustafa'dır. Hamid Efendi'nin iki erkek, yedi tane kız çocuğu dünyaya gelir. Ali Çavuş, en büyük oğludur. Kızlardan Sultan, çok dindar ve salih bir kadındır. Üstad, yalnız onun ekmeğini yer ve ona dua eder.

Ali Çavuş'un babası Hamid Efendi, yarısı Ermeni, yarısı Müslüman olan köylerinde muhtarlık yapar. Son derece dürüst ve güvenilir biri olduğundan herkes emanetlerini getirip kendisine teslim eder. Ermeni çeteleri bir defasında Ali Çavuş'u kısıtırlar. İçlerinden biri onu tanır, "Aman o, Muhtar Hamid'in oğludur, ona ilişmeyin!" der, bunun üzerine kendisini serbest bırakırlar. Hamid Efendi, muhacirlik sırasında Gevaş'ta hayatını kaybeder, kabri üzerine bir kümbet yapılır.

Ali Çavuş, Birinci Cihan Savaşı'na, Bitlis'in müdafaasına Üstad'la beraber katılıp esir düşer. Esaret sırasında Üstad'ın ayağı kırıldığı zaman, yanında bulunan kişidir. Rusya'da dört sene esarete kaldıktan sonra yurda döner. Rusya'dan döndükten sonra Çoravanis'te çiftçilikle hayatını devam ettiren Ali Çavuş, bir ara Van'da esnafılık da yapar. Çoravanis'te bahçeli, güzel manzaralı bir evi vardır. Üstad'ın talebeleri ağabeyler, Van'a uğradıklarında Ali Çavuş'un bahçesine de gidip hatıralarını dinlemeyi ihmal etmezler.

Molla Hamid Ekinci'yle çok samimi ve hasbî dostlukları vardır. Van'a bir misafir geldiğinde Molla Hamid, onu alıp Ali Çavuş'a götürür, hatıralarını dinlettirir. Ali Çavuş, *Risale-i Nur* uğruna bir kere hapse girer, bir kere de yakalanan risaleler sebebiyle tutuksuz yargılanır.

Ali Çavuş, Üstadın Van'dan sürgün edilmesinden sonra 40 küsur yaşlarında Meryem Hanım'la evlenir. Bu evlilikten üç kız, dört erkek çocuğu dünyaya gelir. Bunlar yaş sırasına göre, Niyazi, Nezihe, Behiye, Feyzi, Mukaddes, Zeki ve İkrâm'dır.

12 Aralık 1965 Çarşamba günü Hakk'ın rahmetine kavuşan Ali Çavuş'un kabri Çoravanis'tedir. Vefat edeceği gece hastalığı ağırlaşınca, duvarda asılı duran Üstad'ın resmini oğlu

Feyzi'ye göstererek, "Korkma! Ne korkuyorsun? Bana söz verdi. Nerede olursa olsun gelecek!" dedikten sonra ruhunu teslim eder.

Ali Çavuş vefat ettikten sonra çocukları öksüz kalır ve bütün ruh u canlarıyla baba dostları Molla Hamid'e bağlanır, hürmet ederler. Eşi Meryem Hanım, kendisinden otuz yedi yıl sonra 2002'de vefat eder.

[22]. Abdulvahab, Üstad gibi esaretle Rusya'ya sevk edilenler arasındadır. Esaretten döndükten sonra, âlim olduğundan, Van'da hükümet vergileri toplama görevini kendisine verir. Koyun, inek ve adam başına ne kadar vergi toplanacaksa hesap eder, toplar, gönderir. Sonra hükümetin İslam'a aykırı birtakım kanunlar çıkardığını duyunca (Şapka ve Harf Devrimleri gibi) "Bu devlete para verilmez!" diyerek topladığı vergileri beline sarıp İran'a kaçır. Fakat yolda eşkıyalar yolunu keser, üzerindeki bütün paraya el koyarlar. Böylece haram parayı yemek kendisine nasip olmaz. İran'daki sünniler kendisini imam yaparlar. Türkiye'de arananlar listesinde olduğundan bir daha geri dönmez. İran'da vefat eder.

[23]. *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s. 226

[24]. *İlk Dönem Eserleri*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s. 330

[25]. *İlk Dönem Eserleri*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s. 333

[26]. *Sözler*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s.
976

[27]. 1935'te verildiği Eskişehir Mahkemesi'nde yaptığı müdafaada o günleri hatırlatarak şöyle der:

“Bundan on iki sene evvel, Ankara reisleri, İngilizlere karşı *Hutuvat-ı Sitte* namındaki eserim ile mcahedatımı takdir edip beni oraya istediler. Gittim. Gidişatları benim ihtiyarlık hissiyatıma uygun gelmedi. ‘Bizimle çalış!’ dediler. Dedim: ‘Yeni Said, teki dünyaya çalışmak istiyor, sizinle çalışamaz. Fakat size de ilişmez.’ Evet, ilişmedim ve ilişenlere de değil iştirak, değil temayül, belki teessüf ettim.”

[28]. *Lem'alar*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın,
s. 392

[29]. *Lem'alar*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın,
s. 394

[30]. Abdullah Ekinci 1894'te Van'da dünyaya gelir. Liseden sonra polis olur. Yetmiş yıla yakın bu meslekte çeşitli kademelerde görev yapar. Emniyet müfettişliğine kadar yükselir. Üç sefer emekliliğini istemesine rağmen kabul edilmez. Çok mütevazı, sabırlı, ince ruhlu bir insandır. Halk Partisi zamanında Kars, Diyarbakır, Hakkari, Van gibi Doğu illerinde büyük hizmetlerde bulunur. İran, Irak ve Suriye hudutlarında da görev yapan Abdullah Bey, bu devletlerin sınır şehirlerinde de saygınlığı olan bir emniyet mensubudur.

Üstad'la geçirdiği hatıraları sorulduğunda, “Evladım, Seyda'yı bilen bilir. Çoğunuz benim kadar Seyda'nın mahiyetini, kim olduğunu bilemezsiniz. Yetmiş senelik vazife hayatımda onun abdest suyunu dökmemi en büyük şeref addediyorum” der.

Abdullah Bey, son on beş yılını çocuklarının tahsili nedeniyle İstanbul'da geçirir. İstanbul'da kaldığı müddet içinde Üstad'ın talebelerinden Sultanahmed Camii İmamı Seyyid Şefik Efendi, Zübeyir Gündüzalp ve Tahiri Mutlu Ağabeyleri sık sık ziyaret eder, sohbetlerine katılır, onlara hürmette kusur etmez. Üstad'ın hasletlerinden üçünü kendisine şiar edinir: Az yer, az uyur ve kırlarda gezip tenezzüh ve tefekkür etmeyi çok sever.

1980 yılında akrabalarını ziyaret için geldiği Van'da birkaç gün kaldıktan sonra vefat eder. Van'da Akköprü Mezarlığı'na defnedilir. Annesi, bacısı ve kardeşi de aynı mezarlıktadır. Nur talebeleri tarafından kabirleri ziyaret edilerek ruhlarına Kur'an ve Fatihalar okunur.

[31]. Süleyman Sabri Paşa 1873 yılında Manastır'da doğar, 3 Kasım 1941'de vefat eder. Kurtuluş Savaşı gazilerindedir. 1895'te Harp Okulu'nu bitiren Süleyman Sabri Paşa, 1897 Osmanlı-Yunan, 1911-1912 Osmanlı-İtalyan, 1912-1913 Balkan ve 1914-1918 yıllarında Birinci Dünya Savaşlarına katılır. Balkan Savaşları sırasında Yanya'da Yunanlılara esir düşer, Kasım 1913'te esaretten kurtulur. Birinci Dünya Savaşı'nda Irak'ta ve Suriye'de de savaşan Süleyman Sabri Paşa, Kurtuluş Savaşı sırasında Ağrı'daki 7. Aşiret Süvari Tümen Komutanlığı'na getirilir ve rütbesi albaylığa yükseltilir. 1928'de 14. Süvari Tümeni Tugay Komutanlığı'na atanan paşa, 1929'da tümgeneralliğe yükseltilir ve 1931'de emekliye ayrılır.

Üstad Bediüzzaman 1922'de Ankara'dan Van'a döndüğünde Süleyman Sabri Paşa vekaleten Van valiliğine bakmaktadır. Üstad'la dost olan Süleyman Sabri Paşa arasında o günlerde namazla ilgili bir konuşma geçer. Cüsseli bir yapıya sahip olan Süleyman Sabri Paşa, Üstad'a, "Namaz iyidir, fakat her gün her gün beşer defa kılmak çoktur. Bitmediğinden usanç veriyor" der. Üstad daha sonra Yirmi Birinci Söz'ün Birinci Makamı'nı yazarken "Bir zaman sinnen, cismen, rütbeten büyük bir adam bana dedi" diyerek kendisine atıfta bulunur.

[32]. O ayna Ankara'da Molla Hamid Ağabey'in kızı Fatma Silahtaroglu'nun; Üstad'ın Ankara'dan Van'a gelirken giydiği şalvar ise Van'da Hasan Ekinci'nin yanında bulunmaktadır.

[33]. Zernebat, Erek Dağı'nda tadı ve lezzeti eşsiz bir suyun adıdır. Üstad, Erek Dağı'na çıktığında bu suyu keşfedip etrafını taşlarla çevirir, bir havuz yapar. Orada buldukları müddetçe çok soğuk ve tatlı olan bu sudan içer, çay ve yemeklerini hep bu sudan pişirirler.

[34]. Bu konuda Molla Hamid'den naklen *Bediüzzaman Said Nursî'nin Van Hayatı* (s. 46) isimli eserde şöyle bir dipnota rastlıyoruz:

“Şeyh Said Hadisesi öncesinde zulüm ve namusa tecavüz hadiseleri yer yer işitiliyordu. Bir köye bir jandarma gelir, bir eve gider, ev sahibi koyun keser, her şeyini ortaya koyardı. Lakin gelen jandarma ev sahibine, ‘Sen bu evrakı falanca yere götür. Seni burada bekleyeceğiz’ der. Maksadı adamı gönderdikten sonra namusuna tecavüz etmektir. Bu gibi hadiseler çok vuku buluyordu. Nitekim bilahare vukua gelen Zilan Deresi Hadisesi böyle bir namus meselesinden ileri gelmişti. İki-üç jandarma bir köyde namussuzca bir kadına el atmaları üzerine jandarmalar öldürülmüş, zamanın hükümeti de o bölgede çoluk çocuk demeden, kadın ihtiyar ayırmadan binlerce insanın katliamını reva görmüştü.”

[35]. Gerçi Molla Hamid bir hatırasında, “Üstad simasını doya doya baktırmazdı. ‘Bana nazarınız değiyor!’ der, bakmaya izin vermezdi. ‘Seyda! Simanızı seyrettikçe huzur buluyor, gam ve kederimiz gidiyor’ desek de, müsaade etmezdi” demektedir.

[36]. Bu zatlarla ilgili çalışmamızın “Van’da Meşur Simalar” başlıklı bölümüne bakılabilir.

[37]. Bu zatla ilgili çalışmamızın “Van’da Meşur Simalar” başlıklı bölümüne bakılabilir.

[38]. Ahmed Ağa, Adaman Aşiret Reisi Ahmed Alpaslan'dır. 1946 seşimlerinde milletvekili seşilmiştir.

[39]. Molla Hamid, Van'a gidip tahkik ettiğinde, Seyyid Muhammed Salih Efendi'nin vefat ettiğini ve Cennetü'l-Baki'ye defnedildiğini öğrenir.

[40]. *Emirdağ Lahikası*, Bediüzzaman Said Nursî, Söz Basım Yayın, s. 375-376